

**PRÍRUČKA
ODBORNEJ
PRÍPRAVY**

Odborná príprava polície založená na základných právach

Príručka pre školiteľov polície

Viac doplňujúcich informácií o Európskej únii je k dispozícii na internete. Sú dostupné cez server Európa (<http://europa.eu>).

***Europe Direct je služba, ktorá vám pomôže nájsť odpovede
na vaše otázky o Európskej únii.***

Bezplatné telefónne číslo (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(* Za poskytnutie informácií sa neplatí, podobne ako za väčšinu hovorov (niektorí mobilní operátori, verejné telefónne automaty alebo hotely si však môžu účtovať poplatok).

Foto (na obálke): © Shutterstock

FRA – Agentúra Európskej Únie pre základné práva

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viedeň – Rakúsko

Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699

fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)

[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)

twitter.com/EURightsAgency

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2018

Print ISBN 978-92-9491-796-6 doi:10.2811/660153 TK-03-13-052-SK-C

PDF ISBN 978-92-9491-782-9 doi:10.2811/950546 TK-03-13-052-SK-N

© Agentúra Európskej únie pre základné práva, 2016

Reprodukcia je povolená pod podmienkou uvedenia zdroja, s výnimkou komerčných účelov.

Odborná príprava polície založená na základných právach

Príručka pre školiteľov polície

Predslov

Odborná príprava polície je prvým a najvýznamnejším krokom k formovaniu efektívnejšej a profesionálnejšej policajnej činnosti v budúcnosti. Odborná príprava založená na ľudských právach pomôže jej účastníkom aktívne rešpektovať a chrániť základné práva. Zabezpečí, aby sa použitie sily vykonávalo v súlade so zásadami zákonnosti, nevyhnutnosti a primeranosti – zásadami, ktoré sú základom rozvoja spravodlivých spoločností. Takáto odborná príprava preto umožní príslušníkom polície plniť úlohu, ktorú im stanovuje plán Európskej únie v priestore spravodlivosti, slobody a bezpečnosti.

Snahou tejto príručky odbornej prípravy je pomôcť posilniť vzťah dôvery medzi políciou a spoločnosťou ako celku a v celej jej rozmanitosti, a preto sa zameriava na právo na nediskrimináciu, dôstojnosť a život. V rade prieskumov a projektov Agentúry Európskej únie pre základné práva (FRA) sa zdôrazňuje vzťah medzi dôverou k orgánom a požívaním základných práv. Keď existuje dôvera, zvyšuje sa úroveň oznamovania trestnej činnosti; vyšetrí sa teda viac trestných skutkov, čím sa zabezpečí spravodlivosť obetiam. Ochranou základných práv všetkých občanov príslušníci polície vzbudia dôveru v celej spoločnosti a tým prispievajú k priaznivej reťazovej reakcii, ktorá povzbudí oznamovanie trestných činov, podporí účinnejší boj proti trestnej činnosti, zlepší spravodlivosť pre obeť a zníži napätia v spoločnosti.

FRA v úzkej spolupráci s Asociáciou európskych policajných akadémií, Cepolom a ich sieťami národných policajných akadémií vypracovala *Príručku odbornej prípravy polície založenej na základných právach* s cieľom pomôcť budovať takúto dôveru a podporiť zavedenie spoločných noriem policajnej činnosti, ktoré rešpektujú zásady základných práv. Naším zámerom je zvýšiť profesionalitu a efektivitu polície v celej Európskej únii poskytnutím účelného a praktického nástroja školiteľom polície, ktorý im pomôže začleniť tematiku základných práv do odbornej prípravy polície.

Michael O'Flaherty

riaditeľ agentúry FRA

Skratky

AEPC	Asociácia európskych policajných akadémií
CAT	Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu
CEDAW	Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien
CEPOL	Agentúra Európskej únie pre odbornú prípravu v oblasti presadzovania práva (predtým Európska policajná akadémia)
CRC	Dohovor o právach dieťaťa
CRPD	Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím
ECRI	Európska komisia proti rasizmu a intolerancii
EDLP	Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd alebo Európsky dohovor o ľudských právach
ESLP	Európsky súd pre ľudské práva
EÚ	Európska únia
FRA	Agentúra Európskej únie pre základné práva
ICCPR	Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach
ICERD	Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie
ICESCR	Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach
ILGA Europe	Medzinárodná asociácia lesbičiek, gejov, bisexuálov, transexuálov a intersexuálov v Európe
LGBT	Lesby, gejovia, bisexuálne a transrodové osoby
MVO	Mimovládna organizácia
NHRI	Národná inštitúcia pre ľudské práva
OBSE	Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
ODIHR	Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (OBSE)
OOS	Organizácie občianskej spoločnosti
OSN	Organizácia Spojených národov
SDEÚ	Súdny dvor Európskej únie
UDHR	Všeobecná deklarácia ľudských práv

Glosár

Deklarácia (aj vyhlásenie)	Politický nástroj, ktorým medzivládna organizácia vyjadruje všeobecné zásady; samotná deklarácia (vyhlásenie) nie je právne záväzná, ale môže mať značný morálny a/alebo politický význam.
Dohovor/zmluva/pakt/charta	Právne záväzná medzinárodná dohoda medzi štátmi. Na to, aby dohovor/zmluva/pakt boli pre štát záväzné, musí ich štát ratifikovať alebo pristúpiť k nim.
Ludské práva	Termín označujúci práva zaručené medzinárodným právom v oblasti ľudských práv.
Nezáväzné právo (tzv. soft law)	Právne nezáväzné, ale stále vplyvné ako morálne/politické normy, napr. deklarácie/vyhlásenia.
Podpis/podpísať	Úkon (akt), ktorým sa vyjadruje úmysel po následnej ratifikácii byť viazaný zmluvou. Zmluva je „otvorená na podpis“ po jej prijatí rokujúcimi stranami.
Ratifikácia/ratifikovať	Postup, ktorým sa štáty stanú zmluvou/dohovorom/paktom právne viazané. Na ratifikáciu je zvyčajne potrebné schválenie príslušného zákonodarcu.
Základné práva	Termín často používaný v súvislosti s právami, ktoré sú zaručené ústavným právom.
Záväzné právo (tzv. hard law)	Právne záväzné normy, napríklad dohovory alebo zmluvy.

Obsah

PREDSLOV	3
ÚVOD	9
AKO POUŽÍVAŤ TÚTO PRÍRUČKU	13
MODUL 1: ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O ĽUDSKÝCH PRÁVACH	
Úvod	23
Aktivita: Pochopenie základných informácií o ľudských právach	24
Materiál na rozdanie – Základné myšlienky a pojmy v oblasti ľudských práv.....	26
Inštruktážne poznámky	27
1. Čo sú ľudské práva?	27
2. Aké druhy ľudských práv existujú?	28
3. Načo sú ľudské práva?.....	29
4. Aké povinnosti existujú v súvislosti s ľudskými právami?	30
5. Kde v práve sú zakotvené ľudské práva a ako sa monitoruje ich dodržiavanie?.....	33
Doplňujúci materiál	37
MODUL 2: POLICAJNÁ ČINNOSŤ Z HĽADISKA ĽUDSKÝCH PRÁV	
Úvod	47
Aktivita: Policajná činnosť z hľadiska ľudských práv	48
Materiál na rozdanie č. 1 – Diskusia o polícii a ľudských právach.....	51
Materiál na rozdanie č. 2 – Praktické príklady z oblasti ľudských práv.....	52
Inštruktážne poznámky	53
1. Klúčové pojmy	53
2. Materiály na rozdanie – Otázky a odpovede	53
Materiál na rozdanie č. 1 – Otázky a odpovede	54
Materiál na rozdanie č. 2 – Otázky a odpovede.....	60
Doplňujúci materiál	62
Rozšírené aktivity	66
Rozšírená aktivita č. 1: Individuálne rozhovory na švédskej policajnej akadémii.....	66
Rozšírená aktivita č. 2: Vzdelávanie pre príslušníkov nemeckej polície o ľudských právach na historických miestach nacistických zločinov. Práca polície dnes a v minulosti	68

MODUL 3: ANALÝZA ĽUDSKÝCH PRÁV – POVINNOSTI REŠPEKTOVAŤ A CHRÁNIŤ

Úvod	73
Aktivita: Analýza ľudských práv – povinnosti rešpektovať a chrániť	74
Materiál na rozdanie č. 1 – Analýza ľudských práv – povinnosť rešpektovať	77
Materiál na rozdanie č. 2 – Analýza ľudských práv – povinnosť chrániť	80
Inštruktážne poznámky	83
1. Kľúčové pojmy	83
a. Čo je porušovanie ľudských práv?	83
b. Čo rozumieme pod nevyhnutnosťou a primeranosťou v oblasti ľudských práv?	84
2. Sprievodca aktivitou: analýza ľudských práv	85
Materiál na rozdanie č. 1 – povinnosť rešpektovať	89
Materiál na rozdanie č. 2 – povinnosť chrániť	95
Doplňujúci materiál	99
Rozšírené aktivity	108
Opis rozšírenej aktivity č. 1: Scenárové cvičenie na rakúskych policajných akadémiách	110
Opis rozšírenej aktivity č. 2: Scenárové cvičenie v nemeckej štátnej polícii Severného Porýnia-Westfálska	112

MODUL 4: ZÁKAZ MUČENIA A NEĽUDSKÉHO ALEBO PONIŽUJÚCEHO ZAOBCHÁDZANIA ALEBO TRESTANIA

Úvod	115
Aktivity – verzia 1: Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia	116
Aktivity – verzia 2: Hranie rolí a prípadové štúdie týkajúce sa zlého zaobchádzania	116
Materiál na rozdanie – verzia 1 aktivity: Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia	119
Materiál na rozdanie – verzia 2 aktivity: Hranie rolí a prípadové štúdie A a B týkajúce sa zlého zaobchádzania	121
Inštruktážne poznámky	123
1. Kľúčové pojmy	123
2. Čo je neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie?	124
3. Verzia 1 aktivity: Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia	125
a. Milgramov experiment	126
b. Stanfordský väzenský experiment	126
4. Verzia 2 aktivity: Hranie rolí a prípadové štúdie A a B týkajúce sa zlého zaobchádzania	127
Doplňujúci materiál	129

MODUL 5: ROZMANITOSŤ, ROVNOSŤ A NEDISKRIMINÁCIA

Úvod	137
Verzia 1 aktivity č. 1: Lavá ruka/pravá ruka	138
Verzia 2 aktivity č. 1: Viacnásobné identity	142
Materiál na rozdanie – verzia 2 aktivity č. 1: Viacnásobné identity	145
Aktivita č. 2: Hranie rolí – žiadosti o prijatie do zamestnania	146
Materiál na rozdanie – aktivita č. 2: Hranie rolí – žiadosti o prijatie do zamestnania	149
Aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia	150
Materiál na rozdanie – aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia	152
Inštruktážne poznámky	155
1. Klúčové pojmy	155
a. Rozmanitosť a identita	155
b. Rovnosť a nediskriminácia: základné pojmy.....	158
c. Diskriminácia a profilovanie	162
2. Analytická schéma – nediskriminácia	163
Materiál na rozdanie – aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia	165
Doplňujúci materiál	169

MODUL 6: ĽUDSKÉ PRÁVA PRÍSLUŠNÍKOV POLÍCIE

Úvod	177
Aktivita č. 1: Skúsenosti s ľudskými právami	178
Aktivita č. 2: Prípadová štúdia – diskriminácia na pracovisku	180
Materiál na rozdanie – aktivita č. 2: Prípadová štúdia – diskriminácia na pracovisku	182
Inštruktážne poznámky	184
1. Klúčové pojmy	184
a. Majú príslušníci polície ľudské práva?	184
b. Pochybnosti o ľudských právach príslušníkov polície	186
c. Ktoré ľudské práva sú obzvlášť dôležité pre príslušníkov polície?	188
2. Sprievodca aktivitou: analýza ľudských práv.....	190

PRÍLOHY

Príloha 1: Programy seminárov	195
Príloha 2: Základné usmernenie pre školiteľov	202
Príloha 3: Príprava prípadovej štúdie – tipy	206
Príloha 4: Zbierka cvičení	211

Úvod

Deklarácia OSN o vzdelávaní a odbornej príprave v oblasti ľudských práv Článok 11

Organizácia Spojených národov a medzinárodné a regionálne organizácie by mali poskytovať svojim civilným zamestnancom, armáde a polícii vzdelanie a odbornú prípravu v oblasti ľudských práv.

Táto príručka je určená na pomoc policajným akadémiám skôr začleniť tematiku ľudských práv priamo do odbornej prípravy polície, než takúto odbornú prípravu preradiť medzi voliteľné doplnky. Zameriava sa najmä na tie práva, ktoré napomôžu vzbudiť dôveru rozmanitých spoločností k práci polície v oblasti nediskriminácie, dôstojnosti a života. Inštitúciám členských štátov EÚ poskytuje účelný a praktický nástroj odbornej prípravy založený na poznatkoch a dôkazoch Agentúry Európskej únie pre základné práva (ďalej len „FRA“), ktoré boli získané zapojením zainteresovaných strán a zo zistení výskumov. Príručka postupne sprevádza účastníkov odbornej prípravy dôsledkami základných práv v situáciách reálneho života a poskytuje pre nich nástroje, ktoré sú potrebné na analýzu a primerané riešenie situácií, s ktorými sa jedného dňa môžu stretnúť.

Snahou tejto príručky je vštepiť vnímanie základných práv ako nástroja na zvýšenie efektivity a profesionality polície. Profesionálna práca polície založená na ľudských právach je dôležitým zdrojom legitímnosti polície a zvyšuje efektívnosť policajnej činnosti. Keď polícia zaistí, aby občania mohli uplatňovať svoje základné práva a slobody, nielenže si získa rešpekt a dôveru verejnosti, ale aj v maximálnej miere zvýši efektívnosť svojej práce. Hlavným cieľom tejto príručky je teda prispieť k vytvoreniu vzájomného vzťahu dôvery medzi políciou a spoločnosťami v celej ich rozmanitosti.

V rade prieskumov a projektov agentúry FRA sa zdôrazňuje vzťah medzi dôverou k orgánom a požívaním základných práv. V jednom celoeurópskom prieskume agentúry FRA týkajúcom sa menšín a diskriminácie (EÚ – MIDIS), na ktorom sa zúčastnilo 23 500 príslušníkov prisťahovaleckých skupín a etnických menšín 27 členských štátov EÚ, sa napríklad zistil pozoruhodne vysoký počet neoznámených trestných činov. Až 65 % osôb, ktoré boli vystavené rasistickým útokom alebo hrozbám, neoznámilo incident polícii a vyše polovice z nich (55 %) uviedlo, že dôvodom bol „nedostatok dôvery“ k polícii. Nedostatočným oznamovaním sa môže vytvárať nerealistický obraz o trestnej činnosti, čím sa polícii sťažuje ochrana verejnosti a základné práva obetí sa vystavujú riziku. Ochranou základných práv všetkých občanov vzbudia príslušníci polície dôveru v celej spoločnosti, čo následne povedie k zvýšeniu oznamovania trestnej činnosti, účinnejšiemu boju proti trestnej činnosti, zvýšeniu spravodlivosti pre obeť a k zníženiu napätí v spoločnosti.

Francúzska Deklarácia práv človeka a občana

Článok 12

Záruka práv človeka a občana si vyžaduje verejnú moc; táto moc je preto ustanovená na prospech všetkých a nielen na konkrétne použitie tých, ktorým bola zverená.

Táto príručka odbornej prípravy sa zakladá na štyroch hlavných zásadách, ktorými sú: komplexný a pozitívny prístup k ľudským právam; policajná činnosť z hľadiska ľudských práv pri dodržaní požiadaviek ochrany a rešpektovania; praktický prístup k analýze konkrétnych situácií; zameranie na vnútorné osvojenie si ľudských práv.

Prvá zásada pomáha objasniť, že polícia je v prvom rade silovým orgánom určeným na pomoc pri realizácii ľudských práv, ktoré tvoria absolútny základ každej demokratickej a spravodlivej spoločnosti. Ľudské a základné práva sú uplatniteľné aj na príslušníkov polície a teda majú pre nich posilňujúci účinok. Tieto základné poslanstvá často prekvapujú účastníkov odbornej prípravy, ktorí obvykle očakávajú kritiku svojej práce. Majú strach z morálneho odsúdenia – to je obava, ktorá je zvyčajne príčinou zaujatia obranného postoja, a ten je z hľadiska odbornej prípravy kontraproduktívny. Rozhodujúcim prvkom a cieľom kurzu odbornej prípravy je preto prekonanie novej nedôvery a vytvorenie pozitívneho prístupu k ľudským právam.

Druhá zásada vyjadruje skutočnosť, že v mnohých krajinách Európskej únie (EÚ) sa polícia stále častejšie považuje za poskytovateľa služieb verejnosti – za organizáciu, ktorá chráni ľudské práva. Ale príslušníci polície sa každý deň nachádzajú vo veľmi zložitej situácii medzi dvoma povinnosťami chrániť a rešpektovať ľudské práva, napríklad pri zásahu na ochranu osoby pred mučením alebo zlým zaobchádzaním v prípadoch domáceho násillia. Pri ochrane ľudských práv musí polícia napríklad dôsledne uplatňovať primerané prostriedky – najmä keď ide o použitie sily. Najnáročnejšiu úlohu v policajnej činnosti založenej na ľudských právach predstavuje ochrana ľudských práv najmenej rušivými prostriedkami.

Táto príručka obsahuje rad praktických nástrojov analýzy, ktoré by mali pomôcť objasniť, ako sa s touto úlohou vyrovnáť v každodennej policajnej práci. Pomocou príručky sa postupným skúmaním konkrétnych situácií súvisiacich s políciou z hľadiska ľudských práv účastníci pripravujú na analyzovanie a zvládnutie situácií, s ktorými sa môžu v budúcnosti stretnúť.

Vďaka tejto príručke je napokon jasné, že základné práva nemožno obmedziť len na samotné právne normy. Aj keď sú tieto normy veľmi dôležité, široké chápanie ľudských práv presahuje rámec zákona. Vyžaduje si tiež náležité zručnosti a postoje. Mimoriadne dôležité je vedieť, ako príslušník polície komunikuje so spoločnosťou, ako uvažuje a aké postoje zaujíma, keď sa rozhoduje. Vnútorné osvojenie si ľudských práv prostredníctvom vzdelávania je zložitý, mnohotvárný proces, ktorý však má rozhodujúci význam pri rozhodnutiach, ktoré musia príslušníci polície často prijať v zlomku sekundy.

Táto príručka odbornej prípravy bola vypracovaná so zámerom podporiť plán EÚ v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí, známy ako Štokholmský program¹, ktorého cieľom je tak zaručiť bezpečnosť a zlepšiť policajnú spoluprácu podporením skutočnej európskej justičnej kultúry a kultúry presadzovania práva, ako aj chrániť základné práva² jednotlivcov. Zdôrazňuje sa v ňom potreba odbornej prípravy na dosiahnutie týchto cieľov.

Európska komisia vydala oznámenie o zriadení európskej schémy odbornej prípravy v oblasti presadzovania práva³. Viaceré agentúry EÚ, ktoré sa špecializujú na oblasť spravodlivosti a vnútorných vecí, zaradili odbornú prípravu do svojej pôsobnosti. Cepol je agentúrou EÚ pre odbornú prípravu polície, zatiaľ čo Europol poskytuje polícii rozšírenú odbornú prípravu. Frontex vypracúva spoločné základné učebné plány a normy odbornej prípravy pre akadémiu odbornej prípravy príslušníkov pohraničnej a pobrežnej stráže EÚ.

Táto príručka agentúry FRA dopĺňa prácu uvedených agentúr. FRA uplatňuje hľadisko základných práv, keď zhromažďuje a analyzuje údaje, ktoré môžu poskytnúť užitočné dôkazy pri formulovaní operačných reakcií agentúr, napríklad zdôraznením hľadiska obetí.

„Ľudské práva sú prirodzeným právom každého človeka. Ale dôvodom nie je miesto, kde sme sa narodili. Dôvodom je skutočnosť, že sme sa narodili. Ľudské práva máme preto, lebo sme ľudské bytosti. A ľudskými bytosťami zostávame, aj keď nemáme pas, vízum či povolenie na pobyt.“

Michael O'Flaherty, riaditeľ agentúry FRA

¹ Európska rada (2010), Štokholmský program: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:SK:PDF>.

² Pojmy „základné“ a „ľudské“ práva sa v tejto príručke používajú ako synonymá.

³ Oznámenie o zriadení európskej schémy odbornej prípravy v oblasti presadzovania práva z 27. marca 2013 (COM/2013/0172).

„Medzi tieto vedomosti by mali patriť zásady účinnej spolupráce v oblasti presadzovania práva, základné práva, [...]“, s. 6, k dispozícii na: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/document/COM20130172.do>.

Ako používať túto príručku

Táto príručka obsahuje základné prvky praktického programu odbornej prípravy polície v oblasti ľudských práv zameraného na vzdelávanie osoby. Ak sa školitelia budú chcieť sústrediť na konkrétne otázky podrobnejšie, bude potrebné tento materiál doplniť ďalšími zdrojmi.

Šesť modulov a odporúčané aktivity odbornej prípravy by sa mali vyberať podľa konkrétnych okolností a prostredia odbornej prípravy (dostupného časového rámca, cieľovej skupiny, kontextu krajiny) počnúc posúdením cieľovej skupiny a stanovením cieľa: aké majú účastníci znalosti, postoje a skúsenosti? Čo by sa malo dosiahnuť?

V inštruktážnych poznámkach pre školiteľov sa v každom module vysvetľujú hlavné body, ktoré predstavujú „čo musia poslucháči vedieť“ na úspešné zvládnutie obsahu modulu. Uvedené sú ďalšie zdroje informácií.

Príručku je potrebné prispôbiť kontextu jednotlivých príslušných krajín. Aj keď väčšina citovaných súdnych prípadov je z Európskeho súdu pre ľudské práva, a teda majú význam pre všetky európske krajiny, je potrebné doplniť materiály, policajné predpisy a vnútroštátne právne predpisy príslušnej krajiny.

Voliteľné rozvrhy možností kombinovania modulov na 2 a 1/2-dňové alebo 3-dňové semináre sú v prílohe 1.

Štruktúra príručky

Príručka pozostáva zo šiestich modulov, ktoré sa zaoberajú kľúčovými prvkami prístupu k policajnej činnosti z hľadiska ľudských práv, a zo súboru príloh s doplňujúcim materiálom.

- Modul 1: Základné informácie o ľudských právach
- Modul 2: Policajná činnosť z hľadiska ľudských práv
- Modul 3: Analýza ľudských práv – povinnosti rešpektovať a chrániť
- Modul 4: Zákaz mučenia a neludzského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania
- Modul 5: Rozmanitosť, rovnosť a nediskriminácia
- Modul 6: Ľudské práva príslušníkov polície
- Prílohy obsahujú: programy seminárov, základné usmernenie pre školiteľov, typy pre prípravu prípadových štúdií; zbierku cvičení

Štruktúra modulov

Každý modul tvoria tri časti:

- **Úvod a opis aktivít odbornej prípravy:** ciele (vedomosti, postoj, zručnosti), požiadavky (čas, materiál, prostredie), opis aktivít a materiály na rozdanie.
- **Inštruktážne poznámky:** podrobné informácie na usmernenie aktivít odbornej prípravy vrátane tipov pre odbornú prípravu.
- **Doplňujúci materiál:** na doplnenie aktivity odbornej prípravy a inštruktážnych poznámok sa môžu použiť ďalšie informácie.

V niektorých moduloch tento oddiel obsahuje aj ďalšie aktivity na využitie v rozšírených kurzoch odbornej prípravy, konkrétne osvedčené postupy z viacerých policajných akadémií v Európe. Vo všeobecnosti majú širší rozsah a môžu slúžiť ako inšpirácia pre začleňovanie témy ľudských práv do učebných plánov policajných akadémií.

Vzdelávanie v oblasti ľudských práv a policajná činnosť – trojuholník vzdelávania v oblasti ľudských práv⁴

V zložitej oblasti ľudských práv neexistujú žiadne vopred pripravené odpovede, žiadny kontrolný zoznam, ktorého sa treba držať. Príslušníci polície musia formovať svoju prácu a svoje konanie v súlade s usmerneniami k ľudským právam; čelia náročnej úlohe používať svoju rozvážnosť a vyvažovať vnímané protichodné záujmy v každej konkrétnej situácii. V tejto snahe im pomôžu tri aspekty vedomostí, zručností a postojov. Aktivity odbornej prípravy v každom module sú navrhnuté so zreteľom na trojuholník vzdelávania v oblasti ľudských práv:

Nasledujúce kľúčové kompetencie sa dajú považovať za požadované výsledky odbornej prípravy polície v oblasti ľudských práv:

⁴ „Trojuholník vzdelávania v oblasti ľudských práv“ je zavedená koncepcia, v ktorej sa kombinujú vedomosti (teória) so zručnosťami a postojmi (prax) a ktorú možno nájsť v rôznych vzdelávacích publikáciách o ľudských právach, ako sú: *Human rights, education and global responsibilities* (Ľudské práva, vzdelávanie a globálne zodpovednosti) (1992); *Understanding Human Rights, Manual on human rights education* (Chápanie ľudských práv, príručka k vzdelávaniu v oblasti ľudských práv) (2006); *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, (Ľudské práva a polícia, príručka pre školiteľov) podľa W. Suintingera (2005), ktorý je aj spoluautorom tejto príručky; aktualizované na základe *Usmernení k vzdelávaniu v oblasti ľudských práv pre príslušníkov orgánov presadzovania práva*, OBSE/ODIHR, september 2012.

Vedomosti – účastníci by mali chápať funkciu ľudských práv v spoločnosti; (historický) vývoj ľudských práv; poznať zásady v oblasti ľudských práv (najmä zásady nevyhnutnosti a primeranosti, zásadu nediskriminácie, povinnosti štátu rešpektovať a chrániť ľudské práva, zásadu univerzálnosti a nedeliteľnosti); základné prvky systému ochrany ľudských práv; obsah noriem v oblasti ľudských práv súvisiacich s ich prácou (vrátane absolútneho zákazu mučenia); dôležité medzinárodné dokumenty v oblasti ľudských práv; organizácie a inštitúcie, ktoré pracujú v oblasti ľudských práv; ciele a charakteristiky policajnej činnosti v demokratických spoločnostiach založenej na ľudských právach.

Zručnosti – účastníci by mali byť schopní: uplatňovať zásady v oblasti ľudských práv (najmä zásady nevyhnutnosti a primeranosti) v praktickej práci; profesionálne komunikovať s verejnosťou a externými zainteresovanými stranami vrátane komunit menšín; zostavovať a prezentovať presvedčivé argumenty; analyzovať situácie v reálnom živote z hľadiska ľudských práv, vrátane identifikovania porušovania ľudských práv; uplatňovať zručnosti v oblasti zvládania/riešenia konfliktov; zaoberať sa kritikou; uvažovať o svojej identite; diskutovať o otázkach ľudských práv, rozmanitosti a policajnej činnosti; uplatňovať analýzu ľudských práv na svoje vlastné prostredie, ako aj na organizačné štruktúry a postupy.

Postoj – účastníci by mali uvažovať o: rešpektovaní seba a iných na základe dôstojnosti všetkých osôb; záväzku týkajúcom sa rovnosti, pokiaľ ide o pohlavie, rasu, farbu pleti, etnický alebo sociálny pôvod, genetické vlastnosti, jazyk, náboženstvo alebo vieru, politický alebo akýkoľvek iný názor, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod, zdravotné postihnutie, vek alebo sexuálnu orientáciu atď.; dôvere pri považovaní ľudských práv za cieľ a základ policajnej práce; uvedomení si vlastnej zodpovednosti; empatii voči druhým, najmä menšinám; nezaujatosti; ocenení externých zainteresovaných strán, vrátane komunit a monitorovacích inštitúcií a spolupráci s nimi; otvorenosti k úvahám; pripravenosti učiť sa z chýb; pripravenosti zaoberať sa kritikou; akceptovaní rozmanitosti v spoločnosti a jej dôsledku pre policajnú činnosť.

Tip pre odbornú prípravu: Aby mala odborná príprava význam

Spoločenskovedným výskumom sa ukázalo, že kurzy odbornej prípravy v oblasti ľudských práv – ak sa vykonávajú izolovane – majú obmedzený účinok. Odborná príprava musí byť zakotvená v širšom štruktúrnom a organizačnom kontexte. Ľudské práva musia byť viditeľne uznané za veľmi dôležité prostredníctvom interných rozhodovacích procesov, akými sú výber personálu, kariérny postup, komunikačné a informačné stratégie, manažérske a vodcovské funkcie a disciplinárne konania. Prevažujúce organizačné skutočnosti môžu pôsobiť proti cieľom odbornej prípravy v oblasti ľudských práv. Ak sa odborná príprava bude používať spolu s inými štruktúrnymi opatreniami v organizačnej kultúre, bude vplyv oveľa väčší.

Zdroj: Organizácia Spojených národov (OSN), Úrad vysokého komisára OSN pre ľudské práva (OHCHR) (2011).

Vypracovanie príručky

S cieľom čo najlepšie zamerať svoju prácu v odbore vzdelávania a odbornej prípravy v oblasti ľudských práv sa agentúra FRA radila s viac ako 80 aktérmi/inštitúciami – vrátane Európskej komisie, národných inštitúcií pre ľudské práva (NHRI), medzinárodných a národných aktérov vo vzdelávaní a v odbornej príprave v oblasti ľudských práv a mimovládnych organizácií (ďalej len „MVO“) – prostredníctvom kombinovanej metodiky online dotazníkov, telefonických rozhovorov a osobných stretnutí a seminárov. K opýtaným patrili: 19 policajných akadémií (Belgicko, Dánsko, Nemecko, Írsko, Grécko, Španielsko, Francúzsko, Cyprus, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Holandsko, Rakúsko, Poľsko, Portugalsko, Slovinsko, Švédsko a Spojené kráľovstvo); medzinárodné organizácie pôsobiace v oblasti policajnej činnosti a ľudských práv ako Rada Európy a Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) a jej Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ODIHR); a špecializované orgány s mandátom na policajnú činnosť a odbornú prípravu polície ako Asociácia európskych policajných akadémií (AEPC), Cepol, Europol, Medzinárodná organizácia kriminálnej polície (Interpol) a Národná agentúra pre zlepšenie policajného dohľadu so sídlom v Spojenom kráľovstve, ktorá sa zúčastnila na prípravnom seminári a zdôraznila potrebu cielenej odbornej prípravy v oblasti ľudských práv.

Opýtaní v rozhovoroch poukázali na to, že úloha odbornej prípravy polície v oblasti ľudských práv sa v rámci EÚ líši. Na jej zviditeľnenie sa musia prekonať určité problémy. Odborná príprava polície v oblasti ľudských práv sa môže uskutočňovať neformálne a môže byť dobrovoľná. V konzultáciách opýtaní zdôraznili nedostatok výmenu postupov odbornej prípravy v oblasti ľudských práv medzi policajnými akadémiami členských štátov EÚ a slabé zapájanie externých poskytovateľov odbornej prípravy, akými sú MVO a NHRI. Pripomenuli tiež, že odbornou prípravou polície v oblasti ľudských práv sa nemusí nevyhnutne vyriešiť konflikt záujmov vnímaný medzi nositeľmi povinností (políciou) a držiteľmi práv (členmi spoločnosti).

FRA uzavrela s dvomi konzultantmi a skúsenými školiteľmi polície v oblasti ľudských práv Gudrun Rabussayovou-Schwaldovou a Walterom Suntingerom zmluvu na vypracovanie návrhu tejto príručky, ktorú agentúra FRA následne revidovala.

V máji 2011 návrh rukopisu revidovalo niekoľko expertov na ľudské práva a odbornú prípravu polície. Za cenné príspevky sa chceme poďakovať menovite: Anje Bienertovej, vedúcej programu pre políciu a ľudské práva *Amnesty International*, Holandsko; Michielovi Holthackersovi, AEPC, policajná akadémia, Holandsko; Karlovi-Heinzovi Grundböckovi, hovorcovi rakúskeho ministerstva vnútra; Andremu Konzemu, plukovníkovi na policajnej akadémii v Severnom Porýní-Vestfálsku v Nemecku; Reinhardovi Kreisslovi, kriminalistickému sociológovi Inštitútu pre sociológiu práva a kriminológie v Rakúsku; Marine Narvaezovej, poradkyňi pre protiteroristické otázky, OBSE/ODIHR; Cristine Sgangaovej, nezávislej konzultantke pre ľudské práva a školiteľke polície; a Muratovi Yildizovi, poradcovi pre odbornú prípravu jednotky pre strategické záležitosti polície OBSE. V druhom kroku zabezpečenia kvality testovali moduly z navrhovanej príručky školitelia policajných akadémií z 12 členských štátov EÚ (Belgicka, Bulharska, Nemecko, Grécko, Francúzsko, Litva, Poľsko, Portugalsko, Slovensko, Švédsko a Spojeného kráľovstva) a Chorvátska v skúšobnej odbornej príprave. Oceňujeme aj odborné príspevky W. Suntingera k analytickým schémam, poznámkam a údajom z jeho prác spracovaných v tejto príručke. V príručke sú

použité príklady z odbornej prípravy o rozmanitosti z inštitútu *A World of Difference* (Svet rozdielov) Ligy proti hanobeniu a príklady, ktorými prispeli: W. Suntinger; G. Rabussayová-Schwaldová; Rafael Behr; Günther Berghofer, rakúsky náčelník polície; Gamal Turawa, konzultant a školiteľ v oblasti propagovania rozdielnosti z metropolitnej polície, Londýn, Spojené kráľovstvo; a tipy pre odbornú prípravu od Thomasa Greisa z rakúskej policajnej akadémie; Andreho Konzeho, plukovníka na policajnej akadémii v Severnom Porýní-Vestfálsku v Nemecku; Marie Knutssonovej, vysokoškolskej učiteľky na švédskej národnej policajnej vysokej škole; Remoa Pusca z rakúskej policajnej akadémie; Olivera van Wrochema, vedúceho študijného centra na Neuengamme Concentration Camp Memorial a Ulrike Pastoorovej.

Úprimne sa chceme poďakovať bývalému prezidentovi AEPC Mauriceovi Petitovi, ktorý zaradil ľudské práva do programu AEPC a skontaktoval národné policajné akadémie s agentúrou FRA. Naše ďalšie poďakovanie patrí policajnej akadémii v Lyone, *École Nationale Supérieure de la Police* (ENSPI), na ktorej usporiadal skúšobnú odbornú prípravu Jean-Marie Fiquet.

V treťom kroku školitelia, ktorí neboli zapojení do vytvárania pojmov alebo navrhovania príručky, použili príručku v septembri 2011 na spoločnej odbornej príprave Cepolu a agentúry FRA v Bramshille v Spojenom kráľovstve. Ďakujeme Cepolu za usporiadanie tohto podujatia, prvého v sérii spoločných podujatí odbornej prípravy Cepolu a agentúry FRA.

FRA počas tohto procesu poskytla platformu na výmenu informácií, podelenie sa o postupy a vyjadrenie potrieb týkajúcich sa odbornej prípravy. Na ulahčenie takéhoto odovzdania vedomostí príručka obsahuje deväť cvičení odbornej prípravy v oblasti ľudských práv, ktoré sa v súčasnosti používajú na národných policajných akadémiách v celej EÚ: tri z Nemecka, po jednom z Rakúska, Škótska, Švédska a Spojeného kráľovstva, ako aj z ILGA-Europe a OBSE/ODIHR.

Okrem zapojenia zainteresovaných osôb experti agentúry FRA v oblasti práva a spoločenských vied uskutočnili významný súvisiaci výskum, ktorého zisteniami sa vyzdvihla potreba cielenej a odbornej prípravy prispôsobenej polícii, v ktorej sa vyvažujú obavy o bezpečnosť so zásadami nediskriminácie. Na uspokojenie potrieb rozmanitých spoločností musia byť súčasné koncepcie polície v EÚ založené na vytvorení vzájomného vzťahu dôvery v rovnakej miere medzi všetkými vrstvami spoločnosti. Presadzovanie ľudských práv je nevyhnutným predpokladom takejto dôvery, ktorú polícia potrebuje na prevzatie aktívnejšej úlohy orientovanej na službu.

Pre takúto policajnú prácu sú relevantné tieto publikácie FRA:

**Základné práva na južných morských hraniciach Európy
(Fundamental rights at Europe's southern sea borders, 2013)**

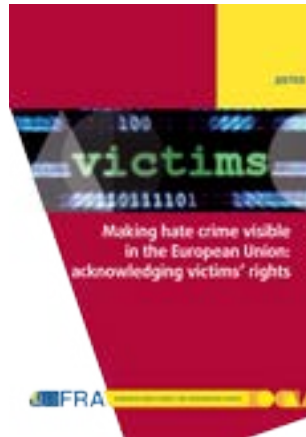
V tejto správe sa skúmajú podmienky na južných morských hraniciach Európy so zreteľom na najzákladnejšie práva človeka, právo na život a právo nebyť poslaný späť, ak hrozí mučenie, prenasledovanie alebo neľudské zaobchádzanie. Správa sa zaoberá hraničným dozorom a postupmi vylodenia, ako aj všeobecnými otázkami, napr. politikou EÚ, odbornou prípravou a operáciami koordinovanými Frontexom a preverujú sa v nej postupy v skúmaných členských štátoch EÚ – v Grécku, Španielsku, Taliansku, na Cypre a Malte. Cieľom správy je mapovaním problematiky základných práv na južných morských hraniciach Európy a identifikovaním slubných postupov ponúknuť odporúčania tvorcom politik EÚ, ako aj odborníkom na úrovni EÚ aj na úrovni členských štátov.

**Správa EÚ – MIDIS o kľúčových údajoch č. 6: Menšiny ako obeť
trestných činov (EU-MIDIS Data in Focus Report 6: Minorities as
Victims of Crime, 2012)**

V správe EÚ – MIDIS o kľúčových údajoch č. 6 sú údaje o skúsenostiach respondentov s viktimizáciou v rámci piatich druhov trestnej činnosti: odcudzenie vozidla alebo vykradnutie vozidla, vlámanie alebo pokus o vlámanie, odcudzenie osobných vecí bez použitia sily alebo hrozby (okradnutie osôb), napadnutie alebo vyhrážanie sa, a obťažovanie závažnej povahy. Priemerná miera viktimizácie trestnou činnosťou pre všetky skupiny skúmané v prieskume EÚ – MIDIS bola 24 %, inými slovami každá štvrtá osoba z menšinovej skupiny uviedla, že bola obeťou trestnej činnosti aspoň raz v období 12 mesiacov predchádzajúcich prieskumu. „Viditeľnejšie“ menšinové skupiny – t. j. skupiny, ktoré vyzerajú viditeľne odlišné od väčšinovej populácie – uvádzajú v priemere vyššie úrovne viktimizácie v prieskume EÚ – MIDIS než prístahovateľské alebo menšinové skupiny, ktorých vzhľad je podobný väčšinovej populácii. Tieto výsledky však zastierajú významné rozdiely v závislosti od členského štátu EÚ, v ktorom žijú rodové skupiny respondentov, ako sú „Rómovia“ alebo „subsaharskí Afričania“.

Zviditeľnenie trestných činov z nenávisti v EÚ: uznanie práv obetí (*Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights*, 2012)

Výskumom agentúry FRA sa ukázalo, že diskriminácia a intolerancia v EÚ pretrvávajú aj napriek maximálnemu úsiliu členských štátov o ich vykorenenie. Slovné napádanie, fyzické útoky a vraždy motivované predsudkami sú cielené na spoločnosť EÚ v celej jej rozmanitosti, od viditeľných menších po osoby so zdravotným postihnutím. Páchatelia takýchto „trestných činov z nenávisti“ – voľný termín pre túto znepokojujúcu realitu – pochádzajú zo všetkých vrstiev spoločnosti. Ich trestné činy spôsobujú nevyčísliteľné škody obetiam, rodinám aj spoločnosti

ako celku, a preto je stále naliehavejšie potrebné zvážiť, ako čo najlepšie reagovať. Táto správa agentúry FRA má pomôcť EÚ a jej členským štátom riešiť tieto porušovania základných práv tak ich zviditeľnením, ako aj stíhaním ich páchatelov. Znamená to povzbudzovanie obetí a svedkov, aby tieto trestné činy nahlásili a zvyšovanie ich dôvery v schopnosť systému trestného súdnictva zaoberať sa nimi rozhodne a efektívne.

Správa o kľúčových údajoch č. 4: Zastavovanie občanov políciou a menšiny (2010)

Prvým celoeurópskym prieskumom EÚ – MIDIS medzi prisťahovalcami a etnickými menšinami o ich skúsenostiach s diskrimináciou a viktimizáciou v dôsledku trestnej činnosti v každodennom živote sa zistilo, že menšiny boli zastavené políciou častejšie než skupiny väčšinového obyvateľstva žijúce v tej istej oblasti v Belgicku, vo Francúzsku, v Maďarsku, Nemecku, Grécku a Španielsku. Menšinové skupiny, ktoré vnímajú zastavovanie políciou z dôvodu svojho etnického pôvodu alebo preto, že sú prisťahovalci, majú nižšiu úroveň

dôvery k polícii než menšiny, ktoré považujú zastavenia políciou za nesúvisiace s ich príslušnosťou k menšine.

Zlepšenie efektívnosti práce polície. Čo je diskriminačné etnické profilovanie a ako mu predísť: príručka (2010)

Keď je rozhodnutie zastaviť osobu motivované výlučne alebo najmä na základe rasovej, etnickej alebo náboženskej príslušnosti tejto osoby, predstavuje to diskriminačné etnické profilovanie. Takéto postupy môžu spôsobiť stratu sympatií určitých komunit v EÚ a policajná činnosť bude menej efektívna. Cieľom tejto príručky agentúry FRA je pomôcť polícii riešiť diskriminačné etnické profilovanie a vyvarovať sa ho a je určená ako nástroj pre efektívnejšiu policajnú činnosť.

Skúsenosti s diskrimináciou, sociálnou marginalizáciou a násilím: porovnávací štúdiá moslimskej a nemoslimskej mládeže (*Experiences of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth, 2010*)

Sociálna marginalizácia a diskriminácia majú vážne následky pre každú spoločnosť – oboje je potrebné riešiť prioritne, keďže sú priamo spojené s násilným správaním mladých ľudí. Týmto výskumom sa ukázal vysoký stupeň prekrytia medzi tromi členskými štátmi EÚ, a to Francúzskom, Španielskom a Spojeným kráľovstvom, pri zvažovaní faktorov, ktorými možno vysvetliť násilnícke postoje alebo násilné skutky spáchané mladými ľuďmi. Hlavnými faktormi, ktoré môžu byť spojené s násilným správaním, sú: dané osoby sú muži, sú súčasťou skupiny mladých

delikventov/gangu, sú diskriminovaní a sú sociálne marginalizovaní – po zvážení týchto aspektov nehrá náboženské prostredie a/alebo náboženská príslušnosť žiadnu rolu pri vysvetľovaní násilného správania. Tieto zistenia vychádzajú z prieskumu, ktorý uskutočnila agentúra FRA v rokoch 2008/2009 medzi 3 000 deťmi vo veku 12 – 18 rokov vo Francúzsku, v Španielsku a Spojenom kráľovstve – troch členských štátoch, ktoré všetky zažili teroristické útoky spojené s radikálnym islamom alebo mestské nepokoje súvisiace s prisťahovaleckou mládežou prevažne z moslimského prostredia.

MODUL 1: ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O ĽUDSKÝCH PRÁVACH

Úvod	23
Aktivita: Pochopenie základných informácií o ľudských právach	24
Materiál na rozdanie – Základné myšlienky a pojmy v oblasti ľudských práv	26
Inštruktážne poznámky	27
1. Čo sú ľudské práva?	27
2. Aké druhy ľudských práv existujú?	28
3. Načo sú ľudské práva?.....	29
4. Aké povinnosti existujú v súvislosti s ľudskými právami?.....	30
5. Kde v práve sú zakotvené ľudské práva a ako sa monitoruje ich dodržiavanie?.....	33
Doplňujúci materiál	37

Základné informácie o ľudských právach

Úvod

Účelom tohto modulu je oboznámenie účastníkov so všeobecnými pojmami a s hlavnými charakteristikami ľudských práv, ich etickými a historickými prameňmi, ako aj ich formami a uplatňovaním v moderných časoch. Pritom sa skúmajú právne nástroje a používaná terminológia, ako aj organizácie a mechanizmy na ochranu a podporu ľudských práv.

Pozornosť sa upriamuje na viaceré hlavné aspekty ľudských práv vrátane základného ústredného pojmu ľudskej dôstojnosti a vymenovania osobitných práv, ktoré tento pojem zastrešuje. Vysvetľuje sa dvojité povinnosť štátov rešpektovať a chrániť ľudské práva: „rešpektovať“ predstavuje negatívnu povinnosť zdržať sa konania, ktoré by obmedzilo ľudské práva, a „chrániť“ znamená pozitívnu povinnosť vykonať opatrenia na zabezpečenie požívania ľudských práv.

Aktivita v tomto module je určená na podnietenie všeobecnej diskusie o úlohe a účele ľudských práv v dnešných spoločnostiach pred zameraním sa na špecifické aspekty ľudských práv súvisiace s políciou v nasledujúcich moduloch. Otázky na diskusiu sa začínajú všeobecným priblížením tematiky ľudských práv. Po ňom nasledujú otázky určené na podnietenie diskusie o ľudskej dôstojnosti a osobitných právach, účele ľudských práv a povinnostiach, ktoré z ich uplatňovania vznikajú.

Otázkami sa nastoluje základná problematika zásad, organizácie a fungovania spoločnosti a štátu, ktorá môže vyvolať živú diskusiu.

Aktivita: Pochopenie základných informácií o ľudských právach

Účel:

Táto aktivita umožní účastníkom lepšie pochopiť základné informácie o ľudských právach vrátane kľúčových pojmov a ich fungovania.

Ciele:

Vedomosti

- pochopiť základnú myšlienku a funkcie ľudských práv;
- pochopiť kľúčové pojmy v oblasti ľudských práv a zodpovedajúce povinnosti;
- získať základný prehľad o historickom vývoji ľudských práv;
- oboznámiť sa s najdôležitejšími medzinárodnými dokumentmi o ľudských právach a druhmi mechanizmov ich ochrany.

Postoj

- uznať základnú hodnotu ľudských práv vrátane ich právneho a politického významu, ako aj to, že sú základom mierovej spoločnosti a príspevkom k spravodlivému životu pre všetkých.

Zručnosti

- identifikovať ľudské práva, ktoré súvisia s prácou polície.

Požiadavky:

- čas: 40 – 60 minút;
- pomôcky:
 - materiál na rozdanie s otázkami na diskusiu;
 - voliteľné: prezentácie v PowerPointe a projektor;
- priestor: zasadacia miestnosť a dve miestnosti pre pracovné skupiny;
- veľkosť skupiny: maximálne 20 – 25 osôb.

Opis aktivity: Pochopenie základných informácií o ľudských právach

- 1 Predstavte účel a ciele aktivity.
- 2 Rozdajte materiál účastníkom – Základné myšlienky a pojmy v oblasti ľudských práv.
- 3 Rozdelte účastníkov na skupiny po 4 až 6 osobách a požiadajte ich, aby v každej skupine prerokovali jedno alebo dve tvrdenia. Skupiny majú na prácu 35 až 45 minút v závislosti od počtu tvrdení, o ktorých majú diskutovať. Zabezpečte, aby každá skupina vymenovala hovorcu, ktorý prednesie výsledky diskusie v pléne.
- 4 Odpovedzte na všetky otázky, ktoré vzniknú počas práce v skupinách.
- 5 Nechajte skupiny prezentovať svoju prácu v pléne.
- 6 Usporiadajte všeobecnú diskusiu o výsledkoch a získaných poznatkoch.
- 7 Zosumarizujte hlavné body a poskytnite prispôsobené vstupné údaje využívajúc podľa potreby informácie z inštruktážnych poznámok.

Materiál na rozdanie – Základné myšlienky a pojmy v oblasti ľudských práv

Otázky na diskusiu:

- 1. „Správaj sa k iným tak, ako by si chcel, aby sa oni správali k tebe.“**
 - Aký je vzťah medzi „zlatým pravidlom“ a ľudskými právami? V čom vidíte spoločný základ alebo odlišnosti?
 - Myslíte si, že ľudské práva je možné uplatňovať univerzálne?
- 2. „Myšlienka ľudských práv je rovnako jednoduchá, ako je silná: dôstojné zaobchádzanie s ľuďmi.“**

John Ruggie, osobitný spravodajca OSN pre podnikanie a ľudské práva, Hlavné zásady OSN v oblasti podnikania a ľudských práv.

 - Súhlasíte s týmto tvrdením? Vysvetlite, prečo súhlasíte alebo nesúhlasíte.
 - Poznáte akékoľvek iné krátke formulácie, ktoré vyjadrujú základnú myšlienku ľudských práv?
- 3. „Uznanie prirodzenej dôstojnosti a rovnakých neodňateľných práv všetkých členov ľudskej rodiny je základom slobody, spravodlivosti a mieru vo svete.“**

Organizácia Spojených národov, Všeobecná deklarácia ľudských práv z r. 1948.

 - Súhlasíte s týmto tvrdením? Vysvetlite, prečo súhlasíte alebo nesúhlasíte.
 - Viete si spomenúť na nejaké iné „základy“ slobody, spravodlivosti a mieru?
- 4. „Cieľom každého politického združenia je zachovanie prirodzených a neodňateľných práv človeka. Týmto právami sú sloboda, vlastníctvo, bezpečnosť a odpor proti útlaku.“**

Francúzska Deklarácia práv človeka a občana z r. 1789, článok 2.

 - Má význam toto chápanie cieľov štátu ešte aj dnes?
 - Na aké iné ciele štátu si viete spomenúť?
- 5. „V súčasnosti sa priveľa o právach rozpráva. Ľudia zabúdajú na povinnosti, ktoré majú voči sebe navzájom a voči spoločnosti.“**
 - Súhlasíte s týmto tvrdením? Vysvetlite, prečo súhlasíte alebo nesúhlasíte.
 - Aký je vzťah medzi právami a povinnosťami?

Inštruktážne poznámky

Tieto inštruktážne poznámky poskytujú užitočné informácie na zodpovedanie otázok uvedených v materiáli na rozdanie a na usmernenie diskusií odbornej prípravy o základných informáciách o ľudských právach a sú štruktúrované takto:

1. Čo sú ľudské práva?
2. Aké druhy ľudských práv existujú?
3. Načo sú ľudské práva?
4. Aké povinnosti existujú v súvislosti s ľudskými právami?
5. Kde v práve sú zakotvené ľudské práva a ako sa monitoruje ich dodržiavanie?

1. Čo sú ľudské práva?

Všeobecná deklarácia ľudských práv Článok 1

Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti aj právach. Sú obdarení rozumom a svedomím a majú sa k sebe správať v duchu bratstva.

Už stáročia skúmajú rôzni filozofi a náboženstvá na celom svete zásady, ktoré sú základom ľudských práv. Jedna z hlavných filozofických otázok, ktoré sa týkajú podstaty ľudských práv, znie:

Ako by sme sa mali správať jeden k druhému?

Zlatým pravidlom je stará etická zásada, ktorá je odpoveďou na túto otázku a usmerňuje správanie človeka: „Správaj sa k iným tak, ako by si chcel, aby sa oni správali k tebe.“ Rôzne formulácie tohto zlatého pravidla sa nachádzajú v najväčších náboženstvách a etických systémoch sveta.

Ľudské práva sú v mnohých ohľadoch modernou, podrobnejšou formuláciou tohto zlatého pravidla. Zásady v oblasti ľudských práv vychádzajú z myšlienky, že všetky ľudské bytosti majú vrodenu ľudskú dôstojnosť. Každý sa preto musí zdržať zasahovania do tejto dôstojnosti. Každý tiež musí konať tak, aby chránil ľudskú dôstojnosť iných aj svoju vlastnú. Okrem dôstojnosti ľudské práva zahŕňajú tiež ideály slobody, spravodlivosti, rovnosti a solidarity.

Tip pre odbornú prípravu: Použitie zlatého pravidla

Z diskusie o zlatom pravidle v súvislosti s ľudskými právami môžu vyplynúť citlivé témy a náročné otázky, najmä v súvislosti s náboženskou problematikou. Skúste predvídať a pripraviť sa na takéto pripomienky a otázky, aby ste na ne mohli pokojne a profesionálne reagovať.

2. Aké druhy ľudských práv existujú?

Všeobecná deklarácia ľudských práv

Preambula

[...] uznanie prirodzenej dôstojnosti a rovnakých neodňateľných práv všetkých členov ľudskej rodiny je základom slobody, spravodlivosti a mieru vo svete.

Ľudské práva je možné vyjadriť hodnotami, právnymi predpismi a politikami. Ľudská dôstojnosť, sloboda, rovnosť a solidarita sú pojmy, ktoré tvoria základ ľudských práv (článok 1 Všeobecnej deklarácie ľudských práv). Tieto pojmy nachádzajú konkrétne vyjadrenie v niekoľkých osobitných ľudských právach zakotvených v ústavách štátov a v regionálnych a medzinárodných nástrojoch pre ľudské práva.

Ľudské práva pokrývajú mnohé oblasti života a často bývajú zoskupené do týchto kategórií:

Občianske a politické práva

- právo na život
- zákaz mučenia
- zákaz otroctva
- právo na osobnú slobodu a bezpečnosť
- právo na spravodlivý proces
- právo na súkromný a rodinný život
- sloboda svedomia a náboženského vyznania
- sloboda prejavu
- sloboda združovania a zhromažďovania
- sloboda pohybu
- právo voliť
- rovnaký prístup k verejným službám
- právo založiť politickú stranu
- petičné právo
- právo vlastniť majetok (čiastočne aj ako hospodárske a sociálne právo)

Hospodárske, sociálne a kultúrne práva

- právo na prácu a slobodný výber zamestnania
- právo na spravodlivé a priaznivé pracovné podmienky
- právo zakladať odbory
- právo na sociálne zabezpečenie
- právo na primeranú životnú úroveň
- právo na zdravie
- právo na vzdelanie
- právo zúčastňovať sa na kultúrnom živote a využívať prínosy vedeckého pokroku

Solidarita/kolektívne práva

- právo národov na sebaurčenie
- práva menšín a pôvodného obyvateľstva
- právo na rozvoj

Rovnosť a nediskriminácia

- právo na rovnosť a nediskrimináciu je jednak dôležitým právom, jednak zásadou, podľa ktorej sa zaručujú všetky ľudské práva bez akejkoľvek diskriminácie.

Tip pre odbornú prípravu: Predstavenie celého spektra ľudských práv

Keď sa diskutuje o rôznych kategóriách ľudských práv, je užitočné predstaviť celé spektrum ľudských práv. Preskúmaním celého spektra účastníci možno lepšie pochopia, aké dôležité sú určité práva, napríklad hospodárske a sociálne, pre nich ako držiteľov práv. Prítom sa tiež zdôrazní, že ľudské práva sú pilierom modernej spoločnosti, ale že niektoré marginalizované skupiny dosiaľ ľudské práva nepoživajú.

3. Načo sú ľudské práva?

„Myšlienka ľudských práv je rovnako jednoduchá, ako je silná: dôstojné zaobchádzanie s ľuďmi.“

John Ruggie, osobitný spravodajca OSN pre podnikanie a ľudské práva, UN Doc A/HRC, Hlavné zásady OSN v oblasti podnikania a ľudských práv.

„Ľudské práva sú tie základné práva, ktoré oprávňujú ľudské bytosti formovať svoj život v súlade so slobodou, rovnosťou a rešpektovaním ľudskej dôstojnosti.“

Manfred Nowak, bývalý osobitný spravodajca OSN pre mučenie (2003), Introduction to the International Human Rights Regime, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, s. 1.

Ľudské práva, ktoré prinášajú so sebou tak práva, ako aj povinnosti, vytvárajú prostredie, v ktorom môžu dôstojne žiť všetci ľudia. Ľudské práva udeľujú jednotlivcom a štátom rôzne práva a povinnosti.

V prípade jednotlivcov ľudské práva:

- pomáhajú vytvárať podmienky na uspokojenie ich základných potrieb;
- zabezpečujú hlavné ľudské hodnoty, akými sú život, fyzická a duševná nedotknuteľnosť, sloboda, bezpečnosť, dôstojnosť a rovnosť pred zneužitím štátom a inými ľuďmi;
- chránia pred vylúčením a pomáhajú napraviť vylúčenie a marginalizáciu prostredníctvom prístupu k sociálnym službám, akými sú vzdelávanie a zdravotná starostlivosť;
- poskytujú vyvažujúci mechanizmus a prostriedok na riešenie konfliktov, keď sú ohrozené oprávnené záujmy (práva a sloboda jednotlivca sa končia tam, kde sa začínajú práva a sloboda iného jednotlivca);
- pomáhajú umožniť ľuďom dospieť ku konkrétnym právnym a etickým úsudkom so zreteľom na zložité situácie reálneho života.

V prípade štátov ľudské práva:

- upravujú spôsob správania štátov a spoločností k ľuďom poskytutím základných pravidiel spôsobu, ako by štáty a spoločnosti mali fungovať;
- špecifikujú povinnosti štátu rešpektovať a chrániť jednotlivcov;

- pomáhajú usmerňovať štáty pri tvorbe právnych predpisov, ktorými sa upravuje individuálne a kolektívne konanie a ustanovujú príslušné nestranné justičné orgány na rozhodovanie v (právnych) sporoch a na výkon práva;
- tvoria základ slobody, spravodlivosti a mieru v spoločnosti.

V prípade príslušníkov polície ľudské práva:

- pomáhajú im rozhodovať, čo je prípustné alebo zakázané;
- pomáhajú formovať vnútorné organizačné štruktúry polície;
- špecifikujú ich povinnosti ako zástupcov štátu rešpektovať a chrániť jednotlivcov;
- zabezpečujú im hlavné ľudské hodnoty, keďže sú tiež držiteľmi práv.

Aby sa ľudské práva realizovali v plnom rozsahu, jednotlivci musia práva rešpektovať a štáty majú povinnosť práva rešpektovať aj chrániť. Povinnosti rešpektovať a chrániť sú základom systému ľudských práv.

Tip pre odbornú prípravu: Riešenie otázok a problémov, ktoré môžu vzniknúť

- Čo je dôstojnosť?
- Príklady situácií, keď je/nie je jednoduché zaobchádzať s niekým dôstojne.
- Faktory, ktoré zvyšujú alebo znižujú dôstojnosť.
- Odpovedajú ľudské práva na odvekú otázku, ako by sme sa mali jeden k druhému správať?
- „Ľudské práva sú len ideou západného sveta. Iné kultúry majú iné hodnoty. Nemali by sme vnucovať naše chápanie iným ľuďom.“
- Aké sú základné ľudské potreby?
- Aká je funkcia štátu?
- „Ak osoba neplní svoje povinnosti voči spoločnosti, prečo by sa jej – na oplátku – nemali odňať jej práva?“

4. Aké povinnosti existujú v súvislosti s ľudskými právami?

Charta základných práv Európskej únie

Článok 1

Ľudská dôstojnosť je nedotknuteľná. Musí sa rešpektovať a ochraňovať.

Povinnosti jednotlivcov

Jednotlivci musia vzájomne rešpektovať práva iných. Sloboda a práva jednej osoby sa končia tam, kde sa začínajú sloboda a práva inej osoby. Všetky ľudské práva, bez ohľadu na kategóriu, sú nedeliteľné a vzájomne prepojené, čo znamená, že realizácia jedného práva je základnou podmienkou alebo nástrojom na realizovanie iných práv. Táto zásada sa dá uplatniť aj na povinnosti štátov.

Povinnosti štátov

Štáty sú povinné tak zdržať sa zbytočného obmedzovania ľudských práv (povinnosť rešpektovať), ako aj konať v záujme zabezpečenia ľudských práv (povinnosť chrániť). Ľudské bytosti sú držiteľmi práv a štát vrátane orgánov súdnej, výkonnej a zákonodarnej moci je zodpovedajúcim nositeľom povinností. Bez povinností rešpektovať a chrániť by práva kategorizované v inštruktážnych poznámkach tohto modulu nemali zmysel.

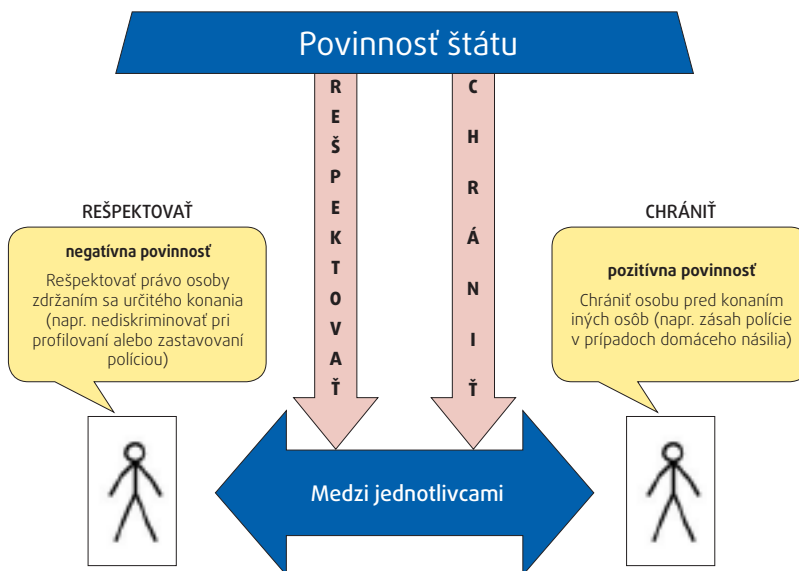
Všetky právomoci štátu sa viažu k týmto dvom základným povinnostiam:*

- **Povinnosť rešpektovať:** Štát sa musí zdržať neoprávneného a neprimeraného konania. Neodôvodnené zasahovanie do ľudských práv predstavuje porušovanie ľudských práv.
- **Povinnosť chrániť:** Štát je povinný prijať správne, legislatívne a/alebo súdne opatrenie na ochranu ľudských práv s cieľom zaisťiť, aby ľudia mohli požívať svoje práva v plnom rozsahu. Neprijatie vhodných opatrení predstavuje porušenie ľudských práv.

* *Poznámka:* Systém ľudských práv OSN obsahuje tzv. trojicu povinností rešpektovať, chrániť a plniť. Kvôli jednoduchosti sa tu v súvislosti s policajnou činnosťou tento systém nepoužíva.

Povinnosti polície

Povinnosti rešpektovať a chrániť ľudské práva sa rozširujú aj na príslušníkov polície, pretože sú orgánmi, ktoré vymenoval štát.

Povinnosť príslušníkov polície rešpektovať

Polícia má povinnosť rešpektovať ľudské práva. To znamená, že príslušníci polície nesmú svojvoľne alebo bezdôvodne zasahovať do ľudských práv jednotlivcov.

Rešpektovanie ľudských práv: nevyhnutnosť a primeranosť

Keď príslušník polície zatkne podozrivého, zasahuje do ľudského práva tohto podozrivého na osobnú slobodu a bezpečnosť, ktoré je zakotvené v článku 5 Európskeho dohovoru o ľudských právach (EDLP). Zásah do tohto ľudského práva je možné odôvodniť ochranou práv iných alebo presadzovaním práva. Ak však príslušník polície koná bez opodstatneného právneho základu, oprávneného cieľa alebo ak nerešpektuje zásady nevyhnutnosti a primeranosti, vtedy tento príslušník polície porušuje ľudské právo podozrivého na slobodu podľa uvedeného článku.

Tabuľka 1.1: Povinnosť rešpektovať: príklady z policajnej činnosti

Ľudské práva a zodpovedajúca povinnosť rešpektovať	
Právo na...	Polícia by sa mala zdržať...
život	• použitia neprimeranej a smrtiacej sily
zákaz mučenia a iného zlého zaobchádzania	• použitia sily počas výsluchov • použitia neprimeranej sily v prípade fyzického odporu
osobnú slobodu a bezpečnosť	• zatknutia alebo zadržania osoby bez právnych dôvodov
súkromný život	• vstupovania do súkromného príbytku bez riadneho odôvodnenia, napr. príkazu na domovú prehliadku
pokojnú zhromažďovanie	• zakazovania zhromaždenia bez riadneho odôvodnenia • použitia neprimeranej sily pri usmerňovaní a/alebo rozohnaní demonštrácie

Zdroj: FRA, 2013.

Povinnosť príslušníkov polície chrániť

Príslušníci polície majú tiež povinnosť chrániť ľudské práva, pričom sa od nich vyžaduje prijať konkrétne opatrenia na organizačnej a operačnej úrovni s cieľom zaručiť požívanie ľudských práv. To znamená povinnosť chrániť ľudské práva pred akýmkoľvek hrozbami vrátane hrozieb vo vzťahoch medzi jednotlivcami na tzv. „horizontálnej“ úrovni. V prípadoch domáceho násillia je napríklad polícia povinná vykonať konkrétne opatrenia na ochranu práva na život a práva na fyzickú nedotknuteľnosť a bezpečnosť obete. Ak polícia zlyhá pri ochrane ohrozovanej osoby bez riadneho odôvodnenia, toto zlyhanie predstavuje porušenie ľudských práv. Táto povinnosť od polície vyžaduje aj riadne vyšetrenie akýchkoľvek tvrdení o porušení práva na život alebo práva na fyzickú nedotknuteľnosť bez ohľadu na to, kto by mohol byť jeho páchatelom.

Tabuľka 1.2: Povinnosť chrániť: príklady z policajnej činnosti

Ľudské práva a zodpovedajúca povinnosť chrániť	
Na základe práva na...	Polícia by mala...
život	• vykonať vhodné opatrenie v prípade vierohodného ohrozenia života a fyzickej nedotknuteľnosti
zákaz mučenia a iného zlého zaobchádzania	• vykonať vhodné opatrenie v prípade domáceho násillia
osobnú slobodu a spravodlivý proces	• informovať zadržaného o dôvodoch zatknutia a vznesených obvineniach
pokojnú zhromažďovanie	• vykonať organizačné a vhodné operatívne opatrenia s cieľom chrániť pokojne protestujúcich pred útokmi iných
účinný prostriedok nápravy	• bezodkladne a nestranne vyšetriť údajné porušenia ľudských práv

Zdroj: FRA, 2013.

Podobne ako pri tradične dôraznejšom zameraní na občianske a politické práva verejnosť oveľa viac vníma negatívnu povinnosť štátu rešpektovať ľudské práva – obmedzenie konania štátu, kontrolu právomocí štátu, nezasahovanie – než pozitívnu povinnosť chrániť.

5. Kde v práve sú zakotvené ľudské práva a ako sa monitoruje ich dodržiavanie?

„Národné inštitúcie pre ľudské práva (NHRI) zohrávajú významnú rolu v štruktúre ľudských práv na vnútroštátnej úrovni napríklad monitorovaním dodržiavania, vykonávaním výskumu, podnecovaním preventívnych opatrení a zvyšovaním informovanosti.“

FRA (2010), *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, Luxemburg, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie (Úrad pre publikácie), s. 7.

„Inštitúcie NHRI fungujú v rámci krajiny aj ako centrá, ktoré spájajú aktérov, napr. vládne agentúry s občianskou spoločnosťou. Týmto spájaním NHRI prispievajú k zmenšovaniu rozdielov medzi prijatými medzinárodnými normami a vykonávaním konkrétnych opatrení. NHRI tiež pomáhajú zabezpečiť, aby sa uplatnila nedeliteľnosť a vzájomné prepojenie úplného spektra ľudských práv.“

FRA (2010), *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, Úrad pre publikácie, s. 8.

Podstatnú úlohu, pokiaľ ide o ľudské práva, má právny poriadok. Ľudské práva boli spočiatku ustanovené na vnútroštátnej úrovni a od 2. svetovej vojny sa systematicky začleňujú do medzinárodného práva. Medzinárodné zmluvy o ľudských právach obvykle obsahujú článok, v ktorom sa stanovujú povinnosti štátov v oblasti ľudských práv. Konkrétnejšie vymedzenie týchto práv napomohla judikatúra medzinárodných orgánov pre ľudské práva vrátane Európskeho súdu pre ľudské práva. Vďaka vývoju na úrovni OSN a na regionálnej úrovni existuje teraz komplexný súbor medzinárodných noriem v oblasti ľudských práv, ktoré je možné uplatniť v mnohých oblastiach života.

Pre tento modul odbornej prípravy sú obzvlášť dôležité normy v oblasti ľudských práv na regionálnej európskej úrovni. Súčasťou týchto noriem sú zmluvy uzavreté v rámci OSN, ako aj európske zmluvy, ktoré existujú paralelne, a sú rovnako uplatniteľné v tých európskych štátoch, ktoré ich ratifikovali. V súlade so všeobecnou

zásadou medzinárodného práva, podľa ktorej sa na tú istú situáciu vzťahuje viacero noriem, uplatňujú sa normy, ktoré sú pre jednotlivca najpriaznivejšie.

Ďalej sú uvedené dva zoznamy niektorých medzinárodných zmlúv a iných nástrojov pre ľudské práva, ktoré obsahujú normy v oblasti ľudských práv. Prvý zoznam má pre policajnú činnosť všeobecný význam, druhý má osobitnejší význam:

Relevantné medzinárodné nástroje pre ľudské práva – všeobecné

- Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948);
- Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965);
- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966);
- Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1966);
- Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979);
- Dohovor OSN o právach dieťaťa (1989);
- Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (2006);
- Európsky dohovor o ľudských právach (1950);
- Európska sociálna charta (1961);
- Charta základných práv Európskej únie (2000).

Relevantné medzinárodné nástroje pre ľudské práva – špecifické pre políciu

- Dohovor OSN proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (1984);
- Opčný protokol k Dohovoru OSN proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (2002);
- Medzinárodný dohovor na ochranu všetkých osôb pred nedobrovoľným zmiznutím (2006);
- Európsky dohovor na zabránenie mučeniu a neludskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (1987);
- Kódex správania OSN pre príslušníkov orgánov presadzovania práva (1979);
- Deklarácia OSN o základných zásadách spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci (1985);
- Základné zásady OSN pre použitie sily a strelných zbraní príslušníkmi orgánov presadzovania práva (1990);
- Rada Európy: Deklarácia o polícii (1979);
- Rada Európy: Európsky kódex policajnej etiky (2001).

Mechanizmy v oblasti ľudských práv

Na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni fungujú mechanizmy, ktoré pomáhajú monitorovať a regulovať uplatňovanie ľudských práv.

Ochrana ľudských práv sa začína na vnútroštátnej úrovni. Medzinárodné mechanizmy zasahujú v oblasti ochrany ľudských práv len vtedy, keď vnútroštátne systémy prestanú riadne fungovať alebo zlyháva náprava porušenia ľudských práv.

Existuje tiež viacero medzinárodných mechanizmov na podporu a ochranu ľudských práv. Tieto mechanizmy majú čoraz väčší vplyv na právne predpisy a postupy v štátoch. Ich judikatúra a odporúčania viedli v mnohých európskych krajinách k právnym a inštitucionálnym reformám vrátane reforiem v polícii.

Existujú aj mechanizmy na globálnej úrovni, napríklad všeobecné pravidelné preskúmanie, v rámci ktorého Rada OSN pre ľudské práva každé štyri roky posudzuje dodržiavanie ľudských práv v každom členskom štáte OSN.

Nasleduje zoznam mechanizmov v oblasti ľudských práv na vnútroštátnej, európskej a medzinárodnej úrovni vrátane orgánov súvisiacich s políciou:

Mechanizmy v oblasti ľudských práv na vnútroštátnej úrovni

- polícia, pokiaľ ide o jej osobitnú úlohu, pozri modul 2;
- súdy vrátane ústavných súdov;
- verejní ochrancovia práv (ombudsmeni) alebo národné komisie pre ľudské práva;
- národná rada (parlament) vrátane parlamentných orgánov osobitne poverených monitorovaním ľudských práv;
- mechanizmy na monitorovanie miest zadržovania vrátane vnútroštátnych mechanizmov prevencie podľa Opčného protokolu k Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu;
- národné orgány pre otázky rovnosti a nediskriminácie;
- mimovládne organizácie;
- médiá;
- odbory;
- profesijné skupiny.

Mechanizmy v oblasti ľudských práv na európskej úrovni

- Súdny dvor Európskej únie (SDEÚ);
- Európsky súd pre ľudské práva (ESLP);
- Európsky výbor Rady Európy na zabránenie mučeniu (CPT);
- Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (ECRI);
- mimovládne organizácie.

Mechanizmy v oblasti ľudských práv na medzinárodnej úrovni

- Výbor OSN pre ľudské práva;
- Rada OSN pre ľudské práva;
- Výbor proti mučeniu;
- Podvýbor na zabránenie mučeniu;
- vnútroštátne mechanizmy prevencie;
- Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie;
- Výbor na odstránenie diskriminácie žien;
- mimovládne organizácie.

Orgány súvisiace s políciou v Európe

- Eurojust (Jednotka Európskej únie pre justičnú spoluprácu);
- Frontex (Európska agentúra pre pohraničnú a pobrežnú stráž);
- Cepol (Agentúra Európskej únie pre odbornú prípravu v oblasti presadzovania práva);
- Europol (Európsky policajný úrad).

Doplňujúci materiál

V tejto časti sa skúmajú filozofické korene a vývoj v oblasti ľudských práv ako úvod k ďalším informáciám o súčasných mechanizmoch v tejto oblasti. Začína sa rozšírením diskusie o zlatom pravidle v inštruktážnych poznámkach tohto modulu s doplnením opisu vývoja ľudských práv od ich začiatkov v časoch európskeho osvietenstva až po vývoj v modernejších časoch. Potom nasleduje diskusia o jednej z kontroverzných tém ľudských práv, ich univerzálnosti, pričom sa školiteľovi poskytujú dôkazy a argumenty na podporu koncepcie univerzálnosti.

Druhá časť je venovaná praktickým informáciám. Uvádza sa v nej podrobnosti o súčasných mechanizmoch v oblasti ľudských práv tak na európskej, ako aj medzinárodnej úrovni. Opisujú sa v nej najvýznamnejšie mimovládne organizácie a orgány súvisiace s políciou v Európe.

Zlaté pravidlo a vývoj ľudských práv

Zlaté pravidlo je prítomné v mnohých odlišných kultúrnych súvislostiach:

- „Nerob ty sám, z čoho obviňuješ iných.“ (Táles z Milétu)
- „Nerob iným nič, čo by ti spôsobilo bolesť, ak by to iní urobili tebe: toto je celá povinnosť.“ (hinduizmus)
- „Čo ti je odporné, nerob svojmu blížnemu. To je celá Tóra; všetko ostatné je komentár.“ (judaizmus)
- „Všetko, čo chcete, aby ľudia robili vám, robte aj vy im!“ (kresťanstvo)
- „Nikto z vás nie je veriaci, kým neželá svojmu bratovi to isté, čo želá sám sebe.“ (islam)
- „Neraň iných tým, čo by si považoval za zraňujúce pre seba.“ (budhizmus)
- „Čo nechcete, aby iní robili vám, nerobte ani vy im.“ (Konfucius)
- „Konaj iba podľa tej maximy, pri ktorej zároveň môžeš chcieť, aby sa stala všeobecným zákonom.“ (Immanuel Kant)

Európske osvietenstvo a ľudské práva

Vychádzajúc z filozofie starovekého Grécka európski osvietení filozofi skúmali absolútnu slobodu ľudských bytostí v „prirodzenom stave“. Ako by potom mala akákoľvek štátna inštitúcia od nich oprávnené vyžadovať, aby sa správali určitým spôsobom? Toto napätie medzi (štátnym) nátlakom a (ľudskou) slobodou znepokojovalo mnohých mysliteľov v časoch európskeho osvietenstva. Podľa slov anglického učenca Johna Lockeho (1632 – 1749): „Bez obmedzujúcej právomoci vlády by sme považovali vykonávanie svojej zvrchovanosti za,neisté‘ pre nedostatok záruk, že iní budú vždy rešpektovať morálne hranice, ktoré si vyžaduje naše postavenie ako rozumných, nezávislých a teda zvrchovaných tvorov.“ Ale Locke bol presvedčený, že zrejme existuje spôsob, ako si môžeme naše základné záujmy poistiť, a to je odstúpenie niektorých svojich právomocí ľuďom, ktorých osobitne poveríme ochranou týchto záujmov a udelíme im

právomoc zabezpečovať našu ochranu. „Právomoc, ktorú takýmto zástupcom udelíme, bude zákonná len dovtedy, kým budú naďalej konať v dobrej viere a v našom mene.“¹ Táto teória spoločenskej zmluvy tvorí morálny základ moderného liberálneho štátu vrátane štátnej inštitúcie s právomocami udelenými polícii. Locke tiež naznačil, čo je potrebné na dosiahnutie „zachovania života, slobody a majetku“: zákonodarná, súdna a výkonná moc. Neskôr Charles de Montesquieu (1689 – 1755) vypracoval základnú koncepciu rozdelenia štátnej moci a Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1778) zdôraznil demokratický prvok štátov. Pomohli tak položiť teoretické základy moderného štátu a inšpirovali revolučné procesy najprv v Spojených štátoch (1776) a vo Francúzsku (1789), po ktorých nasledovala väčšina európskych krajín.

Tento proces v moderných časoch pokračuje. Ľudské práva sa vyvíjali ako súčasť politickej etiky v diskusiách sústreďujúcich sa na oprávnenosť štátu a jeho používanie moci vrátane fyzickej sily na obmedzovanie osobnej slobody.

V súvislosti s etickými a politickými požiadavkami vznikali spoločenské hnutia, ktoré inšpirovali revolucionárov na zvrhnutie absolutistických a represívnych režimov. Po úspešných revolúciách sa ľudské práva začlenili do vnútroštátneho práva, najmä do ústav štátov. Tento proces uzákonenia dal etickým požiadavkám silu a oprávnenosť a štátu použitie fyzickej sily.

Zrejmým príkladom tohto vývoja je hnutie za práva žien. Počínajúc *Obhajobou práv žien* (A vindication of the rights of women, 1792) Mary Wollstonecraftovej a *Deklaráciou práv ženy a občianky* (Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne, 1793) francúzskej revolucionárky Olympe de Gouges je to dlhá a pretrvávajúca história transformácie etických/politických požiadaviek do práva a jeho vykonávania v praxi.

Iným príkladom je hnutie za zákaz diskriminácie a hnutie lesbičiek, gejov, bisexuálov a transrodových osôb (LGBT), ktoré sa domáhajú toho, aby štát prijal opatrenia na ochranu práv zraniteľných alebo marginalizovaných osôb v spoločnosti, nastolujúc problematiku manželstva osôb rovnakého pohlavia alebo diskriminácie pri prístupe k zamestnaniu a/alebo k bývaniu.

Najmä z hľadiska tohto vývoja je dôležité pripomenúť, že na uplatňovanie ľudských práv samotná znalosť zákona nestačí. Udržateľné dosiahnutie ľudských práv si vyžaduje príslušný morálny postoj, ktorého základom sú nielen vonkajšie sankcie, ale aj vnútorné presvedčenie.

Pri formovaní ľudských práv do podoby, v ktorej existujú dnes, zohrávali úlohu aj iné faktory ako spoločenské a revolučné hnutia. Napríklad v rozsudkoch medzinárodných súdov pre ľudské práva sú od osemdesiatych rokov minulého storočia usmernenia k spôsobu uplatňovania ľudských práv. Súdny riešia vo svojich rozhodnutiach mnohé ľudské práva, napr. právo na život (vyhrážanie neznámych osôb usmrtením); právo na ochranu pred mučením a iným zlým zaobchádzaním (násilie rodičov páchané na deťoch); alebo právo na slobodu zhromažďovania (ochrana demonštrantov pred odporcami demonštrácie).

Aj výzvy v oblasti ľudských práv pochádzajúce z občianskych vojen, najmä z občianskych vojen v bývalej Juhoslávii, výrazne zviditeľnili nebezpečenstvá prehnaneho konania štátu a týranie jednej skupiny občanov inou skupinou, ktorému sa polícia často nečinne prizerala.

¹ Kleinig, J. (2008), *Ethics and criminal justice: an introduction*, New York, Cambridge University Press, s. 10.

Rada Európy bola na čele podpory pochopenia ľudských práv v súvislosti s policajnou činnosťou prostredníctvom série iniciatív v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Ich súčasťou bol v roku 1995 seminár „Ľudské práva a polícia“, na ktorý nadväzovalo zavedenie programu nazvaného „Polícia a ľudské práva 1997 – 2000“.

„Generácie“ ľudských práv

Ľudské práva sa časom vyvíjali, až sa stali komplexným súborom práv pokrývajúcich rad oblastí. Pri opisoch tohto historického vývoja sa ľudské práva často členia na tieto „tri generácie“:

- prvá generácia: občianske a politické práva;
- druhá generácia: hospodárske, sociálne a kultúrne práva;
- tretia generácia: solidarita a kolektívne práva.

Tieto tri generácie ľudských práv pomáha ilustrovať preskúmanie určitých nástrojov v oblasti ľudských práv ustanovených a vypracovaných tak na európskej, ako aj na medzinárodnej úrovni, a to:

- Európsky dohovor o ľudských právach z roku 1950, najstaršia a najznámejšia zmluva o ľudských právach v Európe, obsahuje len občianske a politické práva (prvá generácia), zatiaľ čo hospodárske a sociálne práva obsahuje jej mladšia sestra Európska sociálna charta z roku 1961 (druhá generácia).
- Uvedené delenie je zrejmé z dvojice hlavných zmlúv OSN o ľudských právach, ktorými sú: Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (prvá generácia) a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (druhá generácia).
- Charta základných práv Európskej únie je prvým právne záväzným nástrojom, ktorý výslovne obsahuje všetky aspekty ľudských práv, čím sa odzrkadľuje jej relatívne mladý vek ako právneho nástroja.

V týchto troch generáciách ľudských práv sa medzičasom vžili určité zásady a ochrany. Medzi ne patrí zásada nedeliteľnosti a vzájomná závislosť demokracie, hospodárskeho rozvoja, ochrany práv žien, detí a menších. Tri generácie práv spolu stelesňujú holistický prístup k ľudským právam.²

Univerzalizmus oproti kultúrnemu relativizmu

„Niektorí cudzinci nesúhlasia s našimi hodnotami, dokonca ani hodnotami ľudských práv. Pozrite sa, ako sa správajú k ženám,“ alebo „Budme úprimní. Ľudské práva majú pôvod na Západe, iné kultúry ich nemajú.“

Tvrdenia ako tieto sa pravidelne objavujú na odbornej príprave polície. Súvisia s problematikou univerzálnosti ľudských práv, ktorá je najpálčivejšie diskutovanou otázkou v oblasti ľudských práv.

² Valné zhromaždenie OSN (1993), Viedenská deklarácia a akčný program, Dok. OSN A/CONF.157/23, 12. júla 1993.

Ako užitočné sa v týchto diskusiách ukázali tieto body:

- „Univerzálny charakter týchto práv je nepochybný,“ to potvrdili členské štáty OSN na druhej svetovej konferencii OSN o ľudských právach v roku 1993. K tomuto potvrdeniu univerzálnosti sa dospelo po dlhých diskusiách, najmä medzi západnými a ázijskými vládami. Ale v tom istom dokumente sa dodáva: „*Kedže je nevyhnutné mať na zreteli národné a regionálne osobitosti a rôzne historické, kultúrne a náboženské súvislosti, je povinnosťou štátov bez ohľadu na ich politické, hospodárske a kultúrne systémy podporovať a chrániť všetky ľudské práva a základné slobody.*“

Viedenská deklarácia a akčný program, 1993, odsek 5.

- Čo to znamená? Znamená to, že univerzálne práva sa musia vykladať a uplatňovať v konkrétnych historických a kultúrnych súvislostiach. Podobný prístup možno nájsť aj na európskej úrovni. Európsky súd pre ľudské práva ponecháva štátom pri uplatňovaní Európskeho dohovoru o ľudských právach v konkrétnych prípadoch ľudských práv určitú „mieru voľnej úvahy“ so zreteľom na ich osobitné okolnosti.
- **Zlaté pravidlo**, ktoré v takej či onakej forme existuje v rôznych kultúrnych prostrediach, poskytuje pevný základ pre predpoklad univerzálnosti niektorých základných hodnôt a morálnych požiadaviek.
- **Hodnoty ľudských práv sa nachádzajú v rôznych kultúrnych prostrediach.** Stále častejšie to potvrdzuje historický a antropologický výskum. V roku 1969 uverejnila organizácia UNESCO zbierku dokumentov z celého sveta o úvahách na tému ľudských práv, ktorú upravila švajčiarska filozofka Jeanne Herschová pod názvom: *Prirodzené právo človeka*.³

Čínska dynastia Suej v 6. storočí zrušila mučenie z takmer rovnakých dôvodov ako v Európe v časoch osvietenstva – o viac než tisíc rokov neskôr.

Hersch, J. (ed.) (1969), *Birthright of man: a selection of texts* (Prirodzené právo človeka: vybrané texty), Paríž, UNESCO.

Akbar, moslimský mogul Indie, zaviedol počas svojej vlády v období rokov 1556 až 1605 právo na svetonázor a slobodu náboženstva. Podporoval náboženskú toleranciu a uzákonil povinnosť zabezpečiť, aby „nikto nemohol byť stíhaný z náboženských dôvodov a aby každý mohol prestúpiť na náboženstvo, ktoré sa mu páči“.

Sen, A. (2006)

Identity and Violence: The illusion of Destiny (Identita a násilie: ilúzia osudu), New York, Londýn, Norton & Company, s. 64.

Aktéri a mechanizmy v oblasti ľudských práv

Mimovládne organizácie

Mimovládne organizácie, napríklad Amnesty International, zohrávajú zásadnú úlohu v oblasti ochrany a podpory ľudských práv. Ich aktivita v obrovskej miere prispieva k zvyšovaniu informovanosti, častejšiemu oznamovaniu porušovania ľudských práv a k reformným procesom.

Európske mechanizmy v oblasti ľudských práv

Súdny dvor Európskej únie (SDEÚ)

Postavenie SDEÚ sa značne zmenilo od nadobudnutia platnosti Lisabonskej zmluvy v roku 2009, ktorou sa stala Charta základných práv Európskej únie právne záväznou pre EÚ a členské štáty EÚ pri uplatňovaní práva EÚ. SDEÚ, ktorý je zodpovedný za rozsudky v súlade s právom EÚ, môže teraz po vyčerpaní vnútroštátnych právnych prostriedkov nápravy v členských štátoch skúmať aj súlad s Chartou základných práv. Rada EÚ zriadila pracovnú skupinu pre základné práva, občianske práva a voľný pohyb osôb, ktorá okrem iného pracuje na úlohách týkajúcich sa prístúpenia EÚ k Európskemu dohovoru o ľudských právach (EDLP).

Európsky súd pre ľudské práva (ESLP)

Európsky súd pre ľudské práva, najstarší a najvplyvnejší medzinárodný mechanizmus v oblasti ľudských práv v Európe, má za úlohu dohľad nad uplatňovaním EDLP. Osoby, ktoré sa domnievajú, že zmluvný štát EDLP porušuje ich ľudské práva, môžu podať sťažnosť na

³ Hersch, J. (ed.) (1969), *Birthright of man: a selection of texts* (Prirodzené právo človeka: vybrané texty), Paríž, UNESCO.

tomto súde, ktorý bol založený v Štrasburgu v roku 1959 a ako stály súd začal fungovať v roku 1998. Napriek tomu, že mnohé žiadosti sú odmietnuté ako neprípustné, súd sa zaoberá veľkým množstvom prípadov. V roku 2010 bolo na vypočutie pridelených 61 300 takýchto žiadostí. V uvedenom roku ESLP vydal 2 607 rozsudkov, pričom v približne polovici z nich konštatoval porušenie. V súčasnosti čaká na vybavenie asi 200 000 žiadostí.⁵

Prípady na rozhodnutie súdu môžu predložiť aj štáty proti iným štátom. Rozhodnutia ESLP sú pre štát záväzné a jeho judikatúra výrazne ovplyvňuje európske právo a európsku prax. Výnosy súdov majú najväčší účinok na policajné právo a policajnú prax a všeobecnejšie na správu súdnictva. Súd výrazne prispieva k súčasnému chápaniu ľudských práv; rozhodnutia súdu sú prvým miestom, kam sa obrátiť, ak sa niekto chce dozvedieť, ako sa v európskych súvislostiach vykladá konkrétne ustanovenie o ľudských právach. V prípadových štúdiách v tejto príručke sa preto preberajú prípady z praxe ESLP.

Ďalšie informácie pozri na: www.echr.coe.int/echr/homepage_EN.

Súdne veci je možné nájsť na: www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc.

Rada Európy, Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT)

Úlohou CPT, ktorý bol zriadený na základe Európskeho dohovoru na zabránenie mučeniu a neludskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, je navštevovať európske miesta zadržovania osôb s cieľom posúdiť, ako sa zaobchádza s osobami zbavenými slobody. K týmto miestam patria väznice, nápravno-výchovné zariadenia pre mladistvých, policajné stanice, zariadenia pre zaistenie prístahovalcov, psychiatrické nemocnice a domovy sociálnej starostlivosti. Delegácie CPT majú neobmedzený prístup na miesta zadržovania a právo voľne, bez obmedzenia sa v nich pohybovať. Uskutočňujú rozhovory s osobami zbavenými slobody a sú oprávnené voľne komunikovať s každým, kto môže poskytnúť informácie. Po návšteve výbor CPT vypracuje správu o svojich zisteniach a vydá orgánom odporúčania, ktorých cieľom je posilnenie ochrany zadržaných osôb pred mučením a inými formami zlého zaobchádzania. Jeho správy sa zverejňujú so súhlasom dotknutého štátu. CPT výrazne prispieva k zvyšovaniu informovanosti o problémoch v oblasti ľudských práv na miestach zadržovania, čo viedlo v mnohých krajinách k reformám.

Ďalšie informácie vrátane správ CPT pozri na: <http://www.cpt.coe.int/en/>.

Rada Európy, Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (ECRI)

ECRI monitoruje z hľadiska ochrany ľudských práv problémy v oblastiach rasizmu, diskriminácie na základe etnického pôvodu, štátnej príslušnosti, farby pleti, náboženstva a národnosti, ako aj xenofóbie, antisemitizmu a intolerancie. Zriadená bola rozhodnutím v roku 1993, je zložená z nezávislých expertov a jej mandát pokrýva: monitorovanie v jednotlivých krajinách; všeobecné politické odporúčania; a informačné a komunikačné aktivity s občianskou spoločnosťou. ECRI pripravuje správy a vydáva odporúčania pre členské štáty Rady Európy. Zaoberá sa policajnou činnosťou v súvislosti s monitorovaním krajiny a v rámci všeobecného politického odporúčania č. 11.

Ďalšie informácie pozri na: www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp.

⁴ Ďalšie informácie o štatistických údajoch pozri na webovom sídle ESLP: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>

Medzinárodné mechanizmy v oblasti ľudských práv

Výbor OSN pre ľudské práva

Výbor pre ľudské práva je orgánom nezávislých expertov OSN, ktorý monitoruje uplatňovanie Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ICCPR). Hlavnou úlohou výboru je skúmať správy zmluvných štátov o uplatňovaní práv, ktoré sú povinné pravidelne predkladať. Vo svojich záverečných konštatovaniach výbor uvádza svoje obavy a odporúčania pre zmluvný štát. Posudzuje tiež individuálne sťažnosti na údajné porušenie ICCPR štátom a vydáva (nezáväzná) rozhodnutia. Rovnako ako v prípade ESLP v Európe je Výbor pre ľudské práva hlavným zdrojom zistenia významu predpisov OSN o ľudských právach v konkrétnych podmienkach. Okrem konkrétnych prípadov výbor vydáva aj svoj výklad obsahu ustanovení o ľudských právach vo forme všeobecných pripomienok.

Ďalšie informácie pozri na: www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/.

Rada OSN pre ľudské práva

Rada OSN pre ľudské práva je orgánom vytvoreným na základe Charty OSN a je zodpovedná za posilňovanie podpory a ochrany ľudských práv na celom svete a za riešenie situácií hrubého a systematického porušovania ľudských práv. Rada pozostáva zo 47 členských štátov OSN, ktoré každé tri roky volí Valné zhromaždenie OSN. Rada pre ľudské práva vykonáva všeobecné pravidelné preskúmanie, ktoré slúži na posúdenie situácie v oblasti ľudských práv vo všetkých členských štátoch OSN v štvorročných cykloch. Na práci Rady pre ľudské práva sa zúčastňujú aj osobitné postupy OSN (osobitní spravodajcovia, osobitní predstavitelia, nezávislí experti a pracovné skupiny), ktorí plnia úlohy monitorovania, preskúmania a zverejňovania správ o tematických problémoch alebo situáciách v oblasti ľudských práv v konkrétnych krajinách.

Ďalšie informácie pozri na: www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx.

Výbor proti mučeniu

Výbor proti mučeniu je orgánom nezávislých expertov OSN, ktorý monitoruje uplatňovanie Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Jeho funkcie sú podobné funkciám Rady pre ľudské práva. Okrem toho je poverený, aby vlastným vyšetrovacím postupom dôkladne preskúmal situácie v krajinách. Jeho prax vrátane judikatúry je dôležitá na pochopenie toho, čo presne znamená mučenie a iné zlé zaobchádzanie.

Ďalšie informácie pozri na: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/index.htm.

Podvýbor na zabránenie mučeniu

Podvýbor na zabránenie mučeniu (SPT) bol zriadený Opčným protokolom k Dohovoru OSN proti mučeniu (OPCAT). Jeho úlohy sú podobné úlohám CPT: navštevovať európske miesta zadržiavania osôb s cieľom posúdiť zaobchádzanie s osobami zbavenými slobody a vypracúvať pre štáty správy a odporúčania na zlepšenie ochrany pred mučením.

Vnútroštátne mechanizmy prevencie

V opčnom protokole OPCAT sa ukladá štátom vytvoriť vnútroštátne mechanizmy prevencie, najdôležitejšiu pridanú hodnotu v porovnaní

s CPT. Ako naznačuje názov, zriaďujú sa na vnútroštátnej úrovni a v zásade majú tú istú úlohu ako podvýbor SPT. Vnútroštátne mechanizmy prevencie sú v konkrétnej oblasti policajnej činnosti najvýznamnejšou monitorovacou inštitúciou.

Ďalšie informácie o opčnom protokole OPCAT pozri na: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIndex.aspx>.

Združenie pre prevenciu mučenia, k dispozícii na: www.apr.ch/en/.

FRA (2010), *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, k dispozícii na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/816-NHRI_en.pdf.

Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie

Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie je orgánom nezávislých expertov OSN, ktorý monitoruje uplatňovanie Dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie. Jeho funkcie sú podobné funkciám Rady pre ľudské práva.

Ďalšie informácie pozri na: www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/index.htm.

Výbor na odstránenie diskriminácie žien

Výbor na odstránenie diskriminácie žien je orgánom nezávislých expertov OSN, ktorý monitoruje uplatňovanie Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien. Jeho funkcie sú podobné funkciám Rady pre ľudské práva. Výbor má tiež mandát vlastným vyšetrovacím postupom zabezpečovať dôkladné preskúmanie v krajinách.

Ďalšie informácie pozri na: www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/.

Odporúčaná literatúra

OSN, Úrad vysokého komisára OSN pre ľudské práva (OHCHR) (2002), *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police*, New York a Ženeva, OSN, s. 25 – 35, k dispozícii na: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf.

Orgány súvisiace s políciou v Európe

Europol (Európsky policajný úrad)

Europol⁵ pomáha vnútroštátnym orgánom presadzovania práva v členských štátoch EÚ-28 v boji proti závažným formám organizovanej trestnej činnosti a zároveň sa usiluje zabezpečiť rešpektovanie ľudských práv. Europol uskutočňuje kurzy expertov odbornej prípravy pre príslušníkov polície, napríklad o obchodovaní s ľuďmi, počítačovej kriminalite, boji proti sexuálnemu vykorisťovaniu detí na internete, z ktorých všetky majú významné rozmery ľudských práv. Hlavným mandátom Europolu je zaviesť do vyšetrovania normy a podporovať operačnú spoluprácu národných agentúr na presadzovanie práva.

Cepol (Agentúra Európskej únie pre odbornú prípravu v oblasti presadzovania práva)

Cepol⁶ má za cieľ podporovať cezhraničnú spoluprácu v boji proti trestnej činnosti, verejnú bezpečnosť a zákon a poriadok spájaním riadiacich príslušníkov polície zo všetkých európskych policajných zložiek do siete, organizovaním aktivít odbornej prípravy a prostredníctvom výsledkov výskumu. Cepol je agentúrou EÚ, ktorá je poverená pracovať najmä na odbornej príprave polície. Pracovný

⁵ Ďalšie informácie o Europole pozri na: www.europol.europa.eu/.

⁶ Rada Európskej únie (2005), Rozhodnutie Rady z 20. septembra 2005 (2005/681/SVV) o zriadení Európskej policajnej akadémie (Cepol) a o zrušení rozhodnutia 2000/820/SVV, Ú. v. EÚ L 256, 1.10.2005, s. 63.

program na rok 2011⁷ sa týkal odbornej prípravy v oblasti morálky, Štokholmského programu⁸ a päťročných usmernení EÚ pre členské štáty v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí, ako aj hlavné oblasti aktivít odbornej prípravy. Cepol vypracúva spoločné základné učebné plány poradného charakteru pre členské štáty EÚ. V súčasnosti vypracúva ďalšie učebné plány, ktorých témami budú obchodovanie s ľuďmi, domáce násilie a etika.

Frontex (Európska agentúra pre pohraničnú a pobrežnú stráž)

Frontex⁹ je špecializovaná nezávislá agentúra EÚ, ktorej úlohou je koordinácia operačnej spolupráce členských štátov v oblasti bezpečnosti hraníc. Frontex dopĺňa národné systémy riadenia hraníc členských štátov EÚ a koordinuje spoločné operácie medzi členskými štátmi EÚ a inými partnermi s cieľom posilňovať bezpečnosť vonkajšej hranice. Tieto spoločné operácie Frontex navrhuje na základe analýzy rizík získaných zo spravodajských informácií, ktoré zhromažďuje. Podobne ako pri Cepole aj mandát Frontexu si vyžaduje ustanovenie spoločných základných učebných plánov a spoločných noriem odbornej prípravy pre príslušníkov pohraničnej a pobrežnej stráže. Frontex uskutočňuje výskum technických a netechnických (napr. etických) problémov súvisiacich s hranicami. Frontex má aj stále dôležitejšiu úlohu pri koordinácii spoločných operácií návratu, tak dobrovoľného, ako aj núteného charakteru.

Eurojust (Jednotka Európskej únie pre justičnú spoluprácu)

Eurojust¹⁰, orgán justičnej spolupráce EÚ, sa snaží pomáhať zaisťovať bezpečnosť v priestore slobody, spravodlivosti a bezpečnosti najmä v súvislosti s cezhraničnou a organizovanou trestnou činnosťou. Eurojust poskytuje odbornú prípravu pre sudcov.

Odporúčaná literatúra

Článok Dánskeho inštitútu pre ľudské práva „Are human rights universal?“ k dispozícii online na: www.humanrights.dk/human+rights/history+and+documents/are+human+rights+universal-c7-

Európske stredisko pre odbornú prípravu a výskum v oblasti ľudských práv a demokracie Graz (2013), „Introduction to the system of human rights“ v publikácii: Bendek, W. (ed.), *Understanding Human Rights – Manual on Human Rights Education*, 3. vydanie, s. 29 – 36, k dispozícii na: www.etc-graz.at/typo3/index.php?id=818.

Organizácia Spojených národov (OSN), OHCHR (1997), *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police*, v sérii č. 5 profesionálnej odbornej prípravy, vysoký komisár OSN pre ľudské práva, New York a Ženeva, OSN, s. 13 – 28, vrátane vzorových diapozitívov, k dispozícii na: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Addzen.pdf.

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE), Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ODIHR) (2012), *Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials*, Varšava, OBSE/ODIHR, k dispozícii na: www.osce.org/odihr/93968.

7 Ďalšie informácie o Cepole pozri na: www.cepol.europa.eu/.

8 Európska rada (2010) Štokholmský program – otvorená a bezpečná Európa, ktorá slúži občanom a chráni ich, Ú. v. EÚ C 115, 4.5.2010, s. 1.

9 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1168/2011 z 25. októbra 2011, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie Rady (ES) č. 2007/2004 o zriadení Európskej agentúry pre riadenie operačnej spolupráce na vonkajších hraniciach členských štátov Európskej únie (Ú. v. EÚ L 349, 25.11.2004, s. 1), Ú. v. EÚ L 304, 22.11.2011, s. 1. Ďalšie informácie o Frontexe pozri na: www.frontex.europa.eu/.

10 Ďalšie informácie o Eurojuste pozri na: www.eurojust.europa.eu/.

MODUL 2: POLICAJNÁ ČINNOSŤ Z HLADISKA ĽUDSKÝCH PRÁV

Úvod	47
Aktivita: Policajná činnosť z hľadiska ľudských práv	48
Materiál na rozdanie č. 1 – Diskusia o polícii a ľudských právach.....	51
Materiál na rozdanie č. 2 – Praktické príklady z oblasti ľudských práv	52
Inštruktážne poznámky	53
1. Kľúčové pojmy	53
2. Materiály na rozdanie – Otázky a odpovede	53
Materiál na rozdanie č. 1 – Otázky a odpovede	54
Materiál na rozdanie č. 2 – Otázky a odpovede.....	60
Doplňujúci materiál	62
Rozšírené aktivity	66
Rozšírená aktivita č. 1: Individuálne rozhovory na švédskej policajnej akadémii	66
Opis rozšírenej aktivity č. 1: Individuálne rozhovory na švédskej policajnej akadémii.....	67

Policajná činnosť z hľadiska ľudských práv

Úvod

Všetci príslušníci polície príliš často považujú ľudské práva skôr za prekážku než základ svojej práce. Tento negatívny postoj môže vyjsť najavo na začiatku kurzu odbornej prípravy. Zmeniť sa môže diskusiou, v ktorej sa zdôrazní význam dvojitej úlohy policajnej činnosti rešpektovať a chrániť ľudské práva – „úzko späté povinnosti“ zdržať sa konania, ktoré nadmerne zasahuje do ľudských práv, a podniknúť všetky nevyhnutné a primerané kroky na ochranu týchto práv.

V posledných desaťročiach sa polícia začína čoraz viac vnímať skôr ako poskytovateľ služieb než silová zložka. Tento pohľad je zakotvený v širšom pojme demokratického právneho štátu formovanom z hľadiska ľudských práv. Z tohto hľadiska sa presadzujú tradičné ciele policajnej činnosti, akými sú udržiavanie verejného poriadku a boj proti trestnej činnosti.

Ústrednými prvkami policajnej činnosti založenej na ľudských právach v demokratických spoločnostiach sú: osobitná úloha polície vzhľadom na jej výhradné právo používať silu; profesionalita; požiadavka dôslednej zákonnosti; interná a externá zodpovednosť; transparentnosť; a vzťah s verejnosťou založený na dôvere.

Aktivita: Policajná činnosť z hľadiska ľudských práv

Účel:

Príslušníci polície často vnímajú ľudské práva skôr ako prekážku než ako základ svojej práce. Na prekonanie akejkoľvek zatrpknutosti sa odporúča v úvodnej fáze modulu odbornej prípravy objasniť úlohu a ciele práce polície a úlohu polície ako inštitúcie, ktorá rešpektuje a chráni ľudské práva.

Ciele:

Vedomosti

- pochopiť úlohu polície vzhľadom na základné práva v demokratickej spoločnosti;
- pochopiť povinnosti štátu zodpovedajúce ľudským právam.

Postoj

- akceptovať ľudské práva ako základ a hlavný účel práce polície a nevnímať ich ako obmedzenie;
- uznať ľudské práva za elementárnu súčasť každodennej policajnej činnosti.

Zručnosti

- naučiť sa spôsob určovania primeraných krokov na ochranu a rešpektovanie ľudských práv v práci polície.

Požiadavky:

- čas: 30 – 45 minút;
- pomôcky:
- materiál na rozdanie č. 1 pre verziu 1 aktivity a/alebo materiál na rozdanie č. 2 pre verziu 2 aktivity s otázkami na diskusiu;
- prenosná tabuľa na napísanie otázok;
- voliteľné: prezentácia v PowerPointe a projektor;
- priestor: zasadacia miestnosť a dve miestnosti pre pracovné skupiny;
- veľkosť skupiny: maximálne 20 – 25 osôb.

Opis verzie 1 aktivity: Diskusia o polícii a ľudských právach¹

- ❶ Rozdajte účastníkom materiál na rozdanie č. 1 s otázkami na diskusiu/napíšte jednu alebo viac otázok na prenosnú tabuľu.
- ❷ Požiadajte účastníkov aby v priebehu asi 5 minút samostatne odpovedali na otázky.
- ❸ Požiadajte účastníkov, aby vytvorili diskusné skupiny po 3 až 4 osobách, v ktorých majú asi 10 minút porovnávať svoje odpovede a diskutovať o nich. Uistite sa, že skupiny:
 - správne pochopili svoju úlohu;
 - určili hovorcu, ktorý prednesie výsledky v pléne.
- ❹ Odpovedzte na všetky otázky, ktoré vzniknú počas práce v skupinách.
- ❺ Nechajte skupiny prezentovať svoju prácu v pléne. (asi 5 minút pre každú skupinu)
- ❻ Usporiadajte všeobecnú diskusiu o výsledkoch a získaných poznatkoch. (asi 20 – 30 minút)
- ❼ Zosumarizujte hlavné body na prenosnej tabuli a poskytnite prispôsobené vstupné údaje využijúc podľa potreby informácie z inštruktážnych poznámok.

¹ Táto aktivita je prevzatá z publikácie W. Suntinger (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Viedeň, Spolkové ministerstvo vnútra, s. 110.

Opis verzie 2 aktivity: **Praktické príklady**

- ❶ Predstavte účel a ciele aktivity.
- ❷ Rozdajte jednej polovici triedy materiál na rozdanie č. 2 s otázkou č. 1 a druhej polovici materiál na rozdanie č. 2 s otázkou č. 2.
- ❸ Požiadajte účastníkov, aby na svojich otázkach pracovali samostatne asi 5 – 10 minút.
- ❹ Rozdelte účastníkov na malé diskusné skupiny po 4 až 5 osobách a požiadajte ich, aby spoločne našli tri príklady súvisiace s otázkami č. 1 a č. 2 (asi 15 minút). Uistite sa, že skupiny:
 - správne pochopili svoju úlohu;
 - určili hovorca, ktorý prednesie výsledky v pléne.
- ❺ Poskytnite radu, ak počas práce v skupinách vzniknú otázky, ako si poradiť s úlohou.
- ❻ Nechajte skupiny prezentovať príklady v pléne.
- ❼ Usporiadajte všeobecnú diskusiu o výsledkoch a získaných poznatkoch.
- ❽ Zosumarizujte hlavné body a v prípade potreby poskytnite informácie o tom, prečo sa môžu ľudské práva vnímať buď ako prekážka, alebo základ policajnej činnosti využívajúc podľa potreby informácie z inštruktážnych poznámok. Poukážte na možné následky vnímania ľudských práv jedným alebo druhým spôsobom. Môže byť užitočné venovať sa rozporu medzi prekážkou a základom.

Materiál na rozdanie č. 1 – **Diskusia** **o polícii a ľudských právach**

Otázky na diskusiu:

1. Predstavuje vražda porušenie ľudských práv?
2. Ktoré organizácie/inštitúcie sú poverené ochranou ľudských práv?
3. Aká je úloha polície v súvislosti s ľudskými právami?
4. „Neexistuje žiadny rozpor medzi ľudskými právami a policajnou činnosťou. Policajná činnosť znamená chrániť ľudské práva.“ Súhlasíte s týmto tvrdením? Prečo áno? Prečo nie?

Materiál na rozdanie č. 2 – Praktické príklady z oblasti ľudských práv

Otázky na diskusiu:

1. Nájdite praktické príklady (na základe skúseností zo svojej každodennej práce), v ktorých vidíte ľudské práva ako prekážku vo svojej práci.

2. Nájdite praktické príklady (na základe skúseností zo svojej každodennej práce), v ktorých sú ľudské práva užitočné pre vašu prácu a/alebo slúžia ako jej základ.

Inštruktážne poznámky

Tieto inštruktážne poznámky poskytujú informácie, ktoré sa môžu použiť na vedenie aktivít a diskusií odbornej prípravy v tomto module, a sú štruktúrované takto:

1. Klúčové pojmy

2. Materiály na rozdanie – Otázky a odpovede:

- Materiál na rozdanie č. 1 – **Otázky a odpovede**
- Materiál na rozdanie č. 2 – **Otázky a odpovede**

1. Klúčové pojmy

Modul 2 vychádza z hlavných tém modulov 1 a 3, a to povinnosti štátu rešpektovať a chrániť ľudské práva. Modul 2 poskytuje doplnujúce informácie o týchto povinnostiach so zameraním na ľudské práva a policajnú činnosť.

Na zopakovanie sú tu znovu uvedené povinnosti polície:

Povinnosť rešpektovať: Štát sa musí zdržať neoprávneného a neprimeraného konania. Neodôvodnené zasahovanie do ľudských práv predstavuje porušovanie ľudských práv.

Povinnosť chrániť: Štát je povinný prijať správne, legislatívne a/alebo súdne opatrenie na ochranu ľudských práv s cieľom zaistiť, aby mohli ľudia požívať svoje práva v plnom rozsahu. Neprijatie primeraných opatrení predstavuje porušenie ľudských práv.

Ďalšie informácie o povinnostiach rešpektovať a chrániť pozri: moduly 1 a 3.

2. Materiály na rozdanie – Otázky a odpovede

Neexistuje jedna správna odpoveď na tieto otázky v materiáli na rozdanie; je veľa hľadísk a myšlienkových prúdov o ľudských právach a policajnej činnosti. Tieto inštruktážne poznámky majú podnietiť diskusiu a usmerniť prístup k týmto otázkam. Poznámky nie sú vyčerpávajúcim zoznamom odpovedí.

Tip pre odbornú prípravu: Pripomenutie účastníkom, že ľudské práva sa uplatňujú rozdielne na osoby a štáty

Ľudské práva zaväzujú štáty rešpektovať a chrániť ľudské práva osôb. V prípade súkromných osôb sú v ľudských právach zakotvené povinnosti štátu jednak chrániť a rešpektovať práva každého jednotlivca, jednak usmerňovať ľudí, ako by sa mali k sebe správať.

Preto z prísne právneho hľadiska k porušovaniu ľudských práv môže dôjsť len z dôvodu konania alebo opomenutia štátu voči jednotlivcom. Konaním jednej osoby voči druhej, akým je napríklad vražda, sa porušuje zákon ale nie ľudské práva. Konanie alebo nekonanie štátu ako také, ktoré má za následok vraždu, má odlišné následky z hľadiska ľudských práv než rovnaká vražda spáchaná súkromnou osobou.

Materiál na rozdanie č. 1 – Otázky a odpovede

Otázka č. 1: Predstavuje vražda porušenie ľudských práv?

Táto otázka pomôže objasniť základnú problematiku povinností štátu, a tým úlohu polície, čo sa týka ľudských práv. Počas diskusie o tejto otázke sa môžu vynoriť rôzne názory.

- Aj verejný činiteľ, ktorý spácha vraždu, porušuje ľudské práva, keďže nesplnil povinnosť štátu rešpektovať právo na život. Keď verejný činiteľ, napr. príslušník polície, použije silu a tá vedie k usmrteniu, štát má povinnosť vykonať nestranné a nezávislé vyšetrovanie okolností.
- Európsky súd pre ľudské práva vo viacerých prípadoch zistil použitie neprimeranej sily a porušenie ľudských práv verejnými činiteľmi.
- Ak sa však sila použije v sebaobrane, je primeraná a v súlade so zásadami nevyhnutnosti a primeranosti, potom smrť v dôsledku tohto použitia sily nepredstavuje porušenie ľudských práv. (Ďalšie informácie o zásadách nevyhnutnosti a primeranosti pozri modul 3.)
- Ak štát neprijme primerané opatrenia na zabránenie vražde osoby, ktorej život ohrozuje iná osoba, toto konanie/opomenutie štátu predstavuje porušenie povinnosti štátu chrániť právo na život.
- Súkromná osoba, ktorá vraždí, pácha trestný čin. Neporušuje ľudské právo.

Otázka č. 2: Ktoré organizácie/inštitúcie sú poverené ochranou ľudských práv?

Existuje veľa organizácií a inštitúcií na vnútroštátnej, európskej a medzinárodnej úrovni, ktoré sú poverené ochranou ľudských práv vrátane organizácií a inštitúcií, ktoré sú spojené s políciou.

Vnútroštátna úroveň

- polícia;
- súdy vrátane ústavných súdov;
- verejní ochrancovia práv (ombudsmani) alebo národné komisie alebo inštitúcie pre ľudské práva;
- národná rada (parlament) vrátane parlamentných orgánov osobitne poverených monitorovaním ľudských práv;
- národné orgány pre otázky rovnosti a nediskriminácie;
- mimovládne organizácie.

Európska úroveň

- Súdny dvor Európskej únie (SDEÚ);
- Európsky súd pre ľudské práva (ESLP);
- Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT);
- Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (ECRI);
- mimovládne organizácie.

Európske orgány spojené s políciou

- Eurojust (Jednotka Európskej únie pre justičnú spoluprácu);
- Frontex (Európska agentúra pre pohraničnú a pobrežnú stráž);
- Cepol (Agentúra Európskej únie pre odbornú prípravu v oblasti presadzovania práva);
- Europol (Európsky policajný úrad).

Medzinárodná úroveň

- Rada OSN pre ľudské práva;
- Výbor OSN pre ľudské práva;
- Výbor OSN proti mučeniu;
- Výbor OSN na odstránenie rasovej diskriminácie;
- Výbor OSN na odstránenie diskriminácie žien;
- mimovládne organizácie.

Otázka č. 3: Aká je úloha polície v súvislosti s ľudskými právami?**Európsky kódex policajnej etiky, odporúčanie Výboru ministrov Rec(2001) 10****Preambula**

[...] presvedčený, že dôvera verejnosti k polícii úzko súvisí s jej postojom a správaním sa voči verejnosti, najmä rešpektovaním ľudskej dôstojnosti a základných práv a slobôd [...]

Príslušníci polície ako štátni úradníci

Príslušníci polície majú v demokratickej spoločnosti osobitné postavenie, keďže štát im dáva právomoc v prípade potreby použiť silu. Ľudské práva významne obmedzujú konanie polície a použitie sily, pričom ju prísne zaväzujú dodržiavať zásady zákonnosti, primeranosti a nevyhnutnosti. Tieto obmedzenia pomáhajú zaistiť, aby polícia pri konaní rešpektovala ľudské práva a snažila sa použiť najmenej rušivé prostriedky na dosiahnutie svojho cieľa.

Príslušníci polície musia nielen rešpektovať ľudské práva, ale aj aktívne chrániť ľudské práva napríklad zatknutím podozrivej osoby s cieľom chrániť práva iných ľudí. Práve táto povinnosť chrániť robí z ľudských práv základ práce polície.

Všeobecná deklarácia ľudských práv

Článok 28

Každý má právo na to, aby vládol taký spoločenský a medzinárodný poriadok, v ktorom by práva a slobody stanovené v tejto deklarácii boli plne uskutočnené.

Polícia zohráva kľúčovú úlohu pri udržiavaní podmienok potrebných na uplatňovanie ľudských práv, k čomu patrí udržiavanie verejného poriadku, presadzovanie práva, prevencia a odhaľovanie trestnej činnosti, pomoc a služby obyvateľstvu.

Príslušníci polície ako presadzovatelia práva

Príslušníkom polície ako vládnym úradníkom je udelená právomoc použiť v prípade potreby silu na presadenie práva a na zabránenie trestnej činnosti, jej odhalenie a boj proti nej. Pre políciu ako presadzovateľa práva nemá žiadne právo vyššiu právnu silu než ľudské práva. Podľa zavedenej právnej zásady by sa všetky právne predpisy mali vykladať a uplatňovať spôsobom, ktorý je v prísnom súlade s normami v oblasti ľudských práv. Keď polícia zabráni trestnému činu alebo trestný čin odhalí, chráni ľudské práva, ako je právo vlastníť majetok, právo na život, fyzickú a duševnú nedotknuteľnosť, osobnú slobodu a bezpečnosť.

Príslušníci polície ako poskytovatelia služieb

Polícia bola v minulosti vnímaná predovšetkým ako silová zložka a nástroj štátnej kontroly. Tento pohľad sa vyvíjal a teraz sú príslušníci polície často vnímaní ako vládni úradníci, ktorí poskytujú službu spoločnosti. Príslušníci polície ako poskytovatelia služieb nielenže rešpektujú ľudské práva osôb odhaľovaním a bojom proti trestnej činnosti, ale zameriavajú sa aj na prevenciu trestných činov a porušovanie ľudských práv. Vládne inštitúcie preferujú prácu polície s neštátnymi subjektmi, ako sú komunity, tak na identifikovanie, ako aj riešenie trestnej činnosti a problémov s rušením verejného poriadku. Preto štátni úradníci, napríklad polícia, sú v kontakte s komunitami, aby lepšie slúžili verejnosti. Toto chápanie policajnej činnosti vedie k väčšiemu dôrazu na prevenciu trestnej činnosti než na odhaľovanie a boj proti trestnej činnosti, ako aj na úsilie riešiť jej hlavné príčiny.

Pohľad na políciu ako na poskytovateľa služieb je jasne prezentovaný aj v medzinárodných dokumentoch o ľudských právach, napr. v *Deklarácii Rady Európy o polícii* (1979), *Európskom kódexe policajnej etiky* (2001) a *Kódexe správania OSN pre príslušníkov orgánov presadzovania práva* (1979). *Príručka Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) o demokratickej policajnej činnosti* (2006), *Príručka OBSE o osvedčených postupoch pri budovaní partnerstiev polície s verejnosťou* (2008) a *príručka OBSE „Polícia, Rómovia a Sintovia: Príklady dobrej praxe pri budovaní dôvery a porozumenia“* (2010)² poskytujú podrobné usmernenia k spôsobu realizácie súvisiacich reforiem.

2 OBSE (2010), *Polícia, Rómovia a Sintovia: Príklady dobrej praxe pri budovaní dôvery a porozumenia*, k dispozícii na: <http://www.osce.org/odihr/67843?download=true>.

Otázka č. 4: Neexistuje žiadny rozpor medzi ľudskými právami a policajnou činnosťou. Policajná činnosť znamená chrániť ľudské práva. Súhlasíte s týmto tvrdením? Prečo áno? Prečo nie?

Verejnosť sa rozchádza v názoroch na vzťah medzi policajnou činnosťou a ľudskými právami. Niektorí vnímajú políciu ako ochranca ľudských práv, kým iní ju môžu považovať za možné ohrozenie svojich práv.

Obyvatelia si dobre uvedomujú, že polícia môže porušovať ľudské práva napríklad použitím neprimeranej sily. Pozitívny účinok práce polície na ľudské práva je v povedomí verejnosti zakorenený menej zreteľne. Preto môžu byť témy diskusie, ktoré vzniknú pri odpovediach na túto otázku, rozličné.

Policajná činnosť a ľudské práva – nie sú v rozpore: „Ľudské práva sú cieľom policajnej činnosti.“

- Polícia zásadným spôsobom prispieva k ochrane ľudských práv – ľudské práva sú základom a cieľom policajnej činnosti.
- Trvalý sociálny mier možno dosiahnuť, len ak sa budú ľudské práva rešpektovať a chrániť – toto je v záujme každého. Kľúčovým prvkom v udržiavaní sociálneho mieru je polícia. Odhalovaním a prevenciou trestných činov pomáha chrániť a zachováva rešpektovanie ľudských práv.
- Ľudské práva zlepšujú efektívnu policajnú činnosť tým, že poskytujú prísne zásady zákonnosti, nevyhnutnosti a primeranosti. Tieto zásady vytvárajú dôveru v štát a posilňujú právny štát.
- Policajná činnosť na základe ľudských práv pomáha zlepšovať úspešný výkon spravodlivosti zaistením väčšieho rešpektovania ľudských práv pri zhromažďovaní dôkazov políciou, ktoré sa potom používajú v súdnych konaniach. Dodržiavanie ľudských práv pomáha zaistiť, že dôkazy nebudú vyhlásené za neprípustné z dôvodu zneužitia právomoci (pozri modul 4).

Policajná činnosť a ľudské práva – sú v rozpore: „Ľudské práva sú len prekážkou v práci polície.“

- Ľudské práva sú založené na ľudskej dôstojnosti a každý má na ne nárok. Ľudské práva páchatel'a trestných činov sa môžu do určitej miery obmedziť zadržaním, ktorým sa obmedzuje nielen právo na osobnú slobodu, ale aj právo na rodinu a súkromie obmedzením návštevných hodín, používania telefónu alebo uplatnením všeobecných predpisov vo väzení. Úplné odopretie práv páchatel'ovi trestných činov by však bolo proti samotnej myšlienke ľudských práv, ktorou je minimálne chrániť ľudskosť a dôstojnosť vo všetkých situáciách.
- Vnímanie ľudských práv len ako prekážky v práci polície je znakom nepochopenia prínosných účinkov ľudských práv pre spravodlivú, mierumilovnú a inkluzívnu spoločnosť pre jednotlivcov, ako aj pre políciu. Keď sa objaví negatívne vnímanie ľudských práv, usporiadajte podrobnú diskusiu o funkciách ľudských práv, ako aj úlohe polície pri ochrane ľudských práv.

- V závažných prípadoch, ako je týranie dieťaťa, môžu mať niektorí účastníci ťažkosti s pochopením, prečo by sa s údajnou zneužívajúcou osobou malo zaobchádzať s rešpektom a dôstojne a tento názor sa môže ľahko objaviť počas kurzu odbornej prípravy. Takéto emóciami nabité argumenty predstavujú pre školiteľa osobitnú výzvu. Skôr než bude školiteľ reagovať na intelektuálnej úrovni uvedením argumentov, mal by sa najprv zaoberať výhradne emočným aspektom, v tomto prípade uznaním ťažkosti dôstojného zaobchádzania s osobami, ktoré spáchali otrasné skutky. Potom môže predstaviť vyššie uvedené základné argumenty a diskutovať o nich. Školiteľ by mal dbať na to, aby posilnil posolstvo, že ľudské práva sa nemajú udeľovať selektívne; sú nedeliteľné a neodňateľné. Potom sa môže diskutovať o právach páchatelov vychádzajúc z toho: „prečo vôbec majú práva a ako sa obmedzujú“.

Odporúča sa upriamiť diskusiu na všeobecný odradzujúci účinok (povinnosť štátu týkajúca sa prevencie trestnej činnosti voči celej spoločnosti) a špecifický odradzujúci účinok (povinnosť štátu zameraná na individuálneho páchatela – ako zabrániť opakovaným trestným činom). Väčšina dôkazov potvrdzuje, že rozsiahle trestanie nemá za následok ani odradenie od ďalšej trestnej činnosti, ani od opakovanej trestnej činnosti páchatela.³

K ďalším súvisiacim dôležitým otázkam patria miera voľnej úvahy polície a schopnosť polície budovať dôveru a partnersky spolupracovať s verejnosťou.

Miera voľnej úvahy polície

Dosahovanie rovnováhy medzi protichodnými záujmami a používanie primeraných opatrení na splnenie povinností rešpektovať aj chrániť sťažujú prácu polície. Zasahovanie polície do ľudských práv podozrivého sa musí čo najviac obmedziť v súlade so zásadami nevyhnutnosti a primeranosti. Zároveň však polícia musí tiež poskytovať účinnú ochranu ohrozeným osobám. Toto dosahovanie rovnováhy vytvára emočne stresovú a napätú situáciu pre príslušníkov polície pri vykonávaní práce.

Policajná činnosť založená na ľudských právach má niekoľko spoločných základných vlastností s inými prístupmi, napr. demokratickou policajnou činnosťou, ako sa opisuje v Príručke OBSE o demokratickej policajnej činnosti.⁴

Polícia je pre mnohých najviditeľnejší predstaviteľ štátu, s ktorým občania prídu do styku s najväčšou pravdepodobnosťou. Preto predstavuje „vládu v akcii“.⁵ Polícia teda môže ovplyvňovať celkové názory a pohľady občanov na vládu ako celok svojimi akciami, ktoré posilňujú alebo oslabujú podporu verejnosti nevyhnutnú na udržanie životaschopnej demokracie.⁶

Hoci zákony stanovujú rámec a poskytujú usmernenia pre plnenie povinností polície, určitá miera operačnej nezávislosti a úvahy jej ostáva. Zákonmi sa nikdy nedá upraviť každá jedna situácia, s ktorou môže byť príslušník polície stretnúť, napríklad: ktoré auto zastaviť alebo ako reagovať na vulgárne alebo provokatívne správanie. Miera voľnej úvahy umožňuje príslušníkovi polície prispôbiť svoju reakciu na každú konkrétnu situáciu so zohľadnením všetkých príslušných faktorov každého prípadu. Ale táto voľná úvaha tiež vyžaduje, aby príslušník polície prejavil vhodný postoj a uplatnil silný zmysel pre zodpovednosť.

³ Porovnajte napríklad práce: W. Heinz, Univerzita v Konstanz, Nemecko, čo sa týka mladistvých; F. Dünkela, Univerzita Greifswald, Nemecko; Jehle/Heinz/Sutterer (2003), *Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen*, Spolkové ministerstvo spravodlivosti, Berlín.

⁴ OSCE (2008), *Guidebook on Democratic Policing*.

⁵ Tamže, s. 43.

⁶ Dánsko, Dánsky inštitút pre ľudské práva (1999), *Police and human rights, manual for police training*, s. 12, k dispozícii na: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>.

Vhodné použitie voľnej úvahy je komplikované najmä preto, že polícia musí často konať v zložitých, nejasných a emočne stresových situáciách, ako sú hádky alebo násilné skutky. Polícia je privolaná, keď niečo nie je v poriadku alebo vznikol problém. Musí sa rozhodnúť na mieste, v okamihu, často v priebehu sekúnd a bez prípravy. Oproti tomu riadiaci pracovníci polície a sudcovia analyzujú a vyhodnocujú konanie polície po uskutočnení skutku, keď poznajú výsledok a majú adekvátny čas na analyzovanie situácie. Tieto dva uhly pohľadu sa budú nevyhnutne líšiť a tí, ktorí analyzujú udalosti neskôr, nikdy nebudú môcť úplne zachytiť situáciu v jej dynamike v reálnom čase⁷.

Práve pri špecifikovaní miery voľnej úvahy, najmä v stresových situáciách, sa etické zásady a zásady v oblasti ľudských práv stávajú obzvlášť relevantnými, nie ako vedomosti, ale ako vnútorne osvojený postoj. Z hľadiska ľudských práv sú najvýznamnejšími zásady rovnakého zaobchádzania a primeranosti – vrátane uvažovania o menej rušivých opatreniach alebo zastavovania, ak by poškodenie v dôsledku konania polície zreteľne prevážilo jeho prínosy.

Dôvera a partnerstvo s verejnosťou: najdôležitejšie pre policajnú činnosť

Polícia je inštitúcia, ktorá by mala prispievať k vnímaným pocitom osobnej a verejnej bezpečnosti. Polícia musí brať pocity neistoty verejnosti vážne a s úmyslom riešiť ich hlavné príčiny, reagovať na rôzne potreby a záujmy a zvládnuť obavy. Polícia musí budovať dôveru s komunitami, čo je dôležitá úloha, ktorá ovplyvňuje spôsob jej komunikácie a spolupráce s obyvateľstvom. Zoberme si ako príklad prítomnosť polície na verejnom priestranstve. Táto prítomnosť môže navodiť u obyvateľov pocit bezpečia a ochrany; môže však vyvolať aj atmosféru obáv a neistoty – „niečo sa určite deje, sme v ohrození“ – najmä ak sa polícia objaví plne vyzbrojená. Keďže polícia zastupuje štát najviditeľnejším spôsobom, dôvera v políciu sa rovná dôvere v štát. Bez tejto dôvery verejnosť nebude ochotná nahlasovať trestné činy, ani poskytovať polícii informácie, ktoré polícia potrebuje na účinné vykonávanie svojich úloh. Marginalizovaným osobám v spoločnosti často chýba dôvera.

⁷ Bourdieu, P. (1990), *The Logic of Practice* (Logika praxe), Stanford, Stanford University Press, s. 81 – 82.

Materiál na rozdanie č. 2 – Otázky a odpovede

Odpovede na otázky v materiáli na rozdanie č. 2 sú založené na skúsenostiach účastníkov, preto nie je možné poskytnúť žiadne konkrétne odpovede. Namiesto toho boli poskytnuté niektoré témy, ktoré môžu podnietiť účastníkov, aby prišli s príkladmi a/alebo pomohli školiteľovi viesť diskusie v pléne.

Tip pre odbornú prípravu: Povzbudenie účastníkov, aby uviedli konkrétne príklady z reálneho života

K plodnejším diskusiám môže viesť skôr použitie skúseností z reálneho života ako základ príkladov než všeobecné tvrdenia, čo môže účastníkom pomôcť nachádzať súvislosť s cieľmi aktivity odbornej prípravy a hlbšie ich pochopiť.

Otázka č. 1: Nájdite praktické príklady (na základe skúseností zo svojej každodennej práce), v ktorých vidíte ľudské práva ako prekážku vo svojej práci.

- Príklad odpovede: „Bol som na protestoch, ktoré sa stali násilnými. Museli sme zachovať svoju pozíciu a nesmeli sme zakročiť proti osobám, ktoré do nás hádzali fľaše, útočili na nás alebo pluli.“

Spomenúť konkrétne príklady podľa týchto situácií:

- pred, počas alebo po zatknutí
- riešenie demonštrácie
- vypočúvanie podozrivého
- zastavenie alebo prevencia trestnej činnosti

„Podľa ich (príslušníkov polície) uvažovania nevyváženosť moci sa presúva zo štátu na časti spoločnosti, napr. členov sietí organizovanej trestnej činnosti, ako aj teroristické skupiny, ktoré poznajú svoje práva a snažia sa „zneužiť“ systém vo svoj prospech (priťahmi v súdnom konaní, podávaním žiadostí, odvolaním sa na vyššie súdy atď.). Z tohto pohľadu sa ľudské práva vnímajú ako prekážka efektívnej policajnej činnosti. Okrem toho sa polícia domnieva, že týmto častiam spoločnosti sa dáva viac slobody na konanie než samotnej polícii. Panuje predstava, že sa vyvinula situácia, z ktorej niet úniku a v ktorej systém ľudských práv vybudovaný na ochranu „slabého“ jedinca v skutočnosti oslabuje štát, čo vedie k pozorovanému rozporu medzi bezpečnosťou na jednej strane a ľudskými právami na strane druhej.“

A. Osse, (2006), *Understanding policing, a resource for human rights activists*, k dispozícii na: https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/book_1_o.pdf?x54649.

Otázka č. 2: Nájdi praktické príklady (na základe skúseností zo svojej každodennej práce), v ktorých boli ľudské práva užitočné pre vašu prácu a/alebo slúžili ako jej základ.

- Príklad odpovede: „Raz som musel zasiahnuť do násilnej roztržky medzi manželmi. Použil som techniku zmierňovania zásahov, čo mi pomohlo upokojiť situáciu.“

Spomenúť si na príklady by mohli pomôcť tieto náznaky situácií:

- odôvodnenie alebo vysvetlenie príčin zatknutia alebo zaistenia
- dostavenie sa na súd
- zastavenie alebo prevencia trestnej činnosti
- rozhodovanie či, alebo ako zasiahnuť v danej situácii

„Najdôležitejším výrokom tejto správy je, že základným účelom policajnej činnosti by mala byť [...] ochrana a obhajoba ľudských práv všetkých. Našimi konzultáciami sa ukázal jasný súhlas medzi komunitami v Severnom Írsku, že ľudia chcú, aby polícia chránila ich ľudské práva pred zásahom iných a rešpektovala ich ľudské práva pri výkone tejto povinnosti.“

Nezávislá komisia pre policajnú činnosť v Severnom Írsku (1999), A new beginning: policing in Northern Ireland, s. 18.

„Cieľom nášho konania je chrániť a rešpektovať ľudské práva a tým vytvárať najväčšiu možnú dôveru všetkých ľudí v ich slobodu a bezpečnosť.“

Rakúska polícia (2009), Guiding Principles of a human rights based understanding of police, Principle 1.

Doplňujúci materiál

Úloha polície v demokratických spoločnostiach – od silovej zložky k poskytovateľovi služieb

„Pokrok smerom k demokratickej policajnej činnosti sa dosiahne, keď bude existovať prechod, od prístupu založeného na kontrole k prístupu orientovanejšiemu na poskytovanie služieb, v ktorom hlavný záujem orgánov presadzovania práva zostane zameraný na aktívnu prevenciu trestnej činnosti.“

OBSE (2008), Guidebook on Democratic Policing, Viedeň, odsek 2, k dispozícii na: <http://www.osce.org/spmu/23804>.

Európsky kódex policajnej etiky, Rada Európy

Článok 12

Polícia sa organizuje s cieľom získať si rešpekt verejnosti ako profesionálny obhajca práva a poskytovateľ služieb verejnosti.

Rastie tendencia vnímať políciu ako poskytovateľa služieb spoločnosti. Je to zjavné v procesoch reforiem polície v posledných desaťročiach vo viacerých krajinách vrátane policajných organizácií založených na tradičnom chápaní polície ako silovej zložky. Tento pohľad zohľadňuje kľúčové prvky poskytovania služieb, akými sú policajná činnosť v komunitách, všeobecne intenzívnejšia výmena informácií s verejnosťou a štruktúry zodpovednosti.

Niekoľko faktorov, ktoré boli hnacou silou tohto prechodu na prístup k policajnej činnosti orientovaný na poskytovanie služieb:

- Prechod od diktátorského k demokratickému štátu v strednej a východnej Európe viedol k prehodnoteniu základných funkcií štátu vrátane policajnej činnosti z demokratického hľadiska a hľadiska ľudských práv.
- V západných európskych demokraciách v posledných desaťročiach vzrástla obava verejnosti týkajúca sa zneužívania právomoci zo strany polície. Toto viedlo k reformám, ktoré väčšinou zdôrazňovali úlohu verejnej služby polície, napríklad otvorenie sa verejnosti a štruktúry zodpovednosti. K štruktúram zodpovednosti patrili inštitúcie monitorovania polície ako vnútroštátne mechanizmy a Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.
- Všeobecnejšie, hľadisko ľudských práv nadobúda silu na medzinárodnej úrovni. Je založené na myšlienke zodpovedného štátu, ktorého hlavnou úlohou je poskytovať svojim občanom služby. Táto myšlienka má v európskej filozofii hlboké korene najmä vo forme teórie spoločenskej zmluvy. Jej základnou myšlienkou je, že na opustenie takzvaného „prirodzeného stavu“ ľudia dobrovoľne odovzdávajú svoju prirodzenú slobodu do rúk štátu ako správcu. Štát následne chráni ich prirodzené práva a zodpovedá za svojich občanov.

- Policajné organizácie prijali spotrebiteľsky orientovaný prístup, ktorý je zameraný na potreby „zákazníkov“ a „klientov“ a je vzájomne prepojený so zásadami v oblasti ľudských práv: klient policajnej činnosti má bez ohľadu na svoj stav nárok na profesionálne a úctivé zaobchádzanie.
- Budovanie dôvery a istoty sa čoraz viac považuje za základný predpoklad efektívnej a úspešnej práce polície. Bez tejto dôvery by verejnosť nebola ochotná nahlasovať trestné činy, ani poskytovať polícii informácie, ktoré polícia potrebuje.⁸ Rozvoj dôvery medzi komunitami a políciou si vyžaduje dlhodobú inštitucionálnu formu dialógu. Túto dôveru pomáha budovať prístup k policajnej činnosti orientovaný na poskytovanie služieb.

Základné charakteristiky policajnej činnosti založenej na ľudských právach v demokratických spoločnostiach

Právomoc použiť silu je jednou z definovaných charakteristík policajnej činnosti. Polícia je oprávnená použiť silu ako nástroj na plnenie svojich úloh. Toto výhradné právo na použitie sily kladie políciu do obzvlášť citlivej a silnej pozície v rámci štátu so stále prítomnou možnosťou zneužitia.

Dvojité úloha polície – povinnosti štátu rešpektovať a chrániť ľudské práva

Tieto povinnosti sú často prepojené a musia sa navzájom zvažovať. Napríklad v prípade domáceho násillia musí polícia zasiahnuť do práv páchatelä na ochranu práv obete zatknutím páchatelä alebo zabránením jeho vstupu do bytu obete či jeho priblíženiu sa k obeti.

Zákonnosť, nevyhnutnosť a primeranosť

Práca polície je viazaná jasnými, presnými a prístupnými zákonmi. Na použitie sily sa uplatňujú najmä prísne predpisy a kontrola. Použitie sily je dovolené len ako posledná možnosť, keď sa vyčerpali alebo zväžili ako neúčinné všetky ostatné možnosti. Použitie sily a všetky ostatné úkony policajnej činnosti sú prísne viazané zásadami nevyhnutnosti a primeranosti.

Tip pre odbornú prípravu: Stretnutie s „realitou“

V diskusii o otázke, aké opatrenie je primerané z hľadiska ľudských práv, sa často stretávate s týmto tvrdením: „(Príslušníci polície s vysokou hodnotou a mimovládne organizácie) nemajú poňatia o realite, s ktorou sa stretávame na uliciach. Je jednoduché súdiť, keď sedíte za stolom. Ľudské práva sú pekná teória, realita tam vonku je odlišná.“

Na konštruktívne zaobranie sa s touto námietkou môžu pomôcť tieto body:

- Uznajte rozdiel medzi logikou praxe a logikou analýzy (minulej) praxe, ako je uvedené vyššie. Týmto vyšlete signál, že naozaj rozumiete tomu, o čom účastníci hovoria. Pripustenie tohto rozdielu však neznamená, že posudzovanie minulých opatrení je nezákonné alebo že ho nemožno primerane realizovať.
- Zdôraznite, že príslušníci polície by si mali byť vedomí svojej osobitnej právomoci vzhľadom na ich výhradné právo použiť silu a možnosť jej zneužitia a na súvisiace politicky citlivé témy.
- Zdôraznite ich zodpovednosť voči verejnosti. Zamerajte sa na predstavy polície ako poskytovateľa služieb a vymedzte ich právomoc ako dôveru verejnosti na základe spoločenskej zmluvy.

⁸ Dánsko, Dánsky inštitút pre ľudské práva (1999), *Police and human rights, manual for police training*, s. 14, k dispozícii na: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>.

Zodpovednosť

„Hoci občania dobrovoľne udeľujú polícii svoj súhlas s uplatnením výhradného práva na použitie sily [...], demokratická polícia je povinná umožniť verejnosti preverovať a kontrolovať svoje právomoci prostredníctvom procesov zodpovednosti.“

OBSE (2008), Guidebook on Democratic Policing, Viedeň, odsek 80, k dispozícii na: <http://www.osce.org/spmu/23804>.

Úloha policajnej činnosti má viacero aspektov: ako poskytovateľ služieb a najviditeľnejšie stelesnenie štátu s výhradným právom na použitie sily a s možnosťou určitej voľnej úvahy v postavení, ktoré si vyžaduje rozhodovanie na mieste v potenciálne zložitých situáciách. Tieto rôzne aspekty si vyžadujú, aby príslušníci polície preukazovali vysoký stupeň profesionality a niesli zodpovednosť za svoje konanie.

Štruktúry zodpovednosti polície pozostávajú z externej a internej kontroly a mechanizmov dohľadu:

- Externými mechanizmami v demokratickom systéme sú: justícia, legislatívne orgány ako parlamentné výbory pre ľudské práva, inštitúcie ombudsmanov alebo komisie pre ľudské práva, výbory pre sťažnosti civilistov, vnútroštátne mechanizmy prevencie zriadené podľa Opčného protokolu k Dohovoru proti mučeniu, národné orgány pre rovnosť a nediskrimináciu, MVO a médiá.
- Na úrovni OSN a európskej úrovni existujú aj medzinárodné orgány pre ľudské práva. ESLP a Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neludskému alebo ponížujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu majú pravdepodobne najsilnejší vplyv na políciu v Európe.
- Externé mechanizmy kontroly a preskúmania sú doplnené internými mechanizmami. K nim patria: interné mechanizmy sťažností a vyšetrovania, interné úvahy o operáciách a ich preskúmanie s cieľom spätne poskytnúť organizácii príslušné výsledky a zodpovednosť vedenia.

Transparentnosť

Zodpovednosť prispieva k transparentnosti práce polície, ďalšiemu kľúčovému prvku demokratickej policajnej činnosti. Hlavné zistenia externých mechanizmov by sa mali zverejňovať, čo pomôže otvoreniu policajného systému. Transparentnosť tiež znamená, že polícia musí s médiami pracovať zodpovedným spôsobom, pričom zohľadní ochranu osobných údajov a prezumpciu nevinu. K transparentnosti patrí verejné šírenie správ vrátane kriminálnych štatistik a výsledkov interných vyšetrovaní, ako aj zriadenie štruktúr komunikácie s komunitami.

Profesionalita a efektívnosť

Aby boli ľudské práva referenčnou hodnotou policajnej činnosti, vyžaduje sa profesionalita aj snaha zlepšovať ju. Profesionálne zhromažďovanie spravodajských informácií a dôkazov znižuje pokušenie získať priznanie pod nátlakom, a tým prispieva k dodržiavaniu zákazu mučenia a neludského zaobchádzania. Efektívne vypočúvanie podozrivých osôb, keď príslušník prispôsobuje taktiku každému jednotlivcovi, pričom prísne rešpektuje zásady v oblasti ľudských práv, si vyžaduje právne a sociologické vedomosti, ako aj rôzne zručnosti: rétorické, psychologické a analytické. Dodržiavanie noriem v oblasti ľudských práv, profesionálnych noriem a technická spôsobilosť na policajnú činnosť sú vzájomne závislé zručnosti. Príslušník polície, ktorý nemá dostatok technických zručností na vykonávanie policajnej činnosti, sa s vyššou pravdepodobnosťou bude správať zle,

len aby dosiahol výsledky. Rovnako sa u príslušníka polície, ktorý na dosiahnutie výsledkov používa zlé správanie, nerozvinú potrebné technické zručnosti na vykonávanie policajnej činnosti, aby sa stal kompetentným profesionálom. Ľudské práva sú pre políciu výzvou tým, že sa nimi presadzuje uplatňovanie najlepších technických zručností s cieľom dosiahnuť výsledky. „Umenie policajnej činnosti“ by sa mohlo vnímať ako dosahovanie cieľov najmenej rušivým spôsobom.

Dôvera a istota

Dôvera a istota verejnosti sú nevyhnutným predpokladom efektívnej práce polície. Efektívna policajná činnosť nie je možná, ak určité skupiny obyvateľstva nepocitujú, že ich polícia chráni a rešpektuje.

Je úplne nevyhnutné, aby sa polícia zaoberala budovaním dôvery a aby zriadila vhodné štruktúry komunikácie s verejnosťou. K budovaniu dôvery prispievajú opatrenia na zavedenie transparentnosti a zodpovednosti polície. K programom na aktívne informovanie obyvateľstva patrí zavedenie inštitucionalizovaného dialógu s komunitami, ako sú fóra otvorenej diskusie, komunitné poradenské výbory a dni otvorených dverí. Prístup policajnej činnosti ku komunitám môže inšpirovať zriadenie vhodných štruktúr komunikácie. Pre budovanie a udržiavanie dôvery má očividne veľký význam jasné akceptovanie ľudských práv a konanie v súlade s nimi. Osobitný význam má zásada nediskriminácie v súvislosti s marginalizovanými skupinami⁹.

Odporúčaná literatúra

Crawshaw, R. (2009), *Police and human rights. A manual for teachers and resource persons and for participants in human rights programmes*, 2. revidované vydanie, Boston, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, s. 19 – 24.

OSN (2002), *Human Rights and Law Enforcement: A manual on human rights training of the police*, pozri argumenty na s. 16, k dispozícii na: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf.

Osse, A. (2006), *Understanding policing, a resource for human rights activists*, Amsterdam, Amnesty International, s. 41 – 49, k dispozícii na: https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/book_1_o.pdf?x54649.

⁹ FRA (2010), *Správa EÚ — MIDIS o kľúčových údajoch č. 4: Zastavovanie občanov políciou a menšiny*, k dispozícii na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>.

Rozšírené aktivity

Rozšírená aktivita č. 1: *Individuálne rozhovory na švédskej policajnej akadémii*

Účel:

Na švédskej policajnej akadémii sa používajú individuálne rozhovory ako intenzívnejší prístup k zvyšovaniu informovanosti o úlohe polície. Rozhovory sa vedú s osobami, ktoré majú skúsenosti s políciou, pričom sa zdôrazňuje to, ako ostatní vnímajú vzájomnú komunikáciu polície s jednotlivcami. Pomáhajú tiež polícii uvažovať nad vnímanou úlohou polície a vidieť jej vplyv na verejnosť.

Ciele:

Vedomosti

- premeniť pojem ľudských práv a ľudskej dôstojnosti na skutočnosť pri stretnutiach s osobami, ktoré sú často vnímané ako „odporcovia“ polície, napríklad marginalizované a/alebo sociálne vylúčené osoby alebo členovia mládežníckych gangov;
- dozvedieť sa o úlohe polície z hľadiska ľudských práv na základe osobných skúseností.

Postoj

- naučiť sa vyhýbať sa agresii, pohrdaniu a cynizmu;
- zažiť hodnotu rozmanitosti;
- vytvoriť emocionálne založené pochopenie, že tí, ktorí sú sociálne vylúčení, kritickí ku polícii alebo porušujú zákon, majú právo byť v konfliktných a stresových situáciách rešpektovaní ako ľudské bytosti;
- vytvoriť si návyk nazerania na úlohu polície zvonka so zohľadnením hľadiska zraniteľných alebo ťažko dostupných skupín;
- uznať, že ľudia, ktorí sú často vnímaní ako „odporcovia“, majú cenné (a rozsiahle) vedomosti a stanoviská, ktoré môžu byť pre políciu užitočné.

Zručnosti

- uľahčiť komunikačné zručnosti.

Požiadavky:

- čas: približne 4 dni: úvod – asi pol dňa; rozhovor a písomná dokumentácia – asi 2 dni; a následné úvahy – asi 1 deň;
- ukázkový rozhovor;
- usmerňujúce otázky pre rozhovor;
- prenosné tabule;
- veľkosť skupiny: 12 – 24 osôb.

Opis rozšírenej aktivity č. 1:
*Individuálne rozhovory
na švédskej policajnej
akadémii*

Študentom je pridelená osoba, ktorú riešila polícia a ktorá je zo skupiny často vnímanej ako „odporcovia“ polície – marginalizované alebo sociálne vylúčené osoby, podozriví páchatelia trestných činov, mladí delikventi alebo osoby s odlišným etnickým pôvodom. Tieto dve osoby sú požiadané, aby viedli konverzáciu.

Študenti vedú tieto konverzácie po určitej príprave. Stretnutia, doplnené procesom individuálnych a skupinových úvah, poskytujú praktický základ pre rozvinutie teoretickej predstavy o úlohe polície z hľadiska ľudských práv. Okrem toho študenti získajú – prostredníctvom dôkladnej a empatickej komunikácie – nový pohľad na prácu polície.

Tip pre odbornú prípravu: Zlepšenie vzájomného porozumenia

„Rozhovory majú jasný vplyv na zvyšovanie vzájomného porozumenia medzi študentmi a ich protistranami“. Okrem toho sa zdá, že majú liečivý účinok v prípadoch, keď protistrany zažili poníženie, bezmocnosť a nedostatočnú dôveru v súvislosti s políciou.“

AKTIVITA AGENTÚRY FRA

Vyvolanie násilia

FRA analyzovala skúsenosti s diskrimináciou a sociálnou marginalizáciou a ich vplyv na postoje voči násiliu v troch členských štátoch EÚ: Francúzsku, Španielsku a Spojenom kráľovstve. Agentúra vykonala rozhovory s 3 000 moslimskými a nemoslimskými mladými ľuďmi a deťmi a zistila, že mladí ľudia vo veku 12 až 18 rokov, ktorí zažili sociálnu marginalizáciu a diskrimináciu, mali s väčšou pravdepodobnosťou sklon k fyzickému alebo citovému násiliu než osoby, ktoré nezažili takúto marginalizáciu. Nezistili sa žiadne náznaky, žeby sa moslimská mládež s väčšou alebo menšou pravdepodobnosťou uchýľovala k násiliu než nemoslimovia. Tieto zistenia nasvedčujú tomu, že sociálna marginalizácia a diskriminácia sa musia riešiť prioritne vzhľadom na ich vplyv na sklony mladých ľudí k násiliu. Podľa tej istej správy mladí ľudia vyjadrili všeobecne nedostatok dôvery k autoritám a oficiálnym miestnym, národným a medzinárodným inštitúciám vrátane orgánov trestnej justície, akými sú polícia a súdy. Najnižšiu úroveň dôvery dosiahli politici tak na miestnej, ako aj národnej úrovni.

FRA (2010), Experience of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth in three EU Member States, Belgicko, s. 62, k dispozícii na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/experience-discrimination-social-marginalisation-and-violence-comparative-study>.

Rozšírená aktivita č. 2:
*Vzdelávanie pre
príslušníkov nemeckej
polície o ľudských právach
na historických miestach
nacistických zločinov. Práca
polície dnes a v minulosti*

Účel:

Nemecká polícia začala vzdelávanie o ľudských právach v bývalom nacistickom koncentračnom tábore Neuengamme s cieľom pracovať na úlohe polície. Historický pohľad na úlohu polície počas nacistického režimu prispieva k lepšiemu uvedomeniu si dnešnej práce polície a nevyhnutnosti policajnej činnosti založenej na ľudských právach.

Ciele:

Vedomosti

- získať prehľad o príčinách zmien v policajných zložkách počas prechodu z demokratického na totalitný systém;
- identifikovať štruktúry nacistických policajných zložiek v porovnaní so štruktúrami polície v demokratickej spoločnosti.

Postoj

- rozvíjať informovanosť o tom, ako môže neobmedzená právomoc v štátnych inštitúciách ohroziť ľudské práva skúmaním rozsiahlych právomocí nacistických policajných zložiek;
- získať informácie o mechanizmoch diskriminácie, odňatia práv a vylúčenia;
- uvažovať nad súčasnými oblasťami napätia medzi políciou a ľudskými právami.

Požiadavky:

- čas: minimálne 2,5 dňa potrebných na vytvorenie zmysluplného prepojenia medzi týmito zložitými problémami;
- prenosná tabuľa a videoprojektor;
- obrazové a zvukové prezentácie;
- písomné a fotografické dokumenty pre prácu v skupinách;
- provokatívne podnety na vyvolanie kontroverzných diskusií;
- veľkosť skupiny: 12 – 24 osôb.

Opis rozšírenej aktivity č. 2:
*Vzdelávanie pre
 príslušníkov nemeckej
 polície o ľudských právach
 na historických miestach
 nacistických zločinov. Práca
 polície dnes a v minulosti*

Školitelia majú trojhodinový úvod v inštitúte odbornej prípravy polície, v ktorom predstavia súčasný význam získania historického pohľadu na nacistický režim. Počas dvojdnovej návštevy pamätníka Neuengamme bude kurz odbornej prípravy zameraný na políciu počas národného socializmu a o súčasných problémoch sa bude diskutovať vo svetle tohto historického pohľadu. Tieto prepojenia umožnia kritické úvahy o polícii a jej mechanizmoch, ako aj o správaní sa jednotlivca v tejto inštitúcii. Seminár bude zameraný aj na podporovanie pochopenia, ako sa v rôznych spoločnostiach menia policajné zložky a ich úloha v spoločnosti. Ďalej sa zameria na osoby v systéme, ktoré môžu slúžiť ako kladné vzory.

Pochopenie hodnôt založených na ľudských právach v dnešných demokratických spoločnostiach, ktoré vyplynú v reakcii na nacistické zločiny a iné historické porušovania ľudských práv, umožní účastníkom analyzovať a rozlišovať medzi totalitnými a demokratickými štruktúrami.

Tip pre odbornú prípravu: Zvyšovanie povedomia

Základná nevyhnutnosť porovnávania bezpečnostných záujmov s občianskymi slobodami v práci polície sa vyskytuje bez ohľadu na národný kontext. Skúmaním histórie nacistického Nemecka sa môže zvýšiť uvedomenie si významu základných ľudských práv dnes a ako sa inštitúcie menia v rôznych politických systémoch.

MODUL 3: ANALÝZA ĽUDSKÝCH PRÁV – POVINNOSTI REŠPEKTOVAŤ A CHRÁNIŤ

Úvod	73
Aktivita: Analýza ľudských práv – povinnosti rešpektovať a chrániť	74
Materiál na rozdanie č. 1 – Analýza ľudských práv – povinnosť rešpektovať	77
Materiál na rozdanie č. 2 – Analýza ľudských práv – povinnosť chrániť	80
Inštruktážne poznámky	83
1. Kľúčové pojmy	83
a. Čo je porušovanie ľudských práv?	83
b. Čo rozumieme pod nevyhnutnosťou a primeranosťou v oblasti ľudských práv?	84
2. Sprievodca aktivitou: analýza ľudských práv	85
Materiál na rozdanie č. 1 – povinnosť rešpektovať	89
Materiál na rozdanie č. 2 – povinnosť chrániť	95
Doplňujúci materiál	99
Rozšírené aktivity	108
Rozšírená aktivita č. 1: Scenárové cvičenie na rakúskych policajných akadémiách	108
Opis rozšírenej aktivity č. 1: Scenárové cvičenie na rakúskych policajných akadémiách	110

Analýza ľudských práv – povinnosti rešpektovať a chrániť

Úvod

Tento modul poskytuje rámce na analýzu konkrétnych situácií súvisiacich s prácou polície z hľadiska ľudských práv.

Tento štruktúrovaný postupný prístup zjednodušuje analýzu možných porušovaní ľudských práv, identifikovaním nesplnenia povinností rešpektovať a chrániť.

Postup takejto analýzy ľudských práv je základom policajnej činnosti na základe ľudských práv. V podstate je to zjednodušená verzia analýzy, ktorú vykonávajú súdy. S cieľom pomôcť objasniť význam ľudských práv v praxi tento modul sprevádza účastníkov prípadovými štúdiami prevzatými z práce medzinárodných organizácií pre ľudské práva, najmä Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP).

Tieto analytické nástroje sú účinné. Oboznamujú príslušníkov polície s príslušnou právnou analýzou, čo im pomôže plniť povinnosti ako nositelia povinností a uplatniť svoje práva ako držiteľia práv. Uvádzajú „vysoké“ zásady do praxe, pričom fungujú ako „prevodový remeň“ na rozdelenie všeobecných cieľov policajnej činnosti – rešpektovať a chrániť ľudské práva – na konkrétne usmernenia, ktoré uľahčujú túto prácu. Analyzovanie ľudských práv v praktických situáciách napomáha zblíženie postojov s ľudskými právami a zdokonalenie zručností policajnej práce založenej na ľudských právach, čo následne pomôže príslušníkom polície vnútorne si osvojiť ľudské práva.

V module sa najprv skúma pojem porušovania ľudských práv, potom sa predstavujú dve analytické schémy založené na povinnosti rešpektovať a na povinnosti chrániť. Každá je analyzovaná postupne, vrátane štyroch prípadových štúdií a ich analýz. Celkovým cieľom je systematické začlenenie hľadiska ľudských práv do práce a zmýšľania polície. V oddiele Doplnujúci materiál sú uvedené ďalšie informácie o kľúčových pojmoch modulu. Na hlbšie pochopenie príručka pre políciu obsahuje aj ďalšie zistenia súdu v štyroch skúmaných prípadových štúdiách.

Aktivita: Analýza ľudských práv – povinnosti rešpektovať a chrániť

Účel:

V tejto aktivite sa školitelia často stretávajú s otázkou: „Je porušovaním ľudských práv, ak [...]?“ Účastník potom vyrozpráva osobnú skúsenosť a chce jej posúdenie z hľadiska ľudských práv. Odpoveď často vôbec nie je jednoduchá. Závisí od okolností!

Prezentované analytické schémy neponúkajú pripravené odpovede, ale namiesto toho pomáhajú viesť príslušníkov polície pri kladení správnych otázok. Poskytujú kontrolný zoznam „správnych otázok“ s cieľom identifikovať najdôležitejšie aspekty týchto situácií, potom porovnávajú a hľadajú rovnováhu medzi záujmami pred prijatím rozhodnutia. Umožňujú príslušníkom polície vyriešiť chýlostivé problémy sprevádzajúce možné porušovanie ľudských práv a určiť na základe jednotlivých prípadov, či konkrétne konanie alebo opomenutie predstavuje porušovanie.

Ciele:

Vedomosti

- rozvinúť dôkladnejšie pochopenie úlohy polície v súvislosti s ľudskými právami.

Postoj

- akceptovať celkovú dôležitosť zásad nevyhnutnosti a primeranosti;
- uvedomiť si dôležitosť vnútorného osvojenia si zásad ľudských práv.

Zručnosti

- schopnosť uplatňovať normy v oblasti ľudských práv používaním analytických nástrojov v konkrétnych situáciách policajnej činnosti;
- schopnosť identifikovať aspekty, ktoré odlišujú odôvodnený zásah do ľudských práv od porušovania ľudských práv;
- schopnosť identifikovať opatrenia, ktoré polícia musí prijať s cieľom chrániť ľudské práva.

Požiadavky:

- čas: 90 – 120 minút;
- pomôcky:
 - materiály na rozdanie č. 1 a 2 s prípadovými štúdiami a nástrojom na analýzu ľudských práv, čo sa týka povinností rešpektovať a chrániť (ako sa vyžaduje);
 - prenosná tabuľa;
 - voliteľné: prezentácia v PowerPointe a projektor;
- priestor: zasadacia miestnosť a dve miestnosti pre pracovné skupiny;
- veľkosť skupiny: maximálne 20 – 25 osôb.

Opis aktivity: **Analýza ľudských práv – povinnosti rešpektovať a chrániť**

- ❶ Predstavte účel a ciele aktivity.
- ❷ Rozdajte a stručne predstavte analytické schémy (materiály na rozdanie č. 1 a 2) využijúc situácie reálneho života, ktoré prinesú účastníci alebo ktoré pripravil asistent. (asi 15 – 20 minút)
- ❸ Rozdelte účastníkov na skupiny po 4 až 6 osobách a rozdajte im materiály na rozdanie s prípadovými štúdiami, pričom každej skupine pridajte jeden prípad. (asi 25 – 35 minút)
- ❹ Uistite sa, že skupiny:
 - správne pochopili svoju úlohu;
 - určili hovorca, ktorý prednesie výsledky v pléne.
- ❺ Odpovedzte na všetky otázky, ktoré vzniknú počas práce v skupinách.
- ❻ Nechajte skupiny prezentovať svoju prácu v pléne. (asi 30 minút na každý prípad)
- ❼ Usporiadajte všeobecnú diskusiu o výsledkoch a získaných poznatkoch.
- ❽ Zosumarizujte hlavné body a v prípade potreby poskytnite prispôsobené vstupné údaje.

Materiál na rozdanie č. 1 – Analýza ľudských práv – povinnosť rešpektovať

Prípadová štúdia A: Zatknutie a zadržanie

Pán L. je muž so zdravotným postihnutím, ktorý nevidí na jedno oko a na druhom má vážne poškodený zrak. Jedného dňa išiel za pomoci svojho vodiaceho psa na poštu skontrolovať svoje poštové schránky. Zistil, že schránky boli otvorené a prázdne. Pán L. sa sťažoval poštovým úradníkom, čo viedlo k sporu. Jeden z poštových úradníkov zavolať políciu tvrdiac, že pán L. je opitý a správa sa agresívne. Policajti prišli na poštu a pána L. zatkli.

Policajti v presvedčení, že pán L. je pod vplyvom alkoholu, ho zobrali na „záchytnú stanicu“, miesto, kde podľa zákona môžu byť umiestnené intoxikované osoby na čas maximálne 24 hodín. Doktor na záchytnej stanici posúdil pána L. ako „mierne opitého“ a rozhodol, že týmto sa odôvodňuje, aby pán L. bol v centre umiestnený šesť hodín. Pred týmto vyšetrením, počas neho ani po ňom nebol vykonaný odber krvi ani dychové skúšky. Po 6 a pol hodine dostal pán L. povolenie opustiť stanicu pod podmienkou úhrady poplatkov za prevoz a pobyt na záchytnej stanici. Pán L. považoval toto zaobchádzanie za nezákonné zo strany štátnych úradníkov.

Otázky na diskusiu:

1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto situáciu?
2. Zasiahol štát do týchto ľudských práv? Ako?
3. Došlo k porušeniu ľudských práv?
 - Existuje nejaký vnútroštátny právny základ pre konanie štátu?
 - Sleduje sa týmto konaním oprávnený cieľ?
 - Je zásah štátu nevyhnutný a primeraný tomuto cieľu?
4. Pouvažujte o alternatívnych spôsoboch riešenia tejto situácie. Aké iné možnosti mohla polícia zvážiť?

Materiál na rozdanie č. 1 – Analýza ľudských práv – povinnosť rešpektovať (pokračovanie)

Prípadová štúdia B: Použitie sily proti podozrivým teroristom

Vládne orgány štátu A mali silné podozrenie, že traja muži plánujú teroristický útok na armádu na území X. Vláda sa rozhodla nechať údajných teroristov vstúpiť na územie X pod policajným dohľadom. Boli vyslané špeciálne zložky zo štátu A na pomoc miestnej polícii na území X. Polícia mala predstavu kedy a kde by sa mal údajný útok uskutočniť. Predpokladalo sa, že podozriví teroristi použijú bombu v aute, ktorá by mohla byť ovládaná na diaľku a v krátkom čase vybuchnúť.

Druhý deň po príchode na územie X podozriví odstavili auto na parkovisku. Štyria príslušníci tajných špeciálnych zložiek ich sledovali a auto preskúmali zvonka. Mali silné podozrenie, že v aute je bomba. Príslušníci sa rozhodli zatknúť troch podozrivých, keď sa vrátia k autu. Keď sa podozriví vrátili, polícia ich vyzvala, aby sa vzdali, ale ani jeden z nich nepreukázal známky vzdania sa. Práve naopak, náhle sa zastavili, čo mohlo znamenať, že by mohli naozaj bombu odpáliť. Tieto tri podozrivé osoby boli zastrelené.

Ukázalo sa však, že podozriví neboli ozbrojení a že v aute neboli žiadne výbušniny. Materiál na časovanú bombu však bol nájdený v inom aute, ktoré si prenajal jeden z podozrivých na inom mieste.

Otázky na diskusiu:

1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto situáciu?
2. Zasiahol štát do týchto ľudských práv? Ako?
3. Ako by ste hodnotili konanie príslušníkov špeciálnych zložiek?
4. Ako by ste hodnotili celú operáciu proti podozrivým teroristom?
5. Došlo k porušeniu ľudských práv?
6. Pouvažujte o alternatívnych spôsoboch riešenia tejto situácie. Aké iné možnosti mohla polícia zvážiť, aby sa vyhla použitiu smrtiacej sily?

Materiál na rozdanie č. 1 – Analýza ľudských práv – povinnosť rešpektovať (pokračovanie)

Analýza ľudských práv – povinnosť rešpektovať

ČASŤ 1: UPLATNITEĽNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA/ZÁSAH ŠTÁTU

1.1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto konkrétnu situáciu?

1.2. Zasiahol štát do týchto ľudských práv? Ako?

ČASŤ 2: ODÔVODNENIE ALEBO PORUŠENIE?

2.1. Existuje nejaký vnútroštátny právny základ pre konanie štátu?

2.2. Sleduje sa týmto konaním oprávnený cieľ?

2.3. Je zásah štátu nevyhnutný a primeraný tomuto cieľu?

- Je toto konanie vhodné na dosiahnutie oprávneného cieľa?
- Je nevyhnutné („naliehavá sociálna potreba“)?
- Je to najmenej rušivé opatrenie? Existujú nejaké iné alternatívy?

Materiál na rozdanie č. 2 – Analýza ľudských práv – povinnosť chrániť

Prípadová štúdia C: Riešenie demonštrácie a protidemonštrácie

V malej dedine viedla asociácia lekárov kampaň proti potratom. Asociácia lekárov naplánovala demonštráciu a ako stanovujú vnútroštátne predpisy, podala vopred oznámenie o plánovanej demonštrácii na polícii. Polícia bez námietok vydala účastníkom povolenie použiť na ich demonštráciu verejnú komunikáciu. Polícia však neskôr zakázala dve ďalšie plánované demonštrácie zástancov potratov, keďže boli naplánované na rovnaký čas a rovnaké miesto ako demonštrácia lekárov proti potratom.

Z obáv, že by predsa len mohlo dôjsť k incidentom, sa organizátori demonštrácie proti potratom radili s miestnymi orgánmi v snahe zmeniť trasu pochodu demonštrácie. Zástupcovia polície poukázali na to, že popri pôvodnej trase už boli rozmiestnení príslušníci polície a že navrhovaná nová trasa je nevhodná na kontrolu davu. Polícia neodmietla poskytnutie ochrany, ale uviedla, že bez ohľadu na trasu nebude možné zabrániť tomu, aby protidemonštranti hádzali vajíčka a narušili pochod aj plánovanú bohoslužbu.

Pred kostolom sa zhromaždil veľký počet demonštrantov za potraty – ktorí nepodali vopred oznámenie na polícii – a použili reproduktory, hádzali vajíčka a trsy trávy, aby narušili pochod lekárov. Polícia týchto protidemonštrantov nerozohnala.

Keď hrozilo fyzické násilie, špeciálne poriadkové jednotky – ktoré stáli neďaleko bez zasahovania – vytvorili medzi protichodnými skupinami kordón, čím umožnili sprievodu vrátiť sa ku kostolu.

Otázky na diskusiu:

1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné v tejto situácii?
2. Aké sú príslušné povinnosti štátu?
3. Ako by ste hodnotili policajnú operáciu?
4. Zasiahol štát do ľudských práv uplatniteľných v tejto situácii? Ako?
5. Došlo k porušeniu ľudských práv?
6. Pouvažujte o alternatívnych spôsoboch riešenia tejto situácie. Aké iné možnosti mohla polícia zvážiť?

Materiál na rozdanie č. 2 – Analýza ľudských práv – povinnosť chrániť

(pokračovanie)

Prípadová štúdia D: Násilie proti ženám

Pán O. opakovane vystavoval svoju manželku a jej matku násilným útokom. Po niekoľkých rokoch sa o násilnom a ohrozujúcom správaní pána O. dozvedeli úrady prostredníctvom viacerých bitiek, roztržky, pri ktorej pán O. sedemkrát bodol pani O., a nehody, pri ktorej pán O. tieto dve ženy zrazil autom. Po každom napadnutí lekári ženy vyšetrili a zaznamenali viaceré poranenia vrátane krvácania, modrín, opuchov, odrenín a škra-bancov. U oboch žien boli lekársky potvrdené pretrvávajúce život ohrozujúce poranenia: pani O. v dôsledku obzvlášť násilnej bitky a napadnutia s nožom a jej matka zo zrazenia autom.

Proti pánovi O. boli pri troch príležitostiach vznesené obvinenia za vyhrážanie smrťou, za skutočné, úmyselné a ťažké ublíženie na zdraví a za pokus o vraždu. Pán O. bol dvakrát vo vyšetrovacej väzbe a prepustený až do súdneho procesu.

V reakcii na pretrvávajúci nátlak pána O. a jeho vyhrážanie smrťou pani O. a jej matka stiahli svoje trestné oznámenia počas oboch týchto konaní. Miestne sudy následne niektoré konania zastavili, ale pokračovali v konaní týkajúcom sa incidentu s autom. Pán O. bol obvinený a odsúdený na tri mesiace väzenia, čo bolo neskôr zmiernené na pokutu. Dostal miernu pokutu za napadnutie nožom.

Pani O. a jej matka dvakrát podali orgánom činným v trestnom konaní trestné oznámenie vo veci ohrozovania a obťažovania zo strany pána O. Tvrdili, že ich životy sú v bezprostrednom nebezpečení a žiadali orgány, aby okamžite prijali opatrenie, napr. zadržanie pána O. V reakcii na tieto žiadosti o ochranu bol pán O. vypočúvaný, jeho výpoveď spísaná, ale potom bol prepustený.

Napokon sa pani O. a jej matka rozhodli presťahovať sa do iného mesta, ale počas jazdy v ťahovacom vozidle prišiel pán O. a donútil vozidlo zastaviť. Pán O. otvoril dvere na spolujazdcovej strane a vystrelil na matku pani O. Zomrela na mieste.

Materiál na rozdanie č. 2 – Analýza ľudských práv – povinnosť chrániť (pokračovanie)

Otázky na diskusiu:

1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné v tejto situácii?
2. Aké sú príslušné povinnosti štátu?
3. Ako by ste hodnotili reakciu orgánov na tieto incidenty násillia?
4. Zasiahol štát do ľudských práv uplatniteľných v tejto situácii? Ako?
5. Došlo k porušeniu ľudských práv?
6. Pouvažujte o alternatívnych spôsoboch riešenia tejto situácie. Aké iné možnosti mohla polícia zvážiť?

Analýza ľudských práv – povinnosť chrániť

ČASŤ 1: UPLATNITEĽNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA/AKÉ KONANIE ŠTÁTU SA VYŽADUJE?

1.1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto konkrétnu situáciu?

1.2. Je štát povinný prijať konkrétne opatrenie na ochranu uplatniteľného ľudského práva?

ČASŤ 2: PREDSTAVUJE NEKONANIE/OPOMENUTIE ŠTÁTU PORUŠENIE?

2.1. Zahŕňajú vnútroštátne predpisy uplatniteľné ľudské práva dostatočne?

2.2. Prijal štát opodstatnené a primerané opatrenia na ochranu uplatniteľných ľudských práv?

2.3. Je konanie štátu v súlade s procesnými normami?

Inštruktážne poznámky¹

Tieto inštruktážne poznámky poskytujú analytický rámec pre dva materiály na rozdanie, ktoré sú súčasťou tohto modulu, a majú túto štruktúru:

1. Kľúčové pojmy

- Čo je porušovanie ľudských práv?
- Čo rozumieme pod nevyhnutnosťou a primeranosťou v oblasti ľudských práv?

2. Sprievodca aktivitou: analýza ľudských práv

- Materiál na rozdanie č. 1 – povinnosť rešpektovať
- Materiál na rozdanie č. 2 – povinnosť chrániť

K porušovaniu ľudských práv dochádza, ak nie sú splnené povinnosti štátu týkajúce sa konkrétnych ľudských práv.

1. Kľúčové pojmy

a. Čo je porušovanie ľudských práv?

Povinnosť štátov rešpektovať ľudské práva (materiál na rozdanie č. 1):

K porušovaniu ľudských práv dochádza, ak sa konaním štátu obmedzí ľudské právo alebo sa do neho zasiahne a tento zásah nie je odôvodnený. K porušovaniu dochádza prostredníctvom konania štátu.

Povinnosť štátov chrániť ľudské práva (materiál na rozdanie č. 2):

K porušovaniu ľudských práv dochádza, ak štát bez odôvodnenia nepodnikne primerané kroky na ochranu ľudských práv. K porušovaniu dochádza opomenutím štátu.

Medzi **zásahom** do ľudských práv a **porušením** ľudských práv je rozdiel. Nie každý zásah do ľudského práva je tiež porušením tohto práva.

Polícia môže zasiahnuť do ľudských práv páchatel'ov trestnej činnosti s cieľom chrániť obeť. Zasahovanie sa stáva porušením, keď konanie/opomenutie nie je založené na právnom základe alebo ak konanie/opomenutie je svojvoľné a/alebo neprimerané.*

Do väčšiny ľudských práv sa môže (alebo musí) zasahovať alebo sa môžu (musia) obmedziť za určitých okolností, pretože sloboda a práva jednej osoby sa končia tam, kde sa začína sloboda a práva inej osoby. V niektorých dokumentoch sú ľudské práva štruktúrované tak, že sa počíta so zásahom alebo obmedzením za určitých okolností.

Či je konanie/opomenutie porušením ľudských práv, závisí od rôznych faktorov súvisiacich s konkrétnou situáciou a musí sa zvažovať individuálne. Ako pomôcka sa môžu použiť dva materiály na rozdanie prezentované v tejto príručke.

***Výnimka:** Mučenie a neludské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie (článok 3 EDLP) sú úplne zakázané a za žiadnych okolností sa nedajú obmedziť (pozri modul 4).

¹ Inštruktážne poznámky a doplňujúci materiál modulu 3 vrátane analytických schém sú prispôbenou verziou z práce W. Suntingera (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Bundesministerium für Inneres, Viedeň, s. 49 – 76.

b. Čo rozumieme pod nevyhnutnosťou a primeranosťou v oblasti ľudských práv?

Zásady nevyhnutnosti a primeranosti sa používajú na určenie toho, či je opatrenie, ktorým sa zasahuje do ľudských práv, nevyhnutné na dosiahnutie daného cieľa a či sú použité opatrenia primerané sledovanému cieľu.

Na určenie nevyhnutnosti a primeranosti sa musí zväžiť:

- **Nevyhnutnosť opatrenia:** Opatrenie nesmie prekročiť rámec toho, čo si bezpodmienečne vyžadujú okolnosti a potreba dosiahnuť cieľ. Malo by sa použiť najmenej rušivé a poškodzujúce, ale stále účinné opatrenie. Nepotrebné alebo prehnané opatrenia sú neprimerané a treba sa im vyhýbať.
- **Vhodnosť opatrenia:** Zvolené opatrenia musia byť vhodné na dosiahnutie plánovaného cieľa. Opatrenia, ktoré také nie sú, možno považovať za neúčinné a neprimerané.
- **Výsledky opatrenia:** Predpokladaný výsledok opatrenia a jeho zásahu do ľudských práv sa musí porovnať s dôležitosťou cieľa. Patrí sem aj zváženie zásahu alebo škody, ktoré by mohlo spôsobiť nekonanie. Ak ujma spôsobená opatrením zreteľne prevažuje jeho prínos, je nutné sa takémuto konaniu vyhnúť.

Na identifikovanie nevyhnutnosti opatrenia sa často používa myšlienka „naliehavej sociálnej potreby“. V demokratickej spoločnosti sa určité práva môžu obmedziť, len ak existuje takáto naliehavá sociálna potreba.

Základná myšlienka primeranosti je zhrnutá v bežných frázach, napr. „neísť na vrabce s kanónom“ alebo „operovať skalpelom a nie mäsiarskym nožom“. Je to o vytvorení správneho **vzťahu medzi použitými prostriedkami a sledovanými cieľmi**. Účel **nesväť** prostriedky. Dôležité je dosiahnuť ciele čo najmenej rušivým spôsobom.

Zásady nevyhnutnosti a primeranosti sú zložité, ale môžu sa zúžiť na jednoduché pravidlo – zlaté pravidlo – ktoré sa týka všetkých ľudských práv: „správaj sa k iným tak, ako by si chcel, aby sa oni správali k tebe“. Spojenie zásad nevyhnutnosti a primeranosti do zlatého pravidla by mohlo pomôcť vytvoriť empatiu a citlivosť voči osobám, ktoré sú predmetom policajného zásahu.

Robiť to, čo sa vyžaduje podľa zásad nevyhnutnosti a primeranosti, je veľkým problémom v policajnej činnosti, najmä v stresových alebo dokonca nebezpečných situáciách. Pre príslušníkov polície je najdôležitejšie vnútorne si osvojiť zásady nevyhnutnosti a primeranosti. Toto vnútorné osvojenie sa môže najlepšie dosiahnuť uplatňovaním koncepcií ľudských práv v každodennej práci a nepretržitým hodnotením vedomostí, zručností a postoja jednotlivca k ľudským právam.

Tip pre odbornú prípravu: Zaoberanie sa aktivitami prípadových štúdií

- **Opisy prípadových štúdií:** Niekedy môžu mať účastníci pocit, že v opisoch prípadových štúdií je príliš málo informácií na vyvodenie príslušných záverov. Prípadové štúdie sú len stručným opisom scenára, keďže kľúčové výsledky vzdelávania závisia od **procesu kladenia relevantných analytických otázok**. Cesta, ktorá vedie k záveru je aspoň taká dôležitá ako samotný výsledok.
- **Diskusia o prípadových štúdiách:** Diskusia by mala byť štruktúrovaná, pričom by mala poskytnúť aj priestor pre „kreatívne odpovede“ účastníkov. Povzbudzovanie odlišných hľadísk ponúka dobrý základ pre diskusiu o problémoch a záujmoch v danom prípade.

Je dôležité, aby ste ako školiteľ na vnútroštátnej úrovni vybrali prípady, ktoré sa hodia pre váš konkrétny kontext odbornej prípravy. Vaším potrebám odbornej prípravy môžu lepšie vyhovovať iné prípady ESLP alebo vnútroštátnych súdov. Návod na vyhľadávanie súdnych rozhodnutí ESLP je uvedený v prílohe k tejto príručke.

2. Sprievodca aktivitou: analýza ľudských práv

Tieto dva materiály na rozdanie ponúkajú príslušníkom polície „navigačný nástroj“ postupu, ktorý je podobný analytickému prístupu, ktorý používajú sudy. Pomôžu rozvíjať schopnosti príslušníkov polície plniť povinnosti (ako nositelia povinností) a domáhať sa svojich práv (ako držiteľia práv).

Cieľom každého materiálu na rozdanie je:

- poskytnúť rámec na uplatňovanie zásad základných práv v praxi preformulovaním všeobecných zásad na praktické usmernenia;
- predstaviť nástroj na konštruktívne používanie ľudských práv a odpovedanie na praktické otázky o ľudských právach;
- naučiť, ako nestranným spôsobom dosiahnuť rovnováhu medzi protichodnými záujmami poskytnutím súboru „správnych otázok“, ktoré možno klásť, s cieľom určiť najdôležitejšie aspekty situácie týkajúcej sa základných práv a porovnať záujmy zúčastnených jednotlivcov;
- opísať metódu podpory vnútorného osvojovania si ľudských práv prostredníctvom rozvoja pozitívneho postoja a súboru zručností, ktorá pomáha pri uplatňovaní ľudských práv;
- posilniť postavenie príslušníkov polície nástrojom na identifikovanie a analyzovanie situácií s podobným prístupom, ktorý používajú sudy a/alebo mimovládne organizácie a ktorý umožňuje príslušníkom polície určiť, či sa dodržiavajú ich práva.

Nositel' povinností – musí plniť povinnosť rešpektovať a chrániť ľudské práva druhých

Držiteľ práv – musí byť informovaný o svojich ľudských právach, aby sa ich mohol domáhať

Tip pre odbornú prípravu: Využitie policajnej praxe pri zavádzaní hľadiska ľudských práv

Mnohí príslušníci polície analyzujú konkrétne situácie z hľadiska vnútroštátneho právneho poriadku, ako je trestné právo, policajné právo a policajné predpisy. Pri sledovaní alebo zasahovaní v konkrétnych situáciách zvyčajne zvažujú otázky ako:

- Ktorý zákon sa uplatňuje v tejto situácii?
- Aké mám možnosti na základe uplatniteľných právnych ustanovení?
- Je správanie napríklad odporcu dostatočne násilné alebo agresívne na odôvodnenie zatknutia podľa konkrétneho zákona?

Mnohí príslušníci polície už majú analytické zručnosti potrebné na prijatie hľadiska ľudských práv. Analýza z tohto hľadiska znamená uplatnenie noriem v oblasti ľudských práv, ako sú zakotvené v ústavných a/alebo medzinárodných nástrojoch v oblasti ľudských práv, a pretlmočenie situácií do jazyka ľudských práv. Cieľom je pochopiť, či určité konanie alebo opomenutie predstavuje porušenie ľudských práv. Týmto hľadiskom sa ustupuje o krok späť od vnútroštátnych právnych predpisov a situácia sa zvažuje zo širšej perspektívy práva v oblasti ľudských práv.

a. Materiál na rozdziel č. 1: povinnosť rešpektovať

Táto analýza sa uplatňuje na prípadové štúdie v materiáli na rozdziel č. 1.

Materiál na rozdziel č. 1 poskytuje rámec na analyzovanie povinnosti rešpektovať a skladá sa z dvoch častí:

Časť 1 – zásah: vyhodnotenie, či situácia spadá do rozsahu ľudských práv a či konanie štátu zasahuje do tohto práva.

Časť 2 – porušenie: vyhodnotenie, či je tento zásah odôvodnený alebo naopak, či predstavuje porušenie ľudských práv.

Každá časť obsahuje otázky, ktoré sú užitočné na orientovanie sa v situáciách týkajúcich sa ľudských práv a na rozčlenenie ich zložitosti do zrozumiteľných častí.

ČASŤ 1: UPLATNITELNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA/ZÁSAH ŠTÁTU**1.1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto konkrétnu situáciu?**

Na určenie toho, ktoré ľudské práva sú zapojené a uplatniteľné na danú situáciu, sa vyžadujú určité vedomosti, ktoré možno získať odpovedaním na tieto otázky:

- Ktoré ľudské práva sú garantované v národných a medzinárodných dokumentoch?
- Aký je rozsah uplatňovania normy v oblasti ľudských práv? Keďže ľudské práva sú formulované všeobecne, rozsah uplatňovania noriem v oblasti ľudských práv určuje judikatúra.

1.2. Zasahuje nejaké konanie štátu do uplatniteľných ľudských práv?

Toto si vyžaduje pohľad na intenzitu a/alebo kvalitu konania štátu. Zásahy predstavujú spravidla tieto konania štátu:

- tresty založené na zákazoch konkrétneho správania prostredníctvom trestného alebo správneho práva, ako sú pokuty a zadržanie/väznenie;
- konania polície založené na trestnom práve alebo právnych predpisoch o polícii, ako sú zatknutie, osobná prehliadka, domová prehliadka, kontroly totožnosti;
- akýkoľvek úkon alebo použitie nevyhnutnej a fyzickej sily políciou.

Policačné akcie vzhľadom na ich potenciálne rušivý charakter majú vo všeobecnosti blízko k zásahu do ľudských práv.

ČASŤ 2: ODÔVODNENIE ALEBO PORUŠENIE?

Kľúčovou otázkou v časti 2 je: existujú nejaké dôvody na odôvodnenie zásahu do ľudského práva? Snahou analytických otázok v časti 2 je objasniť pozadie konania, najmä so zreteľom na zásady nevyhnutnosti a primeranosti. Z odpovedí sa dá určiť, či je zásah do ľudských práv odôvodnený. Zásah:

- **je odôvodnený**, ak odpovede na všetky otázky sú „**ÁNO**“;
- **nie je odôvodnený** a považuje sa za porušenie ľudských práv, ak je odpoveď aspoň na jednu otázku „**NIE**“.

Časť 2 sa uplatňuje len na určité ľudské práva. Neexistuje žiadne odôvodnenie pre zasahovanie do absolútnych ľudských práv, akým je zákaz mučenia (článok 3 EDLP).

Každý zásah do absolútneho ľudského práva je tiež porušením tohto práva.

2.1. Existuje nejaký vnútroštátny právny základ pre konanie štátu?

Pri odpovedaní na túto otázku sa musia zväziť príslušné zákony týkajúce sa konania štátu a jeho zásahu do predmetných ľudských práv.

Je to preto, lebo akýkoľvek zásah do ľudských práv musí byť založený na právnom ustanovení. Pramení to zo základných zásad právneho štátu a zákonnosti.

2.2. Sleduje sa týmto konaním oprávnený cieľ/záujem?

Každý zásah do ľudských práv musí slúžiť oprávnenému cieľu alebo záujmu. Patria k nim okrem iného:

- národná bezpečnosť;
- územná celistvosť alebo verejná bezpečnosť;
- prevencia nepokojov alebo trestnej činnosti;
- ochrana zdravia alebo morálky;
- ochrana dobrého mena druhých.

S cieľom pomôcť určiť, či ide o oprávnený cieľ alebo záujem, zväzte príslušné zákony a ľudské práva súvisiace s danou situáciou. Odpovede na otázky v časti 1 a prvom odseku časti 2 vám pomôžu tieto informácie určiť.

2.3. Je zásah štátu nevyhnutný a primeraný sledovanému cieľu?

Aby bol zásah odôvodnený, konanie predstavujúce zásah musí byť nevyhnutné a primerané jeho príčine a sledovanému oprávnenému cieľu. Zásah nesmie prekročiť rámec toho, čo sa bezpodmienečne vyžaduje na dosiahnutie požadovaného výsledku.

Na určenie nevyhnutnosti a primeranosti si položte tieto otázky:

- Je toto konanie vhodné na dosiahnutie oprávneného cieľa?

Pri odpovedaní na túto otázku preskúmajte, či je opatrenie vhodné a účinné. Neúčinné opatrenia sú neprimerané.

- Je nevyhnutné („naliehavá sociálna potreba“)? Je to najmenej rušivé opatrenie? Existujú nejaké alternatívy?

Prehnané opatrenia sú neprimerané.

Materiál na rozdanie č. 1 – povinnosť rešpektovať

Prípadová štúdia A: Zatknutie a zadržanie – právo na slobodu a bezpečnosť

Táto analýza je založená na rozsudku ESLP vo veci *Witold Litwa proti Poľsku*, č. 26629/95 zo 4. apríla 2000.

ČASŤ 1: Uplatniteľné ľudské práva/zásah štátu

1.1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto konkrétnu situáciu?

Európsky dohovor o ľudských právach Článok 5: Právo na slobodu a bezpečnosť

1. Každý má právo na slobodu a osobnú bezpečnosť. Nikoho nemožno pozbaviť slobody okrem nasledujúcich prípadov, pokiaľ sa tak stane na základe postupu stanového zákonom: [...]

(e) zákonné pozbavenie slobody osôb, aby sa zabránilo šíreniu nákazlivej choroby, alebo duševne chorých osôb, alkoholikov, narkomanov alebo tulákov; [...]

1.2. Zasahuje nejaké konanie štátu do uplatniteľných ľudských práv?

Akékoľvek zatknutie políciou sa považuje za zásah do práva na slobodu a bezpečnosť.

Preto zatvorenie pána L. na záchytnej stanici proti jeho vôli bolo v podstate jasné „pozbavenie slobody“ v zmysle článku 5 ods. 1 EDLP, uvádza ESLP vo svojom rozhodnutí vo veci *Witold Litwa proti Poľsku* (odsek 46).

ČASŤ 2: ODÔVODNENIE ALEBO PORUŠENIE?

2.1. Existuje právny základ pre konanie štátu?

Dôležitá otázka je, či existuje príslušný právny základ pre zatknutie osoby, ktorej konanie a správanie pod vplyvom alkoholu predstavuje hrozbu pre verejnosť alebo samotnú osobu.

Podľa poľských vnútroštátnych predpisov: „intoxikované osoby, ktoré sa správajú agresívne na verejnom priestranstve alebo na pracovisku, sú v stave ohrozujúcom ich život alebo zdravie, alebo sami ohrozujú život alebo zdravie druhých osôb, môžu byť vzaté na záchytnú stanicu alebo do verejného zdravotného strediska, alebo do ich miesta bydliska.“² V tomto prípade sa polícia riadila postupom podľa vnútroštátneho práva, keď sťažovateľa zatkla a vzala ho na záchytnú stanicu.

² Poľský zákon z 26. októbra 1982 o výchove k triezvosti a boji proti alkoholizmu, článok 40.

Vnútroštátne právo musí byť tiež v súlade s požiadavkami článku 5 ods. 1 písm. a) až f) EDĽP. Uplatniteľné vnútroštátne právo spadá pod odsek 1 písm. e):

Poľský zákon z 26. októbra 1982 o výchove k triezvosti a boji proti alkoholizmu

Odsek 1 písm. e) Zákonné pozbavenie slobody osôb, aby sa zabránilo šíreniu nakažlivej choroby, alebo duševne chorých osôb, **alkoholikov**, narkomanov alebo tulákov.

Na tomto základe ESĽP dospel k záveru, že zadržanie sťažovateľa spadalo do pôsobnosti článku 5 ods. 1 písm. e) EDĽP. (*Witold Litwa proti Poľsku*, poznámka č. 3 vyššie, odsek 64). Zadržanie sťažovateľa malo tiež právny základ vo vnútroštátnom práve. (odsek 74)

2.2. Sleduje sa týmto konaním oprávnený cieľ/záujem?

Pri zatýkaní oprávnené ciele chránia verejnosť alebo zdravie a bezpečnosť príslušnej osoby.

2.3. Je zásah štátu nevyhnutný a primeraný tomuto cieľu?

Hoci cieľ môže byť oprávnený, stále je dôležité kontrolovať, či použité prostriedky na dosiahnutie tohto cieľa sú nevyhnutné a primerané.

- Je toto konanie vhodné na dosiahnutie oprávneného cieľa?
- Je nevyhnutné („naliehavá sociálna potreba“)? Je to najmenej rušivé opatrenie? Existujú nejaké alternatívy?

V tomto prípade možno odpovedať spoločne na dve otázky, ktoré majú pomôcť určiť nevyhnutnosť a primeranosť.

„Súd znovu opakuje, že nevyhnutný prvok, zákonnosť zadržania v zmysle článku 5 ods. 1 písm. e) je absencia svojvôle. Zadržanie jednotlivca je také závažné opatrenie, ktoré je odôvodnené, len ak sa zväžili menej závažné opatrenia a zistilo sa, že sú nedostačujúce na zabezpečenie záujmu jednotlivca alebo verejnosti, čo by si mohlo vyžadovať, aby príslušná osoba bola zadržaná. To znamená, že nestačí, aby bolo pozbavenie slobody vykonané v súlade s vnútroštátnym právom, ale musí byť tiež nevyhnutné za daných okolností.“ (odsek 78)

Zatknutie pána L. sa považovalo za svojvoľné a v rozpore s článkom 5 ods. 1 písm. e) EDĽP, lebo:

- boli vážne pochybnosti, či pán L. skutočne predstavoval takú hrozbu pre svoju bezpečnosť alebo bezpečnosť verejnosti na odôvodnenie obmedzenia slobody; a
- polícia nezvážila menej rušivé opatrenia na zabezpečenie verejného poriadku, hoci vo vnútroštátnom práve sa uvádzajú alternatívne, menej rušivé prístupy.

Zhrnutie

Z analýzy vyplýva, že zatknutie a zadržanie pána L. bolo zásahom do jeho ľudských práv podľa článku 5 EDĽP vzhľadom na to, že akékoľvek zatknutie sa považuje za zásah do ľudských práv. Pri vyhodnocovaní nevyhnutnosti a primeranosti zatknutia sa analýzou zistilo, že sa považuje za svojvoľné, a teda za porušenie práv pána L. podľa článku 5 ods. 1 písm. e) EDĽP.

Prípadová štúdia B: Použitie smrtiacej sily proti podozrivým teroristom – právo na život

ČASŤ 1: UPLATNITELNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA/ZÁSAH ŠTÁTU

1.1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto konkrétnu situáciu?

Táto analýza je založená na rozsudku EŠLP vo veci *Mc Cann a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 18984/91, z 27. septembra 1995.

Je dôležité zdôrazniť, že článok 2 EDLP, rovnako ako mnohé ľudské práva, obsahuje ustanovenia, ktoré umožňujú zásah do práva podľa okolností.

Európsky dohovor o ľudských právach

Článok 2: Právo na život

2. Zbavenie života sa nepovažuje za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak vyplýva z použitia sily, ktoré je bezpodmienečne nevyhnutné pri:

- (a) obrane osoby proti nezákonnému násiliu;
- (b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení úteku osoby zákonne zadržanej;
- (c) zákonom potlačení nepokojov alebo vzbury.

1.2. Zasiahol štát do týchto ľudských práv? Ako?

Strata života je nezvratné poškodenie príslušnej osoby a jej príbuzných. Preto ciele zásahu do práva na život musia byť veľmi dôležité a bezpodmienečne nevyhnutné. Akýkoľvek zásah do práva na život sa musí dôkladne vyhodnotiť s cieľom určiť, či je bezpodmienečne nevyhnutný. Túto nevyhnutnosť môžu pomôcť určiť otázky v časti 2.

ČASŤ 2: ODÔVODNENIE ALEBO PORUŠENIE?

2.1. Existuje právny základ pre konanie štátu?

Možno predpokladať, že policajné akcie sú založené na právnych ustanoveniach zakotvených v ústave štátu a vnútroštátnych právnych predpisoch týkajúcich sa policajných právomocí a použitia sily. Rovnako možno predpokladať, že tieto vnútroštátne právne nástroje, a teda aj policajné akcie, sú v súlade so zámermi a s cieľmi EDLP.

2.2. Sleduje sa týmto konaním oprávnený cieľ?

Rozhodnutie použiť smrtiacu silu bolo založené na predpoklade, že bolo nevyhnutné s cieľom chrániť civilistov a príslušníkov polície pred podozrivou bombou. Pri analyzovaní skutočností prípadu orgány zohľadnili niekoľko faktorov, ako minulé útoky teroristov na území X, trestné záznamy podozrivých teroristov a informácie zhromaždené spravodajskými jednotkami. Dospeli k záveru, že hrozilo vysoké riziko, že by podozrivá bomba mohla zabiť alebo vážne zraniť značný počet civilistov na území X.

Podľa článku 2 ods. 2 písm. a) EDLP je zásah do práva na život pri „obrane osoby proti nezákonnému násiliu“ prijateľný, len ak je bezpodmienečne nevyhnutný.

Policajná ochrana je preto v tomto prípade oprávneným cieľom.

„Musí zbavenia života veľmi dôkladne preskúmať, najmä ak sa použila úmyselná smrtiaca sila, berúc do úvahy nielen činy agentov štátu, ktorí skutočne používajú silu, ale aj všetky príslušné okolnosti vrátane takých záležitostí, ako je plánovanie a kontrola preskúmaných činov. [tučným písmom doplnený text]“

*EŠLP, *Mc Cann a iní proti Spojenému kráľovstvu*, č. 18984/91, z 27. septembra 1995.*

2.3. Je zásah štátu nevyhnutný a primeraný tomuto cieľu?

Na rozdiel od prípadovej štúdie A sa v tomto prípade na otázky o nevyhnutnosti a primeranosti musí odpovedať samostatne.

- Je toto konanie vhodné na dosiahnutie oprávneného cieľa?

Použitie smrtiacej sily bolo včasné a ukončilo sa ním očakávané bezprostredné riziko explodujúcej bomby.

- Je nevyhnutné („naliehavá sociálna potreba“)? Je to najmenej rušivé opatrenie? Existujú nejaké alternatívy?

Podozriví teroristi boli zastrelení zblízka po tom, čo urobili niečo, čo sa vojakom A a B zdalo ako ohrozujúce pohyby rúk, ktoré naznačovali, že sa chystajú odpáliť bombu (*Mc Cann*, odsek 196). Následne sa však zistilo, že podozriví boli neozbrojení. Nemali zariadenie na odpálenie bomby, ani v aute nebola bomba.

Vo veci *Mc Cann a iní proti Spojenému kráľovstvu* ESLP akceptoval, že „vojaci úprimne verili, vzhľadom na informácie, ktoré im boli poskytnuté, [...] že bolo nevyhnutné zastreliť podozrivých, aby im zabránili odpáliť bombu a spôsobiť vážne straty na životoch. [...] Majúc na zreteli dilemu konfrontujúcu orgány, že za daných okolností prípadu konanie vojakov ako také nevedie k porušeniu článku 2.“ (odsek 200)

Ako bolo uvedené v časti 1 tejto vzorovej analýzy, ESLP „musí zbavenia života veľmi opatrne preskúmať, najmä ak sa použila úmyselná smrtiaca sila“, čo znamená, že sa musia zväziť nielen činy uvedených vojakov, ale aj činy uskutočnené príslušnou organizáciou pred operáciou a počas nej. Preto si položil otázku, „či protiteroristická operácia ako celok bola kontrolovaná a organizovaná spôsobom, ktorý rešpektuje požiadavky článku 2 a či informácie a pokyny dané vojakom, ktoré v konečnom dôsledku urobili nevyhnutným použitie smrtiacej sily, brali primerane do úvahy právo na život troch podozrivých.“ (odsek 201)

„Celkovo povedané, majúc na zreteli rozhodnutie nezabrániť podozrivým pricestovať do [územia X], neschopnosť orgánov dostatočne prihliadať na možnosť, že ich spravodajské zhodnotenia môžu byť prinajmenšom v niektorých súvislostiach mylné, ako aj automatické použitie smrtiacej sily, keď vojaci začali strieľať, ESLP nie je presvedčený, že zabitie troch teroristov predstavuje použitie sily, ktorá nebola väčšia než absolútne nevyhnutná na obranu osôb pred nezákonným násilím v zmysle článku 2 ods. 2 písm. a) EDLP [upravené].“ (odsek 213)

Bolo uznané, že došlo k porušeniu článku 2 EDLP. Porušenie nepredstavovala skutočná strelba vojakov, ale skôr celkové plánovanie a vykonanie operácie, keďže sa mohli prijať menej rušivé opatrenia.

Zhrnutie

Z analýzy vyplýva, že použitie smrtiacej sily proti podozrivým bol zásah do ich ľudského práva na život, ako sa uvádza v článku 2 EDLP. Súd usúdil, že vojaci zasiahli do práva na život, ale neporušili ho vzhľadom na ich predpoklad, že hrozí bezprostredné nebezpečenstvo a možnosť strát na životoch. Zistilo sa však, že celkovým plánovaním a vykonaním operácie bol porušený článok 2, pretože sa mohli najprv použiť menej rušivé, alternatívne opatrenia.

b. Materiál na rozdanie č. 2: **povinnosť chrániť**

Táto analýza sa uplatňuje na prípadové štúdie v materiáli na rozdanie č. 2.

Materiál na rozdanie č. 2 vymedzuje rámec na analyzovanie povinnosti chrániť a skladá sa z dvoch častí:

Časť 1 – požadované konanie štátu: Vyhodnotenie, či situácia spadá do rozsahu ľudského práva a či je štát povinný konať na ochranu tohto práva.

Časť 2 – porušenie: Vyhodnotenie, či opomenutie/neschopnosť štátu chrániť je odôvodnené, alebo či ide o porušenie ľudských práv.

Tak ako materiál na rozdanie č. 1, aj materiál na rozdanie č. 2 je rozdelený na dve časti. Každá obsahuje otázky, ktoré sú užitočné na zorientovanie sa v situáciách týkajúcich sa ľudských práv a na rozčlenenie ich zložitosti do zrozumiteľných častí.

ČASŤ 1: UPLATNITELNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA/AKÉ KONANIE ŠTÁTU SA VYŽADUJE?

Kľúčovou otázkou časti 1 je: mal by štát konať s cieľom chrániť uplatniteľné ľudské právo?

Ak sú odpovede na všetky otázky v časti 1 „**ÁNO**“, potom:

- sa na túto situáciu uplatňuje jedno alebo viac ľudských práv;
- došlo k opomenutiu/neschopnosti štátu chrániť uplatniteľné ľudské práva, hoci povinnosť štátu existuje [**poznámka:** nemusí to nevyhnutne znamenať, že došlo k porušeniu; určiť, či išlo o porušenie, pomôže časť 2].

1.1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto konkrétnu situáciu?

Ako pri materiáli č. 1, povinnosť rešpektovať, musia sa určiť príslušné ľudské práva, ktoré sú uplatniteľné na danú situáciu. Možno ich zistiť odpovedaním na tieto otázky:

- Ktoré ľudské práva sú garantované v medzinárodných dokumentoch?
- Aký je presný rozsah uplatňovania normy v oblasti ľudských práv? Keďže ľudské práva sú formulované všeobecne, rozsah uplatňovania noriem v oblasti ľudských práv určuje judikatúra.

Najdôležitejšie je určenie rozsahu ľudského práva, keďže pomôže objasniť povinnosť štátu.

1.2. Je štát povinný prijať konkrétne opatrenie na ochranu uplatniteľného ľudského práva?

Táto otázka sa týka priamo konkrétnych povinností, ktoré štát má pri ochrane ľudských práv v konkrétnej situácii. Príklady povinností týkajúcich sa ľudských práv:

- uzákonenie zákonov na súdenie prípadov domáceho násillia (zákaz neludského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania);
- ochrana demonštrantov pred útokmi protidemonštrantov (právo na slobodu zhromažďovania);
- poskytnutie policajnej ochrany pre prípady vážneho ohrozenia (právo na život).

Jednotlivci majú právo byť chránení pred zneužívaním štátom a byť chránení pred zasahovaním inými súkromnými osobami. Štát má povinnosť prevziať aktívnu úlohu pri poskytovaní ochrany a môže tak urobiť prostredníctvom právnych predpisov, správnych, súdnych a praktických opatrení. Pokiaľ ide o policajnú činnosť, jedným z najvýznamnejších prvkov tejto povinnosti je chrániť ľudské práva pred útokmi iných súkromných osôb.

ČASŤ 2: PREDSTAVUJE NEKONANIE/OPOMENUTIE ŠTÁTU PORUŠENIE?

Analýza obsiahnutá v časti 2 pomáha určiť, či opomenutie/nekonanie štátu je alebo nie je porušením ľudských práv. Základná otázka je: existujú nejaké dôvody, ktoré dostatočne odôvodňujú nekonanie/opomenutie štátu v súvislosti s ľudským právom?

Opomenutie/nekonanie štátu sa považuje za porušenie ľudských práv, ak odpoveď aspoň na jednu otázku v časti 2 je „**NIE**“.

2.1. Zahŕňajú vnútroštátne predpisy uplatniteľné ľudské práva dostatočne?

Ako pri materiáli na rozdanie č. 1, aby bolo možné odpovedať na túto otázku, musia sa zväziť príslušné zákony a vnútroštátne právne predpisy a či právo poskytuje alebo neposkytuje dostatočnú ochranu ľudských práv.

2.2. Prijal štát opodstatnené a primerané opatrenia na ochranu uplatniteľných ľudských práv?

V tejto fáze sa majú záujmy vyvážiť v súlade so zásadou primeranosti.

Na jednej strane sa musí zväziť záujem príslušného jednotlivca:

- O čo ide v prípade príslušnej osoby?
- Do akej miery je osoba ohrozená?
- O aké práva ide?

Na druhej strane sa musia zväziť možnosti štátu na poskytnutie ochrany:

- Aké informácie štát má/by mal mať v súvislosti s konkrétnym rizikom/hrozbami pre príslušného jednotlivca?
- Akú možnosť ochrany štát má/by mal mať, aby mohol reagovať na tieto hrozby?
- Aké sú primerané prostriedky poskytnutia ochrany?
- Prijal štát všetky opodstatnené a primerané opatrenia?

Štát je povinný prijať všetky opodstatnené opatrenia, ktoré by mohli zabrániť výskytu udalosti.

2.3. Je konanie štátu v súlade s procesnými normami?

Postupy vyšetrovania musia spĺňať štandardy včasnosti, nestrannosti a nezávislosti. Potrestanie páchatela musí byť primerané a musí sa poskytnúť primeraná náhrada. Ak tieto štandardy nie sú splnené, uplatniteľné ľudské právo spolu s právom na účinný prostriedok nápravy sú porušené. (Ďalšie informácie pozri v module 4 o zákaze mučenia.)

Materiál na rozdanie č. 2 – povinnosť chrániť

Prípadová štúdia C: Riešenie demonštrácie a protide- monštrácie – právo na slobodu zhromažďovania

Táto analýza je založená na rozsudku ESĽP vo veci *Plattform „Ärzte für das Leben“ proti Rakúsku*, č. 10126/82, z 21. júna 1988.

ČASŤ 1: UPLATNITELNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA/AKÉ KONANIE ŠTÁTU SA VYŽADUJE?

1.1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto konkrétnu situáciu?

Európsky dohovor o ľudských právach

Článok 11 ods. 1: Právo na slobodu zhromažďovania a združovania

Každý má právo na slobodu pokojného zhromažďovania a na slobodu združovať sa s inými, vrátane práva zakladať na obranu svojich záujmov odbory, alebo vstupovať do nich.

1.2. Je štát povinný prijať konkrétne opatrenie na ochranu uplatniteľného ľudského práva?

V súvislosti s právom na slobodu zhromažďovania ESĽP vyžaduje od štátu, aby chránil demonštrantov pred osobami, ktoré chcú zasiahnuť do priebehu demonštrácie alebo narušiť jej priebeh.

V tomto prípade je podľa článku 11 EDĽP povinnosťou štátu chrániť demonštrantov pred útokmi iných.

Otázkou je, či polícia dostatočne chránila právo na slobodu zhromažďovania. Nerozohnanie veľkého množstva protidemonštrantov, ktorí sa zhromaždili bez predchádzajúceho oznámenia pred kostolom a narušili pochod, sa považuje za takéto opomenutie.

Časť 2 pomôže vyhodnotiť, či toto opomenutie predstavuje aj porušenie ľudských práv.

ČASŤ 2: PREDSTAVUJE NEKONANIE/OPOMENUTIE ŠTÁTU PORUŠENIE?

2.1. Zahŕňajú vnútroštátne predpisy uplatniteľné ľudské práva dostatočne?

Áno; vo veci *Plattform „Ärzte für das Leben“ proti Rakúsku* ESĽP uviedol, že „podľa článkov 284 a 285 trestného zákona sa za trestný čin považuje rozohnanie, narušovanie alebo znemožňovanie priebehu zhromaždenia, ktoré nebolo zakázané; § 6, 13 a 14 ods. 2 zákona o zhromažďovaní, ktoré v určitých prípadoch oprávňujú príslušné orgány zhromaždenie zakázať, ukončiť alebo násilne rozpustiť, sa vzťahujú aj na protidemonštrácie.“ (odsek 33)

2.2. Prijal štát opodstatnené a primerané opatrenia na ochranu uplatniteľných ľudských práv?

Štát je povinný uplatniť opodstatnené a primerané opatrenia na ochranu práva na slobodu zhromažďovania, ale táto povinnosť sa nesmie vykladať ako záruka, že nedôjde k žiadnym výtržnostiam. Je na štáte, aby určil, aké taktiky sa majú použiť.

„Súd nemusí posudzovať, či postup poriadkových síl bol za daných okolností vhodný a účinný, iba preskúma či sťažnosť, že príslušné orgány neprijali potrebné opatrenia, je preukázateľná.“ (odsek 36)

Súd rozhodol, že boli prijaté opodstatnené a primerané opatrenia na ochranu demonštrantov. Polícia teda prijala opodstatnené a primerané opatrenia vzhľadom na svoju povinnosť chrániť podľa článku 11.

Zhrnutie

Z analýzy tohto prípadu vyplýva, že štát má povinnosť podľa článku 11 EDLP chrániť demonštrantov pred útokmi iných. Nerozohnaním veľkého, neočakávaného davu protidemonštrantov sa polícia dopustila opomenutia; toto opomenutie však nebolo porušením článku 11 EDLP, keďže polícia prijala opodstatnené a primerané opatrenia na splnenie svojej povinnosti podľa tohto článku.

Prípadová štúdia D: Násilie proti ženám – právo na život a zákaz mučenia a diskriminácie

Táto analýza je založená na rozsudku ESĽP vo veci *Opuz proti Turecku*, č. 33401/02 z 9. júna 2009. Vysvetlenia k odôvodneniu súdu sú prevzaté predovšetkým zo zhrnutia rozsudku vydaného v tlačovej správe.

ČASŤ 1: UPLATNITELNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA/AKÉ KONANIE ŠTÁTU SA VYŽADUJE?

1.1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto konkrétnu situáciu?

Na nedostatočnú ochranu matky pani O., čo viedlo k jej smrti:

Európsky dohovor o ľudských právach Článok 2: Právo na život

1. Právo každého na život je chránené zákonom.

Na nedostatočnú ochranu pani O. a jej matky pred napadnutiami a ohrozovaním pánom O.:

Európsky dohovor o ľudských právach Článok 3: Zákaz mučenia

Nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

Na všeobecnú nedostatočnú ochranu orgánmi, ktorá sa týka najmä žien a teda sa zvažuje podľa zásady nediskriminácie:

Európsky dohovor o ľudských právach Článok 14: Zákaz diskriminácie

Užívanie práv a slobôd priznaných týmto dohovorom musí byť zabezpečené bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie.

1.2. Je štát povinný prijať konkrétne opatrenie na ochranu uplatniteľného ľudského práva?

So zreteľom na článok 2 o práve na život má štát povinnosť zvážiť akékoľvek reálne a bezprostredné ohrozenia práva osoby na život bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, náboženstvo, politický alebo iná názor, národnostný alebo sociálny pôvod. Štát je teda povinný urobiť čokoľvek, čo by sa mohlo opodstatnene očakávať na zabránenie smrti.

Pokiaľ ide o článok 3, štát musí poskytnúť ochranu vo forme účinného odradenia od takých foriem zlého zaobchádzania, ktoré sa uskutočnilo vo veci *Opuz proti Turecku* (odsek 161). Povinnosť chrániť pred zlým zaobchádzaním sa týka aj najzraniteľnejších členov spoločnosti, ktorí majú nárok na rovnakú ochranu podľa zákona, policajného a súdneho systému.

ČASŤ 2: PREDSTAVUJE NEKONANIE ŠTÁTU PORUŠENIE?

2.1. Zahŕňajú vnútroštátne predpisy uplatniteľné ľudské práva dostatočne?

Do roku 1998 vnútroštátne právo príslušné pre tento prípad neposkytovalo konkrétne správne a policajné opatrenia na ochranu zraniteľných osôb pred domácim násilím. V januári 1998 nadobudol účinnosť vnútroštátny zákon, ktorým sa zaviedol základ pre ochranu osôb ohrozených domácim násilím.

Vo veci *Opuz proti Turecku* sa útoky vyskytovali v období rokov 1995 až 2002. Pred prijatím zákona o domácom násilí v r. 1998 štát nemusel plniť svoju povinnosť, čo sa týka príslušných právnych predpisov o domácom násilí. Keďže v období rokov 1995 až 1998 chýbali vnútroštátne predpisy na ochranu pred domácim násilím, útoky na pani O. a jej matku v tomto období spĺňali podmienky na zvažovanie podľa EDLP a teda boli porušením článku 3 EDLP.

Po januári 1998, hoci nadobudol účinnosť príslušný zákon, orgány ešte účinne neuplatnili opatrenia a sankcie s cieľom chrániť pani O. pred domácim násilím. Zvyšok tejto analýzy pomôže vyhodnotiť útoky, ku ktorým došlo v období rokov 1998 až 2002.

2.2. Prijal štát opodstatnené a primerané opatrenia na ochranu uplatniteľných ľudských práv?

Európsky dohovor o ľudských právach, články 2 a 3:

Pán O. sa v minulosti správal násilne a má trestný záznam o svojom konaní proti svojej žene a jej matke. Opakovane ohrozoval ich zdravie a bezpečnosť. Vzhľadom na tieto skutočnosti bolo nielen možné, ale dokonca predvídateľné, že násilné správanie pána O. bude pravdepodobne pokračovať a bude sa stupňovať.

Súd preto dospel k záveru, že vnútroštátne orgány nepreukázali náležitú starostlivosť pri zabránení násiliu proti pani O. a jej matke, najmä nevedením trestného konania alebo iných primeraných preventívnych opatrení proti pánovi O. (odsek 199).

Vnútroštátne orgány porušili článok 2 o práve na život tým, že nezabránili pánovi O. zabiť matku pani O. V súvislosti s ohrožovaním matky pani O. mohli orgány prijať opodstatnené a primerané opatrenia na zabránenie tomuto výsledku.

ESLP ďalej dospel k záveru, že bol porušený článok 3, pretože orgány neprijali účinné odradzujúce opatrenia, aby chránili pani O. pred fyzickými útokmi pána O.

Európsky dohovor o ľudských právach, článok 14:

Prípady pani O. a jej matky naznačuje všeobecnejšiu obavu. Tolerovaním takéhoto domáceho násillia a jeho neriešením účinným spôsobom sa porušuje právo žien na rovnakú ochranu podľa zákona.

ESLP zistil, že došlo aj k porušeniu článku 14 EDLP: „*Majúc na zreteli svoje zistenia, že všeobecná a diskriminačná súdna pasivita*

v [krajine prípadovej štúdie], hoci neúmyselná, postihla najmä ženy, súd sa domnieva, že násilie, ktorému bola vystavená sťažovateľka a jej matka, sa môže považovať za rodovo motivované násilie, čo je forma diskriminácie žien.” (odsek 200)

Zhrnutie

Z analýzy tohto prípadu vyplýva, že štát má povinnosť chrániť osoby pred domácim násilím s cieľom: chrániť právo na život (článok 2 EDLP) aj účinne odradiť od zlého zaobchádzania (článok 3 EDLP). Štát je tiež povinný zriadiť a uplatňovať systém, ktorý dostatočne chráni obeť a trestá domáce násilie aj v situáciách, keď obeť vezmú svoje sťažnosti späť. Analýzou sa tiež odhalilo, že to, čo sa považovalo za pasivitu orgánov v krajine prípadovej štúdie, postihlo najmä ženy, čo sa vykladalo ako príspevok k rodovo motivovanému násiliu, forme diskriminácie žien (článok 14 EDLP).

1.3. Je konanie štátu v súlade s procesnými normami?

Napriek späťvzatiu sťažností obetí by legislatívny rámec mal umožňovať orgánom činným v trestnom konaní trestnoprávne stíhať pána O., pretože jeho násilné správanie neustále ohrozovalo fyzickú nedotknuteľnosť týchto žien a bolo dostatočne závažné na opodstatnenie trestného stíhania. Čím závažnejší trestný čin alebo čím väčšie riziko ďalších trestných činov, tým by malo byť viac pravdepodobné, že budú pokračovať vyšetrenia trestného stíhania v záujme verejnosti, aj keď obeť vzali svoje sťažnosti späť.

V tomto prípade štát nezriadil a účinne neuplatnil systém na potrestanie všetkých foriem domáceho násillia a na dostatočnú ochranu obetí. (odsek 169)

Doplňujúci materiál

V tomto oddiele sa poskytujú podrobné informácie o kľúčových analytických koncepciách prezentovaných v tomto module. Po tejto podrobnejšej diskusii sa skúmajú ďalšie zistenia súdu v štyroch analyzovaných prípadových štúdiách na obohatenie diskusií v kurze odbornej prípravy.

Zasahovanie do relatívnych základných práv

Niektoré ľudské práva sú **absolútne** a nemožno ich osobe odňať, ani do nich zasahovať zo žiadneho dôvodu, napr. zákaz mučenia. Iné sú štruktúrované tak, že za určitých podmienok umožňujú zásah alebo obmedzenia. Sú to **relatívne ľudské práva**, ktoré sa môžu (musia) za určitých okolností obmedziť na základe pravidla, že sloboda/práva jednej osoby sa končia tam, kde sa začína sloboda/práva druhej osoby.

Odôvodnenie zásahu do relatívnych práv musí byť zakotvené v zákone a založené na zásadách nevyhnutnosti a primeranosti. V Charte základných práv Európskej únie sa toto odôvodnenie vyjadruje takto:

Charta základných práv EÚ

Článok 52 ods. 1: Rozsah zaručených práv

Akékoľvek obmedzenie výkonu práv a slobôd uznaných v tejto charte musí byť ustanovené zákonom a rešpektovať podstatu týchto práv a slobôd. Za predpokladu dodržiavania zásady proporcionality možno tieto práva a slobody obmedziť len vtedy, ak je to nevyhnutné a skutočne to zodpovedá cieľom všeobecného záujmu, ktoré sú uznané Úniou, alebo ak je to potrebné na ochranu práv a slobôd iných.

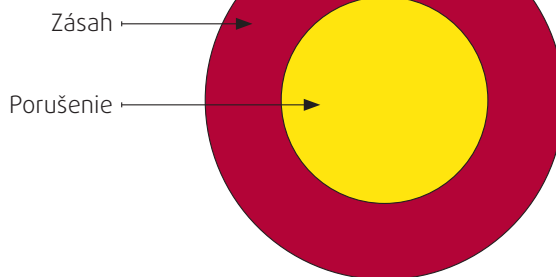
Článok 8 EDLP o práve na súkromný a rodinný život ponúka konkrétny príklad:

Európsky dohovor o ľudských právach

Článok 8: Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života

1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie.
2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať s výnimkou prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom alebo zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo na ochranu práv a slobôd iných.

Zásah oproti porušeniu

Vonkajší kruh predstavuje ľudské právo, vnútorný kruh predstavuje základné jadro práva, ktoré musí byť vždy chránené. Prvá šípka symbolizuje konanie, ktorým sa zasahuje do práva, druhá šípka konanie, ktorým zásah presahuje do porušenia základného jadra. Napríklad zatknutím sa zasahuje do článku 5 EDLP o slobode a bezpečnosti, ale neporušujú sa nevyhnutne práva podozrivého, pokiaľ je zatknutie zakotvené v práve a rešpektuje zásady nevyhnutnosti a primeranosti.

Zásah polície a ľudské práva

Keď sa zaoberáme myšlienkou narušenia ľudských práv a do ich zásahu políciou, v inštruktážnych poznámkach sa uvádza, že „policajné akcie vzhľadom na ich potenciálne rušivý charakter majú vo všeobecnosti ‚blízko‘ k zásahu do ľudských práv“. Ďalej je uvedený zoznam príkladov zásahov polície do rôznych ľudských práv. Môže byť užitočnou referenciou pri určovaní toho, o ktoré práva v rôznych scenároch ide.

Tabuľka 3.1: Príklady zásahov polície do konkrétnych ľudských práv

Základné práva	Zásah polície
Právo na život (článok 2 EDLP; článok 2 Charty EÚ)	• Akékoľvek použitie smrtiacej sily políciou (pozri prípadovú štúdiu B)
Zákaz mučenia (článok 3 EDLP; článok 4 Charty EÚ)	• Mučenie (pozri modul 4)
Právo osôb na slobodu a bezpečnosť (článok 5 EDLP; článok 6 Charty EÚ)	• Akékoľvek oficiálne zatknutie • Obmedzenia fyzického pohybu na určité obdobie (pozri prípadovú štúdiu A)
Právo na spravodlivý proces (článok 6 EDLP; články 47 a 48 Charty EÚ)	• Akýkoľvek trest na základe trestného alebo správneho práva • Policajné vyšetrovanie
Právo na súkromný a rodinný život, obydlie a komunikáciu vrátane ochrany osobných údajov (článok 8 EDLP; články 7 a 8 Charty EÚ)	• Kontrola totožnosti • Odobratie preukazu totožnosti • Zastavenie a prehliadka • Prehliadka súkromných priestorov • Zákaz páchatelovi domáceho násillia priblížiť sa k obeti alebo vstupovať do spoločného bytu • Kamerové sledovanie alebo odpočúvanie • Spracovanie osobných údajov, ťaženie z údajov
Právo na slobodu zhromažďovania a združovania (článok 11 EDLP; článok 12 Charty EÚ)	• Zákaz demonštrácií policajnými orgánmi • Rozpustenie demonštrácie • Zákaz politických strán alebo združení

Právny štát a zákonnosť

Zásahy do ľudských práv musia byť zakotvené v zákone. Pramení to zo základnej zásady právneho štátu a zákonnosti. Právny štát znamená, že štát/polícia musí konať v súlade so zákonom a že sú zavedené mechanizmy na spochybnenie zákonnosti konania alebo opomenutia štátu. Zásada zákonnosti je základnou ochranou proti svojvoľnému konaniu štátu. Právny štát a zákonnosť sú hlavným pilierom systému ľudských práv a právneho systému všeobecne.

Zásahy do ľudských práv musia spĺňať určité požiadavky. Rozsah a podrobnosť, v akých sú zásahy právne stanovené, závisia od konkrétneho predmetného práva. Niektoré práva môžu byť za určitých okolností právne obmedzené (napríklad článok 8 EDLP o práve na súkromný a rodinný život alebo článok 11 EDLP o slobode zhromažďovania), kým iné môžu byť právne obmedzené len vo veľmi obmedzenom rozsahu (článok 5 EDLP o práve na slobodu a bezpečnosť osôb) alebo v niektorých prípadoch vôbec (článok 3 EDLP o zákaze mučenia).

Na ilustráciu: obmedzenia práva na osobnú slobodu sa akceptujú len za obmedzených podmienok vymenovaných v článku 5 EDLP:

Európsky dohovor o ľudských právach **Článok 5: Právo na slobodu a bezpečnosť**

- [...] (a) zákonné pozbavenie slobody osoby po odsúdení príslušným súdom;
- (b) zákonné zatknutie alebo pozbavenie slobody z dôvodu nesplnenia rozhodnutia vydaného súdom v súlade so zákonom alebo s cieľom zabezpečiť splnenie povinnosti stanovenej zákonom;
- (c) zákonné zatknutie alebo pozbavenie slobody za účelom predvedenia pred príslušný súdny orgán pre dôvodné podozrenie zo spáchania trestného činu, alebo ak je to dôvodne považované za potrebné za účelom zabránenia spáchaniu trestného činu alebo úteku po jeho spáchaní;
- (d) pozbavenie slobody maloletého na základe zákonného rozhodnutia za účelom výchovného dohľadu alebo jeho zákonné pozbavenie slobody za účelom predvedenia pred príslušný súdny orgán;
- (e) zákonné pozbavenie slobody osôb, aby sa zabránilo šíreniu nakažlivej choroby, alebo duševne chorých osôb, alkoholikov, narkomanov alebo tulákov;
- (f) zákonné zatknutie alebo iné pozbavenie slobody osoby, aby sa zabránilo jej nepovolenému vstupu na územie štátu, alebo osoby, proti ktorej sa vedie konanie o vypovedaní alebo vydaní.

Nevyhnutnosť a primeranosť

Zásady nevyhnutnosti a primeranosti sú často hlavnými prvkami analýzy ľudských práv. Sú tiež základnými zásadami profesionálnej policajnej činnosti a sú obsiahnuté – v rozličných terminológiách – vo vnútroštátnych zákonoch o polícii, (čiastočne) pred prijatím zákona o ľudských právach.

Pochopenie zásad nevyhnutnosti a primeranosti je zvlášť dôležité pre políciu, keďže musí účinne a primerane uplatňovať náležité opatrenia na zvládnutie nebezpečenstiev a ohrozovaní ostatných aj seba. V prípade použitia sily políciou, najmä použitia smrtiacej sily, je obzvlášť dôležité dôkladne preskúmať hlavné body zvažovania nevyhnutnosti a primeranosti. Dodržiavanie zásady primeranosti je jednou z hlavných úloh policajnej činnosti: uvažovanie nad rôznymi možnosťami, dosahovanie rovnováhy medzi rôznymi príslušnými záujmami, určenie najmenej rušivých opatrení a stanovenie správneho opatrenia, ktoré sa má prijať. Toto je ťažké najmä v stresových alebo nebezpečných situáciách, keď sa udalosti dejú rýchlo.

Zásada primeranosti sa musí vnútorne osvojiť; je potrebné, aby sa stala „druhou prirodzenosťou“. Takéto vnútorné osvojenie si vyžaduje praktické uplatnenie teórií o ľudských právach a vzdelávanie vo všetkých troch aspektoch: vedomostiach, zručnostiach a postoji.

Pohľady na nevyhnutnosť a primeranosť

Ex-ante: Tento prvok analýzy ľudských práv zvažuje moment, keď sa uskutočňuje policajná akcia. To znamená, že pri vykonávaní analýzy situácie v súvislosti s ľudskými právami je potrebné si položiť otázku, či bola akcia opodstatnená a primeraná v momente, keď sa uskutočnila, aj keď sa neskôr zistí, že predpoklady polície alebo informácie týkajúce sa napríklad určitého nebezpečenstva, boli chybné.

Organizačné zanedbanie: Vyhodnotenie primeranosti sa týka viac než len poslednej etapy policajnej operácie, keď príslušníci polície musia konať/reagovať na skutočné alebo vnímané ohrozenie. Zohľadňuje sa aj primeranosť celej operácie – jej plánovanie a vykonanie.

Materiál na rozdanie č. 1: Povinnosť rešpektovať

Prípadová štúdia A: Zatknutie a zadržanie – právo na osobnú slobodu

Právo na slobodu a bezpečnosť podľa článku 5 EDLP bolo základným predmetným ľudským právom v prípadovej štúdii A, založenej na súdnom spore *Witold Litwa proti Poľsku*.

Pri určovaní právneho základu pre konanie štátu...

„Súd pripomína, že článok 5 ods. 1 dohovoru obsahuje úplný zoznam prípustných dôvodov na pozbavenie slobody. Preto žiadne pozbavenie slobody nebude v súlade s právom, pokiaľ nespadá do jedného z dôvodov uvedených v písmenách a) až f) článku 5.“ (Witold Litwa proti Poľsku, poznámka č. 3 vyššie, odsek 49)

„Súd poznamenáva, že slovom ‚alkoholik‘ sa v bežnom používaní označujú osoby, ktoré sú závislé od alkoholu. Na druhej strane sa v článku 5 ods. 1 dohovoru tento pojem nachádza v kontexte, ktorý obsahuje odkaz na niekoľko iných kategórií jednotlivcov, teda osôb šíriacich nákazlivé choroby, duševne chorých osôb, narkomanov a tulákov. Medzi všetkými týmito osobami je spojenie v tom, že môžu byť pozbavené slobody buď na účely poskytnutia lekárskeho ošetrovania alebo vzhľadom na úvahy vyplývajúce zo sociálnej politiky, alebo z lekárskeho aj sociálnych dôvodov. Na základe toho je preto oprávnené dospieť k záveru, že hlavným dôvodom, prečo dohovor umožňuje, aby osoby uvedené v článku 5 ods. 1 písm. e) mohli byť pozbavené slobody, je nielen to, že sú nebezpečné pre bezpečnosť verejnosti, ale aj to, že ich zadržanie môže byť v ich vlastnom záujme.“ (tamže, odsek 60)

„[...] Súd zastáva názor, že podľa článku 5 ods. 1 písm. e) dohovoru osoby, ktoré nemajú lekársku diagnózu ‚alkoholik‘, ale ktorých konanie a správanie pod vplyvom alkoholu predstavuje hrozbu pre verejný poriadok alebo pre nich samotných, môžu byť vzaté do väzby na ochranu verejnosti alebo ich vlastných záujmov, napr. ich zdravia alebo osobnej bezpečnosti.“ (tamže, odsek 61)

„To neznamena, že článok 5 ods. 1 písm. e) dohovoru možno vykladať v tom zmysle, že povoľuje zadržanie jednotlivca výlučne z dôvodu, že požil alkohol. Súd však zastáva názor, že v texte článku 5 nie je nič, čo by naznačovalo, že toto ustanovenie bráni štátu uplatniť opatrenie na jednotlivca, ktorý nadmerne požíva alkohol, s cieľom obmedziť ujmu spôsobenú alkoholom jemu a verejnosti alebo zabrániť nebezpečnému správaniu po požití alkoholu. V tejto súvislosti súd poznamenáva, že niet žiadnych pochyb, že škodlivé požívanie alkoholu predstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť a že osoba, ktorá je v intoxikovanom stave, môže predstavovať nebezpečenstvo pre seba a ostatných bez ohľadu na to, či je alebo nie je závislá od alkoholu.“ (tamže, odsek 62)

*„Súd znovu opakuje, že podľa článku 5 dohovoru akékoľvek pozbavenie slobody musí byť, **zákonné**, čo zahŕňa požiadavku, že musí byť vykonané, na základe postupu stanového zákonom. V tejto súvislosti sa dohovor v podstate odvoláva na vnútroštátne právo a stanovuje povinnosť dodržiavať jeho hmotnoprávne a procesnoprávne ustanovenia.“ (tamže, odsek 72)*

V tomto prípade sa objasnilo, že polícia pri zatýkaní pána L. a jeho umiestnení na záchytnej stanici dodržala postup ustanovený vnútroštátnym zákonom, v ktorom sa uvádza:

„Intoxikované osoby, ktoré sa správajú agresívne na verejnom priestranstve alebo na pracovisku, sú v stave ohrozujúcom ich život alebo zdravie alebo sami ohrozujú životy alebo zdravie druhých osôb, môžu byť vzaté na záchytnú stanicu alebo do verejného zdravotného strediska, alebo do ich miesta bydliska.“

Poľský zákon z 26. októbra 1982 o výchove k triezvosti a boji proti alkoholizmu, článok 40.

Pri určovaní, či je zásah štátu nevyhnutný a primeraný cieľu...

„[...] súd má vážne pochybnosti, či možno tvrdiť, že sa sťažovateľ pod vplyvom alkoholu správal takým spôsobom, že predstavoval hrozbu pre verejnosť alebo pre seba samého, alebo že bolo ohrozené jeho zdravie, blahobyt alebo osobná bezpečnosť. Pochybnosti súdu zosilňuje pomerne triviálny skutkový základ pre zadržanie a skutočnosť, že sťažovateľ je takmer slepý.“

Witold Litwa proti Poľsku, poznámka č. 3 vyššie, odsek 77.

Vnútroštátny zákon uplatniteľný v tomto prípade „stanovuje niekoľko rôznych opatrení, ktoré možno uplatniť na intoxikovanú osobu, spomedzi ktorých zaistenie na záchytnej stanici je najextrémnejším opatrením. V skutočnosti podľa daného článku intoxikovaná osoba nemusí byť nevyhnutne pozbavená slobody, keďže ju polícia môže vziať do verejného zdravotného strediska alebo na miesto jej bydliska.“ (tamže, odsek 79)

Ako sa uvádza v inštruktážnych poznámkach, keďže sa nezvážili žiadne takéto opatrenia, došlo k porušeniu článku 5 ods. 1 písm. e) EDĽP.

Prípadová štúdia B: Použitie smrtiacej sily proti podozrivým teroristom – právo na život

Analýzou prípadovej štúdie B sa zistilo, že základným predmetným ľudským právom bolo právo na život v článku 2 EDLP.

Pri určovaní, či sa konaním sledoval oprávnený cieľ...

„Informácie, ktoré orgány získali, ich postavili pred základnú dilemu: Na jednej strane sa od nich požadovalo brať do úvahy povinnosť chrániť životy ľudí v Gibraltári vrátane životov ich vlastného vojenského personálu a na druhej strane, aby sa minimálne uchýlili k použitiu smrtiacej sily proti tým, ktorí sú podozriví zo spôsobenia takejto hrozby vo svetle záväzkov vyplývajúcich ako z vnútroštátneho, tak i medzinárodného práva.“

Mc Cann a iní proti Spojenému kráľovstvu, poznámka č. 8 vyššie, odsek 192.

Pri určovaní, či bol zásah štátu nevyhnutný a primeraný cieľu...

„Orgány boli konfrontované s aktívnou služobnou jednotkou IRA [Írskou republikánskou armádou, doplnené] zloženou z osôb, ktoré boli odsúdené za bombové trestné činy a ktoré boli známe ako experti na výbušniny. IRA, posudzovaná podľa jej činov v minulosti, demonštrovala neúctu k ľudskému životu vrátane ľudského života jej vlastných členov.“ (Mc Cann, odsek 193)

„Vojakov, ktorí uskutočnili zastrelenie (A, B, C a D), ich nadriadení v podstate informovali, že na mieste je auto s bombou, ktorú mohol odpáliť ktorýkoľvek z troch podozrivých zariadením na diaľkové ovládanie, ktoré mohli mať u seba skryté; že zariadenie mohlo byť aktivizované stlačením tlačidla; že podozriví pravdepodobne odpália bombu, ak budú napadnutí, a tak spôsobia ťažké straty na životoch a vážne zranenia, že sú tiež pravdepodobne ozbrojení a že pri zatýkaní budú klásť odpor.“ (tamže, odsek 195)

„Konanie, ku ktorému pristúpili v súlade s nadriadenými rozkazmi, takto považovali za absolútne nevyhnutné, aby ochránili nevinné životy. Podľa názoru Súdu použitie sily agentmi štát je v súlade s jedným z cieľov vypočítaných v odseku 2 článku 2 Dohovoru možno podľa tohto ustanovenia ospravedlniť, ak je založené na úprimnej viere, ktorá sa z rozumných dôvodov považuje za existujúcu v danom čase, ale ktorá sa potom ukáže chybná. Iné rozhodnutie by na štát a jeho personál vykonávajúci zákony uložilo pri výkone ich povinností nereálnu ťarchu, azda na škodu ich životov a životov iných.“

„Orgány boli viazané povinnosťou rešpektovať právo na život podozrivých a postupovať s najväčšou opatrnosťou pri hodnotení informácií, ktoré mali k dispozícii, skôr ako ich postúpili vojakom, ktorých použitie zbraní automaticky zahŕňalo zastrelenie.“ (tamže, odsek 211)

„Reflexnému konaniu vojakov v tejto dôležitej súvislosti chýba stupeň opatrnosti pri používaní zbraní, ktorá sa očakáva od personálu vykonávajúceho zákony v demokratickej spoločnosti, a to dokonca aj keď ide o nebezpečných podozrivých teroristov. Táto neschopnosť orgánov rovnako naznačuje nedostatok primeranej starostlivosti pri kontrole a organizácii zatýkacej operácie.“ (tamže, odsek 212)

Materiál na rozdanie č. 2: Povinnosť chrániť³

Prípadová štúdia C: Riešenie demonštrácie a protidemonstrácie – právo na slobodu zhromažďovania

Analýzou prípadovej štúdie C sa zistilo, že základným predmetným ľudským právom bolo právo na slobodu zhromažďovania podľa článku 11 EDLP.

„Demonštrácia môže vadiť osobám alebo môže pohoršiť osoby zastávajúce opačné názory alebo požiadavky, ako sú tie, ktoré sa snažia podporiť. Napriek tomu musí byť jej účastníkom umožnené uskutočniť ju bez obáv, že budú vystavení fyzickému násiliu oponentov. Takéto obavy by mohli mať za následok odradenie združení a iných skupín obhajujúcich spoločné názory a záujmy od otvoreného vyjadrovania sa o silne kontroverzných témach spoločenského života. V demokratickej spoločnosti sa nesmie právo na protidemonstráciu rozšíriť až na znemožnenie výkonu práva demonštrovať.

Skutočná a účinná sloboda pokojného zhromažďovania sa teda neobmedzuje iba na holú povinnosť štátu nezasahovať; čisto negatívne poňatie by nebolo v súlade s predmetom a účelom článku 11.“

Platforma Ärzte für das Leben proti Rakúsku, poznámka č. 14 vyššie, odsek 32.

Pri určovaní toho, či štát prijal opodstatnené a primerané opatrenia na ochranu uplatniteľných ľudských práv...

„Hoci majú zmluvné štáty povinnosť prijať primerané a vhodné opatrenia na zabezpečenie pokojného priebehu dovolených demonštrácií, nie je možné, aby ho zaručovali úplne a majú širokú pôsobnosť pri výbere prostriedkov, ktoré sa použijú.“ (tamže, odsek 34)

Pozrime sa na pár dôvodov, prečo ESĽP zastával názor, že polícia prijala opodstatnené a primerané opatrenia na ochranu demonštrantov:

„Trebá v prvom rade uviesť, že obe demonštrácie plánované zástancami umelého prerušenia tehotenstva, ktoré sa miestne a časovo zhodovali s tou, ktorú 30. novembra oznámila platforma, boli zakázané. Pozdĺž pôvodne stanovenej trasy bolo navyše rozmiestnených mnoho príslušníkov polície, uniformovaných aj v civile. Predstavitelia polície neodopreli sťažujúcemu sa združeniu poskytnúť ochranu ani vtedy, keď sa rozhodli napriek ich námietkam zmeniť trasu. Nakoniec nedošlo k žiadnym materiálnym škodám, ani vážnym zrážkam. Protidemonstranti skandovali heslá, mávali transparentmi a hádzali vajcia a trsy trávy, čo nebránilo tomu, aby sa procesia a bohoslužba pod holým nebom nekonali až do konca. Špeciálne protidemonštračné jednotky zaujali postavenie medzi oboma skupinami v okamihu, keď hrozilo, že podráždenosť davu prerastie do násillia.“ (tamže, odsek 37)

³ De Schutter, O. (2010), *International Human Rights Law*, Cambridge a kol., Cambridge University Press, s. 365.

Prípadová štúdia D: Násilie proti ženám – právo na život

Analýzou prípadovej štúdie D, *Opuz proti Turecku*, sa zistilo, že základným predmetným ľudským právom bolo právo na život podľa článku 2 EDLP.

„Súd znovu opakuje, že prvá veta článku 2 ods. 1 prikazuje štátu nielen zdržať sa úmyselného a nezákonného zbavenia života, ale aj podniknúť primerané kroky na chránenie životov osôb v rámci jeho jurisdikcie. Patrí sem základná povinnosť štátu chrániť právo na život zavedením účinných trestnoprávných ustanovení na odradenie od páchania trestných činov proti osobám podporených aparátom presadzovania práva na prevenciu, potlačenie a potrestanie porušenia takýchto ustanovení. Za primeraných okolností sa rozširuje aj na pozitívnu povinnosť orgánov prijať preventívne operačné opatrenia na ochranu jednotlivca, ktorého život je ohrozený trestným konaním druhého jednotlivca.“

Opuz proti Turecku, poznámka č. 19 vyššie, odsek 128.

„Pri opakovanom rozhodovaní pokračovať v trestnom konaní proti pánovi O. sa orgány odvolávali výlučne na potrebu zdržať sa zasahovania do niečoho, čo vnímali ako rodinnú záležitosť. Orgány podľa všetkého nezhľadli motívy pre späťvzatie sťažností napriek tvrdeniam pani O. a jej matky orgánom činným v trestnom konaní, že to museli urobiť vzhľadom na vyhrážanie sa smrťou a vyvíjanie nátlaku zo strany pána O. Zarážajúce bolo tiež, že obeť vzali späť svoje sťažnosti, keď bol pán O. na slobode alebo po prepustení z väzby.“ (Tamže, odsek 143)

Pri určovaní toho, či štát prijal opodstatnené a primerané opatrenia na ochranu uplatniteľných ľudských práv...

„Majúc na pamäti ťažkosti policajnej činnosti v moderných spoločnostiach, nepredvídateľnosť ľudského konania a operačné možnosti, ktoré sa musia urobiť z hľadiska priorít a zdrojov, rozsah pozitívnej povinnosti sa musí vykladať takým spôsobom, ktorým sa nevyvíja neuskutočniteľná alebo neprimeraná záťaž na orgány. Nie každé vyhlásené riziko ohrozenia života teda môže pre orgány znamenať požiadavku dohovoru prijať operačné opatrenia s cieľom zabrániť premene tohto rizika na skutočnosť. Aby vznikla pozitívna povinnosť, musí sa stanoviť, že orgány vedeli alebo mali vedieť v čase existencie reálneho a bezprostredného ohrozenia života identifikovaného jednotlivca trestnými činmi tretej strany a že neprijali opatrenia v rámci rozsahu svojich právomocí, ktoré by sa, posúdené ako odôvodnené, mohli očakávať na zabránenie tomuto ohrozeniu.“ (Tamže, odsek 129)

Miestne orgány mohli skutočne nariadiť ochranné opatrenia alebo vydať súdny príkaz zakazujúci pánovi O. kontaktovať sa s matkou pani O., komunikovať s ňou alebo sa k nej približovať, alebo vstupovať do vymedzených priestorov. Naopak, orgány v reakcii na opakované žiadosti matky pani O. o ochranu až na zaznamenanie vyhlásení pána O. a jeho následné prepustenie ostali pasívne. Navyše systém trestného práva nemal v danom prípade žiadny odradzujúci účinok.

Rozšírené aktivity

Rozšírená aktivita č. 1: *Scenárové cvičenie na rakúskych policajných akadémiách*

Účel:

Rakúske policajné akadémie používajú scenárové cvičenie s cieľom pomôcť účastníkom vnútorne si osvojiť zásadu primeranosti. V krátkych sekvenciách hrania rolí (zastavenie auta, domáce násilie, zastavenie a prehliadka atď.) účastníci stvárňovali situáciu a potom uvažovali nad svojou schopnosťou uplatniť normy v oblasti ľudských práv v praxi, najmä zásadu primeranosti, v súlade s úlohou príslušníkov polície ako ochrancov ľudských práv a poskytovateľov služieb.

Ciele:

Vedomosti

- pochopiť zásadu primeranosti v analýze ľudských práv a poznať príslušné súvisiace otázky;
- pochopiť, čo sa myslí pod uplatnením hľadiska ľudských práv a jeho zladením s úlohou polície v demokratickej spoločnosti;

Postoj

- uvažovať nad vlastným vnímaním a správaním v reakcii na problémové situácie, čo má za následok zodpovednejšie a uvedomelejšie zmýšľanie o vlastných motiváciách konania a reagovania;
- prežiť situáciu z odlišného pohľadu (ako páchatel', ako obeť);
- analyzovať protistranu empaticky s cieľom dokázať riešiť situáciu;
- oceniť použitie spätnej väzby a osobných úvah ako trvalý vzdelávací nástroj v profesionálnom prostredí;

Zručnosti

- formovať komunikačné zručnosti v zložitých situáciách;
- uplatniť analýzu ľudských práv a zároveň konať v konkrétnej situácii;
- trénovať použitie sily primeraným spôsobom bez ohľadu na protesty protistrany.

Požiadavky:

- čas: celý kurz trvá niekoľko dní;
- približne 2 dni na úvod;
- približne 1 deň na diskusiu o materiáli na čítanie, ktorý bol použitý ako inštruktážne poznámky;
- 1 deň na scenár (vrátane úvah) – podľa veľkosti skupiny.

Pomôcky:

- technické vybavenie pre zaznamenanie hrania rolí a prehrávanie v pléne;
- súbor usmerňujúcich zásad, ktoré opisujú úlohu polície;
- inštruktážne poznámky/materiál na čítanie;
- veľkosť skupiny: 20 – 25 osôb.a

Opis rozšírenej aktivity
č. 1: *Scenárové cvičenie
na rakúskych policajných
akadémiách*

- 1 **Úvod:** Uvažujte o úlohe polície, cieľoch policajnej činnosti a zásadách práce polície v súvislosti so scenárovým cvičením.
- 2 **Scenáre:** Pripravte scenáre. Školitelia hrajú hlavné roly protistrán a vedú dej určeným smerom, účastníci cvičenia ich podporujú aj prevzatím rolí zúčastnených osôb. Účastníci, ktorí hrajú príslušníkov polície, musia zvládnuť situáciu a dospieť k vhodným riešeniam. Po každom scenári sa uskutoční rozprava na mieste pod dohľadom školiteľov.
- 3 **Video spätná väzba a úvaha:** Keď všetci účastníci odohrali daný scenár, stretnú sa v pléne. Každý scenár bol zaznamenaný na videokazetu a prehratý v pléne. Účastníci sú znovu požiadaní o spätnú väzbu a majú príležitosť poučiť sa podrobnej analýzy svojich konaní. Scenáre sú „pretlmočené“ do aspektov súvisiacich s ľudskými právami.

Tip pre odbornú prípravu: Použitie scenárového cvičenia

Scenárové cvičenie je zamerané na kombinovanie teórie (ľudských práv) s praxou. Len takto si študenti uvedomia svoje zodpovednosti pri zabránení možnému zneužitiu právomoci a porušovaniu ľudských práv v budúcnosti. Keď sú študenti postavení pred scenáre, v ktorých sa musia zaoberať nespolpracujúcimi a agresívnymi odporcami, začínú skutočne chápať situáciu a spojenia s ľudskými právami.

Rozšírená aktivita č.
2: *Scenárové cvičenie
v nemeckej štátnej
polícii Severného
Porýnia-Westfálska*

Účel:

Priebeh scenárového cvičenia v Nemecku je podobný cvičeniu v Rakúsku. Odborná príprava v oblasti ľudských práv založená na scenároch hrania rolí je zameraná na ukázanie skutočnej súvislosti s policajnou činnosťou. Na rozdiel od Rakúska však v Nemecku hrajú roly obetí a/alebo páchatelov externí profesionálni herci, kým účastníci hrajú len roly príslušníkov polície – je to reakcia na obavy, že predchádzajúce roly by mohli viesť k stigmatizácii tých účastníkov, ktorí ich hrali mimo rámca kurzu odbornej prípravy. Pripravené scenáre pre hercov určujú priebeh akcie, ktorú účastníci potom spätne analyzujú.

Požiadavky:

- čas: asi 2 hodiny pre každé hranie rolí vo dvojici (vrátane pokynov a spätnej väzby);
- teoretická príprava sa poskytuje počas niekoľkých týždňov pred začatím hrania rolí.

Pomôcky:

- príprava hrania rolí (čo najrealistickejšie), priestory, rekvizity atď.;
- veľkosť skupiny: 12 osôb (zamerané na policajných nováčikov).

Opis rozšírenej
aktivity č. 2: *Scenárové
cvičenie v nemeckej
štátnej polícii Severného
Porýnia-Westfálska*

- 1 **Teoretické základné údaje:** V priebehu niekoľkých týždňov účastníci získajú teoretické základy o príslušných problémoch, ktoré sa cvičia hraním rolí.
- 2 **Hranie rolí:** Scenáre sa pripravujú ako situácie reálneho života v priestoroch vhodných na daný účel. Externí profesionálni herci hrajú roly protistrán podľa pripravených scenárov, ktoré obsahujú rôzne kroky vystupňovania. Dvaja účastníci konajú ako príslušníci polície, ktorí musia situáciu zvládnuť.
- 3 **Spätná väzba:** Hneď po hraní rolí poskytnú títo dvaja príslušníci polície spätnú väzbu o dosiahnutých výsledkoch a ako sa v danej situácii cítili. Potom poskytnú spätnú väzbu zo svojho pohľadu herci. Následne doplnia svoje komentáre všetci ostatní účastníci, ktorí sledovali hranie rolí. Nakoniec poskytnú školitelia svoje závery. Potom sa začne nové hranie rolí.

Tip pre odbornú prípravu: Pripravte možné situácie reálneho života

Je mimoriadne dôležité, aby scenáre a hranie rolí čo najrealistickejšie odzrkadľovali možné situácie reálneho života. Spolupráca s externými profesionálnymi hercami, ktorých účastníci nepoznajú, efektívne simuluje interakciu polície so spoločnosťou. Rovnako dôležité sú prípravy hrania rolí a úvahy po nich.

MODUL 4: ZÁKAZ MUČENIA A NELUDSKÉHO ALEBO PONIŽUJÚCEHO ZAOBCHÁDZANIA ALEBO TRESTANIA

Úvod	115
Aktivity – verzia 1: Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia; a verzia 2: Hranie rolí a prípadové štúdie týkajúce sa zlého zaobchádzania	116
Materiál na rozdanie – verzia 1 aktivity: Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia	119
Materiál na rozdanie – verzia 2 aktivity: Hranie rolí a prípadové štúdie A a B týkajúce sa zlého zaobchádzania	121
Inštruktážne poznámky	123
1. Kľúčové pojmy	123
2. Čo je neludské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie?	124
3. Verzia 1 aktivity: Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia	125
a. Milgramov experiment	126
b. Stanfordský väzenský experiment	126
4. Verzia 2 aktivity: Hranie rolí a prípadové štúdie A a B týkajúce sa zlého zaobchádzania	127
Doplňujúci materiál	129

Zákaz mučenia a neludzského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania

Úvod

V tomto module sa skúma téma zákazu mučenia a neludzského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania a jeho vzťahu k ľudským právam a policajnej činnosti. Právo na zákaz mučenia a zlého zaobchádzania je absolútne, čo znamená, že nie je možné do neho zasiahnuť, ani ho porušiť. Týka sa to najmä práce polície, keďže polícia na rozdiel od ostatných osôb má v prípade potreby povolenie použiť silu alebo obmedziť určité práva, napríklad počas zatýkania alebo pri vypočúvaní podozrivých. Takéto situácie môžu vyvolať otázky týkajúce sa zákazu mučenia a zlého zaobchádzania.

Snahou modulu je rozuzliť zložité právne, etické a systémové úrovne tejto témy s cieľom pomôcť príslušníkom polície pochopiť, ako a prečo dochádza k mučeniu a zlému zaobchádzaniu v rôznych situáciách. Tieto vedomosti im môžu uľahčiť efektívnejšie predchádzať porušovaniu zákazu a chrániť pred porušovaním zákazu, ktoré by mohlo potenciálne spôsobiť ich vlastné konanie a/alebo konanie iných.

Na zmiernenie toho, čo môže byť emotívne nabitým problémom, a na prekročenie zamerania sa na osobný pocit viny a moralizovanie, modul najprv skúma systémové alebo situačné faktory, ktoré políciu povzbudzujú k zneužitiu právomoci alebo ju od neho odrádzajú. Analýza takýchto externých faktorov prispieva k diferencovanému pohľadu na zneužitie právomoci polície.

Tento modul sa zameriava aj na vštepovanie vedomostí o definícii mučenia, o absolútnom zákaze mučenia a o rozlišovaní medzi zákonným zaobchádzaním a neludzským alebo ponižujúcim zaobchádzaním. Ďalej sa zaoberá prepojením medzi zákazom mučenia, neludzského a ponižujúceho zaobchádzania a zásadami nevyhnutnosti a primeranosti, zneužívaním právomoci polície a jeho následkami.

Aktivity – verzia 1: Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia; a verzia 2: Hranie rolí a prípadové štúdie týkajúce sa zlého zaobchádzania

Účel:

Právo na zákaz mučenia a iného zlého zaobchádzania je jedným z najzákladnejších ľudských práv a veľké množstvo diskusií súvisiacich s políciou o porušovaní ľudských práv sa ho nejakým spôsobom týkajú. Táto otázka je „klasickou“ témou v odbornej príprave polície a je potrebné sa ňou dôkladne zaoberať. Upozorňuje na dôležité a prepletené právne, etické a spoločenskovedné aspekty.

Ciele:

Vedomosti

- pochopiť právny pojem mučenia alebo iného krutého, neludského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania;
- poznať konkrétne povinnosti polície rešpektovať, chrániť a plniť toto ľudské právo;
- poznať systémové podmienky/situačné faktory, ktoré zvyčajne:
- umožňujú zneužitie právomoci,
- bránia zneužitiu právomoci.

Postoj

- zaujať odôvodnené stanovisko odmietajúce mučenie a iné zlé zaobchádzanie ako legitímny nástroj policajnej činnosti.

Zručnosti

- vedieť diskutovať s druhými príslušníkmi polície o etických dilemách, ktoré sú súčasťou tejto citlivej oblasti.

Požiadavky:

- čas: 70 – 100 minút;
- pomôcky:
 - materiál na rozdanie č. 1 a 2 s otázkami pre diskusiu, hraním rolí a prípadovými štúdiami;
 - voliteľné: prezentácia v PowerPointe a projektor;
- priestor: zasadacia miestnosť a dve miestnosti pre pracovné skupiny;
- veľkosť skupiny:
 - verzia 1 – maximálne 20 – 25 osôb: úroveň stredného a vyššieho manažmentu;
 - verzia 2 – maximálne 15 – 30 osôb: meniace sa hľadiská podľa veľkosti skupiny.

Opis verzie 1 aktivity – Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia

- 1 Predstavte účel a ciele aktivity.
- 2 Vysvetlite a stručne diskutujte o definícii mučenia a inom zlom zaobchádzaní a jeho právnych, etických a spoločenskovedných aspektoch. (asi 15 – 20 minút)
- 3 Rozdajte účastníkom materiál na rozdanie k modulu 4 – verzia 1 aktivity.
- 4 Rozdelte účastníkov do skupín po 4 až 5 osobách a diskutujte o vyjadreniach. (asi 30 minút)
- 5 Odpovedzte na všetky otázky, ktoré vzniknú počas práce v skupinách.
- 6 Nechajte skupiny prezentovať svoju prácu v pléne.
- 7 Zosumarizujte hlavné body a poskytnite prispôsobené vstupné údaje využívajúce podľa potreby informácie z inštruktážnych poznámok.

Opis verzie 2¹ aktivity – Hranie rolí a prípadové štúdie týkajúce sa zlého zaobchádzania

- ❶ Predstavte hranie rolí a rozdajte účastníkom materiál na rozdanie. (5 minút)
- ❷ Vytvorte šesť pracovných skupín (každá sa ujme jedného hľadiska: rodičia obete, rodičia podozrivého, právnik podozrivého, veliteľ policajnej stanice, zástupca policajných odborov zastupujúci príslušníka, ktorý odmietol splniť rozkaz veliteľa policajnej stanice, a MVO pre ľudské práva) a určte po jednom zástupcovi z každej skupiny. Zástupca hrá príslušnú postavu v televíznej diskusii. Pracovná skupina podporuje zástupcu pri príprave argumentov v súlade s jeho rolou v diskusii: Aké je jeho stanovisko? Podporuje alebo nepodporuje reakciu polície? (asi 20 minút)
- ❸ Zorganizujte diskusiu za okrúhlym stolom. Účastníkmi diskusie sú:
 - rodičia obete, rodičia podozrivého, právnik podozrivého, veliteľ policajnej stanice, zástupca policajných odborov (zastupujúci príslušníka, ktorý odmietol splniť rozkaz veliteľa policajnej stanice) a MVO pre ľudské práva.
 - V prípade potreby možno doplniť ďalšie/iné hľadiská. Televíznu diskusiu moderuje školiteľ. (asi 20 minút)
- ❹ Urobte rozbor hrania rolí, pričom riešite otázky uvedené v materiáli na rozdanie. (asi 20 minút)
- ❺ Požiadajte účastníkov, aby individuálne posúdili prípadové štúdie A a B. (asi 5 – 10 minút)
- ❻ Diskutujte o hraní rolí a oboch prípadových štúdiách, pričom požiadajte účastníkov, aby ich porovnali a posúdili rozdiely s dôrazom na pochopenie, ako môže za rôznych okolností dôjsť k mučeniu/zlému zaobchádzaniu.
- ❼ Diskutujte o hraní rolí a týchto dvoch prípadových štúdiách a o odôvodnení zakladajúcom sa na absolútnom charaktere zákazu mučenia.
- ❽ Zosumarizujte hlavné body a v prípade potreby poskytnite prispôsobené vstupné údaje využívajúce podľa potreby informácie z inštruktážnych poznámok. (asi 25 minút)

¹ Toto cvičenie vypracovali Günther Berghofer, rakúsky veliteľ polície a Gudrun Rabussayová-Schwaldová, ktorá je spoluautorkou tohto cvičenia.

Materiál na rozdanie – verzia 1 aktivity²: Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia

Spoločenskovedným výskumom v oblasti policajného násillia sa identifikovalo viacero štruktúrnych podmienok, ktoré súvisia s výskytom zneužívania právomoci polície. V nasledujúcom zozname sú uvedené niektoré z hlavných podmienok:

Podmienky, ktoré zvyčajne umožňujú zneužitie právomoci polície:

- relatívna izolácia organizácie od ostatných organizácií a spoločnosti;
- existencia uzavretých organizačných jednotiek;
- prevaha mužských účastníkov často z nižších sociálno-ekonomických vrstiev;
- pracovné prostredie charakterizované nepružným postojom, ktorý sa zameriava na problematické aspekty spoločenského života;
- rozpor medzi tým, čo je zákonné a čo sa javí ako oprávnené a spravodlivé („aj tak uniknú trestu“);
- relatívne fixné predstavy, kto je ten „druhý“ v práci polície (zatriedenie skupín a názorov do fixných modelov konania);
- reakcia „druhých“ zvyčajne potvrdzuje tieto predstavy (naplňajúce sa predpovede);
- považovanie právomoci „toho druhého“ za slabé a nebezpečenstvo účinných sťažností takýchto „druhých“ za nízke;
- silné (sub)kultúrne poznatky, ktoré sa odlišujú od „oficiálneho“ názoru;
- nesprávne vyvinuté komunikačné zručnosti na strane polície a/alebo na strane toho „druhého“.

Podmienky, ktoré zvyčajne bránia zneužitiu právomoci polície:

- zmiešané funkčné a organizačné skupiny (z rôznych policajných jednotiek);
- dobre vyvinuté štruktúry komunikácie medzi vedením a príslušníkmi polície;
- rozmanité pracovné prostredie;
- vedenie uznáva a vyjadruje pochvalu za dobrú prácu polície;
- jasné uvedomenie si ľudskej dôstojnosti ako zásady ľudských práv a konania polície;
- transparentnosť a rozmanitosť sociálnych vzťahov s políciou;
- viacnásobný a rôznorodý styk s rôznymi skupinami verejnosti vrátane menšinových skupín;
- vysoké stotožnenie sa s miestnym prostredím;
- malé zameranie sa na vlastnú skupinu (priatelia, aktivity atď.);
- heterogenita/rozmanitosť zloženia (vek, pohlavie, etnický pôvod, sexuálna orientácia);
- dostupnosť ľahko prístupných poradenských štruktúr;
- psychosociálna podpora/úvahy po ťažkých udalostiach súvisiacich s prácou, dlhodobých operáciách.

² Súčasťou materiálu na rozdanie sú založené na práci Behr, R. (2006), *Polizeikultur. Routinen – Rituale – Reflexionen. Bausteine zu einer Theorie der Praxis der Polizei*, Wiesbaden, s. 88 a nasl.

Materiál na rozdanie – verzia 1 aktivity: **Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia**

(pokračovanie)

Otázky na diskusiu:

1. Na základe vašej konkrétnej pracovnej skúsenosti, ktoré z týchto faktorov sa javia ako relevantné pre vás?

2. Na základe vašej skúsenosti, ktoré z týchto faktorov sa nejavia ako relevantné?

3. Ak by ste boli požiadaní pracovať na jednom z týchto faktorov, ktorým by ste začali?

Materiál na rozdanie – verzia 2 aktivity: Hranie rolí a prípadové štúdie A a B týkajúce sa zlého zaobchádzania

Hranie rolí: Prípad únosu

Neznámy páchatel' (páchatelia) uniesol (uniesli) šesťročného chlapca a požadoval (požadovali) vysoké výkupné. Polícia okamžite začína vyšetrovanie, ktoré sa vykonáva za pozornosti verejnosti, pretože chlapec je astmatik a onedlho bude potrebovať svoj liek, inak sa môže začať dusiť. Zástupca veliteľa mestskej polície a jeho tím zatkli muža, ktorý bol videný s dieťaťom tesne pred jeho zmiznutím. Aj z ďalšieho dôkazu presvedčivo vyplýva účasť podozrivého. Pri vypočúvaní však podozrivý popiera akúkoľvek spojitosť s únosom. Zástupca veliteľa polície z obavy o bezpečnosť chlapca a vzhľadom na presvedčivý dôkaz a časovú tieseň vydal rozkaz na zastrašenie podozrivého mučením, ak bude naďalej odmietat' prezradiť, kde ukryl dieťa. Vyhlásil, že táto metóda bola odôvodnená za daných okolností. Príslušník polície odmietol rozkaz vykonať z právnych a etických dôvodov.

Otázky, ktoré je potrebné pripraviť na televíznu diskusiu:

Čo si myslíte o tejto situácii z pohľadu roly vašej postavy XYZ?

Aký máte názor na konanie zúčastnených príslušníkov polície (zástupcu veliteľa polície, odmietajúceho príslušníka) v tejto situácii?

Je odôvodnené vyhrážať sa podozrivému mučením v tejto situácii? Prečo áno alebo prečo nie?

Ako by ste konali vy v tejto situácii (ako príslušník polície/ako príbuzný obete)?

Ako očakávate, že sa polícia zachová v tejto situácii?

Materiál na rozdanie – verzia 2 aktivity: Prípadové štúdie A a B týkajúce sa zlého zaobchádzania – prípady lekárskej starostlivosti a obchodovania s drogami (pokračovanie)

Prípadová štúdia A: Zaistenie

Šiesti príslušníci polície zatkli 5. októbra 1989 pána H³. Hodili omračujúci granát, vnikli do bytu pána H. a donútili ho ľahnúť si na zem. Nasadili mu putá, na hlavu dali kuklu a vzali ho na policajné riaditeľstvo na vypočúvanie. Oblečenie si mohol prezliecť až nasledujúci deň po vzatí do väzby. Na tretí deň žiadal návštevu lekára. Vyšetrený bol až po ôsmich dňoch od zatknutia, keď röntgen ukázal, že mal zlomené rebro.

Prípadová štúdia B: Výsluch

Polícia zatkla pána R. za obchodovanie s drogami.⁴ Pán R. tvrdil, že príslušníci ho pri vypočúvaní hrubo urážali a potom ho opakovane napadli, aby ho prinútili priznať sa. Udierali ho do hlavy, obličiek a pravého ramena a kopali do stehna a obličiek. Stiahli ho k zemi za vlasy a búchali mu hlavu o podlahu.

Príslušníci polície však uviedli, že keďže pán R. mal pri vystupovaní z auta na rukách putá, pošmykol sa a udrel si pravé rameno o zadné dvere. K zraneniam došlo pred začatím výsluchu.

Po prepustení išiel pán R. do nemocnice na vyšetrenie, kde si lekár všimol modriny na vnútornej aj vonkajšej strane pravého ramena.

Je nesporné, že zranenia pána R. boli spôsobené počas jeho zadržania v policajnej väzbe. Počas zadržania bol úplne pod kontrolou príslušníkov polície. Z dôvodu nedostatku dôkazov nebol uznaný vinným žiadny príslušník polície. To však podľa EDLP nezbavuje krajinu X jej povinnosti poskytnúť prijateľné vysvetlenie príčiny zranení sťažovateľa.

³ ESLP, *Hurtado proti Švajčiarsku*, č. 17549/90, z 28. januára 1994.

⁴ ESLP, *Ribitsch proti Rakúsku*, č. 18896/91, zo 4. decembra 1995.

Inštruktážne poznámky

Tieto inštruktážne poznámky poskytujú usmernenie k aktivitám modulu a materiálom na rozdanie, týkajúcim sa témy mučenia alebo neludského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania. Inštruktážne poznámky sú štruktúrované takto:

1. **Kľúčové pojmy**
2. **Čo je neludské alebo ponižujúce zaobchádzanie?**
3. **Verzia 1 aktivity – Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia**
 - a. Milgramov experiment
 - b. Stanfordský väzenský experiment
4. **Verzia 2 aktivity – Hranie rolí a prípadové štúdie A a B týkajúce sa zlého zaobchádzania**

1. Kľúčové pojmy

**Európsky dohovor o ľudských právach, článok 3;
Charta základných práv EÚ, článok 4**

Nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neludskému alebo ponižujú-
cemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

Zákaz mučenia alebo neludského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania je zhrnutý v článku 3 Európskeho dohovoru o ľudských právach a v článku 4 Charty základných práv Európskej únie. Na rozdiel od väčšiny iných práv je zákaz mučenia a neludského a ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania absolútny. To znamená, že neexistuje žiadne odôvodnenie pre zastrašovanie osôb takým spôsobom, ktorý predstavuje mučenie alebo neludské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie.

Podrobnejšie vymedzenie pojmu mučenie možno nájsť aj v článku 1 CAT. Toto vymedzenie pojmu používa Európsky súd pre ľudské práva v súvislosti s judikatúrou týkajúcou sa článku 3 EDLP.

**Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujú-
cemu zaobchádzaniu alebo trestaniu - Článok 1**

Mučenie znamená akékoľvek konanie, ktorým je človekovi úmyselne pôsobená silná bolesť alebo telesné alebo duševné utrpenie s cieľom získať od neho alebo od tretej osoby informácie alebo priznanie, potrestať ho za konanie, ktorého sa dopustil on alebo tretia osoba alebo z ktorého sú podozriví alebo s cieľom zastrašiť alebo prinútiť jeho alebo tretiu osobu alebo z akéhokolvek iného dôvodu založeného na diskriminácii akéhokolvek druhu, keď takú bolesť alebo utrpenie pôsobí verejný činiteľ alebo iná osoba konajúca z úradného poverenia alebo z ich podnetu alebo s ich výslovným alebo tichým súhlasom. Toto vymedzenie nezahŕňa bolesť alebo utrpenie, ktoré vznikajú iba v dôsledku zákonných sankcií, sú od týchto sankcií neoddeliteľné alebo sú s nimi náhodou vyvolané.

2. Čo je neludské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie?

Vychádzajúc z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, čo sa týka zaobchádzania, ktoré sa považuje za „neludské alebo ponižujúce“:

- utrpenie a poníženie jednotlivca musí presahovať rámec takého nevyhnutného prvku utrpenia alebo poníženia, ktorý je spojený s danou formou oprávneného zaobchádzania alebo trestania;⁵
- zlé zaobchádzanie s jednotlivcom musí dosiahnuť minimálny stupeň závažnosti⁶, čo závisí od konkrétnych okolností prípadu týkajúcich sa okrem iného:
 - časového rozsahu zaobchádzania;
 - fyzických a/alebo duševných účinkov na jednotlivca;
 - pohlavia, veku a zdravotného stavu jednotlivca⁷.

V prípade osôb zbavených slobody akékoľvek použitie fyzickej sily, ktorú nebolo nevyhnutné uplatniť s prihliadnutím na ich správanie, znižuje ľudskú dôstojnosť a je v zásade porušením článku 3 EDLP.⁸

ESLP pri posudzovaní, či je podľa článku 3 EDLP trestanie alebo zaobchádzanie „ponižujúce“, zvažuje:

- či je predmetom zaobchádzania ponižit' a pokoriť osobu⁹ a prípadne;
- pokiaľ ide o následky, či nepriaznivo ovplyvňuje jej osobnosť spôsobom, ktorý je v rozpore s článkom 3¹⁰;
- za ponižujúce zaobchádzanie sa považuje aj také zaobchádzanie, ktoré má vyvolať pocit strachu, úzkosti a menejcennosti a ktoré je spôsobilé ponižit' alebo pokoriť obeť a prípadne narušiť jej fyzickú alebo morálnu odolnosť¹¹. Napríklad nasadenie pút lekárovi pred jeho rodinou a susedmi bez akéhokoľvek dôkazu, že znamenal nebezpečenstvo, sa považovalo za vyvolanie takýchto pocitov a teda predstavovalo ponižujúce zaobchádzanie.¹²

Podľa výkladu súdov v súlade s vymedzením pojmu v dohovore OSN CAT „mučenie“:

- zapríčiňuje silnú bolesť alebo utrpenie, fyzické alebo duševné;
- spôsobuje sa úmyselne;
- na určitý účel: získať informácie, priznanie, potrestanie, zastrašovanie alebo z diskriminačných dôvodov;
- verejným činiteľom alebo minimálne s jeho súhlasom (musí existovať určitý druh účasti verejných činiteľov buď priamym konaním, alebo neprijatím primeraného opatrenia na zabránenie mučeniu druhých).

Aký je rozdiel medzi mučením a neludským alebo ponižujúcim zaobchádzaním?

Existujú tri hlavné podmienky, ktoré treba zväžiť pri určovaní toho, či konanie predstavuje mučenie alebo neludské/ponižujúce zaobchádzanie.

- 1. Úmyselnosť:** Musia sa zväžiť úmysly konania danej osoby. K mučeniu nemôže dôjsť „náhodne“. Naopak neludské alebo ponižujúce zaobchádzanie môže byť spôsobené zanedbaním alebo neúmyselnými následkami konania, napríklad nedopatrením spôsobená bolesť alebo utrpenie zadržanej osoby.

5 ESLP, *Kudla proti Poľsku*, č. 30210/96, z 26. októbra 2000, odsek 92.

6 ESLP, *Tyrer proti Spojenému kráľovstvu*, č. 5856/72, z 25. apríla 1978, odsek 30.

7 ESLP, *Keenan proti Spojenému kráľovstvu*, č. 27229/95, z 3. apríla 2001, odsek 108; *Campbell a Cosans proti Spojenému kráľovstvu*, č. 7511/76 a č. 7743/76, z 25. februára 1982, odsek 30.

8 ESLP, *Ribitsch proti Rakúsku*, č. 18896/91, zo 4. decembra 1995, odsek 38.

9 ESLP, *Campbell a Cosans proti Spojenému kráľovstvu*, č. 7511/76 a č. 7743/76, z 25. februára 1982, odsek 30.

10 Tamže.

11 ESLP, *Keenan proti Spojenému kráľovstvu*, č. 27229/95, z 3. apríla 2001, odsek 109.

12 ESLP, *Erdoĝan Yaĝiz proti Turecku*, č. 27473/02, zo 6. marca 2007.

2. Závažnosť bolesti: Zlé zaobchádzanie musí dosiahnuť minimálnu úroveň závažnosti, ak má spadať do rozsahu pôsobnosti článku 3 EDLP¹³. Posúdenie tohto minima je relatívne: závisí od časového rozsahu zaobchádzania, jeho fyzických a/alebo duševných účinkov a v niektorých prípadoch od pohlavia, veku a zdravotného stavu obeť¹⁴. Na určenie toho, či určité zaobchádzanie dosahuje minimálnu úroveň podľa článku 3 EDLP, sa preto vyžaduje preskúmanie všetkých okolností daného prípadu. Obzvlášť ťažké je jasne oddeliť úrovne závažnosti uplatniteľné na mučenie alebo na neludské zaobchádzanie. Navyše, keďže ľudské práva sú „živé nástroje“, zmena informovanosti a postojov verejnosti má vplyv na to, kde je táto hranica. Preto neprekvapuje, že existuje rozsiahla diskusia o potrebe významnosti a stupni závažnosti. V európskom kontexte je najvýznamnejšou judikatúra ESĽP.

- V sedemdesiatych rokoch minulého storočia ESĽP v známom a veľmi kritizovanom prípade Írsko proti Spojenému kráľovstvu stanovil vysokú úroveň závažnosti klasifikovaním techník zmyslovej deprivácie používaných pri vypočúvaní podozrivých teroristov (prikrývanie hlavy, vystavenie nepretržitému a monotónnemu hluku, odopieranie spánku, odopieranie jedla a vody, státie pri stene) ako neludské zaobchádzanie, ale nie ako mučenie.¹⁵
- Táto vysoká hranica v súčasnosti nie je uplatniteľná, súčasný štandard bol stanovený v prípade Selmouni. Polícia bila, zastráňovala a ponižovala pána Selmouniho pri napadnutí, ktoré trvalo niekoľko dní, v snahe prinútiť ho priznať sa k trestnému činu. Toto fyzické a duševné násilie bolo dostatočne závažné na to, aby bolo klasifikované ako mučenie¹⁶.
- Na základe rozhodnutia v prípade Selmouni je jasné, že práve opísané techniky zmyslovej deprivácie, ktoré od útokov na Spojené štáty v septembri 2001 uplatňuje viacero štátov v boji proti terorizmu, predstavujú mučenie¹⁷.
- Medzi fyzickým a duševným mučením sa nerozlišuje. Preto spôsobovanie závažného psychického utrpenia, hoci „len“ vyhrážajúc sa mučením, sa tiež považuje za mučenie¹⁸.

3. Účel: Na rozdiel od neludského zaobchádzania je mučenie činom vykonávaným na určitý účel: získať informácie ako priznanie, potrestať, zastráňovať a diskriminovať. Ako už bolo uvedené, prehnané použitie sily však môže mať za následok zlé zaobchádzanie aj bez takéhoto účelu.

3. Verzia 1 aktivity: Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia

Vo verzii 1 aktivity sa zdôrazňuje, že štrukturálne podmienky, ako aj konanie jednotlivca sú faktory prispievajúce k zneužitiu právomoci vrátane zakázaného konania, akým je mučenie a/alebo zlé zaobchádzanie s druhými.

Sociálni psychológovia sa snažia vniesť trochu svetla do tejto témy štúdiom zneužitia právomoci v súvislosti s ľudským správaním a organizačnými štruktúrami, ako sú hodnosti u autorít. Pri analýze zvažujú tri hlavné atribúty: „čo prinášajú jednotlivci do akéhokoľvek prostredia, aké situačné sily sa prebúdzajú v týchto aktéroch a ako systémové sily vytvárajú a udržiavajú situácie“¹⁹. To znamená, že konanie jednotlivca nie je nevyhnutne jediným dôvodom zneužitia právomoci, akým je mučenie a/alebo zlé zaobchádzanie. Situačné sily môžu byť také silné, že zmenia obyčajných ľudí na páchatelov.

¹³ ESĽP, *Tyrer proti Spojenému kráľovstvu*, č. 5856/72, z 25. apríla 1978, odsek 30.

¹⁴ ESĽP, *Keenan proti Spojenému kráľovstvu*, č. 27229/95, z 3. apríla 2001, odsek 108; *Campbell a Cosans proti Spojenému kráľovstvu*, č. 7511/76 a č. 7743/76, z 25. februára 1982, odsek 30.

¹⁵ ESĽP, *Írsko proti Spojenému kráľovstvu*, č. 5310/71, z 18. januára 1978, odsek 96.

¹⁶ ESĽP, *Selmouni proti Francúzsku*, č. 25803/94, z 28. júla 1999, pozri ďalej, Reid (2007), s. 574 a 575.

¹⁷ Pozri OSN CAT (1997), ods. 257; McArthur a Nowak (2008), *Dohovor OSN proti mučeniu. Komentár*, Oxford University Press, New York.

¹⁸ ESĽP, *Akkoc proti Turecku*, č. 22947/93 a č. 22948/93, z 10. októbra 2000, odsek 116 a *Gäfgen proti Nemecku*, č. 22978/05, z 1. júna 2010.

¹⁹ Zimbardo, P. (2007), *The Lucifer effect: Understanding how good people turn evil*, New York, s. 9.

Výsledky dvoch slávnych sociálnych experimentov znázorňujú, ako môže štruktúra ovplyvniť správanie.

a. Milgramov experiment

Milgramov experiment bola v skutočnosti séria experimentov zo sociálnej psychológie realizovaná v šesťdesiatych rokoch minulého storočia s cieľom zmerať ochotu účastníkov poslúchať príkazy autorít, aj keď sú tieto príkazy pravdepodobne v rozpore s osobnými hodnotami účastníkov.

Experiment: Účastníci dostali pokyn dať inej osobe bolestivé elektrošoky až do 450 V, ak odpovie nesprávne na otázku²⁰. Mnohí účastníci pri minimálnom nátlaku autorít dodržali príkazy a podali elektrošoky, hoci vedeli, že tieto šoky druhej osobe spôsobujú ujmu. 65 % účastníkov podalo šok 450 V, čo bola najvyššia úroveň v experimente. Hoci sa účastníci cítili znepokojene, obvykle odmietli osobnú zodpovednosť a svoje konanie odôvodnili tým, že robili len svoju prácu alebo že len dodržiavali príkazy.

Výsledky: Autority v pokuse dospeli k záveru, že napriek jasnému dôkazu, že „konanie účastníkov je v rozpore so základnými normami morálky, pomerne málo ľudí má potrebné zdroje, aby vzdorovalo autorite“.²¹

b. Stanfordský väzenský experiment

Stanfordský väzenský experiment v roku 1971 vykonal tím výskumníkov, ktorí sa snažili pochopiť, ako osobnostné vlastnosti vplyvajú na správanie vo väzenskom prostredí. Skúmali aj psychologické účinky spojené s pridelením ľudí do rolí väzňov a väzenských dozorcov.

Experiment: Skupine účastníkov boli náhodne pridelené roly väzňov alebo dozorcov v simulovanom väzenskom prostredí. Účastníci sa prispôbili svojim roliam nad očakávania výskumníkov. „Dozorcovia“ sa chopili svojej roly autorít, kontrolovali „väzňov“ okamžitým potrestaním neposlušnosti rôznymi psychologickými a fyzickými taktikami. „Väzni“ sa podobne zapojili, najprv sa snažili búriť proti taktikám dozorcov, potom si vnútorne osvojili svoje roly ako pasívni väzni a tolerovali zneužívanie právomoci. Piaty väzni sa tak rozrušili, že museli experiment predčasne opustiť. Napokon bola spochybnená morálnosť celého experimentu, ktorý bol predčasne ukončený po šiestich dňoch namiesto plánovaných dvoch týždňov.²²

Výsledky: Výskumníci zistili, že účastníci boli ľahko ovplyvnitelní a poslušní, keď verili v sociálne a inštitucionálne prostredie, ktoré ich oprávňovalo uplatňovať špecifickú ideológiu. Vedci dospeli k záveru že správanie účastníkov ovplyvňuje skôr situácia než osobnostné vlastnosti jednotlivcov. Experimentom sa preukázala moc autority.

²⁰ Milgram, S. (1974), *Obedience to authority: An experimental view*, New York, Harper & Row.

²¹ Tamže.

²² Prezentáciu o Stanfordskom väzenskom experimente pozri na: www.prisonexp.org/.

Tip pre odbornú prípravu: Použitie experimentov sociálnej psychológie v kurzoch odbornej prípravy

Mučenie a/alebo zlé zaobchádzanie nie sú bežné v živote väčšiny ľudí. Opísanie jedného alebo viacerých experimentov môže teda účastníkom pomôcť lepšie pochopiť, ako môžu byť bežní ľudia ovplyvnení štruktúrami a autoritami okolo nich. Vyhodnotenie zneužitia právomoci z tohto pohľadu môže účastníkom pomôcť:

- uznať, že mučenie a/alebo zlé zaobchádzanie nie je nevyhnutne jednoduchou záležitosťou osoby alebo osôb, ktorí sú „zlomyselní“ alebo „zlí“, ale že aj kontext má vplyv;
- mať pocit, že existujú spôsoby zabránenia zneužitiu právomoci, pretože zodpovednosť nemusí spočívať na jednotlivcovi, jeho správanie môže prípadne ovplyvniť viacero konkrétnych faktorov.

4. Verzia 2 aktivity: Hranie rolí a prípadové štúdie A a B týkajúce sa zlého zaobchádzania

Scenár a dve prípadové štúdie v materiáli na rozdanie pre verziu 2 aktivity sú príkladmi polície v situáciách týkajúcich sa mučenia a/alebo neludského alebo ponižujúceho zaobchádzania. Polícia sa musí pohybovať na tenkej hranici medzi rešpektovaním a chránením ľudských práv a používaním sily. Preto musí pochopiť a uplatňovať zásady nevyhnutnosti a primeranosti s cieľom zaistiť, že sa z oprávneného použitia sily nestane prehnané použitie sily, akým je mučenie alebo neludské/ponižujúce správanie. Ciele aj prostriedky pri použití sily musia byť tiež v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi, policajnými predpismi a medzinárodným právom v oblasti ľudských práv.²³

Preto je pre políciu užitočné zapamätať si, že je dôležité:

- zaistiť, aby podmienky zadržaných osôb zodpovedali normám v oblasti ľudských práv;
- vykonať včasné, nestranné a účinné vyšetrenie údajného mučenia a zlého zaobchádzania;
- chrániť pred mučením a zlým zaobchádzaním druhými osobami.

Podobne je v Dohovore proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu naznačené usmernenie k tomu, ako by orgány ako polícia mali riešiť situácie týkajúce sa mučenia alebo neludského/ponižujúceho správania.

²³ Kódex správania OSN pre príslušníkov orgánov presadzovania práva (UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials), článok 3, k dispozícii na: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx>; a Základné zásady OSN pre použitie sily a strelných zbraní (UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms) (1990), zásady č. 9 – 11, k dispozícii na: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx>.

Dohovor OSN proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu

Článok 12

Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto Dohovoru, zabezpečí, aby jeho príslušné orgány vykonali urýchlené a nestranné vyšetovanie, keď majú dostatočné dôvody domnievať sa, že došlo k mučeniu na ktoromkoľvek území pod jeho jurisdikciou.

Dohovor OSN proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu

Článok 13

Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto Dohovoru, zabezpečí, aby každá osoba, ktorá tvrdí, že bola vystavená mučeniu na území pod jurisdikciou tohto štátu, mala právo podať sťažnosť príslušným orgánom tohto štátu a na to, aby tieto orgány vec bez meškania a nestranne prerokovali. Budú prijaté opatrenia na zabezpečenie ochrany sťažovateľa a svedkov pred akýmkoľvek zlým zaobchádzaním alebo zastrašovaním v súvislosti s touto sťažnosťou alebo urobenou svedeckou výpoveďou.

„Potlačenie použitia vyšetrovacích metód, ktoré porušujú článok 3, a účinná ochrana jednotlivcov pred nimi si môžu preto spravidla vyžadovať aj vylúčenie použitia v súdnom konaní skutočného dôkazu, ktorý bol získaný v dôsledku akéhokoľvek porušenia článku 3, aj keď je tento dôkaz vzdialenejší od porušenia článku 3 než dôkaz získaný bezprostredne v dôsledku porušenia tohto článku. V opačnom prípade sa súdne konanie ako celok stane nespravodlivým. Súd však zastáva názor, že spravodlivosť trestného konania aj účinná ochrana absolútneho zákazu podľa článku 3 v tejto súvislosti sú predmetné, len ak sa preukázalo, že porušenie článku 3 ovplyvnilo konanie proti obvinenej osobe, t. j. malo vplyv na uznanie jej viny alebo trest.“
ESLP, Gäfgen proti Nemecku, č. 22978/05, z 1. júna 2010, odsek 178.

Zastrašovanie mučením v hraní rolí sa použilo na získanie informácií od podozrivého. V snahe zakázať mučenie a/alebo neludské alebo ponižujúce správanie zároveň chrániac práva na spravodlivé súdne konanie sa dôkazy získané mučením alebo zlým zaobchádzaním považujú na súdoch za nezákonné a neprípustné.

Takže zabránenie zneužitiu právomoci polície pri vyšetrovaniach nie je dôležité len preto, že vyjadruje najzákladnejšie hodnoty demokratických spoločností založené na právnom štáte, ale aj preto, že sa vyžaduje pre efektívnu policajnú činnosť, keďže dôkazy získané mučením alebo zlým zaobchádzaním sa nemôžu použiť v trestných konaniach.

Podmienky takýchto dôkazov sú stanovené v článkoch 3 a 6 EDLP o zákaze mučenia a o práve na spravodlivé súdne konanie a v článku 15 CAT.

Judikatúra ESLP naznačuje, ako súd pristupuje k tejto otázke, čo možno zhrnúť takto:

- akákoľvek výpoveď získaná v dôsledku mučenia alebo zlého zaobchádzania je neprípustná;
- akýkoľvek skutočný dôkaz získaný v dôsledku mučenia je neprípustný;
- akýkoľvek skutočný dôkaz získaný v dôsledku zlého zaobchádzania je neprípustný, ak má vplyv na uznanie viny alebo trest.

Doplňujúci materiál

Verzia 1 aktivity: Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia

Štruktúrnymi faktormi uvedenými v aktivite č. 1, ktoré vypracoval sociológ, a Milgramovým experimentom a Stanfordským väzenským experimentom sociálnej psychológie sa dehumanizácia a chýbajúca osobná zodpovednosť identifikovali ako faktory, ktoré zvyšujú riziko mučenia a zlého zaobchádzania:

- Obete genocídy a krutého mučenia sa vnímajú ako predmety, dehumanizované špecifickým jazykom v propagande a ideológii, v ktorej sa s nimi zaobchádza ani zďaleka nie ľudsky.
- Osoby, ktoré sa dopúšťajú mučenia, sa často necítia osobne zodpovednými za svoje činy. Môžu sa snažiť presunúť svoju morálnu zodpovednosť na vyššiu autoritu. Tento spôsob myslenia „len si plním svoju povinnosť“ alebo „len plním rozkazy“ blokuje morálny kompas osoby a ženie ju k spoluúčasti na činoch, ktoré by normálne nespáchala.

Odporúčaná literatúra

Ďalšie informácie pozri Zimbardo, P. (2008), *The Lucifer effect – Understanding how good people turn evil*, New York, k dispozícii na: www.lucifereffect.com/.

Ďalšie informácie o Milgramovom experimente pozri Milgram, S. (1974), *Obedience to authority: An experimental view*, New York, Harper & Row; a tiež užitočné https://en.wikipedia.org/wiki/Milgram_experiment, kde je opísané fyzické prostredie experimentu. Môže byť užitočné na objasnenie experimentu.

Ďalšie informácie o Stanfordskom väzenskom experimente pozri na: www.prisonexp.org/.

Verzia 2 aktivity: Hranie rolí a prípadové štúdie A a B týkajúce sa zlého zaobchádzania

Zákaz mučenia a iného zlého zaobchádzania je absolútny a bez výnimky. Mučenie v akejkoľvek situácii nie je nikdy odôvodnené ani prijateľné, dokonca ani za najťažších okolností, napríklad v prípade teroristických činov alebo organizovanej trestnej činnosti.²⁴

Absolútny charakter tohto zákazu však bol spochybnený aj v členských štátoch EÚ. Ostrá diskusia sa rozprúdila v prípade únosu 11-ročného chlapca Jakoba von Metzlera Magnusom Gäfgenom v roku 2002 v Nemecku, čo je prípad, na ktorom je založené hranie rolí v tomto module. Niektorí poprední právni experti sa zastávali uplatnenia mučenia za veľmi obmedzených podmienok. Účastníci by mohli nastoliť aj otázky týkajúce sa absolútneho zákazu, argumentujúc, že vyhrážanie sa mučením je oveľa menej škodlivé než skutočné mučenie.

Účastníci by mohli napríklad považovať za prijateľné vystaviť podozrivého značnému nátlaku bez spôsobenia akejkoľvek telesnej ujmy osobe, najmä ak sú neisté práva uneseného dieťaťa. Ale text CAT je jasný, keď vymedzuje mučenie ako: „[...] akékoľvek konanie, ktorým je [...] úmyselne pôsobená silná bolesť alebo telesné alebo duševné utrpenie [...]“

Akékoľvek fyzické mučenie nie je jediným alebo dokonca najzávažnejším zdrojom ujmy, ako pomôže objasniť tento príklad. Predstavte si, že počas vyšetrovania príslušník polície vystaví podozrivého nátlaku: „Vieme, kde pracuje vaša manželka a kam chodia vaše deti do školy. Ak nebudete hovoriť, pošlem niekoho za nimi. Máme, svojich ľudí, ktorých používame na účinné riešenie takýchto situácií. Som si istý, že vaša manželka je krásna žena, iste sa bude chcieť trochu s nimi pobaviť. A možno aj vaše deti?“ Hoci nie je spôsobená žiadna fyzická ujma, je ľahké si predstaviť vážny psychický stres, ktoré toto vyhrážanie vyvolá a ako by mohlo zlomiť vôľu osoby.

Mučené obeť tiež často uvádzajú, že najtraumatickejšou časťou ich skúsenosti je psychický účinok poddania sa mučiteľovi a jeho svojvôli, pocit bezmocnosti a zastrašenia. Obmedzením mučenia výhradne na fyzickú ujmu by sa nedosiahlo pochopenie charakteru mučenia a hľadiska obeť.

Ďalšou otázkou, ktorá by sa mohla medzi účastníkmi objaviť, je aspekt dosiahnutia rovnováhy práv. Inými slovami:

„Nie je správne uplatniť mučenie na záchranu životov nevinných ľudí? Aj základné právo na život môže byť za určitých konkrétnych okolností obmedzené. Prečo by nemohlo to isté platiť aj v súvislosti s mučením?“

Nasleduje zoznam argumentov, ktoré sa ukázali byť nápomocné pri obhajovaní absolútneho zákazu mučenia.

Pandorina skrinka

História ukázala, že použitie mučenia sa môže rýchlo vymknúť z rúk. Hoci by sa mučenie mohlo začať ako metóda použitá len vo výnimočných prípadoch, hrozí riziko, že sa rozšíri a rozvinie do všeobecnej praxe. Keď otvoríte „Pandorinu skrinku“, veci sa môžu rýchlo vymknúť spod kontroly. Inštitucionalizovanie mučenia – pod akýmkoľvek názvom, napr. „mierny fyzický nátlak“ – sa ukázalo byť šikmou plochou, ktorá podkopáva najzákladnejšie právne zásady, na ktorých stojí demokratický právny štát.

²⁴ ESLP, *Chahal proti Spojenému kráľovstvu*, č. 70/1995/576/662, z 15. novembra 1996.

Traumatické následky pre obeť

Následky mučenia sú často traumatické a ďaleko presahujú okamžitú bolesť. Mnohé obeť trpia posttraumatickou stresovou poruchou, ktorej príznakmi sú napríklad opätovné prežívanie, silná úzkosť, nespavosť, nočné mory, depresia a výpadky pamäte. Obeť mučenia často pociťujú vinu a hanbu vyvolané ponižovaním, ktoré prežili. Mnohé majú pocit, že zradili seba alebo svojich priateľov a rodinu. Všetky tieto príznaky sú normálnou ľudskou reakciou na neobvyklé a neludské zaobchádzanie.²⁵

Neúčinný nástroj

Keď sa pozrieme na starší aj nedávny prípad, informácie získané mučením vo všeobecnosti neprispeli k účinnému vyšetrovaniu. Po prvé, pri mučení sa osoba zvyčajne prizná k čomukoľvek, čo od nej vyšetrovateľ chce počuť bez ohľadu na to, či to je alebo nie je pravda, len aby zastavila utrpenie. Donútenie nesprávnej osoby k priznaniu sa k činom, ktoré nespáchala, znamená, že skutočný páchateľ nie je postavený pred súd. Po druhé, v trestnom konaní nie je možné použiť výpovede alebo skutočné dôkazy získané mučením. Po tretie, spoliehaním sa na mučenie príslušníci polície nezdokonaľujú svoje profesionálne policajné zručnosti, s ktorými by mohli získať spoľahlivejšie dôkazy.

Kde urobiť čiaru?

Aj keď považujete mučenie za nevyhnutne poslednú možnosť na záchranu životov, ako v prípade hrania rolí o únose mladého Jakoba von Metzlera, stále je potrebné definovať okolnosti, za ktorých sa môže mučenie uplatniť. Čo ak sa vyhrážkami mučením nedosiahne žiadaný výsledok? Čo ak podozrivý – ak ste ho nechali vážne trpieť – stále neposkytuje potrebné informácie? V ktorom okamihu by ste prestali? A čo zásada primeranosti v praxi? Čo považujeme za „vhodné“ mučenie?

Mučenie ako náplň práce?

Zavedenie mučenia ako vhodnej metódy vypočúvania a vyšetrovania – aj keď by mohlo byť skôr výnimkou než pravidlom – znamená, že by malo byť súčasťou práce príslušníka polície, minimálne niektorých špeciálnych jednotiek. Jeho povinnosť by potom zahŕňala uplatňovanie mučenia za osobitných podmienok. Ako ukázal výskum, ľudia, ktorí skutočne uplatňujú mučenie, riskujú psychické poškodenie. Hoci by mohlo byť pochopiteľné, keby rodičia Jakoba von Metzlera požiadali políciu, aby sa uchýlila k akýmkoľvek prostriedkom na získanie informácií potrebných na jeho nájsenie, systém trestného súdnictva nefunguje na základe takýchto emotívnych výziev. Profesionáli radšej riešia prípady v súlade s objektívnymi štandardmi, uplatniac profesionálny odstup a nie na základe emócií tých, ktorých sa prípad priamo týka.

<?> Pozri Medzinárodný výbor pre rehabilitáciu obetí mučenia, k dispozícii na: <http://www.ictj.org/what-is-torture/effects-of-torture.aspx>.

Prečo je zákaz mučenia absolútne právo, kým právo na život nie je

Polícia je oprávnená zasiahnuť do práva na život páchatela s cieľom chrániť životy ostatných (pozri článok 2 EDLP). Povedzme napríklad, že bankový lupič drží rukojemníkov a vyhrožuje sa, že ich zabije. V snahe zachrániť rukojemníkov polícia má – ako poslednú možnosť – dovolené na lupiča vystreliť. Prečo sa potom nemôže uplatniť mučenie v hraní rolí založenom na prípade Metzler? Pretože v prípade Metzler nie je priame vnímané/zmyslové spojenie medzi páchatelom a obeťou. Nikdy si nemôžete byť istí, či je podozrivý skutočne páchatelom, zatiaľ čo bankový lupič očividne priamo ohrozuje životy druhých.

Európsky dohovor o ľudských právach

Článok 2 – Právo na život

1. Právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života s výnimkou výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po odsúdení za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest.
2. Zbavenie života sa nepovažuje za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak vyplýva z použitia sily, ktoré je bezpodmienečne nevyhnutné pri:
 - a. obrane osoby proti nezákonnému násiliu;
 - b. vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení úteku osoby zákonne zadržanej;
 - c. zákonom potlačení nepokojov alebo vzbury.

Ľudská dôstojnosť

Mučenie je priamy zásah do ľudskej dôstojnosti. Robí z osoby predmet prenechaním jej blahobytu do absolútnej moci druhého. Na rozdiel od fyzických zranení mučenie zanecháva osobu pokorenú, bezmocnú a zničenú najhorším zneužitím právomoci. Majúc na zreteli zlaté pravidlo ako zjednodušenú zásadu ľudských práv je veľmi jasné, že mučenie nikdy nemôže byť v súlade s normami v oblasti ľudských práv. Alebo ak si vezmeme klasickú formuláciu druhého kategorického imperatívu Immanuela Kanta: „Konaj tak, aby si vo svojej osobe i v osobe každého iného človeka používal ľudstvo vždy zároveň ako cieľ a nikdy nie len ako prostriedok.“

Použitie sily políciou za prísneho zváženia nevyhnutnosti a primeranosti

Ak je použitie sily príslušníkmi polície neprimerané, mohlo by viesť k porušeniu článku 3 EDLP. Situácie, v ktorých by sa mohlo vyskytnúť zlé zaobchádzanie: nasadenie pút podozrivým počas zatýkania alebo po ňom, použitie fyzickej sily na zdolanie odporu alebo použitie zbraní. Hoci väčšina práce polície neznamená použitie sily, je dôležitým prvkom policajnej činnosti s prípadnými vážnymi následkami pre verejnosť, ako aj pre samotných príslušníkov polície.

Použitie sily je odôvodnené len vtedy, keď je to vyložene nevyhnutné a v rozsahu požadovanom na plnenie policajných povinností. Polícia by sa mala najprv snažiť urovnať konflikt pokojne použitím komunikačných zručností, ako je vyjednávanie, mediácia alebo presvedčanie. Len keď sú tieto pokojné prostriedky neúčinné alebo nevyzerajú slubne na dosiahnutie plánovaného výsledku, môžu sa použiť rušivejšie prostriedky vrátane použitia fyzickej sily. Smrtiace zbrane by sa mali použiť len ako posledná možnosť, ak sú ohrozené životy.

Použitím sily sa okrem článku 3 EDLP zaoberajú aj iné medzinárodné nástroje zamerané na konanie polície. Jedným z týchto nástrojov je Európsky kódex policajnej etiky, ktorý prijala Rada Európy v roku 2001. V článku 37, hoci nie je právne záväzný, sa uvádza: „Polícia môže použiť silu len vtedy, keď je to vyložene nevyhnutné a v rozsahu požadovanom na dosiahnutie oprávneného cieľa.“

„Ako východisko musí vždy existovať právny základ pre policajné operácie vrátane použitia sily. Svojevoľné použitie sily sa nemôže nikdy akceptovať. Navyše uvedený článok naznačuje, že použitie sily políciou sa musí vždy zväziť ako výnimočné opatrenie a ak je potrebné, nesmie sa použiť väčšia sila, než je úplne nevyhnutná. To znamená, že použitá sila by mala byť primeraná oprávnenému cieľu, ktorý sa má dosiahnuť prostredníctvom opatrenia sily. Takže musí existovať správna rovnováha medzi použitím sily a situáciou, v ktorej sa sila používa. Konkrétne to znamená, že by sa vôbec nemala použiť žiadna fyzická sila, pokiaľ to nie je nevyhnutné, zbrane by sa nemali používať, pokiaľ to nie je nevyhnutné a ak sa smrtiace zbrane považujú za nevyhnutné, nemali by sa použiť viac, než sa považuje za nevyhnutné. Normálnym by vnútroštátne právne predpisy a nariadenia mali obsahovať ustanovenia o použití sily na základe zásady nevyhnutnosti a primeranosti.“

Rada Európy, Výbor ministrov (2001), vysvetľujúce memorandum k odporúčaniu Výboru ministrov pre členské štáty o Európskom kódexe policajnej etiky Rec(2001)10, Článok 37.

Tip pre odbornú prípravu: Použitie primeranej sily

Primerané použitie sily v náročných situáciách, keď môže byť ohrozená osobná bezpečnosť príslušníkov polície, je jednou z najvýznamnejších a najcitlivejších otázok praktického uplatňovania ľudských práv. Užitočná je príprava vhodných príkladov a prípadových štúdií použitia sily. Dôležité je zvýšiť informovanosť účastníkov o presnom obmedzení použitia sily a zodpovednosti polície, keď prekročí túto tenkú hranicu.

Pri diskutovaní o zásadách nevyhnutnosti a primeranosti použitia sily by účastníci mohli byť znepokojení, že sa ľahko môžu vyskytnúť problémy s vážnymi následkami pre individuálneho príslušníka. Hoci je dôležité zvýšiť informovanosť o zodpovednosti príslušníkov polície, rovnako dôležité je tlmočenie posolstva, že ľudské práva nestanovujú nerealisticky vysoké normy – sú rovnocenné s plnením profesionálnych noriem policajnej činnosti. Na objasnenie porovnajte vnútroštátne právne predpisy o použití sily a strelných zbraní s medzinárodnými normami v oblasti ľudských práv a/alebo uveďte praktické príklady použitia sily a zväzte ich z hľadiska ľudských práv, napr. zatknutie osoby alebo udržiavanie verejného poriadku.

Povinnosť chrániť pred mučením a zlým zaobchádzaním

Okrem povinnosti polície rešpektovať zákaz mučenia a použiť silu len v prípade nevyhnutnosti a v súvislosti so zásadou primeranosti existujú aj pozitívne povinnosti týkajúce sa zákazu mučenia a zlého zaobchádzania. Prípadová štúdia A o zaistení aj prípadová štúdia B o vypočúvaní sa zaoberajú rôznymi aspektmi ochrany.

Prípadová štúdia A rieši nedostatok pozornosti venovanej zranenému zadržanému mužovi. ESLP dospel v tomto prípade k záveru, že bol porušený článok 3 EDLP, pretože pána H. vyšetril lekár až po ôsmich dňoch od jeho zatknutia. Neadekvátne lekárske vyšetrenie zadržaných osôb predstavuje porušenie článku 3 EDLP. Štát musí chrániť osobnú nedotknuteľnosť osôb, ktorých právo na osobnú slobodu je obmedzené.

Povinnosť chrániť

Ochrana detí pred domácim násilím

Orgány zistili, že nevlastný otec bil chlapca palicou. Sťažovateľa vyšetril lekár, ktorý našiel niekoľko modrín, čo naznačovalo, že chlapec bol viackrát zbitý trstenicou použitím značnej sily. Nevlastný otec bol obvinený z napadnutia, ktorým spôsobil telesnú ujmu, a bol postavený pred súd. Obhajoba nespochybnila, že nevlastný otec chlapca bil, ale trvala na tom, že sa to v podstate rovnalo odôvodnenému trestaniu, čo je podľa anglického zákona možná obhajoba proti obvineniu rodiča dieťaťa z napadnutia. Sťažovateľ sa sťažoval, že anglické právo ho dostatočne nechránilo pred zlým zaobchádzaním jeho nevlastného otca.

ESLP dospel k záveru, že zaobchádzanie nevlastného otca so sťažovateľom bolo dostatočne závažné na dosiahnutie úrovne zakázanej článkom 3. Okrem toho dospel k záveru, že štát by mal podľa EDLP niesť zodpovednosť, keďže obzvlášť deti a iné zraniteľné osoby majú nárok na ochranu vo forme efektívneho odrádzania od takýchto foriem zlého zaobchádzania. Anglické právo, podľa ktorého sa v trestnom konaní musí preukázať, že napadnutie dieťaťa presiahlo hranice odôvodneného potrestania, neposkytovalo sťažovateľovi adekvátnu ochranu. Došlo teda k porušeniu článku 3.

Zdroj: ESLP, A. proti Spojenému kráľovstvu, č. 25599/94, z 23. septembra 1998.

„Súd zastáva názor, že za týchto okolností, keď jednotlivec preukázateľne tvrdí, že polícia alebo iní takíto predstavitelia štátu s ním skutočne zle, nezákonne a v rozpore s článkom 3 zaobchádzali [...], sa implicitne vyžaduje, že by malo existovať účinné oficiálne vyšetrenie. Toto vyšetrenie, ako v prípade vyšetrenia podľa článku 2, by malo viesť k identifikácii a potrestaniu všetkých zodpovedných. [...] Ak by to tak nebolo, všeobecný právny zákaz mučenia a neludzského a ponižujúceho správania a trestania napriek svojmu základnému významu [...] by bol v praxi neúčinný a v niektorých prípadoch by bolo možné, aby zástupcovia štátu zneužívali práva tých, ktorí spadajú pod ich kontrolu, v podstate beztrestne.“

ESLP, Assenov a iní proti Bulharsku, č. 24760/94, z 28. októbra 1998, odsek 102.

V súvislosti s prípadovou štúdiou B, ktorá sa zaoberá spornými zraneniami spôsobenými počas zadržania, ESLP dôsledne trvá na tom, že pozitívne povinnosti podľa článku 2 EDLP o práve na život a článku 3 o zákaze mučenia znamenajú, že štát musí riadne vyšetriť akékoľvek obvinenie z údajného zlého zaobchádzania.

Odporúčaná literatúra

Ďalšie informácie o prípade Jakob von Metzler, pozri: Jessberger, F. (2005), „Bad Torture – Good Torture?“, *Journal of International Criminal Justice*, zväzok 3, číslo 5, s. 1059 – 1073, k dispozícii na:

<http://jicj.oxfordjournals.org/content/3/5/1059.full.pdf+html>.

ESLP, *Gäffgen proti Nemecku*, č. 22978/05, z 1. júna 2010.

Association for the Prevention of Torture (2007), „Defusing the ticking bomb scenario - Why we must say no to torture, always“, Ženeva.

MODUL 5: ROZMANITOSŤ, ROVNOSŤ A NEDISKRIMINÁCIA

Úvod	137
Verzia 1 aktivity č. 1: Lavá ruka/pravá ruka	138
Verzia 2 aktivity č. 1: Viacnásobné identity	142
Materiál na rozdanie – verzia 2 aktivity č. 1: Viacnásobné identity.....	145
Aktivita č. 2: Hranie rolí – žiadosti o prijatie do zamestnania	146
Materiál na rozdanie – aktivita č. 2: Hranie rolí – žiadosti o prijatie do zamestnania.....	149
Aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia.....	150
Materiál na rozdanie – aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia	152
Inštruktážne poznámky	155
1. Kľúčové pojmy	155
a. Rozmanitosť a identita	155
b. Rovnosť a nediskriminácia: základné pojmy.....	158
c. Diskriminácia a profilovanie	162
2. Analytická schéma – nediskriminácia	163
Materiál na rozdanie – aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia	165
Doplňujúci materiál	169

Modul 5 – Rozmanitosť, rovnosť a nediskriminácia

Úvod

Tento modul sa začína zameraním sa na rozmanitosť spoločností súčasnej Európskej únie (EÚ), čím poskytuje odrazový mostík pre zásadné otázky rovnosti a nediskriminácie – pojmov, ktoré sú srdcom moderných spoločností založených na ľudských právach a policajnej činnosti založenej na ľudských právach.

V tomto module sa účastníci oboznámia s analytickou schémou nediskriminácie, ktorá poskytuje pomoc pri analyzovaní policajných postupov vrátane použitia právomoci polície z pohľadu nediskriminácie. Podobne ako analytické schémy modulu 3 o rešpektovaní a ochrane ľudských práv aj analytická schéma nediskriminácie pomáha účastníkom klásť správne otázky namiesto snahy poskytnúť im pripravené odpovede. Schéma pomôže účastníkom určiť, či došlo k diskriminácii.

V module sa uvádzajú dve prípadové štúdie a postupná analýza príslušných aspektov každého prípadu s cieľom pomôcť rozvinúť príslušné zručnosti policajnej činnosti.

Na doplnenie prípadových štúdií je v module načrtnuté hranie rolí, ktoré nielenže pomáha účastníkom lepšie chápať drobné rozdiely problematiky diskriminácie, vo forme diskriminácie na základe pohlavia a veku, ale má aj výhodu v tom, že ukazuje problém diskriminácie v štruktúrach polície. Príslušníci polície môžu byť sami obeťami diskriminácie a prístupovanie k téme z tohto hľadiska ponúka účinný spôsob pochopenia, ako sa diskriminovaná osoba cíti.

Aby ste s touto témou mohli zaobchádzať profesionálnym spôsobom, je veľmi dôležité správne pochopiť, čo je diskriminácia a ako funguje analytický postup. Takéto chápanie je uvedené v inštruktážnych poznámkach pre školiteľov. V module sa tiež venuje osobitná pozornosť „diskriminačnému etnickému profilovaniu“ vzhľadom na jeho citlivý charakter a význam v súvislosti s policajnou činnosťou.

Verzia 1 aktivity č. 1: Ľavá ruka/pravá ruka¹

Tip pre odbornú prípravu: Postavenie rozmanitosti do čela a centra

Toto cvičenie sa osobitne odporúča, ak nie ste skúseným školiteľom v oblasti rozmanitosti. Interaktívnym spôsobom predstavuje rozmanitosť a jej dôsledky. Ak je obratne moderované, hlavné otázky týkajúce sa rozmanitých spoločností môžu byť riešené efektívne vrátane ich aspektov ľudských práv.

Účel:

Rozmanité spoločnosti sú v dnešnej EÚ realitou. V dôsledku intenzívnejších globálnych kontaktov a interakcií vo všetkých oblastiach, a najmä v oblasti migrácie, v každom členskom štáte EÚ existujú súčasne stále rozmanitejšie životné štýly a kultúrne zvyky. V tomto cvičení účastníci preskúmajú otázky týkajúce sa vedomých a nevedomých predsudkov a ich vplyv na bezpečné vzdelávacie prostredie.

Ciele:

Vedomosti

- rozšíriť vedomosti o realite rozmanitých spoločností;
- zlepšiť chápanie príčin zmien v spoločnostiach a ako k týmto zmenám dochádza (napr. história migrácie, potreba pracovných síl napríklad v zdravotníctve);
- pochopiť, ako súvisia vznikajúce spoločenské zmeny, akými sú migrácia (napr. práva neregulárnych migrantov, ktorí sú nelegálne zamestnaní na pracovnom trhu) alebo demografické zmeny (napr. práva starších osôb), s ľudskými právami;
- dosiahnuť pochopenie kultúrneho vplyvu, ako je jazyk a prístup k informáciám v príslušných jazykoch v súvislosti s konaniami a spravodlivými procesmi;
- mať základné pochopenie významu ľudských práv pre plnenie náročnej úlohy policajnej činnosti v rozmanitých/multikultúrnych spoločnostiach.

Postoj

- zlepšiť empatiu voči iným, najmä voči menšinovým skupinám, chápať rozmanitosť ako realitu v súčasných spoločnostiach a akceptovať potrebu jej konštruktívneho riešenia.

Zručnosti

- uvažovať o svojich vlastných vedomých a nevedomých predsudkoch;
- diskutovať o otázkach rozmanitosti, identity a policajnej činnosti v prostredí polície.

¹ Toto cvičenie vypracoval Gamal Turawa, konzultant na podporu rozmanitosti a školiteľ metropolitnej polície v Londýne.

Požiadavky:

- čas: 35 – 40 minút;
- pomôcky:
 - prenosná tabuľa;
 - voliteľné: prezentácie v PowerPointe a projektor;
- priestor: zasadacia miestnosť a dve miestnosti pre pracovné skupiny;
- veľkosť skupiny: maximálne 20 – 25 osôb.

Opis verzie 1 aktivity č. 1: Ľavá ruka/pravá ruka

- ❶ Na prenosnú tabuľu napíšte výrok v rozsahu približne 10 slov. Požiadajte účastníkov, aby si tento výrok odpísali.
- ❷ Potom ich požiadajte, aby ho napísali znovu, pričom im tesne pred začatím dajte pokyn, aby použili druhú ruku (vždy povedzte „druhú ruku“, aby ste ocenili ľavákov aj pravákov). Nevšímajte si reakcie účastníkov na úlohu, ktoré môžu zahŕňať smiech, sarkastické poznámky a v niektorých prípadoch úplné odmietnutie.
- ❸ Po dokončení úlohu preskúmajte z nasledujúcich štyroch hľadísk a odpovede zaznamenajte na prenosnú tabuľu. (asi 5 minút)
 - Ako ste sa cítili, keď ste výrok odpisovali prvýkrát?
 - Na čo ste mysleli, keď ste boli požiadaní vymeniť si ruky?
 - Ako ste sa cítili, keď ste výrok písali druhýkrát?
 - Čo by vás prinútilo použiť druhú ruku?
- ❹ Urobte rozbor: odporúčaná otázka/oblasti na diskusiu:
 - Požiadajte skupinu, aby si predstavila spoločnosť, v ktorej prevládajú praváci a v ktorej všetky zákony, normy, politiky a kultúra odzrkadľujú iba ich potreby. Bolo by to správne?
 - Ak by existovala malá skupina ľavákov v danej spoločnosti, ako by sa cítili?
 - A ak by platili dane a prispievali do spoločnosti a necítili by, že tam patria alebo že sú oceňovaní, ako by to pocítovali?
 - Čo by sa mohlo urobiť, aby sa ľaváci cítili začlenení do spoločnosti pravákov?
 - Kto je v skupine/skupinách ľavákov vo vašej spoločnosti/krajine a prečo?
 - A čo ľudské práva skupiny ľavákov? Ktoré práva sú obzvlášť dôležité? Sú tieto práva vždy rešpektované alebo uznávané?
 - Čo by sa malo stať, aby sa zabezpečilo, že skupina pravákov vezme do úvahy potreby a práva skupiny ľavákov?
 - Ako by sa mohla riešiť rovnováha medzi oboma skupinami?
 - Boli ste už ľavákom v nejakej skupine alebo spoločnosti?
 - Odkiaľ pochádzajú vaše predstavy o ľavákoch?
 - Má skupina pravákov tak či onak prospech zo skupiny ľavákov? (ako je kultúra, hudba, jedlo alebo móda)

- 5 Niektoré kľúčové posolstvá, ktoré sa majú odovzdať:
 - Objasniť postoje a bariéry, ktoré treba zmeniť; najmä s použitím odpovedí z prvej časti cvičenia.
 - Zdôrazniť, že môže byť ťažké pochopiť potrebu zmeny, najmä ak sa ľudia obávajú dôsledkov tejto zmeny.
 - Predsudky nie sú vždy vedomé alebo zlomyseľné. Niekedy je ťažké zmeniť podmienené správanie a myšlienky.
 - Na uskutočnenie zmeny máme zákony vrátane zákona o ľudských právach, súdne prípady, lobistické skupiny, angažovaných občanov a v extrémnych prípadoch povstania, nepokoje a úmrtia.
- 6 Prediskutujte niektoré všeobecnejšie témy uvedené v inštruktážnych poznámkach:
 - Dôsledky rozmanitosti pre policajnú činnosť a policajné organizácie.
 - Ľudské práva ako normy uplatniteľné v tejto súvislosti.

Verzia 2 aktivity č. 1: Viacnásobné identity²

Tip pre odbornú prípravu: Zameranie na identitu

Táto aktivita sa odporúča pre skúsených školiteľov v oblasti rozmanitosti. Zameriava sa na identitu a jej vytváranie vyzvaním účastníkov, aby odhalili dosť osobné problémy a rozprávali o svojich emóciách. Vyžaduje si to teda pocit bezpečia a pohodlia v rámci skupiny. Ak funguje dobre, môže slúžiť ako veľmi účinný nástroj sebareflexie a podporovať uvedomenie si seba samého.

Účel:

Týmto cvičením sa podnecujú otázky, ktoré sa týkajú (vlastných) obrazov a identít jednotlivcov a skupín v spoločnosti, ako aj základných pravidiel spolužitia v rozmanitých spoločnostiach. Diskriminácia môže pochádzať z jednostranného zamerania sa iba na jeden aspekt identity osoby; toto cvičenie jasne ilustruje, že všetci máme identitu s viacerými stránkami.

Ciele:

Vedomosti

- rozšíriť vedomosti o realite rozmanitých spoločností a o význame identít;
- zistiť, ako súvisia identity s ľudskými potrebami a ľudskými právami;
- dosiahnuť základné pochopenie významu ľudských práv pre plnenie náročnej úlohy policajnej činnosti v rozmanitých/multikultúrnych spoločnostiach.

Postoj

- zvýšiť uvedomenie si seba samého v súvislosti s vlastnou identitou a ako to vplýva na spôsob, nášho videnia sveta;
- zvýšiť empatiu voči iným, najmä voči ľuďom z menšinových skupín;
- chápať rozmanitosť ako realitu v súčasných spoločnostiach a akceptovať potrebu jej konštruktívneho riešenia.

² Spracované podľa Ligy proti hanobeniu, inštitútu A World of Difference (Rozmanitý svet), odbornej prípravy o rozmanitosti.

Zručnosti

- uvažovať o vlastných príslušnostiach/identitách a ich emocionálneho významu;
- diskutovať o otázkach rozmanitosti, identity a policajnej činnosti v prostredí polície.

Požiadavky:

- čas: 40 – 60 minút;
- pomôcky:
 - materiál na rozdanie č. 1 s nákrešom;
 - voliteľné: prezentácia v PowerPointe a projektor;
- priestor: zasadacia miestnosť a dve miestnosti pre pracovné skupiny;
- veľkosť skupiny: maximálne 15 – 20 osôb.

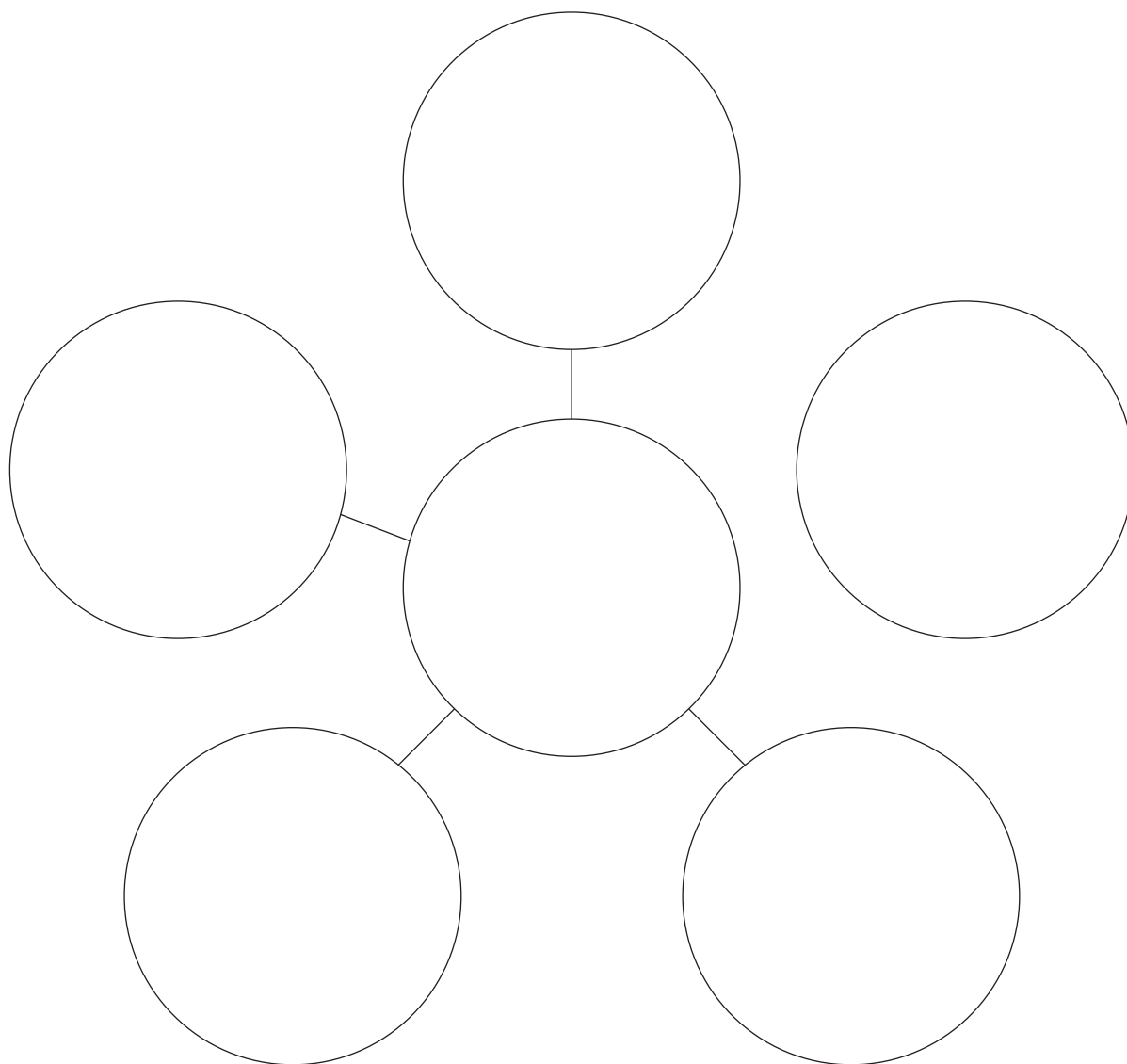
Opis verzie 2 aktivity č. 1: Viacnásobné identity

- ❶ Rozdajte účastníkom materiál. Pripomeňte, že reakcie by mali byť rýchle a spontánne. (asi 5 minút)
- ❷ Požiadajte účastníkov, aby podčiarkli najdôležitejšiu skupinu, s ktorou sa v súčasnosti stotožňujú.
- ❸ Požiadajte účastníkov, aby vytvorili skupiny po 3 až 4 osobách a diskutovali o výsledkoch:
 - Bolo ťažké alebo ľahké identifikovať uvedených päť skupín?
 - Aký je to pocit byť členom skupiny? Upokojujúci? Podnetný?
- ❹ Prečítajte rôzne kategórie identít a požiadajte účastníkov, aby vstali, ak si poznačili prečítanú kategóriu:

Rodina	Fyzické vlastnosti/schopnosti
Povolanie	Politický názor/politická príslušnosť
Pohlavie	Práca dobrovoľníka (MVO)
Sexuálna orientácia	Jazyk
Štátna príslušnosť/národnostný pôvod	Skupiny priateľov
Etnický pôvod	Koníček/volnočasové aktivity/šport
Náboženstvo	Spoločenské postavenie/majetok
Vek	Iná skupina, ktorá nebola spomenutá? Ktorá?

- ❺ Spýtajte sa tých, ktorí vstali, ktorá z uvedených skupín bola ich najdôležitejšou kategóriou. Tieto osoby by mali ďalej stáť, zatiaľ čo ostatní si opäť sadnú.
- ❻ Urobte rozbor aktivity postavenia sa. Niektoré relevantné otázky:
 - Aké to bolo postaviť sa? Ľahké? Náročné?
 - A čo postaviť sa vo veľkej skupine oproti postaveniu sa osamote?
 - Všimli ste si niečo, s čím by ste sa chceli podeliť so skupinou?
- ❼ Vykonajte všeobecný rozbor. Niektoré relevantné otázky:
 - Aké to bolo robiť toto cvičenie?
 - Bolo ťažké alebo náročné identifikovať uvedených päť skupín?
 - Zaznamenali ste nejaké nové postrehy pri vykonávaní tejto aktivity? Aké?
 - Akú úlohu zohrávajú identity v policajnej činnosti?
 - Aký je význam identít v interných štruktúrach polície?
 - Existuje nejaký iný problém, o ktorom by ste sa radi zmienili?
- ❽ Prediskutujte niektoré všeobecnejšie témy uvedené v inštruktážnych poznámkach:
 - Dôsledky rozmanitosti pre policajnú činnosť a policajné organizácie:
 - Ľudské práva ako normy uplatniteľné v tejto súvislosti.

Materiál na rozdanie – verzia 2 aktivity č. 1: Viacnásobné identity

Pokyny:

1. Do stredového kruhu napíšte svoje meno.
2. Do vonkajších kruhov napíšte päť príslušných sociálnych kategórií/skupín (v najširšom zmysle, napr. skupina hráčov šachu), ktorých súčasťou sa považujete vy sami alebo vás za ich súčasť považujú iní.
3. Podčiarknite skupinu, ktorú v súčasnosti považujete za vašu najdôležitejšiu identifikačnú kategóriu.

Aktivita č. 2: Hranie rolí – žiadosti o prijatie do zamestnania³

Účel:

Vzhľadom na intenzívnejšie globálne kontakty a interakcie, najmä v oblasti migrácie, v každom členskom štáte EÚ existujú čoraz rozmanitejšie životné štýly a kultúrne zvyky. Účastníci v tomto cvičení preskúmajú otázky súvisiace s diskrimináciou pri prijímaní do zamestnania.

Ciele:

Vedomosti

- pochopiť základný význam a charakteristiky zásady rovnosti a nediskriminácie pri uplatňovaní v každodenných situáciách;
- pochopiť uplatniteľnosť problematiky diskriminácie na interné štruktúry;
- pochopiť prínos ľudských práv a zásadu nediskriminácie.

Postoj

- pocítiť, aké to je, keď sa práva odmietnu alebo nerešpektujú;
- dosiahnuť väčšie akceptovanie ľudských práv iných osôb uznaním svojich vlastných práv;
- zvýšiť záväzok v oblasti rovnosti;
- prejaviť viac pochopenia pre menšinové skupiny.

Zručnosti

- schopnosť uplatniť analýzu diskriminácie na organizačné štruktúry a postupy.

Požiadavky:

- čas: 50 – 60 minút;
- pomôcky:
 - materiál na rozdanie – opis roly;
 - voliteľné: prezentácie v PowerPointe a projektor;
- priestor: zasadacia miestnosť a dve miestnosti pre pracovné skupiny;
- veľkosť skupiny: maximálne 15 – 25 osôb.

³ Túto aktivitu vypracoval Günther Berghofer, rakúsky veliteľ polície.

Opis aktivity č. 2: Hranie rolí – žiadosti o prijatie do zamestnania

- 1 Pred začiatkom vyučovacej hodiny vyberte dvoch účastníkov, ktorí prevezmú roly uchádzačov v pracovnom rozhovore. Každému z nich pridajte rolu alebo im dajte roly uvedené v materiáli na rozdanie týkajúceho sa hrania rolí a poskytnite im nejaký čas na prípravu svojich rolí.

Tip pre odbornú prípravu: Prispôbenie hrania rolí

Opisy hrania rolí sa môžu upraviť podľa problémov v rámci príslušnej policajnej organizácie (napríklad diskriminácia pre sexuálnu orientáciu, etnický/náboženský pôvod alebo politické presvedčenie).

- 2 Títo dvaja „uchádzači“ zostanú pred učebňou. Zvyšok účastníkov sa zhromaždí v učebni. Požiadajte účastníkov, aby sledovali scénu a poskytnite im toto vysvetlenie: Na policajnom oddelení je voľné miesto, na ktoré sa prihlásilo viacero príslušníkov polície. Vykonáva sa pohovor s cieľom nájsť najvhodnejšieho uchádzača.
- 3 Zavolajte dnu prvého „uchádzača“ a hrajte scenár žiadosti o zamestnanie. Pohovor začnite nestranne, potom sa postupne stávajú diskriminačným (v závislosti od obsadenia rolí diskriminujte na základe pohlavia, veku alebo sexuálnej orientácie). Na konci pohovoru požiadajte uchádzača, aby si sadol do pléna.
- 4 Druhý pohovor vykonajte tým istým spôsobom.
 - a. Rozbor hrania rolí: Spýtajte sa „uchádzačov“ na ich dojem z pohovoru. Ako sa cítili, keď boli diskriminovaní? Aké emócie diskriminácia vyvolala? Ako by ste reagovali v takýchto situáciách?
 - b. Začnite diskusiu v pléne: Ako vnímali tieto pohovory? Bolo by niečo takéto možné v realite? Prečo áno alebo prečo nie? V akom ohľade je táto situácia relevantná pre ľudské práva?
 - c. Pri ďalších úvahách o problematike diskriminácie na základe inštruktážnych poznámok vychádzajte z tejto skúsenosti.

Tip pre odbornú prípravu: Hranie rolí s citlivosťou

Pohovor sa musí viesť veľmi opatrne: Musíte byť dostatočne citliví, aby ste nezaobchádzali s „uchádzačom“ príliš presvedčivým diskriminačným spôsobom natolko, že sa bude cítiť osobne dotknutý. Na druhej strane musíte byť dostatočne jednoznačný s cieľom zviditeľniť neprimerané správanie.

Návrhy na pohovory:

Diskriminácia na základe pohlavia:

- Plánujete si založiť rodinu?
- Keď budete na materskej dovolenke, kto podľa vás prevezme vaše povinnosti?
- Po návrate z materskej dovolenky budete pracovať iba na čiastočný úväzok?
- Prečo by som mal vybrať príslušníčku polície, ktorá čoskoro odíde na materskú dovolenku?
- Keby ste boli na mojom mieste, neurobili by ste to isté?
- Osobne proti vám nič nemám, myslím si, že váš záznam je doteraz dobrý, ale úprimne si nemyslím, že vaša súkromná situácia je v súlade s požiadavkami na túto prácu.

Diskriminácia na základe veku:

- Hovorí sa, že starší ľudia nie sú dostatočne flexibilní, aby plnili každodenné náročné úlohy. Prečo by som vás mal uprednostniť pred mladšími a možno dynamickejšími príslušníkmi polície?
- Prečo sa zaujímate o toto voľné miesto, keď ste už na polceste do dôchodku?
- Náš policajný zbor je modernou a dynamickou organizáciou. Ako by niekto vo vašom veku zapadol do tohto obrazu?
- Prečo by som mal vybrať staršieho príslušníka polície, pri ktorom je menej pravdepodobné, že rýchlo pochopí príslušné požiadavky tohto pracovného miesta?
- Osobne proti vám nič nemám, myslím si, že váš záznam je doteraz veľmi dobrý, ale úprimne si nemyslím, že váš súčasný vek je vhodný pre požiadavky tohto pracovného miesta.

Materiál na rozdanie – aktivita č. 2: Hranie rolí – žiadosti o prijatie do zamestnania

ŽIADOSŤ O PRIJATIE DO ZAMESTNANIA 1

Ste mladou príslušníčkou polície vo veku 28 rokov. Máte vynikajúci profesionálny záznam a žiadate o voľné miesto na strednej úrovni riadenia polície. Ste vydatá a v blízkej budúcnosti plánujete mať deti.

Môžete doplniť ďalšie údaje o vašom osobnom a profesionálnom živote, pokiaľ sa budete držať uvedených faktov.

ŽIADOSŤ O PRIJATIE DO ZAMESTNANIA 2

Ste príslušníkom polície vo veku 53 rokov. Máte dobrý profesionálny záznam a žiadate o voľné miesto na strednej úrovni riadenia polície. Máte mnohoročné skúsenosti ako hliadkujúci príslušník polície. Ste motivovaný plniť nové výzvy.

Môžete doplniť ďalšie údaje o vašom osobnom a profesionálnom živote, pokiaľ sa budete držať uvedených faktov.

Aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia

Účel:

Zásada rovnosti a nediskriminácie zaujíma ústredné miesto v oblasti ľudských práv. Je veľmi dôležitá v súvislosti s dnešnými rozmanitými európskymi spoločnosťami. Správne pochopenie spôsobu analyzovania situácie z hľadiska nediskriminácie musí byť súčasťou hlavných zručností príslušníkov polície. Takéto chápanie povedie k efektívnejšej a výkonnejšej policajnej činnosti a pomôže zabrániť nesprávnym postupom a sťažnostiam.

Ciele:

Vedomosti

- pochopiť základný význam a charakteristiky zásady rovnosti a nediskriminácie;
- pochopiť diskriminačné etnické profilovanie a jeho negatívne účinky na menšinové skupiny a efektívnu policajnú činnosť.

Postoj

- akceptovať potrebu konštruktívne sa zaoberať problematikou rozmanitosti a nediskriminácie;
- nadobudnúť zvýšený záväzok týkajúci sa policajnej činnosti citlivej na rovnosť;
- prehĺbiť chápanie menšín.

Zručnosti

- vedieť analyticky posúdiť, kedy je rozdielne zaobchádzanie zakázané a kedy je odôvodnené (s odvolaním sa na celkové zaobchádzanie);
- vedieť rozlišovať diskriminačné etnické profilovanie od zákonných policajných metód (s osobitným odvolaním sa na profilovanie).

Požiadavky:

- čas: 60 – 90 minút;
- pomôcky:
 - materiály na rozdanie;
 - voliteľné: prezentácia v PowerPointe a projektor;
- priestor: zasadacia miestnosť a dve miestnosti pre pracovné skupiny;
- veľkosť skupiny: maximálne 20 – 25 osôb.

Opis aktivity č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia

- ❶ Predstavte účel a ciele aktivity.
- ❷ Rozdajte a stručne predstavte analytickú schému (materiál na rozdanie: Analýza ľudských práv – nediskriminácia), využijúc situácie reálneho života účastníkov alebo príspevky od asistenta, ktoré sa týkajú situácií reálneho života. (asi 15 minút)
- ❸ Rozdelte účastníkov na skupiny a rozdajte im materiály na rozdanie s prípadovými štúdiami. (asi 25 až 35 minút) Ubezpečte sa, či skupiny:
 - správne pochopili svoju úlohu;
 - určili hovorcu, ktorý prednesie výsledky v pléne.
- ❹ Odpovedzte na všetky otázky, ktoré vzniknú počas práce v skupinách.
- ❺ Nechajte skupiny prezentovať svoju prácu v pléne.
- ❻ Usporiadajte všeobecnú diskusiu o získaných poznatkoch.
- ❼ Zosumarizujte hlavné body a v prípade potreby poskytnite prispôsobené vstupné údaje založené na inštruktážnych poznámkach, najmä čo sa týka diskriminačného etnického profilovania.

Materiál na rozdanie – aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia

Prípadová štúdia A: Vrátenie na kontrolnom stanovišti

Pán T., občan štátu B menšinového etnického pôvodu, cestoval so svojím vodičom autom z jednej provincie štátu B do druhej. Na policajnom kontrolnom stanovišti na provinčných hraniciach polícia zastavila jeho auto a vrátila pána T. späť, zatiaľ čo iné autá prechádzali kontrolným stanovišťom bez akýchkoľvek problémov. Existujú dve rôzne verzie následných udalostí.

Opis podľa pána T.: Príslušníci inšpektorátu cestnej bezpečnosti mu odmietli vstup odvolávajúc sa na ústny pokyn orgánov provincie, aby nevpúšťali nikoho s jeho etnickým pôvodom.

Opis podľa orgánov: Pán T. sa pokúsil predbehnúť rad áut, ktoré čakali na prechod cez kontrolné stanovište, a po odmietnutí prednostného vybavenia sa vrátil späť.

Otázky na diskusiu:

1. Existuje nejaký rozdiel v tom, ako polícia zaobchádzala s pánom T. a ostatnými vodičmi? Ak áno, v čom spočíva?
2. Ak existuje rozdiel v zaobchádzaní, existuje aj súvislosť s akýmkoľvek chráneným dôvodom? S ktorým?
 - a. vo verzii pána T.
 - b. vo verzii štátu
3. Ak existuje rozdielne zaobchádzanie spojené s chráneným dôvodom, dá sa odôvodniť alebo je diskriminačné?

Materiál na rozdanie – aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia (pokračovanie)

Prípadová štúdia B: Kontrola totožnosti na železničnej stanici

Pani W. pricestovala na železničnú stanicu v krajine E so svojim manželom a synom. Keď vystúpila z vlaku, pristúpil k nej príslušník polície a požiadal ju, aby mu ukázala národný preukaz totožnosti. Príslušník polície nekontroloval preukazy totožnosti nikoho iného, kto bol v tom čase na nástupišti, vrátane jej manžela a syna. Pani W. požiadala príslušníka polície o vysvetlenie dôvodov kontroly jej totožnosti; príslušník polície odpovedal, že je povinný kontrolovať totožnosť „farebných ľudí“ ako ona, pretože mnohí z nich sú nelegálni prisťahovalci. Manžel pani W. poznamenal, že je to rasová diskriminácia, čo príslušník polície odmietol s tvrdením, že musí vykonávať kontroly totožnosti pre vysoký počet nelegálnych prisťahovalcov, ktorí žijú v krajine E. Požiadali príslušníka polície, aby predložil svoj vlastný národný preukaz totožnosti a policajný odznak, načo odpovedal, že ak nezmenia svoj postoj, zatknú ich. Odviedol ich do kancelárie na železničnej stanici, kde zaznamenal ich osobné údaje a zároveň im ukázal svoj odznak totožnosti. Pani W., ktorá pochádza z krajiny X, získala štátne občianstvo krajiny E pred dvomi desaťročiami.

Otázky na diskusiu:

1. Existuje nejaký rozdiel v zaobchádzaní? Ak áno, v čom spočíva?
2. Ak existuje rozdiel v zaobchádzaní, existuje aj súvislosť s akýmkoľvek chráneným dôvodom? S ktorým?
3. Ak existuje rozdielne zaobchádzanie spojené s chráneným dôvodom, dá sa odôvodniť alebo je diskriminačné?

Materiál na rozdanie – aktivita č. 3: **Analýza ľudských práv – nediskriminácia** (pokračovanie)

Analýza ľudských práv – nediskriminácia

ČASŤ 1: ROVNAKÉ ZAOBCHÁDZANIE ALEBO ROZDIELNE ZAOBCHÁDZANIE?

1.1. Existujú nejaké ukazovatele rozdielneho zaobchádzania?
Sú podobné situácie riešené rôznym spôsobom?
Sú rôzne situácie riešené podobným spôsobom?

1.2. Vykonáva sa rozdielne zaobchádzanie na základe chráneného dôvodu?

Chránené dôvody: pohlavie, rasa, farba pleti, etnický alebo sociálny pôvod, genetické vlastnosti, jazyk, náboženstvo alebo viera, politický alebo akýkoľvek iný názor, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod, zdravotné postihnutie, vek alebo sexuálna orientácia.

ČASŤ 2: ODÔVODNENIE ALEBO DISKRIMINÁCIA

2.1. Je rozlišovanie založené na primeraných a objektívnych dôvodoch?

- Sleduje rozdielne zaobchádzanie oprávnený cieľ?
- Je vhodné? Je nevyhnutné? Je to najmenej rušivé opatrenie? Existujú nejaké alternatívy?

Inštruktážne poznámky

Tieto inštruktážne poznámky poskytujú užitočné informácie pre štyri činnosti, ktoré sú súčasťou tohto modulu, a majú túto štruktúru:

1. Kľúčové pojmy

- Rozmanitosť a identita
- Rovnosť a nediskriminácia: základné pojmy
- Diskriminácia a profilovanie

2. Analytická schéma – nediskriminácia

- Aktivita č. 3: Prípadové štúdie A a B

1. Kľúčové pojmy

a. Rozmanitosť a identita

V súčasnosti je v EÚ veľmi dôležitým aspektom rozmanitosť. Demografické údaje naznačujú jasný trend ešte väčšej rozmanitosti. Táto skutočnosť stavia EÚ pred špecifické výzvy, pretože sa zdá, že staré parametre sociálneho života, ktoré pomáhali vytvárať sociálny mier, miznú a uvoľňujú cestu pribúdajúcim pocitom nedostatku kontroly a neistoty. Členské štáty EÚ musia vytvoriť integračnú a inkluzívnu spoločnosť pre všetkých ľudí, ktorí žijú v ich krajinách, prispôbením vládnych štruktúr, ako aj spoločnosti ako celku tejto realite.

V tejto súvislosti je osobitne dôležitá otázka (sociálnej) identity a ako ľudia vnímajú seba a iných. Identita je takýmto relevantným pojmom, pretože diskriminácia z rôznych dôvodov, etnické a rasové násilie a mnoho iných porušovaní ľudských práv sú neoddeliteľne spojené s problematikou identity.

Z psychologického hľadiska identita predstavuje základnú ľudskú potrebu. Toto „vnímanie seba samého“ vyvoláva pocit spolupatričnosti a funguje ako zdroj sebaúcty. „Potreba pozitívnej identity je potrebou mať dobre vyvinutú osobnosť a pozitívnu koncepciu týkajúcu sa toho, kto sme a kým chceme byť“.⁴

Potreby identity sú dôležitým pojmom vo výskume mieru a konfliktov a tvoria jednu zo štyroch základných potrieb spolu s prežitím, blahobytom a slobodou.⁵ Ak sa identita osoby necení, neuznáva ako oprávnená alebo sa považuje za druhoradú, potom vznikajú komunikačné problémy tak v osobných, ako aj medzinárodných vzťahoch. Sociálne konflikty, ktoré sa týkajú identity, sa napríklad v posledných desaťročiach veľmi rozšírili:

- Občianske vojny v bývalej Juhoslávii v deväťdesiatych rokoch minulého storočia mali okrem širších faktorov, ktoré súviseli s mocou, aj silný náboženský/etnický rozmer.
- Identita hrá dôležitú úlohu aj pri občianskych nepokojoch vo viacerých členských štátoch EÚ, napríklad pri výtržnostiach v Brixtone v Spojenom kráľovstve.

„Jedna z ústredných otázok [v súvislosti s ‚multikulturalizmom a slobodou‘] sa týka toho, ako sú ľudské bytosti vnímané. Mali by byť kategorizované z hľadiska zdedených tradícií najmä zdedeného náboženstva komunity, v ktorej sa narodili pripúšťajúc, že identita, ktorú si nevybrali, má automatickú prednosť pred inými príslušnosťami vrátane politiky, povolania, spoločenskej triedy, pohlavia, jazyka, literatúry, sociálnych angažovaností a mnohých iných súvislostí? Alebo by mali byť chápané ako osoby s viacerými príslušnosťami a vzťahmi, pričom svoje relatívne priority si musia zvoliť sami (preberajúc zodpovednosť, ktorá súvisí s racionálnou voľbou)?“

Amartya Sen (2006), Identity and Violence, New York, Londýn, Norton, s. 150.

⁴ Staub, E. (2004), „Basic Human Needs, Altruism, and Aggression“, v Miller, A. (ed.), The Social Psychology of Good and Evil, New York, Guilford Press, s. 56.

⁵ Galtung, J. (2004), Transcend and Transform, An Introduction to Conflict Work, Boulder, Paradigm Publisher, s. 2.

Viacnásobné identity

Je problematické zúžiť identitu osoby iba na jeden alebo dva prvky, napríklad etnický pôvod alebo náboženstvo, a vyvodiť široké závery založené na tejto charakteristike – inými slovami hodiť ľudí do jedného etnického alebo náboženského „koša“. Toto zúženie identity ľudí na jednu hlavnú kategóriu je viditeľné aj v širokej kategorizácii ľudí podľa civilizácie.⁶

Bližší pohľad odhalí, že všetci máme viacnásobné príslušnosti alebo identity, ktoré spolu vytvárajú rôzne súčasti našej identity. Jedna osoba môže byť napríklad francúzskej národnosti, alžírskemu etnickému pôvodu, príslušník polície, pretekár v triatlone, slobodný, pobožný a dobrý kuchár.

Individuálna voľba, ako aj sociálny kontext sú rozhodujúce pri určovaní, ktoré príslušnosti/identity človek považuje za relevantné a ako hodnotí ich dôležitosť. Vonkajšie faktory a kontexty môžu byť osobitne dôležité pre vytváranie identity, najmä keď tieto vonkajšie prvky tvoria základ diskriminačného zaobchádzania, ktoré znemožňuje uznanie dôležitej súčasti identity človeka.

Rozmanitosť a policajná činnosť

Dôsledky narastajúcej rozmanitosti sú ďalekosiahle pre štátne inštitúcie, ako aj pre spoločnosť všeobecne. Rotterdamská charta je prvou systematickou snahou zaoberať sa vplyvom rozmanitosti na policajnú činnosť v prostredí EÚ. *Rotterdamská charta 1996: Policajná činnosť pre multietnickú spoločnosť*, iniciatíva rotterdamskej polície, rotterdamskej mestskej rady a antidiskriminačnej organizácie Radar, obsahuje špecifické usmernenia k spôsobu riešenia tejto otázky.

„V tomto svete etnickej a kultúrnej rozmanitosti je úloha polície veľmi dôležitá. Polícia so svojou osobitnou zodpovednosťou za zachovávanie zákona a poriadku v spoločnosti je dôležitým strážcom nášho sociálneho rámca. Je tiež najviditeľnejšia z orgánov, ktoré plnia občiansku úlohu. Má to dva hlavné dôsledky.

V prvom rade musí polícia vždy konať – a byť videná, že koná – s nespochybniteľnou nestrannosťou voči všetkým skupinám a s jednoznačným rešpektovaním etnických a kultúrnych rozdielov. Polícia musí pre svoju veľkú viditeľnosť akceptovať potrebu konať ako vzor pre všetky verejné orgány pri podporovaní základných práv.

Po druhé, ak majú menšiny tieto hrozby prekonať [ako objekt nespravodlivého a diskriminačného zaobchádzania] a zúčastňovať sa v plnej miere, polícia sa musí snažiť využívať svoje osobitné a jedinečné právomoci na podporu multietnických ideálov. Musí využívať právo v plnom rozsahu na boj proti činom motivovaným rasizmom a xenofóbiou. Polícia tiež musí pracovať aktívnym spôsobom s cieľom zabrániť takémuto konaniu a pomôcť etnickej a sociálnej integrácii.“

Robin Oakley (1997), nezávislý konzultant v problematike rasovej rovnosti, ktorý pomáhal vypracovať Rotterdamskú chartu, vo svojom úvode k Rotterdamskej charte „Introduction for the Rotterdam Charter – policing in a multi-ethnic society“, k dispozícii na: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8562>.

6 Sen, A. (2006), *Identity and Violence*, New York, Londýn, Norton, s. 40 a nasledujúce.

Čoraz rozmanitejšia spoločnosť kladie osobitné nároky na policajné organizácie. S cieľom poskytovať služby, ktoré sú rovnako uplatniteľné na všetkých občanov a prístupné pre nich, policajná organizácia musí prispôbiť:

- svoju operatívnu prácu, kvalitu služieb a širšie zodpovednosti potrebám neustále sa meniacej populácie;
- svoje organizačné štruktúry vrátane naboru a udržania, profesijných dráh a ukazovateľov výkonu, interných priestorov pre rozmanitosť (napríklad policajné združenia gejov);
- svoju odbornú prípravu pri nástupe a počas zamestnania a osobitné aktivity týkajúce sa zvyšovania informovanosti ako doplnujúce opatrenia (ktoré nemôžu nahrádzať nečinnosť na operačnej a organizačnej úrovni).

Tip pre odbornú prípravu: Použitie aktivít č. 1 a 2 na predstavenie kľúčových pojmov

Aktivity č.1 a 2 sú užitočné nástroje na zasvätenie účastníkov do kľúčových pojmov modulu, ak nie sú s nimi oboznámení alebo ak potrebujú zopakovanie. V aktivitách sa využívajú prístupy ľahkého nachádzania súvislostí s cieľom pomôcť účastníkom pochopiť pojmy. Je užitočné správne chápať tieto základné myšlienky pred riešením abstraktnejších otázok, ktoré sa nachádzajú v aktivite č. 3.

AKTIVITA AGENTÚRY FRA

Zlepšovanie vzťahov medzi políciou a menšinami

V module 2 sa rozoberá dôležitosť vzťahu dôvery medzi políciou a všetkými vrstvami spoločnosti, ku ktorému je kľúčom zaobchádzanie s každým rovnako a nediskriminačným spôsobom. Výskumom agentúry FRA, prieskumom Európskej únie týkajúcim sa menšín a diskriminácie (EÚ – MIDIS 2010), v ktorom boli položené otázky 23 500 členom skupín prisťahovalcov a etnických menšín o ich skúsenostiach s diskrimináciou a trestnou činnosťou, sa odhalila naliehavá potreba a veľký priestor na zlepšenie vzťahov medzi políciou a menšinami. Výskum poskytol dôkazy o celom rade problémov vrátane zastavení políciou, čím sa ukázala:

- potreba „v rámci menšín zlepšiť vnímanie polície ako služby verejného záujmu, ktorá môže riešiť potreby obetí trestných činov, najmä potreby obetí rasovo motivovaných trestných činov“;
- že „je potrebné usilovať sa o riešenie a zlepšenie vzťahov medzi menšinami a políciou“ v dôsledku vysokej miery vnímaného diskriminačného etnického profilovania;
- že osoby z menšinových skupín, ktoré vnímajú, že ich polícia zastavila pre ich etnickú príslušnosť, majú nižšiu úroveň dôvery k polícii. Toto má škodlivý sociálny účinok, pretože to môže naštříbiť dôveru menšín k polícii a v ich predpoklady spravodlivého zaobchádzania. Zároveň to vedie k nedostatočnému ohlasovaniu trestných činov členmi skupín prisťahovalcov a etnických menšín.

Ďalšie informácie pozri FRA (2010), EÚ – MIDIS Správa o kľúčových údajoch č. 4: Zastavovanie občanov políciou a menšiny, október 2010, s. 14 a 17, k dispozícii na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>.

b. Rovnosť a nediskriminácia: základné pojmy

Právne zdroje

Zásada rovnosti a nediskriminácie zaujíma ústredné miesto v oblasti ľudských práv. Význam rovnosti sa zdôrazňuje v prvých dvoch článkoch Všeobecnej deklarácie ľudských práv (UDHR).

Všeobecná deklarácia ľudských práv

Článok 1

Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti aj právach.

Článok 2

Každý je oprávnený na všetky práva a slobody, ktoré stanovuje táto deklarácia, bez akéhokoľvek rozdielu rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia. [...]

Základná myšlienka rovnosti sa ľahko chápe: Samotná skutočnosť, že osoba má osobitné charakteristiky, ako je farba pleti, pohlavie alebo náboženstvo, nesmie viesť k odlišnému/menej priaznivému zaobchádzaniu s inými v porovnateľnej situácii. Uplatnenie tejto jednoduchej myšlienky v konkrétnych prípadoch je však ťažšie. Keďže ide o ľudské práva vo všeobecnosti, musia sa vziať do úvahy všetky príslušné okolnosti a vzájomne porovnať.

Všetky ľudské práva majú byť zaručené na nediskriminačnom základe. Právny jazyk tohto takzvaného „doplnkového“ zákazu diskriminácie je uvedený vo všetkých dohovoroch týkajúcich sa všeobecných ľudských práv, napr. v článku 14 EDLP. Znamená to napríklad, že do práva na osobnú slobodu a práva na súkromie sa nesmie zasiahnuť diskriminačným spôsobom, napríklad systematickým zastavovaním a prehladávaním černochoch.

Okrem toho právo na rovnosť a nediskrimináciu je zaručené ako samostatné a nezávislé právo, ktoré zaručuje komplexnejšiu ochranu pred diskrimináciou, napríklad článku 20 a 21 Charty základných práv EÚ, dodatkový protokol č. 12 k EDLP a článok 26 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach.

Osobitné právne predpisy na medzinárodnej úrovni a úrovni EÚ poskytujú podrobný rámec pre boj proti diskriminácii prostredníctvom širokej škály opatrení.

Na úrovni OSN:

- Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965)
- Dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie žien (1979)
- Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (2006)

Na úrovni EÚ:

- *Smernica o rodovej rovnosti v súvislosti so sociálnym zabezpečením*: Smernica Rady 79/7/EHS o postupnom vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach súvisiacich so sociálnym zabezpečením (19. decembra 1978)
- *Smernica o rasovej rovnosti*: Smernica Rady 2000/43/ES, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod (29. júna 2000)
- *Smernica o rovnosti v zamestnaní*: Smernica Rady 2000/78/ES, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani (27. novembra 2000)
- *Smernica o tovaroch a službách týkajúca sa rodovej rovnosti*: Smernica Rady 2004/113/ES o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a k ich poskytovaniu (13. decembra 2004)
- *Smernica o rodovej rovnosti (prepracované znenie)*: Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/54/ES o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania (prepracované znenie) (5. júla 2006)
- *Rámcové rozhodnutie o rasizme*: Rámcové rozhodnutie Rady 2008/913/SVV o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva (28. novembra 2008)

Chránené dôvody

Najkomplexnejší súčasný zoznam chránených dôvodov sa nachádza v článku 21 Charty základných práv Európskej únie. Obsahuje tieto dôvody: „pohlavie, rasa, farba pleti, etnický alebo sociálny pôvod, genetické vlastnosti, jazyk, náboženstvo alebo viera, politické alebo iné zmýšľanie, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, narodenie, zdravotného postihnutie, vek alebo sexuálna orientácia“.

Povinnosti vyplývajúce zo zásady nediskriminácie

Štáty majú nasledujúce povinnosti podľa antidiskriminačných právnych predpisov:

- rešpektovať rovnosť (rovnosť pred zákonom): znamená to, že výkonná a súdna moc musia uplatňovať zákon nediskriminačným spôsobom;
- chrániť pred diskrimináciou na legislatívnej úrovni (rovnaká zákonná ochrana);
- prijať správne a politické opatrenia na účinnú ochranu pred diskrimináciou vrátane:
 - ochrany pred diskrimináciou medzi súkromnými osobami, ako je prístup k zamestnaniu a na pracovisko a prístup k tovaru a službám vrátane bývania a ich poskytovanie. Takéto ochrany poskytuje napríklad smernica EÚ o rasovej rovnosti;
 - zákonom zakázaného akéhokoľvek verejného podnecovania k násiliu alebo nenávisti voči osobám (skupinám osôb) na základe ich „rasy“, farby pleti, náboženstva, rodového pôvodu či národnostného alebo etnického pôvodu. Takéto zákazy zabezpečuje napríklad rámcové rozhodnutie EÚ o rasizme;
 - zavádzania špeciálnych alebo osobitných opatrení na prekonanie minulých nevýhod, na kompenzovanie súčasných nevýhod či ich zabráneniu a na urýchlenie pokroku smerom k rovnosti konkrétnych skupín. Prijatie a udržiavanie takýchto „osobitných opatrení“, ktoré by sa mohli zaradiť do kolónky „pozitívna diskriminácia“, „afirmatívne opatrenie“ alebo „preferenčné zaobchádzanie“ sú výslovne povolené v práve v oblasti ľudských práv a nepredstavujú samy osebe diskrimináciu. Príkladom je prijatie dlhodobých opatrení na riešenie diskriminačných foriem, ktoré postihujú ženy. Mali by však mať dočasný charakter a nesmú presahovať to, čo je nevyhnutné na riešenie príslušnej nerovnosti. Opäť je tu dôležitá zásada primeranosti.

Zásada rovnosti pred zákonom je osobitne dôležitá v súvislosti s policajnou činnosťou. Rovnako sa čoraz viac hľadí na povinnosť súvisiacu s ľudskými právami prijať účinné opatrenie na ochranu pred diskrimináciou, akým je prijatie opatrenia proti trestným činom z nenávisti, ako na veľmi dôležitú v boji proti diskriminácii. Rámcové rozhodnutie o rasizme z roku 2008 odzrkadľuje zvýšené uvedomenie si potreby prijať pozitívne opatrenia.

„Polícia by mala vykonávať svoje úlohy spravodlivým spôsobom a riadiť sa najmä zásadami nestrannosti a nediskriminácie.“

Európsky kódex policajnej etiky, Rada Európy, odporúčanie Výboru ministrov Rec(2001)10.

„Súd vo svojej judikatúre stanovil, že na to, aby vznikla otázka podľa článku 14 [zákaz diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode], musí existovať rozdiel v zaobchádzaní s osobami v relevantne podobných situáciách [...]. Takýto rozdiel v zaobchádzaní je diskriminačný, ak nemá žiadne objektívne a primerané odôvodnenie; inými slovami, ak nesleduje oprávnený cieľ alebo ak neexistuje primeraný vzťah primeranosti medzi použitými prostriedkami a cieľom, ktorý sa mal dosiahnuť.“

ESLP, Burdenová proti Spojenému kráľovstvu, č. 13378/05, z 29. apríla 2008, odsek 60.

Vymedzenia pojmu diskriminácie⁷

Diskriminácia môže byť:

- rozdiel v zaobchádzaní s osobami, ktoré sú v podobnej situácii;
- keď je rozdielne zaobchádzanie spojené s „chráneným“ dôvodom;
- keď neexistuje objektívne a primerané odôvodnenie tohto rozdielného zaobchádzania.

Právo EÚ rozlišuje medzi priamou a nepriamou diskrimináciou:

Za priamu diskrimináciu: „sa považuje prípad, keď sa s jednou osobou z dôvodu rasy alebo etnického pôvodu zaobchádza, zaobchádzalo, alebo by sa zaobchádzalo v porovnateľnej situácii menej priaznivo ako s inou osobou“.

Za nepriamu diskrimináciu: „sa považuje prípad, ak by v dôsledku navonok neutrálneho predpisu, kritéria alebo zvyklosti bola znevýhodnená osoba určitej rasy alebo etnického pôvodu v porovnaní s inými osobami, iba ak uvedený predpis, kritérium alebo zvyklosť je objektívne odôvodnený legitímnym cieľom a prostriedky na jeho dosiahnutie sú primerané a nevyhnutné“.

Zdroj: Smernica Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod (smernica o rasovej rovnosti), článok 2 ods. 2, k dispozícii na: <http://data.europa.eu/eli/dir/2000/43/oj>.

Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) vymedzuje priamu diskrimináciu ako rozdiel v zaobchádzaní s osobami v podobných situáciách, keď nie sú riadne rešpektované zásady oprávneného cieľa a primeranosti. Nepriama diskriminácia sa zameriava na: neutrálne pravidlá, kritériá alebo postupy a potom sa pýta, či tieto majú negatívny účinok na skupiny vymedzené „chráneným dôvodom“. Tento pojem nepriamej diskriminácie sa teraz nachádza aj v judikatúre ESLP.⁸

AKTIVITA AGENTÚRY FRA

Načrtnutie pojmu viacnásobná diskriminácia

Viacnásobná diskriminácia je diskriminácia založená na viac ako jednom chránenom dôvode, napríklad diskriminácia za to, že je niekto ženou a Rómkou. Väčšina súdov EÚ sa v jednom prípade zaoberá iba jedným dôvodom priamej alebo nepriamej diskriminácie. Výskumom agentúry FRA sa ukazuje, že zavedenie pojmu „viacnásobná diskriminácia“ do právnych predpisov by pomohlo lepšie zosúladiť právo so skúsenosťami ľudí s diskrimináciou.

Ďalšie informácie o viacnásobnej diskriminácii pozri oddiel „Doplňujúci materiál“ tohto modulu a FRA (2013), *Nerovnosti a viacnásobná diskriminácia v prístupe k zdravotnej starostlivosti a v kvalite zdravotnej starostlivosti (Inequalities and multiple discrimination in access to and quality of healthcare)*, Luxemburg, Úrad pre publikácie, k dispozícii na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/inequalities-discrimination-healthcare>.

⁷ Na základe Príručky o európskom antidiskriminačnom práve agentúry FRA a Rady Európy (2011), Luxemburg, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie (Úrad pre publikácie), s. 21 – 55, k dispozícii na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>.

⁸ ESLP, D.H. a iní proti Českej republike, č. 57325/00, z 13. novembra 2007.

Odôvodnenie/obhajoba menej priaznivého zaobchádzania – rozdielne, ale stále podobné prístupy v EDLP a v práve EÚ

Nasledujúca citácia ESLP obsahuje všeobecnú formuláciu obhajoby alebo odôvodnenia pre všetky druhy diskriminácie: „ak [rozdiel v zaobchádzaní] nie je objektívne a primerane odôvodnený“. Inými slovami rozdielne zaobchádzanie je diskriminačné, ak neexistuje preň žiadne objektívne a primerané odôvodnenie. Naproti tomu právo EÚ uplatňuje tento všeobecný prístup k obhajobe iba na nepriamu diskrimináciu. Pri priamej diskriminácii sa majú brať do úvahy samotné osobitné a obmedzené obhajoby.

Prístupy sú v podstate dosť podobné, hoci sú formulované rôznymi spôsobmi: osobitné obhajoby podľa práva EÚ môžu byť zaradené do širších súvislostí všeobecných obhajob vypracovaných judikatúrou ESLP. Inými slovami, osobitné obhajoby podľa smerníc o nediskriminácii sú konkrétnymi aspektmi všeobecnej obhajoby.⁹

Nasledujúca analytická schéma s ohľadom na nediskrimináciu preto stavia na prístupe „všeobecnej obhajoby“.

Tip pre odbornú prípravu: Použitie aktivity č. 3 na skúmanie nediskriminácie

Aktivita č. 3 je dobrým nástrojom, ktorý pomáha účastníkom oboznámiť sa s myšlienkami nediskriminácie a spravodlivého zaobchádzania. Dáva im možnosť interaktívne vidieť príklady, ako môže dôjsť k diskriminácii a ako riešiť problémy súvisiace s touto témou.

c. Diskriminácia a profilovanie

Štátne inštitúcie vrátane polície musia pri vykonávaní svojich funkcií rešpektovať rovnosť. V tejto súvislosti je veľmi dôležitým problémom otázka profilovania polície podľa etnického pôvodu a iných kritérií.

Čo je profilovanie?

- Profilovanie na všeobecnej úrovni zahŕňa kategorizovanie jednotlivcov podľa ich charakteristík, či už sú „nemenné“ (ako pohlavie, vek, etnická príslušnosť, výška) alebo „premenlivé“ (ako sú zvyky, preferencie a iné prvky správania).
- Hoci je samotné profilovanie cenným nástrojom, môže viesť k chybám pri spájaní niektorých charakteristík s niektorými preferenciami alebo správaním.
- Sociálno-psychologický výskum ukázal, že ľudia majú tendenciu uplatňovať stereotypy voči „iným“ a – na tomto základe – náhle prejsť k rýchlym a nepresným záverom¹⁰.

Profilovanie v práci polície

Profilovanie môže byť oprávneným nástrojom na zadržanie podozrivých páchatel'ov, keď bol spáchaný trestný čin. Podobne môže byť profilovanie založené na kvalifikovaných predpokladoch odvodených zo skúseností a odbornej prípravy so zameraním skôr na správanie ako na rasové, etnické alebo náboženské charakteristiky. Príslušníci polície môžu napríklad pracovať s profilmi, podľa ktorých majú hľadať osoby, ktoré opakovane navštevujú konkrétne miesta, ktoré sa stretávajú a vymieňajú si tašky, skôr ako každá z nich odíde, ktorých správanie je nevypočítateľné alebo nervózne, alebo ktoré robia opakovane veľké nákupy a platia iba v hotovosti.

⁹ Viac o tomto pozri *Príručku o európskom antidiskriminačnom práve* od agentúry FRA a Rady Európy (2011), Luxemburg, Úrad pre publikácie, s. 43 a nasledujúce, k dispozícii na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>.

¹⁰ Hogg, M. a Vaughan, G. (2011), *Social Psychology*, 6. vydanie, Essex, Pearson Education Limited, s. 356 a nasledujúce.

Profilovanie sa môže stať problematickým, ak je chránený dôvod, napríklad etnická, „rasová“ alebo náboženská príslušnosť, jediným alebo hlavným dôvodom vzbudenia pozornosti príslušníka polície. Príslušník polície môže dostať pokyn, aby sa zameril na osobitné skupiny alebo môže zväžiť jeden z týchto atribútov pri vykonávaní akcie, ale tieto druhy chránených dôvodov by nemali byť primárnou motiváciou policajnej akcie. Policajná akcia musí byť založená na iných faktoroch, ktoré sú určené vnútroštátnym právom. Počiatočný bod je obvykle založený na stanovení „primeraných dôvodov“ s cieľom sformulovať podozrenie, ako sú dôvody založené na podozrivom alebo neobvyklom správaní v danej súvislosti. V opačnom prípade môžu byť opatrenia vykonané prostredníctvom profilovania, ktoré je založené na osobitných chránených dôvodoch napr. etnickej príslušnosti, diskriminačné.

Čo je diskriminačné etnické profilovanie?

Etnické profilovanie sa stalo poprednou témou od teroristických útokov v New Yorku, v Pensylvánii a Washingtone D. C. (2001), Madride (2004) a Londýne (2005). Medzinárodné organizácie ako OSN, Rada Európy a EÚ, ako aj MVO vyjadrili v tejto súvislosti obavy a v dôsledku toho sa môžu účastníci naň obzvlášť vypytovať. Preto je užitočné oboznámiť sa s týmto osobitným druhom profilovania.

Publikácia FRA *Čo je diskriminačné etnické profilovanie a ako mu predísť: príručka* rieši túto tému a obsahuje túto terminológiu:

„Diskriminačné etnické profilovanie zahŕňa:

zaobchádzanie s nejakou osobou menej priaznivo než s ostatnými, ktorí sú v podobnej situácii (inými slovami „diskriminačne“), napríklad pri výkone policajných právomocí ako je zastavenie a kontrola; prípady, keď sa rozhodnutie uplatňovať policajné právomoci zakladá výlučne alebo prevažne na príslušnosti tejto osoby k určitej rasovej, etnickej alebo náboženskej skupine.“

Zdroj: FRA (2010) *Čo je diskriminačné etnické profilovanie a ako mu predísť: príručka*, Úrad pre publikácie, október 2010, s. 1, k dispozícii na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/understanding-and-preventing-discriminatory-ethnic-profiling-guide>.

2. Analytická schéma – nediskriminácia¹¹

Pozrime sa teraz na otázku ako analyzovať, či konkrétna situácia predstavuje diskrimináciu.

Ako v prípade analýzy ľudských práv v module 3, užitočný je prístup v dvoch krokoch. Kroky analýzy sa líšia od krokov uvedených v module 3 v súvislosti s povinnosťami rešpektovať a chrániť. Existujú však aj podobnosti, čo sa týka zásady primeranosti.

Časť 1: Existuje nerovné zaobchádzanie spojené s konkrétnou charakteristikou osoby?

Časť 2: Existuje nejaký cieľ alebo primerané dôvody pre toto nerovnaké zaobchádzanie?

Táto analýza smeruje k dokončeniu aktivity č. 3 a materiálu na rozdanie č. 3. Informácie však môžu byť užitočné pre všetky aktivity, ktoré sa nachádzajú v tomto module.

¹¹ Podľa Suntinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Viedeň, Bundesministerium für Inneres, s. 84 – 88.

Analytický postup

ČASŤ 1: ROVNAKÉ ZAOBCHÁDZANIE ALEBO ROZDIELNE ZAOBCHÁDZANIE?

1.1. Existujú nejaké ukazovatele rozdielneho zaobchádzania? Sú podobné situácie riešené rôznym spôsobom? Sú rôzne situácie riešené podobným spôsobom?

Zodpovedanie týchto otázok pomôže odhaliť podobnosti a rozdielnosti v zaobchádzaní. Sledovanie, ako sa tieto atribúty prekrývajú a rozchádzajú, uľahčuje zameranie analýzy na tie prvky, ktoré môžu byť zahrnuté do diskriminačného zaobchádzania.

1.2. Vykonná sa rozdielne zaobchádzanie na základe chráneného dôvodu?

Chránené dôvody sú: pohlavie, „rasa“, farba pleti, etnický alebo sociálny pôvod, genetické vlastnosti, jazyk, náboženstvo alebo viera, politický alebo iný názor, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod, zdravotné postihnutie, vek alebo sexuálna orientácia.

ČASŤ 2: ODÔVODNENÉ ROZDIELNE ZAOBCHÁDZANIE ALEBO DISKRIMINÁCIA

Ak sa v časti 1 analýzy identifikuje rozdielne zaobchádzanie spojené s chráneným dôvodom, potom sa časť 2 môže použiť na identifikovanie príčiny rozdielneho zaobchádzania a toho, či je toto zaobchádzanie odôvodnené. Podľa medzinárodného práva týkajúceho sa ľudských práv môže byť rozdielne zaobchádzanie odôvodnené, len ak preň existujú primerané a objektívne dôvody. Toto môže pomôcť určiť zodpovedanie nasledujúcich otázok:

- Všetky otázky s odpoveďou „**ÁNO**“: rozdielne zaobchádzanie je odôvodnené.
- Aspoň jedna otázka s odpoveďou „**NIE**“: rozdielne zaobchádzanie nie je odôvodnené a považuje sa za diskrimináciu.

2.1. Je rozlišovanie založené na primeraných a objektívnych dôvodoch?

- Sleduje rozdielne zaobchádzanie oprávnený cieľ?
- Je vhodné? Je nevyhnutné? Je to najmenej rušivé opatrenie? Existujú nejaké alternatívy?

Materiál na rozdanie – aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia

Prípadová štúdia A: Vrátenie na kontrolnom stanovišti

Táto analýza je založená na rozsudku ESLP vo veci *Timișev proti Rusku* č. 55762/00 a č. 55974/00 z 13. decembra 2005.

Tento prípad je dobrou ilustráciou...

...faktorov, ktoré menia rozdielne zaobchádzanie na diskrimináciu;

...toho, že je oprávnené zaobchádzať s ľuďmi rozdielne na základe primeraných a objektívnych dôvodov, ako je správanie, ale že je diskriminačné zaobchádzať s ľuďmi rozdielne na základe chránených dôvodov, akým je etnický pôvod.

Analýza

ČASŤ 1: ROVNAKÉ ZAOBCHÁDZANIE ALEBO ROZDIELNE ZAOBCHÁDZANIE?

1.1. Existujú nejaké ukazovatele rozdielneho zaobchádzania? Sú podobné situácie riešené rôznym spôsobom? Sú rôzne situácie riešené podobným spôsobom?

Pánovi T. bol odmietnutý vstup do Ka-Ba, provincie štátu B, zatiaľ čo iní vodiči – osoby v rovnakej situácii – mohli prekročiť administratívnu hranicu do Ka-Ba.

1.2. Vykonáva sa rozdielne zaobchádzanie na základe chráneného dôvodu?

V tomto prípade sa diskutuje o otázke, či bolo rozdielne zaobchádzanie v dôsledku chráneného dôvodu. Pán T. spájal odmietnutie vstupu so svojím etnickým pôvodom, pričom sa chránený dôvod, ktorým bol etnický pôvod, prekryval s „rasou“. Orgány trvali na tom, že rozdielne zaobchádzanie nesúviselo s takýmto dôvodom, ale skôr s tým, že ho pán T. vyprovokoval svojím správaním.

ESLP považoval za vierohodnú sťažovateľovu verziu udalostí, ktorá bola potvrdená nezávislými vyšetreniami vykonanými orgánmi prokuratúry a polície. (*tamže*, odsek 44)

„Vzhľadom na okolnosti tejto veci súd poznamenáva, že vyšší príslušník polície z [Ka-Ba] nariadil príslušníkom dopravnej polície nevpušťať [„etnická príslušnosť X“]. Pretože podľa tvrdenia vlády sa nikde v dokumentoch totožnosti [štátu B] neuvádza etnický pôvod osoby, príkaz zamedzoval prechod nielen osobe, ktorá bola skutočne etnickej príslušnosti [X], ale aj tým osobám, ktoré boli iba vnímané ako osoby patriace k tejto etnickej skupine. Nepožadovalo sa, aby zástupcovia iných etnických skupín podliehali podobným obmedzeniam [...] Podľa názoru súdu to predstavovalo jednoznačnú nerovnosť v zaobchádzaní pri uplatňovaní práva na slobodu pohybu z dôvodu etnického pôvodu.“ (*tamže*, odsek 54)

ČASŤ 2: ODÔVODNENÉ ROZDIELNE ZAOBCHÁDZANIE ALEBO DISKRIMINÁCIA

2.1. Je rozlišovanie založené na primeraných a objektívnych dôvodoch?

Ak sa zistí, že existovalo rozdielne zaobchádzanie spojené s chráneným dôvodom, je povinnosťou štátu ukázať, že túto rozdielnosť možno odôvodniť. Inými slovami štát musí preukázať správne dôvody, ktoré sa môžu považovať za primerané a objektívne.

V tomto prípade „Vláda neponúkla žiadne odôvodnenie rozdielu v zaobchádzaní medzi osobami s etnickým pôvodom [X] a osobami, ktoré nemali etnický pôvod [X], pri uplatňovaní ich práv na slobodu pohybu. V každom prípade sa súd domnieva, že žiadnu rozdielnosť v zaobchádzaní, ktorá je založená výlučne alebo v rozhodujúcej miere na etnickom pôvode osoby, nemožno objektívne odôvodniť v súčasnej demokratickej spoločnosti postavenej na zásadách pluralizmu a rešpektovania odlišných kultúr.“ (tamže, odsek 58)

V súlade s tým sa uznalo, že odlišné zaobchádzanie predstavuje diskrimináciu.

Prípadová štúdia B: Kontrola totožnosti na železničnej stanici

Analýza je založená na konaní Výboru pre ľudské práva Organizácie Spojených národov vo veci *Williams proti Španielsku* č. 1493/2006, zo 17. augusta 2009.

Tento prípad je dobrou ilustráciou...

... hlavných charakteristík zakázaného etnického profilovania políciou: konanie iba alebo najmä na základe „rasy“, etnického pôvodu alebo náboženstva osoby [...];

...etnického profilovania ako porušenia ľudskej dôstojnosti príslušných osôb.

Ďalšie podrobnosti prípadu

Pani W. podala proti zaobchádzaniu polície s ňou žalobu na súdy krajiny E, ktoré zistili, že selektívna kontrola totožnosti políciou bola zákonná, pretože mohla byť odôvodnená oprávneným cieľom kontrolovania nelegálneho prístahovalectva. Pani W. podala sťažnosť na Výbor pre ľudské práva Organizácie Spojených národov, ktorý monitoruje uplatňovanie Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach. Tvrdila, že krajina E porušila článok 26 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, ktorý zakazuje diskrimináciu.

Analýza

ČASŤ 1: ROVNAKÉ ZAOBCHÁDZANIE ALEBO ROZDIELNE ZAOBCHÁDZANIE?

1.1. Existujú nejaké ukazovatele rozdielneho zaobchádzania? Sú podobné situácie riešené rôznym spôsobom? Sú rôzne situácie riešené podobným spôsobom?

Bolo nepochybné, že pani W. bola jedinou cestujúcou, ktorú príslušník polície zastavil a kontroloval jej totožnosť. Zaobchádzalo sa s ňou teda rozdielne od iných cestujúcich, ktorí neboli kontrolovaní.

1.2. Vykonáva sa rozdielne zaobchádzanie na základe chráneného dôvodu?

Aké boli dôvody pre toto rozdielne zaobchádzanie s pani W.?

Vo vnútroštátnom konaní sa stalo zrejším, že príslušník polície ju zastavil a kontroloval pre jej farbu pleti. Príslušník polície to otvorene potvrdil. Táto skutočnosť nebola spochybnená pred vnútroštátnymi súdmi. Nejasným zostalo, či príslušník polície konal na základe písomného rozkazu. Aj keby to tak bolo, nezmenilo by to kľúčový problém: jasné spojenie medzi farbou pleti a zaobchádzaním príslušníka polície s pani W.

Výbor pre ľudské práva uviedol:

„V tomto prípade sa môže zo spisu usudzovať, že príslušná kontrola totožnosti bola všeobecného charakteru. Autorka tvrdí, že nebola kontrolovaná totožnosť nikoho iného v jej bezprostrednej blízkosti, a že príslušník polície, ktorý ju zastavil a kládol jej otázky, sa odvolal na jej fyzické vlastnosti, aby vysvetlil, prečo práve ona bola požiadaná, aby ukázala svoje doklady totožnosti a nikto iný v jej blízkosti. Tieto tvrdenia neboli vyvrátené správnymi a súdnymi orgánmi, ktorým autorka predložila svoj prípad ani v konaniach pred výborom.“

Organizácia Spojených národov, Výbor pre ľudské práva, č. 1493/2006, Williams proti Španielsku, zo 17. augusta 2009, ods. 7.4.

„Medzinárodná zodpovednosť štátu za porušenie Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach sa má posudzovať objektívne a môže vyplývať z konania alebo opomenutia ktoréhokoľvek z jeho orgánov. V tejto veci, hoci zrejme neexistoval žiadny písomný príkaz v [krajine E], ktorý by výslovne požadoval vykonanie kontrol totožnosti príslušníkmi polície na základe kritéria farby pleti, sa zdá, že príslušník polície považoval svoje konanie v súlade s týmto kritériom, čo bolo kritérium, ktoré považovali súdy rozhodujúce v tejto veci za odôvodnené.“ (tamže, ods. 7.3)

„Za týchto okolností výbor môže iba konštatovať, že autorka bola vybratá na príslušnú kontrolu totožnosti výlučne na základe jej rasových charakteristík a že tieto charakteristiky boli rozhodujúcim faktorom podozrenia na jej nezákonné správanie.“ (tamže, ods. 7.4)

ČASŤ 2: ODÔVODNENÉ ROZDIELNE ZAOBCHÁDZANIE ALEBO DISKRIMINÁCIA

Ak je rozdielne zaobchádzanie naozaj spojené s chráneným dôvodom, stále zostáva otázka možného odôvodnenia tohto rozdielneho zaobchádzania. Podľa medzinárodného práva týkajúceho sa ľudských práv môže byť rozdielne zaobchádzanie odôvodnené, len ak preň existujú primerané a objektívne dôvody.

Výbor pre ľudské práva: „[...] pripomína svoju judikatúru, že nie každé rozdielne zaobchádzanie predstavuje diskrimináciu, ak sú kritériá pre takúto rozdielnosť primerané a objektívne a ak cieľom je dosiahnuť účel, ktorý je podľa paktu oprávnený.“

2.1. Je rozlišovanie založené na primeraných a objektívnych dôvodoch?

Orgány krajiny E tvrdili, že vykonávanie kontroly totožnosti bolo v tomto prípade úplne zákonné a že sledovalo oprávnený cieľ týkajúci sa kontroly nelegálneho prisťahovalectva. Ak akceptujeme, že tento cieľ je oprávnený, musíme tiež podľa ich názoru akceptovať, že „policajné kontroly vykonávané na tento účel, s riadnym rešpektovaním a potrebným citom pre primeranosť, môžu brať do úvahy niektoré fyzické alebo etnické charakteristiky, ktoré sú primeraným náznakom, že osoba nepochádza z [krajiny E].“ (tamže, ods. 4.3)

Hoci výbor súhlasil s vládou o oprávnenosti účelu kontrolovania nelegálneho prisťahovalectva, nesúhlasil s hľadiskom policajnej akcie spustenej výlučne na základe fyzických a etnických charakteristík.

„V uvažovanom prípade výbor zastáva názor, že neboli splnené kritériá primeranosti a objektivity. Okrem toho autorke nebola ponúknutá žiadna satisfakcia, napríklad ospravedlnenie ako prostriedok nápravy.“ (tamže)

Toto zistenie nedostatku primeranosti a objektivity bolo konštatované na pozadí známych účinkov takéhoto zaobchádzania: „Konanie iným spôsobom [zamerané iba na osoby so špecifickými charakteristikami] by nielen negatívne ovplyvnilo dôstojnosť príslušných osôb, ale by prispelo aj k šíreniu xenofóbnych postojov vo verejnosti všeobecne a bolo by v rozpore s efektívnou politikou zameranou na boj proti rasovej diskriminácii.“ (tamže, ods. 7.2)

Tip pre odbornú prípravu: Seriózne zaoberanie sa obavami účastníkov

Niektorí účastníci môžu namietat, že polícia potrebuje využívať vonkajšie charakteristiky na vykonávanie svojej práce. Môže ich zaujímať, či toto rozhodnutie znamená, že nikdy nemôžu použiť farbu pleti alebo iné fyzické vlastnosti ako relevantné kritériá policajnej činnosti. Iní sa môžu spýtať, kde urobiť čiaru medzi vhodným použitím vonkajších charakteristík a zakázaným profilovaním.

Tieto komentáre jasne vyjadrujú, prečo je tak ťažké riešiť etnické profilovanie v odbornej príprave polície, keďže sa to považuje za spochybnenie niektorých najzákladnejších predpokladov o tom, čo je správna policajná činnosť. A toto môže vyvolávať pocit neistoty, na ktorú účastníci veľmi často reagujú emocionálne.

Preto je počas odbornej prípravy veľmi dôležité vedieť sa vcítiť do kože účastníkov a brať ich obavy vážne.

Doplňujúci materiál

Chránené dôvody – „klasické“ a „nové“

Z historickej európskej perspektívy bola zásada rovnosti pôvodne zameraná na privilégiá súvisiace s určitými skupinami spoločnosti, napr. mužmi, osobami urodzenejšieho pôvodu alebo osobami vlastníckymi majetok. Túto históriu odzrkadľujú ustanovenia ústavného práva v mnohých členských štátoch EÚ.

Tieto dôvody sa môžu považovať za „klasické“. 20. storočie bolo svedkom dôležitého rozširovania zakázaných dôvodov rozlišovania. Najúplnejší súčasný zoznam sa nachádza v článku 21 Charty základných práv Európskej únie, ktorý obsahuje nasledujúce dôvody: „pohlavie, rasa, farba pleti, etnický alebo sociálny pôvod, genetické vlastnosti, jazyk, náboženstvo alebo viera, politické alebo iné zmýšľanie, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, narodenie, zdravotného postihnutie, vek alebo sexuálna orientácia“. Zdravotné postihnutie, vek, sexuálna orientácia alebo genetické vlastnosti nie sú výslovne zahrnuté do článku 14 EDLP, v texte, ktorý bol navrhnutý v roku 1950. Je však potrebné pripomenúť, že zoznamy zakázaných dôvodov nie sú vo väčšine nástrojov pre ľudské práva úplné, čo je skutočnosť, ktorá umožňuje ich rozšírenie prostredníctvom judikatúry.

Prečo sa toto rozšírenie zoznamu dôvodov zdôrazňuje? Je to zaujímavé vyjadrenie dvoch vzájomne súvisiacich problémov:

- sociálne vnímanie a hodnoty sa neustále menia a toto sa odzrkadľuje v dynamickom charaktere vývoja ľudských práv;
- hnacími faktormi tohto rozširovania sú sociálne sily a hnutia. Preberajú jazyk ľudských práv s cieľom posilniť svoje požiadavky: ako to urobilo hnutie za práva žien a novšie hnutie lesbič, gejev, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych osôb.

Tip pre odbornú prípravu: Rozšírenie zoznamu

Policajná kultúra je zvyčajne charakterizovaná určitým konzervatívnym názorom, pokiaľ ide o meniace sa sociálne vnímanie. Pri diskutovaní o týchto problémoch sa často stretávame s „odvážnym odporom“. Skúsenosti ukazujú, že diskusia o rozširujúcom sa zozname dôvodov môže byť užitočným spôsobom, ako ukázať širší obraz. Pomáha zaoberať sa touto ťažkou témou konštruktívnym spôsobom.

Viacnásobná diskriminácia

V prípade príslušníkov tzv. viditeľných menšín, napríklad Rómov či osôb afrického pôvodu, existuje väčšia pravdepodobnosť, že sa stanú obeťou viacnásobnej diskriminácie – to znamená diskriminácie na základe viac než jedného dôvodu. Sociálno-ekonomické faktory ako nízky príjem tiež robia ľudí náchylnejšími na viacnásobnú diskrimináciu.

Ako už bolo uvedené v inštruktážnych poznámkach, väčšina súdov EÚ sa zaoberá iba jedným dôvodom diskriminácie pri jednom prípade. To znamená, že pre obeť viacnásobnej diskriminácie je

ťažšie predložiť svoj prípad na súde a získať odškodnenie za všetky rôzne druhy diskriminácie, ktorým boli vystavené. Zavedenie pojmu „viacnásobná diskriminácia“ do legislatívy by pomohlo lepšie zosúladiť právo so zložitými skúsenosťami ľudí s diskrimináciou, ktorej skutočne čelia.

AKTIVITA AGENTÚRY FRA

Hľadanie dôkazov diskriminácie

Prieskumom agentúry FRA o menšinách a diskriminácii v Európskej únii (EÚ – MIDIS 2010), v ktorom 23 500 príslušníkov prisťahovaleckých a etnických menšinových skupín odpovedalo na otázky o ich skúsenostiach s diskrimináciou a trestnou viktimizáciou, sa zistilo, že každý štvrtý respondent z etnickej menšiny alebo prisťahovalcov v EÚ sa cítil diskriminovaný z dvoch alebo viacerých dôvodov počas 12 mesiacov predchádzajúcich prieskumu. Ich odpoveďami sa etnický alebo prisťahovalecký pôvod klasifikoval ako najvýznamnejší dôvod skúsenosti s diskrimináciou. Skúmané dôvody diskriminácie boli: etnický alebo prisťahovalecký pôvod, pohlavie, sexuálna orientácia, vek, náboženstvo alebo viera, zdravotné postihnutie a iné príčiny relevantné pre respondenta.

Ďalšie informácie pozri FRA (2011), *Správa EÚ – MIDIS o kľúčových údajoch č. 5: Viacnásobná diskriminácia (EU-MIDIS Data in Focus 5: Multiple Discrimination)* Luxemburg, Úrad pre publikácie, k dispozícii na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/eu-midis-data-focus-report-5-multiple-discrimination>.

Profilovanie: definície a možné účinky

Etnické profilovanie

AKTIVITA AGENTÚRY FRA

Predchádzanie diskriminačnému etnickému profilovaniu

Diskriminačné etnické profilovanie je postup, ktorý je vo všeobecnosti nedostatočne nahlasovaný a málo chápaný. V publikácii agentúry FRA „*Čo je diskriminačné etnické profilovanie a ako mu predísť: príručka*“ sa na profilovanie pozerá ako na postup v súvislosti s presadzovaním práva a vysvetľuje sa prečo sa profilovanie, pri ktorom sa používa rasa, etnický pôvod alebo náboženstvo, považuje za diskriminačné a teda nezákonné.

Ďalšie informácie pozri FRA (2010), *Čo je diskriminačné etnické profilovanie a ako mu predísť: príručka*, Luxemburg, Úrad pre publikácie, k dispozícii na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_SK.pdf.

Ako je uvedené v inštruktážnych poznámkach, v príručke FRA sa uvádza terminológia pre „etnické profilovanie“. Vychádza z definícií a vysvetlení poskytnutých rôznymi orgánmi, napríklad:

- Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (ECRI) prijala všeobecné politické odporúčanie č. 11 o *boji proti rasizmu a rasovej diskriminácii v policajnej činnosti*, v ktorom sa definuje „rasové profilovanie“ ako:¹²

„Používanie zo strany polície, a to bez objektívneho a primeraného odôvodnenia, pri vykonávaní kontroly, sledovania alebo vyšetrovania takých dôvodov ako sú rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, štátna príslušnosť alebo národnosť či etnický pôvod.“

- ESLP vydal nasledujúce vyhlásenie týkajúce sa tohto problému v konečnom rozsudku:

„[...] žiadnu rozdielnosť v zaobchádzaní, ktorá je založená výlučne alebo v rozhodujúcej miere na etnickom pôvode osoby, nemožno objektívne odôvodniť v súčasnej demokratickej spoločnosti postavenej na zásadách pluralizmu a rešpektovania odlišných kultúr.“¹³

- Výbor pre ľudské práva Organizácie Spojených národov poskytuje k tejto téme tento úryvok:

„[...] Keď orgány vykonávajú takéto kontroly [totožnosti], fyzické alebo etnické charakteristiky osôb, ktoré sú podrobené týmto kontrolám, by sa nemali považovať samotné za náznak ich možnej nelegálnej prítomnosti v krajine. Nemali by sa ani vykonávať takým spôsobom, že sa zamerajú iba na osoby s osobitnými fyzickými alebo etnickými charakteristikami. Konanie iným spôsobom by nielen negatívne ovplyvnilo dôstojnosť príslušných osôb, ale by prispelo aj k šíreniu xenofóbnych postojov vo verejnosti všeobecne a bolo by v rozpore s efektívnou politikou zameranou na boj proti rasovej diskriminácii.“¹⁴

Tri druhy policajného profilovania:

- **Profily na základe konkrétnych spravodajských informácií, ktoré sa týkajú podozrivého páchatela:** Profilovanie je predovšetkým oprávneným nástrojom na zadržanie podozrivých páchatelov trestných činov. Použitie profilovania, ktoré obsahuje charakteristiky týkajúce sa určitých podozrivých, ako nástroja prispievajúceho k ich zadržaniu sa všeobecne považuje za zdravý policajný prístup. Je založené na dôkazoch získaných v súvislosti s konkrétnou udalosťou alebo so sériou udalostí.
- **Profily, ktoré nie sú založené na konkrétnych spravodajských informáciách:** Profilovanie môže byť tiež oprávnený a užitočný nástroj na identifikáciu osôb, ktoré pravdepodobne spáchali trestný čin skrytým spôsobom, napríklad skrývanie zakázaných predmetov, alebo v budúcnosti môžu spáchať trestný čin, napríklad sa pripravujú na vlámanie. Profily, ktoré sa vo veľkej miere zakladajú na typoch správania, sa menej pravdepodobne považujú za diskriminačné na základe rasy, etnickej alebo náboženskej príslušnosti.
- **Profilovanie na základe zovšeobecnení:** Môže k nemu dôjsť v dôsledku organizačnej politiky, napríklad keď sa vydajú jednoznačné písomné alebo ústne pokyny zamerať sa na konkrétne skupiny. Môže sa vyskytnúť aj na operačnej úrovni, kde jednotliví príslušníci polície môžu uplatniť stereotypy alebo zovšeobecnenia na základe „rasy“, etnického pôvodu alebo náboženstva. Toto môže byť vedome motivované osobnými predsudkami alebo si príslušníci polície nemusia uvedomovať mieru, do akej uplatňujú zovšeobecnenia a stereotypy.

12 Rada Európy, Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (2007), *Boj proti rasizmu rasovej diskriminácii v policajnej činnosti*, CRI(2007)39, Štrasburg, Rada Európy, 29. júna 2007.

13 ESLP, *Timișev proti Rusku*, č. 55762/00 a č. 55974/00, z 13. decembra 2005, odsek 58.

14 Organizácia Spojených národov, Výbor pre ľudské práva, č. 1493/2006, *Williams proti Španielsku*, zo 17. augusta 2009, ods. 7.2.

Rozlišovanie medzi prípustným profilovaním a diskriminačným etnickým profilovaním

Ak príslušníci polície zastavujú osoby a ak výlučný alebo hlavný dôvod pre ich výber predstavuje rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť týchto osôb, ide o priamu diskrimináciu a je to nezákonné. „Hlavný dôvod“ znamená, že policajti by príslušné osoby nezastavili, nebyť toho, že majú odlišný rasový alebo etnický pôvod alebo náboženské presvedčenie. Aj keď je prijateľné, aby bola rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť jedným z faktorov, ktoré berú policajti do úvahy, nemôže byť jediným ani hlavným dôvodom na zastavovanie.¹⁵

Príklad z publikácie agentúry FRA „Čo je diskriminačné etnické profilovanie a ako mu predísť: príručka“: „Po viacerých násilných lúpežných prepadnutiach v hlavnom meste Rakúska, vo Viedni, ktoré údajne spáchali dvaja páchatelia tmavej pleti, orgány činné v trestnom konaní dostali príkaz zastavovať a kontrolovať všetkých mužov tmavej pleti, ktorí budú v skupinách. Na základe protestov verejnosti bol príkaz zmenený na „Afričanov tmavej pleti, približne vo veku 25 rokov, vysokých asi 170 cm, štíhlejšie postavy, oblečené majú [...] ľahké páperové vetrovky“. Za jeden deň polícia zastavila a skontrolovala 136 mužov tmavej pleti, u nikoho z nich sa však nezistilo spojenie s príslušnými lúpežami. Zastavovanie jednotlivcov na základe pôvodného opisu podozrivých sa môže považovať za príklad priamej diskriminácie, kým použitie druhého profilu by sa pravdepodobne nepovažovalo. Je zrejmé, že etnický pôvod podozrivých osôb je dôležitý na ich identifikáciu. Nemôže však byť jediným dôvodom pre opatrenia na presadzovanie práva. Z uvedených prípadov vyplýva, že „podozrenie“ polície by sa malo zakladať skôr na správaní osôb alebo podobnom faktore, na základe ktorého budú tieto osoby vytypované, než na charakteristikách ako rasa, etnický pôvod alebo náboženské vyznanie.“ (tamže, s. 22)

Úmyselná diskriminácia – diskriminačný účinok

V diskusiách o etnickom profilovaní sa môžete stretnúť s námietkami, ktoré tvrdia, že etnické profilovanie nemôže byť diskriminačné, pretože tu neexistuje úmysel diskriminovať. V odpovedi je potrebné zdôrazniť dva body:

- Medzinárodné právo týkajúce sa ľudských práv vysvetľuje, že diskriminácia zahŕňa nielen prípady, v ktorých sa s osobou úmyselne zaobchádza menej priaznivo, ale aj také situácie, keď je menej priaznivé zaobchádzanie jednoducho účinkom určitých konaní bez akéhokoľvek „zlého úmyslu“.
- Polícia citlivá na rovnosť musí preto zvažovať, ako protistrana vníma a pociťuje jej konanie.

Prečo je diskriminačné etnické profilovanie škodlivé a kontraproduktívne¹⁶

- **Negatívne účinky na úrovni jednotlivca:** Je škodlivé pre ľudskú dôstojnosť a môže ponížiť a dokonca traumatizovať jednotlivcov. Všeobecné profilovanie neberie ohľad na jedinečnú individualitu každého z nás. Právne predpisy vyžadujú, aby sa s každou osobou zaobchádzalo individuálne. Aj keď môže byť pravda, že islamskí radikálni teroristi spájaní s príslušnou hrozbou sú zvyčajne moslimami a majú ázijský vzhľad, táto skutočnosť nemôže byť základom predpokladu, že všetci, ktorí sú moslimami alebo majú ázijský vzhľad, sú teroristi.
- **Negatívne účinky na úrovni komunity:** Z podobných dôvodov sa môže diskriminačné etnické profilovanie považovať za

¹⁵ http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_SK.pdf.

¹⁶ Na základe s. 37 tamže a nasledujúcich strán.

kontraproduktívne. Ak sa opatrenie prijme na základe nezákonného profilovania, môže zvýšiť rasové napätia, podnecovať nenávisť menšinových skupín voči polícii a väčšinovej populácii. Zo súhrnu týchto „jednotlivých skúseností môžu vzniknúť negatívne skupinové následky“. Keď sa uplatňuje rasový, etnický alebo náboženský profil, môže vzniknúť situácia, že sa v menšinovej skupine vytvorí negatívne vnímanie vlastnej skupiny a sama skupina začne byť vnímaná záporne z pohľadu širšieho spoločenstva. Menšinová skupina sa môže stať „podozrivou komunitou“, ktorú si verejnosť spája s trestnou činnosťou. Toto môže viesť k ďalším negatívnym následkom, napríklad k zvýšeniu rasových predsudkov. Polícia môže použiť neprimerané množstvo zdrojov na vykonávanie dohľadu nad menšinovou skupinou, čo naopak pravdepodobne povedie k vyššiemu počtu zadržaní, a tak sa vytvorí očakávaný vzťah medzi intenzívnou policajnou činnosťou a vyššou mierou zatknutí.

Negatívne účinky na efektívnu policajnú činnosť: Na negatívne účinky diskriminačného etnického profilovania na efektívnosť polície poukazujú dva problémy:

- Etnické profilovanie môže znížiť mieru zadržaní a zatknutí v policajnej činnosti. Niektoré dôkazy z výskumu vykonaného na drogových kuriéroch ukazujú, že odstránenie „rasy“ alebo etnického pôvodu zo všeobecného profilu trestného činu namiesto konkrétneho profilu podozrivej osoby a požadovanie od príslušníkov polície, aby brali do úvahy špecifikované neetnické kritériá, môže pomôcť zvýšiť účinnosť alebo mieru zadržaní a zatknutí v policajnej činnosti a zároveň sa vyhnúť diskriminačnému zaobchádzaniu. Profily sú predvídateľné a možno sa im vyhnúť. Nadmerné spoliehanie sa na stereotypný profil môže v skutočnosti zvýšiť celkovú mieru páchania daného trestného činu v priebehu času z dvoch dôvodov:
 - po prvé, skupiny, ktoré nie sú spájané s určitými trestnými činmi, môžu spáchať tieto trestné činy, kým pozornosť polície zostane zameraná na inú skupinu. Takže aj keď sa presadzovaním práva môže dosiahnuť určitá miera zadržaní a zatknutí medzi menšinami, miera páchania trestnej činnosti vo väčšinovej populácii sa môže zvýšiť práve preto, lebo jej príslušníci nie sú cieľmi a teda je menej pravdepodobné, že budú prichytení;
 - po druhé, skupiny ľudí, ktoré sú cieľmi z dôvodu trestnej činnosti, môžu žiť podľa tohto stereotypu – proces, ktorý sociológovia a kriminológovia vykladajú na základe takých teórií, ako je „nálepkovanie“.
- Etnické profilovanie môže viesť k nedostatočnej spolupráci, čím sa môže znížiť účinnosť polície: policajná činnosť úplne závisí od spolupráce širokej verejnosti; keď sú spoľahlivosť a dôvera k polícii narušené, potom je spolupráca menej pravdepodobná. Orgány presadzovania práva sa spoliehajú na verejnosť nielen ako na svedkov pri vyšetrowaní trestných činov, ale aj pri prevencii a zisťovaní incidentov. Bez spolupráce verejnosti príslušníci orgánov presadzovania práva zriedkavo identifikujú alebo zadržia podozrivé osoby alebo dosiahnu odsúdenie. Výskum v Spojenom kráľovstve a v Spojených štátoch amerických ukazuje, že keď sa verejnosť cíti nešťastná z toho, že sa stretáva s políciou, podkopáva to dôveru verejnosti k orgánom presadzovania práva a spoluprácu s nimi. Je to preto, že príslušné osoby sa asi podelili o svoje skúsenosti s rodinnými príslušníkmi, priateľmi a známymi.

MODUL 6: ĽUDSKÉ PRÁVA PRÍSLUŠNÍKOV POLÍCIE

Úvod	177
Aktivita č. 1: Skúsenosti s ľudskými právami	178
Aktivita č. 2: Prípadová štúdia – diskriminácia na pracovisku	180
Materiál na rozdanie – aktivita č. 2: Prípadová štúdia – diskriminácia na pracovisku.....	182
Inštruktážne poznámky	184
1. Kľúčové pojmy	184
a. Majú príslušníci polície ľudské práva?.....	184
b. Pochybnosti o ľudských právach príslušníkov polície...186	
c. Ktoré ľudské práva sú obzvlášť dôležité pre príslušníkov polície?.....	188
2. Sprievodca aktivitou: analýza ľudských práv.....	190

Ľudské práva príslušníkov polície

Úvod

Predmet ľudských práv príslušníkov polície je dôležitým prvkom odbornej prípravy a prvkom, ktorý sa objavuje v takmer každom kurze odbornej prípravy týkajúcej sa ľudských práv: „A čo moje ľudské práva? Kto sa o ne stará?“ Keď sa tieto obavy berú vážne, môže to prispieť k akceptovaniu celého systému ľudských práv príslušníkmi polície. Príslušníci polície potrebujú chápať prínos ľudských práv nielen pre iných, ale aj pre seba. Príslušníci polície sú pri vykonávaní svojej práce postavení pred mnohé otázky, ktoré súvisia s ľudskými právami; sú priamo ovplyvnení aj v prípade svojich vlastných práv.

Kurz odbornej prípravy by sa mohol začať týmto modulom v snahe ukázať účastníkom, že ich obavy sa berú vážne. Pomohlo by to zmenšiť morálnu „povinnosť“ ľudských práv a podporiť pozitívny prístup k ľudským právam počas kurzu odbornej prípravy.

Obavy účastníkov niekedy vyplývajú z pocitu, že ani verejnosť, ani policajné orgány nerešpektujú alebo neoceňujú ich prácu. V diskusii môže byť užitočné požiadať účastníkov, aby uviedli konkrétne príklady a pozreli sa na ne z hľadiska ľudských práv. S cieľom obohatiť váš diskusný príspevok oboznámte sa s vnútroštátnymi pravidlami a predpismi, ktoré sú ustanovené na konkrétnu ochranu príslušníkov polície, ako je trestný zákonník, vnútorné organizačné predpisy týkajúce sa pracovných podmienok, operačné opatrenia na ochranu príslušníkov polície a aktivity policajných odborov.

Aktivita č. 1: Skúsenosti s ľudskými právami

Účel:

Počas odbornej prípravy týkajúcej sa ľudských práv príslušníci polície často predkladajú otázku svojich ľudských práv, pretože necítia, že sú nimi chránení. Preto je dobrým nápadom zaujať k tejto otázke aktívny prístup a zahrnúť ju do začiatkovej etapy odbornej prípravy.

Ciele:

Vedomosti

- pochopiť pojem ľudských práv príslušníkov polície.

Postoj

- dosiahnuť zvýšené akceptovanie ľudských práv iných ľudí prostredníctvom uznania svojich vlastných práv;
- zvyšovať informovanosť o svojich vlastných právach a posilňujúcej funkcii ľudských práv;
- cítiť sa súčasťou systému ľudských práv a nie jeho odporcom.

Zručnosti

- vedieť vykonať analýzu ľudských práv organizačných štruktúr a postupov.

Požiadavky:

- čas: 60 – 70 minút;
- pomôcky:
 - prenosná tabuľa s diskusnými otázkami;
 - voliteľné: prezentácia v PowerPointe a projektor;
- priestor: zasadacia miestnosť a dve miestnosti pre pracovné skupiny;
- veľkosť skupiny: 15 – 20 osôb.

Opis aktivity č. 1: Skúsenosti s ľudskými právami

- 1 Predstavte účel a ciele aktivity.
- 2 Požiadajte účastníkov, aby individuálne uvažovali o 2 – 3 príkladoch, ktoré zažili osobne alebo o nich počuli, keď boli rešpektované alebo chránené ich ľudské práva ako príslušníkov polície a o ďalších 2 – 3 príkladoch, keď tieto práva neboli rešpektované ani chránené. Obe kategórie napíšte na prenosnú tabuľu. (asi 10 minút)
- 3 Uvedené príklady by mali byť čo najkonkrétnejšie a mali by opisovať organizačný postup, príkaz, skutočnú situáciu alebo stručný scenár/prípád. Inými slovami, uprednostnite konkrétny príklad, napríklad: „minulý týždeň si ma zavolať môj nadriadený a oslovil ma [...]“ pred všeobecnejším „nadriadení sa nestarajú o potreby zamestnancov“.
- 4 Požiadajte účastníkov, aby vytvorili diskusné skupiny po 3 až 4 osobách, prediskutujte ich skúsenosti a vyberte 2 – 3 pozitívne a negatívne príklady, ktoré sa majú prezentovať v pléne. (asi 25 minút)
- 5 Odpovedzte na všetky otázky, ktoré vzniknú počas práce v skupinách.
- 6 Skupiny prezentujú svoje príklady v pléne. Prediskutujte ich (Aký je dojem iných účastníkov? Dá sa tento príklad uplatniť aj na pracovné prostredia iných účastníkov?). Pozrite sa na príklady z hľadiska ľudských práv: aký majú príklady význam pre ľudské práva? O aké práva ide? Ktoré organizačné štruktúry zvyčajne uprednostňujú alebo bránia príslušníkom polície v plnom požívaní ich ľudských práv? (asi 30 minút)
- 7 Zosumarizujte hlavné body a poskytnite prispôsobené vstupné údaje využívajúc podľa potreby informácie z inštruktážnych poznámok.

Aktivita č. 2: Prípadová štúdia – diskriminácia na pracovisku

Účel:

Počas odbornej prípravy týkajúcej sa ľudských práv príslušníci polície často predkladajú otázku svojich ľudských práv, pretože necítia, že sú nimi chránení. Preto je dobrým nápadom zaujať k tejto otázke aktívny prístup a zahrnúť ju do začiatkovej etapy odbornej prípravy.

Ciele:

Vedomosti

- pochopiť pojem ľudských práv príslušníkov polície;
- poznať príslušné otázky analýzy ľudských práv s rešpektovaním svojich vlastných práv.

Postoj

- dosiahnuť zvýšené akceptovanie ľudských práv iných ľudí prostredníctvom uznania svojich vlastných práv;
- zvyšovať informovanosť o svojich vlastných právach a posilňujúcej funkcii ľudských práv;
- cítiť sa súčasťou systému ľudských práv a nie jeho odporcom.

Zručnosti

- vedieť sa pozrieť na svoje vlastné práva z hľadiska ľudských práv;
- vedieť predložiť relevantné otázky, ktoré sa vzťahujú na analýzu ľudských práv a používať ich v rámci vlastných organizačných štruktúr účastníkov.

Požiadavky:

- čas: 60 – 90 minút;
- pomôcky:
 - materiál na rozdanie č. 1 s prípadovou štúdiou a usmerňujúcimi otázkami;
 - voliteľné: prezentácia v PowerPointe a projektor;
 - prenosná tabuľa;
- priestor: zasadacia miestnosť a dve miestnosti pre pracovné skupiny;
- veľkosť skupiny: 15 – 20 osôb.

Opis aktivity č. 2: Prípadová štúdia – diskriminácia na pracovisku

- 1 Predstavte účel a ciele aktivity.
- 2 Prezentujte prípad v pléne.
- 3 Rozdajte materiál účastníkom. (Prípadová štúdia s usmerňujúcimi otázkami)
- 4 Požiadajte účastníkov, aby individuálne premýšľali o svojom prístupe k riešeniu prípadovej štúdie.
- 5 Požiadajte účastníkov, aby vytvorili skupiny po 5 až 6 osobách s cieľom prediskutovať prípad.
- 6 Odpovedzte na všetky otázky, ktoré vzniknú počas práce v skupinách.
- 7 Nechajte skupiny prezentovať ich výsledky v pléne. Prediskutujte navrhované riešenia – niektoré kľúčové body zaznamenajte na prenosnú tabuľu.
- 8 Zosumarizujte hlavné body a poskytnite prispôsobené vstupné údaje využívajúc podľa potreby informácie z inštruktážnych poznámok.

Materiál na rozdanie – aktivita č. 2: Prípadová štúdia – diskriminácia na pracovisku

Prípadová štúdia: Diskriminácia na pracovisku

Napriek početným žiadosťam podaných počas siedmich rokov nebola Alison Halfordová, zástupkyňa veliteľa policajnej stanice, povýšená. Myslela si, že jej nadriadený, veliteľ policajnej stanice, ju nepovýšil, pretože namietal proti jej angažovanosti sa za rovnosť zaobchádzania medzi mužmi a ženami. Začala preto konanie vo veci diskriminácie na základe pohlavia.

Počas nasledujúcich mesiacov cítila, že niektorí členovia jej oddelenia začali „kampaň“ proti nej pre jej sťažnosť. Tvrdila, že pevná linka v jej súkromnej kancelárii bola odpočúvaná s cieľom získať informácie, ktoré by boli použité proti nej v konaní vo veci diskriminácie. Na podporu svojich tvrdení predložila dôkazy a konštatovala porušenie svojich ľudských práv.

Otázky na diskusiu:

1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné?
2. Predstavuje odpočúvanie služobného telefónu zasahovanie do ľudských práv?
3. Predstavuje odpočúvanie služobného telefónu porušenie ľudských práv?
4. Aké (protichodné) záujmy sú dotknuté?
5. Aké iné oblasti napätia by mohli vzniknúť v súvislosti s rešpektovaním ľudských práv na pracovisku?

Materiál na rozdanie – aktivita č. 2: **Prípadová štúdia – diskriminácia na pracovisku** (pokračovanie)

ČASŤ 1: UPLATNITEĽNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA/ZÁSAH ŠTÁTU?

1.1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto konkrétnu situáciu?

1.2. Zasahuje nejaké konanie štátu do uplatniteľných ľudských práv?

ČASŤ 2: ODÔVODNENIE ALEBO PORUŠENIE?

2.1. Existuje nejaký vnútroštátny právny základ pre konanie štátu?

Inštruktážne poznámky

V týchto inštruktážnych poznámkach sa diskutuje o ľudských právach príslušníkov polície. Potom sa prejde k analýze prípadovej štúdie o rešpektovaní ľudských práv s použitím analytickej schémy uvedenej v module 3.

1. Kľúčové pojmy

- a. Majú príslušníci polície ľudské práva?
- b. Pochybnosti o ľudských právach príslušníkov polície.
- c. Ktoré ľudské práva sú obzvlášť dôležité pre príslušníkov polície?

2. Sprievodca aktivitou: analýza ľudských práv

- Uplatnenie analýzy ľudských práv, najmä zásady primeranosti s rešpektovaním ľudských práv príslušníkov polície.

1. Kľúčové pojmy

a. Majú príslušníci polície ľudské práva?

Keď hovoríme o ľudských právach, najvýznamnejšou úvahou je vzťah medzi súkromnými osobami a štátom. Keď hovoríme o ľudských právach a polícii, prvou úvahou je, že polícia koná ako štátny orgán a je preto povinná rešpektovať a chrániť práva ľudí. Samotní príslušníci polície však často kladú otázku, či sú tiež držiteľmi práv, keď vykonávajú svoje povinnosti. Odpoveď je jednoducho „áno“.

- Príslušníci polície majú nárok na rovnaké práva a slobody ako iné osoby a pri vykonávaní svojej práce sú chránení ľudskými právami. Môžu sa odvolať na svoje práva stanovené v rôznych medzinárodných dokumentoch týkajúcich sa ľudských práv, ako sú: Európsky dohovor o ľudských právach (EDĽP) alebo Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (ICCPR). Rovnaké zásady sa vzťahujú na ľudské práva príslušníkov polície v súvislosti s ľudskými právami všeobecne. Práva polície môžu byť obmedzené, ale iba ak sú relatívnymi právami a ich obmedzenie je potrebné v demokratickej spoločnosti na to, aby polícia fungovala v súlade so zákonom a s rešpektovaním zásady primeranosti¹.
- Ľudské práva sú nedeliteľné a vzťahujú sa na všetky ľudské bytosti vzhľadom na ich prirodzenú dôstojnosť. Vstup do policajnej organizácie alebo oblečenie uniformy neznamená, že sa človek musí vzdať ľudských práv v prospech vnútorných pravidiel danej organizácie. Podľa pôvodného výkladu platilo, že ľudské práva sa nevzťahujú na príslušníkov polície,² ale táto obmedzujúca koncepcia je teraz zastaraná.

¹ Rada Európy, Výbor ministrov (2001), vysvetľujúce memorandum k odporúčaniam Výboru ministrov pre členské štáty o Európskom kódexe policajnej etiky Rec(2001)10 z 19. septembra 2001.

² Toto sa vzťahuje napríklad aj na štátnych zamestnancov, príslušníkov ozbrojených síl, ako aj na odsúdených.

- Jednu výnimku z tohto všeobecného pojmu ľudských práv príslušníkov polície možno nájsť v článku 11 EDĽP³, ktorý sa týka práva na slobodu združovania a zhromažďovania. Článok 11 ods. 2 nebráni štátom ukladať zákonné obmedzenia na výkon práva na slobodu združovania a zhromažďovania pre príslušníkov ozbrojených síl, polície alebo úradníkov štátnej správy. Právo štátnych zamestnancov na slobodu združovania a zhromažďovania môže z dôvodu ich osobitných postavení podliehať prísnejším obmedzeniam než v prípade bežného občana. Odkrkadľuje to záujem štátu na uprednostnení dôležitých bezpečnostných funkcií pred záujmami jednotlivcov. Úplné odopretie práva na slobodu združovania a zhromažďovania však nemusí byť v súlade s článkom 11 ods. 2 EDĽP. Obmedzenia musia byť v súlade s vnútroštátnym právom a nesmú byť svojvoľné⁴. Zistilo sa, že zákaz politickej činnosti a členstva v politických stranách pre príslušníkov polície v maďarskej ústave neporušoval články 10 a 11 EDĽP, pretože slúžil na oprávnený cieľ odpolitizovania polície po komunistickej ére a nebol neprimeraný počas transformácie z totalitného režimu na pluralitnú demokraciu⁵.

Vystavenie náročným situáciám je súčasťou práce príslušníka polície. Je pochopiteľné, že takéto vystavenie sa môže vyvolať emócie, napríklad hnev alebo agresiu. Účastníci môžu počas kurzu odbornej prípravy použiť také argumenty, ako: „Ako príslušník polície musím akceptovať, že ľudia na mňa kričia, plujú na mňa, nerešpektujú ma, hádžu do mňa kamene a ja musím stále byť úctivý, zdvorilý a pokojný. To je príliš veľa.“

Preto musí policajná organizácia zabezpečiť, aby jej príslušníci polície dostali dostatočné operatívne usmernenie predtým, ako sa dostanú do takýchto situácií. Potrebný je aj priestor na uvažovanie o nasledujúcich ťažkých policajných operáciách. Odborná príprava ponúka príležitosť na zvyšovanie informovanosti medzi príslušníkmi polície, prečo je dôležité – pre nich samotných, políciu a spoločnosť ako celok – aby boli chránené a rešpektované ľudské práva aj v ťažkých situáciách.

Príslušníci polície často považujú agresívne konanie voči polícii za porušovanie ľudských práv, ale nemôžeme hovoriť o porušovaní ľudských práv v súvislosti s konaním jednotlivcov proti príslušníkom polície. Príslušná os týkajúca sa ľudských práv v skutočnosti vedie medzi príslušníkom polície a policajnou organizáciou. Ako sú príslušníci polície pripravení na operáciu? Aké opatrenia ich chránia v nebezpečných situáciách? Akú výbavu vyžadujú? Aké strategické operačné opatrenia boli zavedené?

³ Pozri tiež: Medzinárodný pakt OSN o občianskych a politických právach (ICCPR) zo 16. decembra 1966, článok 22 ods. 2.

⁴ Grabenwarter, C. (2005), *Europäische Menschenrechtskonvention*, Viedeň, Verlag C. H. Beck, s. 263 a 271.

⁵ ESLP, *Rekvényi proti Maďarsku*, č. 25390/94, z 20. mája 1999.

Európsky kódex policajnej etiky, odporúčanie Výboru ministrov Rec(2001) 10

Články

31. Zamestnanci polície majú spravidla rovnaké občianske a politické práva ako iní občania. Tieto práva sa môžu obmedziť, iba ak je to potrebné na vykonávanie funkcií polície v demokratickej spoločnosti, v súlade s právom a v zhode s Európskym dohovorom o ľudských právach.
32. Zamestnanci polície požívajú sociálne a ekonomické práva ako štátni zamestnanci v čo možno najväčšom rozsahu. Zamestnanci majú najmä právo organizovať sa v zastupujúcich organizáciách a podieľať sa na nich, dostávať primeranú odmenu a sociálne zabezpečenie a mať k dispozícii osobitné zdravotné a bezpečnostné opatrenia s prihliadnutím na konkrétny charakter policajnej práce.
33. Disciplinárne opatrenia vedené proti zamestnancom polície podliehajú preskúmaniu nezávislým orgánom alebo súdom.
34. Verejné orgány podporujú zamestnancov polície, ktorí čelia nepodloženým obvineniam týkajúcim sa ich povinností.

b. Pochybnosti o ľudských právach príslušníkov polície

- Ak pracovné podmienky a organizačné štruktúry alebo opatrenia nezabezpečujú alebo dokonca oslabujú/porušujú ľudské práva príslušníka polície. „Môj šéf vydáva iba príkazy. Vždy hovorí – ak sa vám nepáči, môžete odísť. Pokiaľ ste tu, podliehate môjmu veleniu.“ Alebo „Boli sme požiadaní, aby sme odovzdali vzorky DNA, toto je proti našim ľudským právam.“

Vedúci pracovníci polície sú zodpovední za zaobchádzanie s ľudskými právami svojich zamestnancov. Štrukturálne faktory a kultúra policajnej služby vplývajú aj na občianske, ekonomické a sociálne práva príslušníkov polície, napríklad pracovné podmienky/pracovný čas, sociálne zabezpečenie, transparentnosť a účasť na procesoch komunikácie a riadenia, riadenie ľudských zdrojov, zodpovednosť vedenia alebo odborná príprava a vzdelávanie. Bližší pohľad na organizáciu z hľadiska ľudských práv poskytuje dôležité informácie o tom, či prostredie podporuje ľudské práva príslušníkov polície alebo nie.

- Ak príslušníci polície čelia agresívnemu, veľmi provokatívnemu alebo násilnému správaniu a sú obmedzení – z ich pohľadu – na umiernené zásahy. „Počas protestov som musel stáť v rade. Protestujúci nás provokovali, pluli na nás, hádzali do nás predmety a správali sa násilne, pričom všetko, čo sme mali všetci povolené, bolo trčať za našimi štítmí.“

Pri vykonávaní policajných funkcií, najmä pri uplatňovaní policajných právomocí, príslušník polície nekoná ako súkromná osoba, ale ako orgán štátu. Povinnosť štátu rešpektovať a chrániť ľudské práva má preto priamy účinok na možnosti, ktoré má príslušník polície, aby reagoval na agresiu. Práva príslušníkov polície, ktorí riskujú zranenie alebo smrť pri plnení svojich povinností, sa musia tiež rešpektovať a chrániť, napríklad poskytnutím ochrannej výbavy, starostlivým plánovaním policajných operácií alebo prijatím preventívnych opatrení. Pri vykonávaní funkcií polície môžu byť potrebné obmedzenia jej práv, ale akékoľvek takéto obmedzenia musia odzrkadľovať zásadu primeranosti. Vzhľadom na jej osobitnú úlohu ako štátneho orgánu môže polícia čeliť väčším obmedzeniam svojich práv než „normálny občan“. Keď sa vrátíme k príkladu demonštrácie, ktorá sa zmenila na násilie, „normálny občan“ môže utiecť alebo vyhľadať pomoc, zatiaľ čo príslušník polície je

povinný chrániť ľudské práva iných a obnoviť verejný poriadok.

- Ak je príslušník polície obvinený zo zlého zaobchádzania alebo nesie zodpovednosť za konanie/opomenutie pri vykonávaní svojich povinností.

Vo všeobecnosti zodpovedným urobia príslušníka polície jeho nadriadení prostredníctvom disciplinárnych konaní v rámci organizácie. Ak z policajnej akcie vyplývajú závažné dôsledky, príslušník polície musí niesť individuálnu zodpovednosť za svoje konanie alebo opomenutie pred systémom trestného súdnictva a čeliť trestom vrátane väzenia. V takom prípade sú základné záujmy v konflikte: každý má právo na prešetrenie konania polície a na odškodnenie v prípade zneužitia právomoci, aj keď príslušníci polície majú právo na spravodlivý proces vrátane prezumpcie neviny. Tieto protichodné záujmy musia byť vyvážené s ohľadom na funkciu polície a zásadu primeranosti. V takýchto prípadoch prispievajú k spravodlivému procesu štandardy vypracované judikatúrou medzinárodných súdov pre ľudské práva.

Tip pre odbornú prípravu: Zaoberanie sa pocitom „nemáme žiadne práva, nikto sa o nás nestará“.

- Zdôraznite, že príslušníci polície majú oprávnený nárok na ľudské práva založený na práve v oblasti ľudských práv.
- Vysvetlite osobnú povinnosť príslušníka polície a jeho zodpovednosť za konanie a prediskutujte dôsledky.
- Použite prípadové štúdie, napríklad prípad Halfordová, o ľudských právach príslušníkov polície.
- Uvedte deň so situáciou, v ktorej sa musia príslušníci polície zaoberať týmto problémom, napríklad vypočúvanie.
- V scenárovom cvičení vysvetlite a výslovne uvedte, že ľudské práva príslušníkov polície sú tiež chránené.
- Zmieňte sa, že monitorovacie orgány ako Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu berú do úvahy pracovné podmienky a organizačné štruktúry relevantné pre ľudské práva príslušníkov polície.
- Vysvetlite vnútroštátne postupy na ochranu práv príslušníkov polície z hľadiska ľudských práv (pracovné práva, policajné odbory, bezpečnostné predpisy, otázky sociálneho zabezpečenia, postupy proti diskriminácii a obťažovaniu).

Ľudské práva a demokracia určujú úlohu a ciele policajnej činnosti vrátane povinností polície a spôsobu, ako by sa mali vykonávať. Uznatie ľudských práv príslušníkov polície je dôležitým prvkom právneho štátu a pomáha začleniť políciu do spoločnosti, ktorej slúži.⁶

Ľudské práva príslušníkov polície sú hodnotou samou osebe a podporovanie práv príslušníkov polície je spojené s dodržiavaním ich ľudských práv. Napríklad Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu monitoruje zariadenia určené na zadržanie v celej Európe, pričom sa zameriava na podmienky zadržovaných osôb. Na tento účel skúma aj pracovné podmienky pracovníkov v zariadeniach určených na zadržanie. Pre dodržiavanie ľudských práv sú dôležité také faktory ako nedostatok zamestnancov, pracovná doba a materiálne podmienky.

⁶ Rada Európy, Výbor ministrov (2001), vysvetľujúce memorandum k odporúčaniam Výboru ministrov pre členské štáty o Európskom kódexe policajnej etiky Rec(2001)10 z 19. septembra 2001, s. 30.

c. Ktoré ľudské práva sú obzvlášť dôležité pre príslušníkov polície?

Vnútroštátne právne predpisy a vnútorné organizačné smernice určujú ľudské práva príslušníkov polície. Okrem toho existuje pohľad na ľudské práva z vyššej úrovne. V mnohých policajných organizáciách sa rozpráva o právach príslušníkov polície, pokiaľ ide o konkrétne pravidlá a predpisy týkajúce sa otázok, ako je plat, nadčasy, dovolenka alebo pracovné podmienky. Ale táto diskusia je iba zriedkavo vedená v jazyku ľudských práv. Dobrým príkladom odlišného prístupu je prípad Halfordová. Ukazuje, že ľudské práva sú dôležité pre vnútorné organizačné normy.

Obmedzenie práv príslušníkov polície sa musí zakladať na zákone a môže byť povolené len keď existuje oprávnený cieľ a keď sa rešpektuje zásada primeranosti.

Tabuľka 6.1: Príklady ľudských práv príslušníkov polície

Právo na život Článok 2 EDLP Článok 2 Charty základných práv Európskej únie (Charty základných práv EÚ) Článok 6 ICCPR	Právo na ochranu v nebezpečných situáciách. Výbava, odborná príprava, profesionálne operácie polície, pridelenie primeraných zdrojov, účinné vyšetrovanie, keď príslušník polície zomrel v službe.
Právo na spravodlivý proces Článok 6 EDLP Články 47 a 48 Charty základných práv EÚ Články 14 a 15 ICCPR	Keď sa príslušník polície musí postaviť pred súd v trestnom konaní pre činy, ktoré vykonal ako verejný činiteľ, platia všetky prvky spravodlivého procesu (právo byť informovaný o obvinení, právo na obhajobu vrátane práva odoprieť výpoveď, právna pomoc, prezumpcia neviny, preskúmanie nezávislým orgánom).
Právo na súkromie a ochranu údajov Článok 8 EDLP Články 7 a 8 Charty základných práv EÚ Článok 17 ICCPR	Odôvodnene očakávať súkromie na pracovisku (<i>Halfordová proti Spojenému kráľovstvu</i>). Citlivé otázky: sledovanie pracoviska, e-mailov a telefónu, testovanie na drogy, požiadavky na predloženie vzoriek DNA, odtlačky prstov, predpisy týkajúce sa vzhľadu.
Sloboda prejavu Článok 10 EDLP Článok 11 Charty základných práv EÚ Článok 19 ICCPR	Politické aktivity príslušníkov polície vzhľadom na zabezpečenie politickej nestrannosti služieb polície, dôvernosť oficiálnych informácií.
Sloboda združovania a zhromažďovania Článok 11 EDLP Článok 12 Charty základných práv EÚ Články 5 a 6 Európskej sociálnej charty (ESC) Články 21 a 22 ICCPR Článok 8 ICESCR	Vytváranie policajných pracovných organizácií. Môžu príslušníci polície štrajkovať?
Ochrana pred diskrimináciou Článok 14 EDLP, články 20 a 21 Charty základných práv EÚ Článok 26 ESC Články 2 a 24 ICCPR Článok 2 ods. 2 ICESCR	Diskriminačné postupy pri prijímaní do zamestnania, pracovné podmienky, postupy povyšovania, rovnaký plat pre mužov a ženy, postupy prepúšťania, obťažovanie.
Právo na spravodlivé a primerané pracovné podmienky Články 2, 3 a 4 ESC Článok 31 Charty základných práv EÚ Článok 7 ICESCR	Primeraná pracovná doba, prestávky na oddych, platené sviatky, primeraná odmena, zdravotné a bezpečnostné predpisy.
Sociálne zabezpečenie Články 8, 12, 27 a 32 ESC Článok 34 Charty základných práv EÚ Články 9 a 10 ICESCR	Dôchodkový systém, pracovná neschopnosť (najmä v súvislosti s nehodami v službe), poistenie v invalidite, materská dovolenka, povinnosti súvisiace so starostlivosťou o deti.

Zdroj: Informácie v tejto tabuľke boli v prvom rade čerpané z publikácie Rady Európy, *European Platform for Policing and Human Rights, Police officers have rights too!*, Štrasburg.

2. Sprievodca aktivitou: analýza ľudských práv

Prípadová štúdia: Diskriminácia na pracovisku

Táto prípadová štúdia je ilustráciou toho...

... že ľudské práva sú uplatniteľné aj na príslušníkov polície. Existujú prípady pred ESLP týkajúce sa toho, či majú byť rešpektované a/alebo chránené ľudské práva príslušníkov polície;

... že existuje odôvodnené očakávanie týkajúce sa súkromia v služobných miestnostiach/na policajných staniciach. Pri porušení článku 8 EDLP sa musí dodržiavať zákon, musí odzrkadľovať oprávnený cieľ a musí sa venovať náležitá pozornosť zásade primeranosti.

Analýza

Vec zástupkyne veliteľa policajnej stanice Halfordovej sa vzťahuje na povinnosť štátu rešpektovať jej ľudské práva. Použijeme analýzu ľudských práv predstavenú v module 3 s cieľom zistiť, či je zásah oprávnený alebo či došlo k porušeniu ľudských práv.

ČASŤ 1: UPLATNITEĽNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA/ZÁSAH ŠTÁTU?

1.1. Ktoré ľudské práva sú uplatniteľné na túto konkrétnu situáciu?

Dodatkový protokol č. 12, Európsky dohovor o ľudských právach Článok 1

1. Užívanie všetkých práv ustanovených zákonom sa zabezpečuje bez diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické a iné presvedčenie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rodové alebo iné postavenie.
2. Nikto nesmie byť diskriminovaný akýmkoľvek verejným orgánom z akýchkoľvek dôvodov, najmä ako sú dôvody uvedené v odseku 1.

Dodatkový protokol č. 12 k EDLP obsahuje všeobecný zákaz diskriminácie, ktorý sa vzťahuje na nedostatočné povýšovanie. V čase, keď sa tento prípad vyskytol, protokol č. 12 ešte nenadobudol účinnosť. Vnútroštátny súd priznal odškodnenie zástupkyňi veliteľa policajnej stanice Halfordovej za diskrimináciu v súvislosti s nedostatočným povýšením. Svoj prípad pred ESLP zamerala na odpočúvanie svojho služobného telefónu. V súčasnosti je dodatkový protokol č. 12 k EDLP záväzný pre sedem členských štátov EÚ. Ekvivalentné ustanovenie v článku 26 ICCPR je uplatniteľné na všetky členské štáty EÚ.

Európsky dohovor o ľudských právach**Článok 8: Právo na súkromie**

1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie.
2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať s výnimkou prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom alebo zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo na ochranu práv a slobôd iných.

V súvislosti s článkom 8 ESLP konštatoval, že „telefonické hovory uskutočnené zo služobných miestností, ako aj z domu môžu byť zahrnuté pod pojmy „súkromný život“ a „korešpondencia“.

ESLP, Halfordová proti Spojenému kráľovstvu, č. 20605/92, z 25. júna 1997, odsek 44.

Článok 8 obsahuje viaceré aspekty súkromia, napríklad autonómiu a totožnosť jednotlivca, domov, rodinu, manželstvo a listové tajomstvo. Hoci listové tajomstvo sa spočiatku vzťahovalo iba na písané listy, teraz pokrýva všetky moderné formy komunikácie a prenosu údajov vrátane telefónnych hovorov a e-mailov.

1.2. Zasahuje nejaké konanie štátu do uplatniteľných ľudských práv?

Zadržanie, cenzúra, kontrola, pozastavenie alebo zverejnenie súkromnej korešpondencie predstavuje zasahovanie.⁷

Zástupkyňa veliteľä policajnej stanice Halfordová tvrdila, že jej služobné telefóny boli odpočúvané. Vzniká teda otázka, či sa pojem súkromie vzťahuje aj na služobné miestnosti alebo v tomto konkrétnom prípade na policajnú stanicu.

Neexistovali dôkazy o akomkoľvek upozornení adresovanom pani Halfordovej ako používateľke vnútorného telekomunikačného systému, ktorý fungoval na jej oddelení, že by hovory uskutočnené v tomto systéme mohli byť podrobené odpočúvaniu (tamže, odsek 45). „[...] mohla dôvodne očakávať súkromie“ (tamže) pri takých hovoroch, uviedol ESLP.

ESLP nesúhlasil s odporcovým názorom, že „zamestnávateľ by mal byť v zásade schopný monitorovať hovory, bez predchádzajúceho vedomia zamestnanca, ktoré má zamestnanec na telefónoch poskytnutých zamestnávateľom.“ (tamže, odsek 43)

ESLP dospel k záveru, že „telefonické rozhovory, ktoré pani Halfordová uskutočnila zo služobných telefónov, spadajú pod pojmy „súkromný život“ a „korešpondencia“ a že článok 8 je preto aplikovateľný na túto časť sťažnosti. ESLP uviedol, že „existovala opodstatnená pravdepodobnosť, že hovory boli odpočúvané jej oddelením s primárnym cieľom zhromaždiť materiál, ktorý by mal pomôcť pri obhajobe v konaní vo veci diskriminácie.“

Neexistovala žiadna pochybnosť, že toto sa týkalo „zasahovania verejným orgánom“. (tamže, odsek 48)

⁷ Medziparlamentná únia (IPU)/Úrad vysokého komisára OSN pre ľudské práva (OHCHR), *Human Rights: Handbook for Parliamentarians*, IPU/OHCHR, s. 104 a nasledujúce.

ČASŤ 2: ODÔVODNENIE ALEBO PORUŠENIE?

2.1. Existuje nejaký vnútroštátny právny základ pre konanie štátu?

Nasledujúcim krokom je určiť, či zásah bol „v súlade so zákonom“. S cieľom chrániť pred svojvoľným zasahovaním „vnútroštátne právo musí dostatočne jasne stanoviť podmienky, aby podľa neho mohol mať občan primerane určené okolnosti a podmienky, za ktorých možno štátne orgány zmocniť, aby sa uchýlili k akýmkoľvek utajeným opatreniam.“ (tamže, odsek 49). Podľa ustálenej judikatúry ESLP tento výraz „nevýžaduje len súlad s vnútroštátnym právom, ale sa vzťahuje aj na kvalitu tohto práva a vyžaduje, aby bolo kompatibilné s právnym štátom.“ (tamže)

„V súvislosti s utajenými opatreniami dohľadu alebo odpočúvania komunikácie verejnými orgánmi, s ohľadom na nedostatok verejnej kontroly a rizika zneužitia právomoci, vnútroštátne právo musí poskytovať istú ochranu jednotlivcom proti svojvoľnému zasahovaniu do práv podľa článku 8.“ (tamže)

V tomto prípade vnútroštátne právo neregulovalo odpočúvanie telefónu v internom systéme komunikácie prevádzkovanom štátnymi orgánmi. Pravidlá stanovené pre verejné telekomunikačné systémy sa nevzťahovali na vnútorné komunikačné systémy používané políciou.

Zasahovanie do práva pani Halfordovej teda nebolo „v súlade so zákonom, pretože vnútroštátne právo neustanovilo žiadne obmedzenia v odpočúvaní hovorov uskutočnených v telekomunikačných systémoch mimo verejnej siete.“ (tamže, odsek 50)

ESLP dospel k záveru, že nedostatok právnych predpisov, v ktorých sa stanovujú možnosti štátneho orgánu zasahovať do práva na súkromie, v tejto konkrétnej súvislosti znamenali, že bol porušený článok 8. Preto neboli potrebné ďalšie kroky, ktorými by sa skúmalo, či uplatnené opatrenie spĺňalo oprávnený cieľ a dodržalo zásadu primeranosti, na určenie toho, či došlo k porušeniu.

Tento prípad je určujúcim prípadom pre koncepciu práv príslušníkov polície a na otázku, na ktorú sa zameriava: právo na súkromie je uplatniteľné aj v rámci policajnej organizácie. Vysvetľuje, že neexistujú žiadne rozdiely medzi právami príslušníkov polície a právami občanov. Uplatňujú sa rovnaké zásady.

Ďalšie otázky, súvisiace s právom príslušníkov polície na súkromie:

- sledovanie pracoviska (videokamery, monitorovanie e-mailov a telefónov);
- používanie súkromných mobilov;
- povinné testovanie na drogy;
- povinné krvné skúšky v súvislosti s HIV;
- predloženie vzoriek DNA alebo odtlačkov prstov;
- obmedzenia individuálneho vzhľadu/návykov (ako sú účesy, tetovania, líčenie, náboženské symboly, náušnice, fajčenie na verejnosti).

PRÍLOHY

Príloha 1: Programy seminárov.....	195
Príloha 2: Základné usmernenie pre školiteľov	202
Príloha 3: Príprava prípadovej štúdie - tipy	206
Príloha 4: Zbierka cvičení.....	211

Príloha 1: Programy seminárov

Cielová skupina:

Príslušníci polície na poddôstojníckej úrovni.

Veľkosť skupiny: 18 – 20 osôb.

Ciele:

Vedomosti

- pochopiť kľúčové pojmy ľudských práv a príslušné povinnosti;
- pochopiť povinnosť polície rešpektovať a chrániť ľudské práva v demokratickej spoločnosti;
- pochopiť význam a charakteristiky zásady nediskriminácie.

Postoj

- prijať ľudské práva ako základ a cieľ policajnej činnosti;
- osvojiť si pozitívnejší postoj k ľudským právam a zásade nediskriminácie;
- rozvinúť zvýšený záväzok k policajnej činnosti citlivej na rovnosť;

Zručnosti

- uplatňovať normy v oblasti ľudských práv a zásadu nediskriminácie v praxi používaním analytického nástroja ľudských práv s cieľom preskúmať konkrétne situácie policajnej činnosti.

Seminár A (2,5 dňa)

Seminár A je určený ako štandardný prístup k policajnej činnosti založenej na ľudských právach. Otázky ľudských práv sú riešené efektívnym, ale stále bezpečným spôsobom. Ak ste školiteľ s minimálnymi alebo žiadnymi skúsenosťami s odbornou prípravou v oblasti ľudských práv, odporúča sa tento učebný plán kurzu.

1. DEŇ

Dopoludňajšie vyučovanie (asi 3,5 hodiny)

1 vyučovací hodina (50 minút)	Úvod k semináru	Predstavenie školiteľov a účastníkov Očakávania a ciele odbornej prípravy (trojuholník vzdelávania v oblasti ľudských práv na prenosnej tabuli) Organizačné záležitosti	
10 minút	Prestávka		
1 vyučovací hodina (50 minút)	Úvod do témy. Diskusia o polícii a ľudských právach. <i>Predstavuje vražda porušenie ľudských práv?</i>	Policajná činnosť z hľadiska ľudských práv. Práca v skupinách, po nej diskusia v pléne.	Modul 2 Aktivita č. 1
10 minút	Prestávka		
1 vyučovací hodina (50 minút)	Základné myšlienky a pojmy v oblasti ľudských práv. <i>„Myšlienka ľudských práv je rovnako jednoduchá, ako je silná: dôstojné zaobchádzanie s ľuďmi.“</i>	Pochopenie základných informácií o ľudských právach. Práca v skupine, po nej nasleduje diskusia v pléne, školiteľ poskytne prispôbené vstupné údaje.	Modul 1 Materiál na rozdanie.
10 minút	Prestávka		
1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Analýza ľudských práv. Analýza ľudských práv – povinnosť rešpektovať. Analýza ľudských práv – povinnosť chrániť. <i>Čo je porušovanie ľudských práv?</i>	Predstavenie analytických schém ľudských práv (rešpektovať a chrániť) pomocou prípadových štúdií. Absolútne a relatívne ľudské práva.	Modul 3 Materiál na rozdanie č. 1. Materiál na rozdanie č. 2.
90 minút	Prestávka na obed		

Popoludňajšie vyučovanie (asi 3 hodiny)

1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Prípadové štúdie: A a B o povinnosti rešpektovať. C a D o povinnosti chrániť.	Práca v skupinách. Štyri prípadové štúdie (rešpektovať a chrániť), štyri skupiny.	Modul 3 Materiál na rozdanie č. 1. Materiál na rozdanie č. 2.
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Prípadové štúdie (pokračovanie). Inštruktážne poznámky. 2. Sprievodca aktivitou: analýza ľudských práv. Doplňujúci materiál.	Prezentácia a diskusia v pléne, školiteľ poskytne prispôbené vstupné údaje.	Modul 3
20 minút	<i>Prestávka</i>		
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Prípadové štúdie (pokračovanie).	Prezentácia a diskusia v pléne, školiteľ poskytne prispôbené vstupné údaje.	Modul 3
15 minút	Zhrnutie, otvorené otázky, stručná spätná väzba.		

2. DEŇ

Dopoludňajšie vyučovanie (asi 3,5 hodiny)

1 vyučovacia hodina (50 minút)	Ľudské práva príslušníkov polície. <i>Skúsenosti s ľudskými právami: keď sa rešpektujú alebo odmietajú ľudské práva príslušníkov polície.</i>	Práca v skupinách, úvahy, diskusia v pléne.	Modul 6 Aktivita č. 1
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Prípadová štúdia – diskriminácia na pracovisku.	Práca v skupinách, po nej diskusia v pléne.	Modul 6 Aktivita č. 2
20 minút	<i>Prestávka</i>		
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Rozmanitosť, rovnosť a nediskriminácia. <i>Ľavá ruka/pravá ruka.</i>	Úvahy a diskusia v pléne.	Modul 5 Verzia 1 aktivity č. 1
10 minút	<i>Prestávka</i>		
1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Analýza ľudských práv. <i>Analytická schéma: Nediskriminácia.</i>	Predstavenie analytickej schémy o diskriminácii použitím príkladov z reálneho života a prípadových štúdií.	Modul 5 Aktivita č. 3
90 minút	<i>Prestávka na obed</i>		

Popoludňajšie vyučovanie (asi 3 hodiny)

1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Prípadové štúdie: A – vrátenie na kontrolnom stanovišti. B – kontrola totožnosti na železničnej stanici.	Práca v skupinách, dve prípadové štúdie/štyri skupiny.	Modul 5 Aktivita č. 3
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Prípadové štúdie (pokračovanie). Inštruktážne poznámky. 2. Analytická schéma – nediskriminácia. Aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – nediskriminácia. Doplňujúci materiál.	Prezentácia a diskusia v pléne, školiteľ poskytne prispôbené vstupné údaje.	Modul 5
20 minút	<i>Prestávka</i>		
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Prípadové štúdie (pokračovanie).	Prezentácia a diskusia v pléne, školiteľ poskytne prispôbené vstupné údaje.	Modul 5
(15 minút)	Zhrnutie, otvorené otázky, stručná spätná väzba.		

3. DEŇ

Dopoludňajšie vyučovanie (asi 3,5 hodiny)

1,5 vyučovacej hodiny (75 minút)	Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia. Diskusia za okrúhlym stolom, zákaz mučenia.	Práca v skupinách a diskusia v pléne.	Modul 4 Verzia 1 aktivity
20 minút	<i>Prestávka</i>		
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Policijná činnosť z hľadiska ľudských práv. <i>Úvahy o praktických príkladoch na pochopenie úlohy polície pri ochrane ľudských práv.</i>	Práca v skupinách, po nej nasledujú úvahy a diskusia v pléne.	Modul 2 Materiál na rozdanie č. 2.
10 minút	<i>Prestávka</i>		
1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Záverečné otázky, spätná väzba, záver.		

Seminár B (2,5 dňa)

V seminári B sú prvky prístupu založeného na ľudských právach viac vzájomne prepojené s otázkami rozmanitosti a nediskriminácie. Preto ako školiteľ budete musieť zvládnuť zložitejší návrh, naznačiac spojitosť medzi rôznymi otázkami.

Niektoré navrhované cvičenia si vyžadujú pokročilé moderátorské zručnosti a pocit bezpečia a pohodlia v skupine. Ak ste skúsený školiteľ v oblasti ľudských práv a rozmanitosti, tento seminár by mal vyhovovať vašim zručnostiam.

1. DEŇ

Dopoludňajšie vyučovanie (asi 3,5 hodiny)

1 vyučovacia hodina (50 minút)	Rozmanitosť, rovnosť a nediskriminácia. <i>Ľavá ruka/pravá ruka.</i>	Úvahy a diskusia v pléne.	Modul 5 Verzia 1 aktivity č. 1
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Úvod k semináru.	Predstavenie školiteľov a účastníkov. Očakávania a ciele odbornej prípravy. Organizačné záležitosti.	
20 minút	<i>Prestávka</i>		
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Základné informácie o ľudských právach. <i>Základné myšlienky a pojmy v oblasti ľudských práv.</i>	Práca v skupinách, štyri skupiny, diskusia v pléne.	Modul 1 Materiál na rozdanie.
1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Diskusia o polícii a ľudských právach. <i>Je vražda porušením ľudských práv?</i>	Diskusia v pléne.	Modul 2 Materiál na rozdanie č. 1.
90 minút	<i>Prestávka na obed</i>		

Popoludňajšie vyučovanie (asi 3 hodiny)

1 vyučovacia hodina (50 minút)	(pokračovanie) Inštruktážne poznámky. 1. Klúčové pojmy. Doplňujúci materiál. Analýza ľudských práv. Analýza ľudských práv – povinnosť rešpektovať. Analýza ľudských práv – povinnosť chrániť. <i>Čo je porušovanie ľudských práv?</i>	Dvojitá úloha polície (povinnosť rešpektovať a chrániť). Absolútne a relatívne ľudské práva. Predstavenie analytických schém ľudských práv (rešpektovať a chrániť) pomocou krátkych príkladov alebo prípadových štúdií.	Modul 2 Modul 3 Modul 3 Materiál na rozdanie č. 1 Materiál na rozdanie č. 2.
1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Prípadové štúdie: A a B o povinnosti rešpektovať. C a D o povinnosti chrániť.	Práca v skupinách. Dve prípadové štúdie (rešpektovať, chrániť), štyri skupiny.	Modul 3
20 minút	<i>Prestávka</i>		
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Prípadové štúdie (pokračovanie). Inštruktážne poznámky. 2. Analytická schéma – nediskriminácia. Aktivita č. 3: Prípadové štúdie A a B. Doplňujúci materiál.	Prezentácia a diskusia v pléne, školiteľ poskytne prispôbené vstupné údaje.	Modul 3
(15 minút)	Zhrnutie, otvorené otázky, stručná spätná väzba.		

2. DEŇ

Dopoludňajšie vyučovanie (asi 3,5 hodiny)

1 vyučovacia hodina (50 minút)	Prípadové štúdie (pokračovanie).	Prezentácia a diskusia v pléne, školiteľ poskytne prispôbené vstupné údaje.	Modul 3
10 minút	<i>Prestávka</i>		
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Rozmanitosť, rovnosť a nediskriminácia. <i>Viacnásobné identity.</i>	Práca v skupinách a diskusia v pléne.	Modul 5 Materiál na rozdanie – verzia 2 aktivity č. 1.
10 minút	<i>Prestávka</i>		
1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Analýza ľudských práv. <i>Analýza ľudských práv – nediskriminácia.</i>	Predstavenie analytickej schémy o diskriminácii použitím príkladov z reálneho života a prípadových štúdií.	Modul 5 Materiál na rozdanie – aktivita č. 3.
1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Prípadové štúdie: A – vrátenie na kontrolnom stanovišti. B – kontrola totožnosti na železničnej stanici.	Práca v skupinách, dve prípadové štúdie/štyri skupiny.	Modul 5 Materiál na rozdanie – aktivita č. 3.
1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Prípadové štúdie (pokračovanie) Inštruktážne poznámky. 2. Analytická schéma – nediskriminácia. Aktivita č. 3: Analýza ľudských práv – Nediskriminácia. Doplňujúci materiál.	Diskusia o prípadových štúdiách v pléne.	Modul 5
90 minút	<i>Prestávka na obed</i>		

Popoludňajšie vyučovanie (asi 3,5 hodiny)

1 a 1/2 vyučovacej hodiny (75 minút)	Prípadové štúdie (pokračovanie).	Diskusia o prípadových štúdiách v pléne (pokračovanie).	Modul 5
20 minút	<i>Prestávka</i>		
1 a 1/2 vyučovacej hodiny (75 minút)	Podmienky, ktoré umožňujú zlé zaobchádzanie alebo mu bránia.	Práca v skupinách a diskusia v pléne	Modul 4 Verzia 1 aktivity
(15 minút)	Zhrnutie, otvorené otázky, stručná spätná väzba.		

3. DEŇ**Dopoludňajšie vyučovanie (asi 3,5 hodiny)**

1 vyučovacia hodina (50 minút)	Hranie rolí: žiadosti o prijatie do zamestnania.	Zásada nediskriminácie, týka sa aj ľudských práv príslušníkov polície.	Modul 5 Aktivita č. 2 Modul 6
10 minút	<i>Prestávka</i>		
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Ľudské práva príslušníkov polície (pokračovanie). Skúsenosti s ľudskými právami: keď sa rešpektujú alebo odmietajú ľudské práva príslušníkov polície.	Práca v skupinách a diskusia v pléne.	Modul 6 Aktivita č. 1
10 minút	<i>Prestávka</i>		
1 vyučovacia hodina (50 minút)	Policajná činnosť z hľadiska ľudských práv. <i>Praktické príklady z oblasti ľudských práv pre pochopenie úlohy polície pri ochrane ľudských práv.</i>	Práca v skupinách, úvahy a diskusia v pléne o ľudských právach a ich efektívnosti.	Modul 2 Materiál na rozdanie č. 2.
10 minút	<i>Prestávka</i>		
1/2 vyučovacej hodiny (25 minút)	Zhrnutie, záverečné otázky, spätná väzba, záver.		

Príloha 2: Základné usmernenie pre školiteľov

Táto príloha môže byť pre vás užitočná, ak...

...nemáte dosť skúseností s odbornou prípravou v oblasti ľudských práv;
...máte skúsenosti s odbornými prípravami, ktoré sa netýkali ľudských práv;
...chceli by ste si osviežiť vedomosti a postupy v oblasti odbornej prípravy.

Všeobecné poznámky o spôsobe vedenia kurzu odbornej prípravy polície v oblasti ľudských práv

Kto je moja cieľová skupina?

Snažte sa získať čo najviac informácií o účastníkoch pred začatím odbornej prípravy. Čím viac budete o nich vedieť, tým lepšie budete môcť analyzovať ich potreby a očakávania a podľa toho prispôbiť koncepciu vášho kurzu. Rozšírené vedomosti o nasledujúcich aspektoch vám môžu pomôcť analyzovať pripravovať sa na vašu skupinu:

- pozícia: nováčikovia, príslušníci na poddôstojníckej úrovni, stredný manažment, vyšší manažment;
- funkcie: špecialisti, všeobecne zameraní;
- osobné vlastnosti: vek, pohlavie;
- predchádzajúca odborná príprava: odborná príprava v oblasti ľudských práv, úroveň skúseností s odbornou prípravou v oblasti ľudských práv;
- motivácia/očakávania: čo motivuje účastníkov zúčastniť sa na tejto odbornej príprave? Čo očakávajú od tejto odbornej prípravy?
- homogénnosť a rozmanitosť: V akej miere a podobe je vaša skupina homogénna? V akej miere a podobe je rozmanitá? Ako môže homogénnosť a/alebo rozmanitosť skupiny ovplyvňovať vašu odbornú prípravu?

Zvážte svoje očakávania od účastníkov a odbornej prípravy. Uvažujte akýchkoľvek predpokladoch, ktoré môžete mať v súvislosti s odbornou prípravou a účastníkmi a podľa toho upravte svoje hľadiská.

Aké sú ciele odbornej prípravy pre túto konkrétnu skupinu účastníkov?

Keď uvažujete o cieľoch odbornej prípravy, zvážte všetky tri aspekty učenia: vedomosti, postoj a zručnosti. Upravte ich podľa cieľovej skupiny a dĺžky odbornej prípravy. Budte realistami! Zamerajte sa na 2 – 3 kľúčové vzdelávacie ciele, ktoré viete rozobrať do detailov.

Aký národný a/alebo kultúrny kontext môže súvisieť s touto skupinou odbornej prípravy?

Vyučovacie hodiny odbornej prípravy podľa tejto príručky by mali byť prispôsobené národnému kontextu krajín, v ktorých sa používajú. To znamená:

- citlivosť na kultúrne drobné rozdiely krajiny, keď sa riešia všetky otázky ľudských práv a nediskriminácie. Napríklad o otázke homofóbie treba diskutovať so špecifickým prístupom, ak je všeobecná informovanosť o tejto téme v národnom prostredí obmedzená;
- informovanosť o aktuálnych udalostiach a témach týkajúcich sa ľudských práv, ktoré sa môžu počas odbornej prípravy objaviť;
- vedomosti o vnútroštátnych pravidlách, zákonoch a predpisoch týkajúcich sa práce polície;
- použitie vnútroštátnej judikatúry ako doplnku k európskej judikatúre alebo ďalšej judikatúry ESĽP týkajúcej sa krajiny, v ktorej sa odborná príprava uskutočňuje (ďalšie informácie o vyhľadávaní judikatúry a navrhovaní prípadových štúdií pozri v prílohe 3).

Všeobecné tipy pre vedenie vyučovacej hodiny odbornej prípravy

Rešpektovať

Počas odbornej prípravy je vašou povinnosťou zaistiť, aby sa so všetkými účastníkmi zaobchádzalo s rešpektom, aj keď budú diskusie emotívne, čo sa pri otázkach o ľudských právach môže stať. Účastníci by sa mali na začiatku každého seminára dohodnúť, že budú rešpektovať zlaté pravidlo, čo vám potom uľahčí pripomenúť im toto pravidlo neskôr v priebehu odbornej prípravy. Rešpektovať neznamená len, že účastníci musia mať jednotný názor; rešpektovať znamená správať sa k ostatným účastníkom úctivo a tolerantne. Rozprávajte sa s účastníkmi aj o osobných skúsenostiach a príbehoch, ktoré priniesli do diskusie, pričom sa s nimi dohodnite, že by to malo ostať v rámci skupiny a nemalo sa o tom rozprávať inde. Toto sa týka najmä skupín, ktoré sú zložené z úzko spolupracujúcich príslušníkov polície. Ako školiteľ by ste sa mali snažiť vytvoriť prostredie dôvery. Ak účastník vyhlási niečo nevhodné alebo diskriminačné, reagujte úctivo, aby ste pomohli zaistiť úctivé vzdelávacie prostredie.

Vnútorne osvojenie

Postavte odbornú prípravu na tomto predpoklade: ľudské práva majú pre príslušníkov polície v práci praktickú hodnotu. Vedomosti, postoj a zručnosti sú kľúčové vzdelávacie aspekty vašej odbornej prípravy. Bežné vedomosti o normách a nástrojoch v oblasti ľudských práv sú nedostatočné; osoba musí mať chápací postoj k ľudským právam, ako aj zručnostiam s cieľom uplatňovať štandardy z oblasti ľudských práv v praxi. Práca na všetkých troch vzdelávacích aspektoch pomáha účastníkom vnútorne si osvojiť ľudské práva – celkový cieľ vzdelávania o ľudských právach.

Moderovanie vyučovania

Interaktívne metodiky odbornej prípravy predstavené v module si často vyžadujú, aby školiteľ prevzal úlohu moderátora. Odštartujete diskusiu, vyvoláte „správne“ otázky, budete pracovať s rôznymi hľadiskami a skúsenosťami účastníkov, doplníte diskusiu vstupnými údajmi, urobíte závery a objasníte ich účastníkom. Aby ste boli efektívni, najprv musíte vytvoriť atmosféru dôvery, v ktorej sa účastníci budú cítiť dostatočne bezpečne na to, aby sa zverili so svojimi názormi a ostali otvorení k názorom druhých. V prípade potreby pripomente účastníkom, aby boli úctiví a otvorení.

Flexibilita

Vyučovacie hodiny odbornej prípravy by ste mali dôkladne naplánovať a pokúsiť sa vopred predvídať všetky príslušné faktory. Na vyučovacej hodine však môže byť všetko inak, než ste očakávali. Buďte flexibilní. Práca so skupinou ľudí na otázkach z oblasti ľudských práv je dynamický proces, ktorý si od školiteľa vyžaduje, aby upravil metodiku a obsah podľa tempa skupiny. Držte sa svojich cieľov, ale buďte pripravení na flexibilitu, čo sa týka spôsobu dodržania programu. Pripravte si alternatívne aktivity a témy, aby ste mali možnosti na zvládnutie rôznych situácií odbornej prípravy.

Začatie vyučovania odbornej prípravy

Prvé dojmy sú dôležité. Dobrý prvý dojem môže pomôcť vybudovať pevný základ odbornej prípravy a udať tón pre zvyšok kurzu. Aby sa vyučovanie odbornej prípravy začalo dobre, skúste:

- **Vytvoriť pozitívnu, priateľskú a dôveryhodnú atmosféru na učenie.** Účastníci sa musia cítiť „bezpečne“, aby sa mohli učiť a byť súčasťou nových myšlienok. Mali by byť stanovené a dohodnuté pravidlá seminára. Orientujte účastníkov a diskusiu na ciele a program kurzu, aby ste vytvorili spoľahlivý rámec, v ktorom sa každý cíti pohodlne.
- **Získať si ich pozornosť.** Upútajte záujem účastníkov, najmä ak máte pred sebou skupinu, ktorá dáva najavo negatívny alebo ľahostajný postoj k vašej odbornej príprave. „Prelomte ľady“ alebo začnite diskusiu s cieľom pomôcť dosiahnuť pozitívnejší postoj.
- **Pochopiť ich potreby a očakávania.** Počas otvorenia sa snažte získať predstavu, kto sú účastníci, aby ste pochopili ich potreby a očakávania. S týmito informáciami budete môcť odbornú prípravu adaptovať alebo opätovne upraviť.
- **Vytýčiť jasný plán školenia.** Ako školiteľ sprevádzate účastníkov celým kurzom. Preto je dôležité, aby ste mali jasnú predstavu o tom, čo chcete robiť počas školenia a uistili sa, že účastníci dokážu ľahko sledovať a pochopiť, kam školenie smeruje. Ak si nie ste istí svojím vyučovaním odbornej prípravy a ako viesť účastníkov, môže to spôsobiť zmätok a sťažiť im učenie a porozumenie predmetných tém.

Zbierka cvičení odbornej prípravy v prílohe 4 (k dispozícii len online) poskytuje niektoré nápady, ako začať vyučovanie odbornej prípravy.

Záver

Naplánujte si na koniec vyučovania čas na zodpovedanie všetkých nevyriešených otázok. Ak čas uplynie a stále existujú nedoriešené témy, snažte sa pomôcť účastníkom spracovať ich otázky napríklad individuálnou komunikáciou s účastníkmi, zaslaním informácií skupine alebo riešením danej témy na nasledujúcej vyučovacej hodine.

Rozprávajte sa s účastníkmi a pýtajte sa ich na spätnú väzbu na vyučovanie. Vyhodnotte vzdelávacie ciele, ktoré ste stanovili na začiatku školenia: v akom rozsahu boli splnené? Zapište si reakcie účastníkov a ich komentáre berte ako cenné informácie, ktoré vám majú pomôcť zlepšiť a prispôbiť sa pre budúce skúsenosti s odbornou prípravou.

Odporúčaná literatúra

UN High Commissioner for Human Rights (2002), *Human Rights and Law enforcement, A Trainer's guide on human rights for the police*, Ženeva, k dispozícii na: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Addzen.pdf.

OSCE, Trainer Skills Course for Anti-Trafficking Trainers (Kurz 12 lekcí vypracovaný oddelením rozvoja polície pozorovateľskej misie OSBE v Skopje), k dispozícii na: <https://polis.osce.org/node/4051> (vyžaduje sa registrácia).

UNHCR (2011), *Protection Training Manual for European Border Guards and Entry Officials*, k dispozícii na: www.unhcr.org/4d948c736.html.

Príloha 3: Príprava prípadovej štúdie – tipy

Táto príručka poskytuje niekoľko prípadových štúdií prevzatých z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, ktoré sa týkajú povinnosti rešpektovať a chrániť ľudské práva, nediskriminácie a ľudských práv príslušníkov polície. V závislosti od cieľov kurzu odbornej prípravy a cieľovej skupiny sa môžete rozhodnúť použiť iné prípadové štúdie než uvedené v tejto príručke. Nasleduje niekoľko užitočných rád ako navrhnuť vlastnú prípadovú štúdiu. Ako základ vašich prípadových štúdií môže slúžiť judikatúra ESLP. Užitočné môže byť aj pozrieť si vnútroštátnu judikatúru.

Zostavenie prípadovej štúdie

Rozsudok ESLP obsahuje dôkladnú analýzu prípadu a je plný právneho jazyka a informácií. Originálne rozsudky však nie sú vhodné pre kurz odbornej prípravy z dôvodu ich dĺžky a použitia právneho jazyka. Musia sa rozdeliť na stráviteľné úryvky, ktoré sú pre účastníkov zrozumiteľné.

1. Ako nájsť judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP)

Databáza judikatúry HUDOC

Voľný prístup k judikatúre ESLP umožňuje databáza HUDOC: <http://HUDOC.echr.coe.int>. K dispozícii je v angličtine a vo francúzštine a poskytuje používateľsky prijateľný vyhľadávač.

Videonávody a príručky pre používateľov sú k dispozícii na stránke pomocníka databázy HUDOC. Na pomoc s funkciami a možnosťami vyhľadávania môžete umiestniť ukazovateľ myši na a získate viac podrobností a príkladov.

Odkazy na judikatúru v tejto príručke poskytujú čitateľovi komplexné informácie, ktoré mu umožnia jednoducho nájsť celý text rozsudku alebo rozhodnutia.

Pred začatím vyhľadávania si všimnite, že predvolené nastavenie zobrazuje rozsudky veľkej komory a komory v opačnom chronologickom poradí. Ak chcete vyhľadávať v iných zbierkach, napríklad v zbierkach rozhodnutí, označte príslušné okienko v poli „Document Collections“ (Zbierka dokumentov) zobrazenom v ľavom hornom rohu obrazovky.

Najjednoduchším spôsobom vyhľadávania vecí je zadať číslo žiadosti do poľa „Application Number“ (Číslo žiadosti) v časti „Advanced Search“ (Rozšírené vyhľadávanie) v pravom hornom rohu obrazovky a potom kliknúť na modré tlačidlo „Search“ (Vyhľadať).

Na prístup k ďalšej judikatúre týkajúcej sa iných otázok, napr. otázok súvisiacich s azylom, môžete použiť pole vyhľadávania označené lupou v pravom hornom rohu obrazovky. V poli vyhľadávania môžete vyhľadávať pomocou:

- jedného slova (napr. azyl, utečenci);
- frázy (napr. žiadatelia o azyl);
- názvu veci;
- štátu;
- Boolovských operátorov (AND, OR, NOT a NEAR).

Prípadne môžete otvoriť jednoduché Boolovské vyhľadávanie (Boolean search) kliknutím na šípku vnútri poľa vyhľadávania. Jednoduché Boolovské vyhľadávanie ponúka šesť možností vyhľadávania: this exact word or phrase (presne toto slovo alebo fráza), all of these words (všetky tieto slová), any of these words (ktorékoľvek z týchto slov), none of these words (žiadne z týchto slov), near these words (v blízkosti týchto slov) alebo Boolean search (Boolovské vyhľadávanie). Pri Boolovskom vyhľadávaní je dôležité si zapamätať, že frázy musia byť v dvojitéch úvodzovkách a Boolovské operátory musia byť napísané vždy veľkými písmenami.

Po zobrazení výsledkov vyhľadávania môžete výsledky zúžiť pomocou filtrov zobrazených v poli „Filters“ (Filtre) na ľavej strane obrazovky, napríklad „Language“ (Jazyk) alebo „State“ (Štát). Na ďalšie zúženie výsledkov možno použiť filtre jednotlivo alebo v kombinácii. Užitočným nástrojom môže byť filter „Keywords“ (Kľúčové slová), pretože často obsahuje pojmy vybrané z textu EDLP a je priamo prepojený s odôvodneniami a závermi ESLP.

Príklad: Vyhľadávanie judikatúry ESLP o otázke vyhostenia žiadateľov o udelenie azylu, ktoré ich vystavuje riziku mučenia alebo neľudského zaobchádzania alebo trestania podľa článku 3 EDLP.

- 1) Najprv zadajte do poľa vyhľadávania frázu „asylum seekers“ (žiadatelia o azyl) a kliknite na modré tlačidlo „Search“ (Vyhľadať).
- 2) Po zobrazení výsledkov vyberte v poli „Filters“ (Filtre) pod filtrom „Violation“ (Porušenie) „3“, čím sa zúžia výsledky na tie, ktoré súvisia s porušením článku 3.
- 3) Potom môžete vo filtri „Keywords“ (Kľúčové slová) vybrať príslušné kľúčové slová s cieľom zúžiť výsledky na tie, ktoré súvisia s článkom 3, napríklad kľúčové slovo „(Article 3) Prohibition of torture“ [(článok 3) Zákaz mučenia].

Pri významnejších prípadoch je v databáze HUDOC dostupné právne zhrnutie. Zhrnutie obsahuje popisné zhrnutie súdneho rozhodnutia, stručnú prezentáciu skutočností a práva s dôrazom na body právneho záujmu. Ak existuje zhrnutie, vo výsledkoch sa zobrazí prepojenie spolu s prepojením na text rozsudku alebo rozhodnutia. Alternatívne môžete prehľadávať výlučne právne zhrnutia označením okienka „Legal Summaries“ (Právne zhrnutia) v poli „Document Collections“ (Zbierka dokumentov).

Ak boli uverejnené neoficiálne preklady danej veci, vo výsledkoch sa zobrazí prepojenie spolu s prepojením na text rozsudku alebo rozhodnutia. Databáza HUDOC poskytuje prepojenia aj na internetové lokality tretích strán, ktoré sú hostiteľmi iných prekladov judikatúry ESLP. Ďalšie informácie pozri v časti „Language versions“ (Jazykové verzie) v sekcii „Help“ (Pomocník) databázy HUDOC.

Ďalšie zdroje informácií o judikatúre

„Press release page“ (Stránka tlačových správ) databázy HUDOC ESLP: je dobrým začiatočným miestom k zhrnutiam a výňatkom z rozsudkov ESLP. Stránka je k dispozícii na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press#>.

Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie (SDEÚ): SDEÚ poskytuje databázu judikatúry CURIA, v ktorej je voľný prístup k judikatúre ESD/SDEÚ: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/. Tento vyhľadávač možno použiť na vyhľadávanie informácií vo všetkých dokumentoch týkajúcich sa uzavretých aj otvorených konaní pred Súdny dvorom, Všeobecným súdom a Súdom pre verejnú službu.

Holandský inštitút pre ľudské práva: tento zdroj sumarizuje rozsudky podľa rôznych súdov a výborov pre ľudské práva. Je k dispozícii na: <https://www.uu.nl/en/research/netherlands-institute-of-human-rights-sim>.

Inštitúcie verejných služieb a MVO: tieto orgány často sumarizujú príslušné rozsudky súvisiace s ľudskými právami a mohli by byť dobrými zdrojmi pri navrhovaní prípadových štúdií pre odbornú prípravu.

2. Navrhnutie prípadovej štúdie

Teraz, keď ste si zvolili, ktoré prípady použijete vo svojej odbornej príprave, musíte určiť, ktoré skutočnosti prípadu sú príslušné pre ciele odbornej prípravy. Zlúčte skutočnosti prípadovej štúdie na pracovný hárok pre účastníkov, ale nezabudnite: menej je viac! Nestraťte sa v podrobnostiach prípadu. Cieľom je zhromaždiť dostatok informácií, ktoré majú pomôcť účastníkom pochopiť rôzne aspekty ľudských práv počas ich práce na prípadovej štúdii, analyzovať podrobnosti prípadu a uvažovať nad odôvodnením súdu. Príliš veľa podrobností by mohlo sťažiť pochopenie alebo sledovanie prípadovej štúdie.

Ako sprievodcu prechádzaním prípadom a výberom príslušných podrobností použijete analytickú schému, ktorá sa nachádza v moduloch. Uvažujte o záveroch prípadov: aké sú hlavné závery? S akými prvkami ľudských práv sa môžu účastníci pri tom zoznámiť?

Zvážte tiež rôzne skutočnosti prípadu a pripravte sa na otázky účastníkov. Niektoré bežné otázky sú: kedy bol vydaný rozsudok v tejto veci? Kto vyniesol rozsudok? Nejaké nesúhlasné stanoviská? Aké boli dôsledky rozhodnutia (náhrada škody, odňatie slobody atď.)? Aká bola reakcia verejnosti?

Užitočné kritériá, ktoré treba zvážiť pri výbere prípadov a zostavovaní prípadových štúdií:

- **význam pre praktickú policajnú činnosť:** rozsudok poskytuje usmernenie k dôležitým otázkam týkajúcim sa práce polície, ako je použitie sily pri zvládnutí davu alebo zásada primeranosti pri riešení domáceho násillia;
- **užitočnosť v prostredí odbornej prípravy:** účastníci môžu jednoducho sledovať odôvodnenie súdu. Mohol by tiež vyjadrovať pozitívne posolstvo, napr. ľudské práva príslušníkov polície alebo plnenie povinnosti polície chrániť;
- **aktuálne/najnovšie prípady:** účastníci mohli počuť o prípade v správach, ak mu bola venovaná rozsiahla pozornosť verejnosti;
- **väčšie právne prípady:** prípady, ktoré majú väčší právny význam a slúžia ako základ pre následnú judikatúru, napr. *Ribitsch proti Rakúsku*, *Mc Cann proti Spojenému kráľovstvu*;
- **prípady, ktoré objasňujú obsah práva alebo povinnosti:** účastníci pochopia teoretický základ povinnosti rešpektovať a chrániť ľudské práva a praktické uplatnenie zásady, ktorú prípadová štúdia zaisťuje. Prípad vnáša svetlo do zásadného obsahu normy v oblasti ľudských práv, pričom sa objasňuje, čo znamená napríklad právo na život a povinnosti štátu súvisiace s týmto právom.

Vybraný zoznam dôležitých prípadov ESLP v súvislosti s policajnou činnosťou:**Európsky dohovor o ľudských právach****Článok 2: Právo na život***Kontrová proti Slovensku**Mc Cann a iní proti Spojenému kráľovstvu**Nachova a iní proti Bulharsku**Opuz proti Turecku**Osman proti Spojenému kráľovstvu**Scavuzzo-Hager a iní proti Švajčiarsku**Stewart proti Spojenému kráľovstvu***Článok 3: Zákaz mučenia a zlého zaobchádzania***A. proti Spojenému kráľovstvu**Aksoy proti Turecku**Ilhan proti Turecku**Hurtado proti Švajčiarsku**Kaya proti Turecku**Keenan proti Spojenému kráľovstvu**Ribitsch proti Rakúsku**Selmouni proti Francúzsku***Článok 5: Sloboda a bezpečnosť osôb***McVeigh, O'Neill a Evans proti Spojenému kráľovstvu**Fox, Campbell a Hartley proti Spojenému kráľovstvu**K.-F. proti Nemecku**Litwa proti Poľsku*

Článok 6: Spravodlivé súdne konanie

Vilho Eskelinen proti Fínsku

Článok 8: Právo na súkromie

Halford proti Spojenému kráľovstvu

Článok 11: Sloboda zhromažďovania a združovania

Bączkowski proti Poľsku

Giuliani a Gaggio proti Taliansku

Molnár proti Maďarsku

Öllinger proti Rakúsku

Plattform Ärzte für das Leben proti Rakúsku

Článok 14: Zákaz diskriminácie

Timišev proti Rusku

Príloha 4: Zbierka cvičení

Účelom prílohy 4 je poskytnúť vám predstavu, ako realizujú odbornú prípravu v oblasti ľudských práv iné inštitúcie odbornej prípravy polície. Tieto cvičenia poskytujú informácie o niektorých ďalších vedomostiach a skúsenostiach školiteľov v oblasti ľudských práv z celej Európy.

Tieto cvičenia sú k dispozícii online na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-based-police-training>.

AKO ZÍSKAŤ PUBLIKÁCIE EÚ

Bezplatné publikácie:

- jeden kus:
prostredníctvom webovej stránky EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- viac kusov alebo plagátov/máp:
na zastúpeniach Európskej únie (http://ec.europa.eu/represent_sk.htm); v delegáciách,
ktoré sídlia v nečlenských krajinách EÚ (http://eeas.europa.eu/delegations/index_sk.htm);
kontaktovaním služby Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_sk.htm);
na bezplatnom telefónnom čísle 00 800 6 7 8 9 10 11 (v rámci EÚ) (*).

(*) Za poskytnutie informácií sa neplatí, podobne ako za väčšinu hovorov (niektorí mobilní operátori, verejné telefónne automaty alebo hotely si však môžu účtovať poplatok).

Platené publikácie:

- prostredníctvom webovej stránky EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Predplatné:

- prostredníctvom obchodných distribútorov Úradu pre vydávanie publikácií Európskej únie (http://publications.europa.eu/others/agents/index_sk.htm).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Príslušníci polície, ktorí zabezpečujú, aby mohli ľudia uplatňovať svoje základné práva a slobody, si zaslúžia rešpekt a dôveru verejnosti. Vzhľadom na to je cieľom tejto príručky Agentúry Európskej únie pre ľudské práva (FRA) podporiť takúto prácu polície založenú na ľudských právach integrovaním odbornej prípravy v oblasti ľudských práv do jadra odbornej prípravy polície v súlade s cieľmi Európskej únie v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí. Pritom sú v príručke „vysoké“ zásady transformované do konkrétnych praktických cvičení, ktoré uľahčujú prácu polície a podporujú príslušníkov polície pri vnútornom osvojovaní si pojmov, ktoré sú hybnou silou policajnej činnosti založenej na ľudských právach – čím pomáhajú zaistiť, že sú pripravení robiť správne rozhodnutia vo svojej každodennej práci. Príručka je zameraná na rozhodujúce otázky týkajúce sa polície, akými sú rozmanitosť a nediskriminácia, absolútny zákaz mučenia a tiež ľudské práva príslušníkov polície. Príručka, vyskúšaná a otestovaná na rôznych policajných akadémiách v EÚ, je určená ako praktický nástroj na zavádzanie policajnej činnosti založenej na základných právach v EÚ.

FRA – AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viedeň – Rakúsko
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Úrad pre publikácie